

Практическо ръководство върху критериите за допустимост на жалбите до Европейския съд по правата на човека

© Съвет на Европа / Европейски съд по правата на човека, 2016 г.

Това ръководство е изготвено от Отдела на Юрисконсулта и не обвързва Съда. Първото издание на ръководството е публикувано през 2009 г., а второто през 2011 г. Ръкописът на третото му издание е актуализиран към 1 януари 2014 г. Оригиналните версии на английски и френски език могат да бъдат свалени от www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Admissibility guide).

Този превод е изготвен от Министерство на правосъдието. Той отчита преводите, извършени от Висшия адвокатски съвет на първото и второто издание на ръководството. Той се публикува на базата на споразумение със Съвета на Европа и Европейския съд по правата на човека и отговорност за него носи единствено Министерство на правосъдието.

Публикацията на изданието е осъществена с финансовата подкрепа на Норвежкия финансов механизъм 2009–2014. Цялата отговорност за нея се носи от Дирекция „Процесуално представителство на Република България през Европейския съд по правата на човека“, Министерство на правосъдието и при никакви обстоятелства не може да се приема, че отразява официалното становище на Програмния оператор или на Донора.

Фотография на корицата: Съвета на Европа
Сградата на Европейския съд по правата на човека (Архитекти: Richard Rogers Partnership и Atelier Claude Bucher)

Практическо ръководство върху критериите за допустимост на жалбите до Европейския съд по правата на човека

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	11
ВЪВЕДЕНИЕ	17
А. Индивидуална жалба	19
1. Цел на разпоредбата	20
2. Категории жалбоподатели	20
(а) Физически лица	20
(б) Юридически лица	21
(в) Всяка група от физически лица	22
3. Статут на жертва	22
(а) Понятие за „жертва“	22
(б) Пряка жертва	23
(в) Непряка жертва	23
(г) Потенциални жертви и actio popularis	25
(д) Загубване на статута на жертва	26
(е) Смърт на жертвата	28
4. Представителство	29
Б. Свобода на упражняване правото на индивидуална жалба	30
1. Задължения на ответната държава	32
(а) Правило 39 от Правилата на Съда	32
(б) Установяване на фактите	33
(в) Разследвания	35
І. ПРОЦЕСУАЛНИ ОСНОВАНИЯ	
ЗА НЕДОПУСТИМОСТ	36
А. Неизчерпване на вътрешноправните средства за защита	36
1. Цел на нормата	37
2. Прилагане на нормата	37
(а) Гъвкавост	37
(б) Спазване на местните разпоредби и ограничения	38
(в) Наличие на няколко средства за защита	38
(г) Оплакването трябва да е направено по същество	39
(д) Наличност и съответствие	39
(ф) Достъпност и ефективност	41
3. Ограничения в прилагането на правилото	42

4. Разпределяне на доказателствената тежест	42
5. Процедурни аспекти	45
6. Създаване на нови средства за защита	45
Б. Неспазване на шестмесечния срок	48
1. Цел на нормата	48
2. Начална дата на 6-месечния срок	49
(a) Окончателно решение	49
(b) Начален момент	50
(i) Когато решението се съобщава	50
(ii) Когато решението се връчва.....	50
(iii) Когато решението не се съобщава	51
(iv) Липса на достъпно правно средство за защита	51
(v) Продължаващо положение	51
3. Изтичане на шестмесечния период	52
4. Дата на подаване на жалбата	53
(a) Попълване на формуляр за жалба.....	53
(b) Писмо за упълномощаване.....	53
(v) Дата на изпращане	53
(г) Изпращане по факс	54
(д) Характеризиране на жалба	54
(е) Последващи оплаквания	54
5. Специални ситуации	55
(a) Приложимост на времеви ограничения към продължаващи положения, засягащи правото на живот, дом и имущество.....	55
(b) Условия за прилагането на правилото за 6-месечния срок в случаи на многократни периоди на задържане по чл. 5 § 3 от Конвенцията	55
В. Анонимна жалба	56
1. Анонимна жалба.....	57
2. Неанонимна жалба	57
Г. Еднаква по същество жалба	58
1. Еднаква по същество жалба с въпрос, който е бил разгледан от Съда.....	58
2. Еднаква по същество жалба с въпрос, който вече е бил предмет на процедура на международно разглеждане или решаване на спорове.....	59

(а) Оценка на сходството на делата.....	60
(б) Концепцията за „друга процедура за международно разглеждане или решаване на спорове“	61
Д. Злоупотреба с правото на жалба	61
1. Обща дефиниция	61
2. Подвеждане на Съда	62
3. Обиден език	63
4. Нарушение на принципа за поверителност на процедурата по приятелско споразумение	64
5. Жалба, явно подадена, за да дразни Съда, или лишена от реална цел	65
6. Други случаи	66
7. Подход, който трябва да бъде приет от ответното правителство	66
II. ОСНОВАНИЯ ЗА НЕДОПУСТИМОСТ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЮРИСДИКЦИЯТА НА СЪДА	67
A. Несъвместимост <i>ratione personae</i>.....	67
1. Принципи.....	67
2. Юрисдикция	68
3. Отговорност и ангажираност	69
4. Въпроси, засягащи възможната отговорност на държавите – страни по Конвенцията, поради действия или бездействия, свързани с членството им в международна организация.....	71
B. Несъвместимост <i>ratione loci</i>.....	74
1. Принципи.....	74
2. Специфични случаи	75
В. Несъвместимост <i>ratione temporis</i>	76
1. Общи принципи.....	76
2. Прилагане на тези принципи	77
(а) Решаваща дата на ратифициране на Конвенцията или на приемане на юрисдикцията на институциите по Конвенцията	77
(б) Факти, настъпили непосредствено един след друг преди или след влизане в сила на Конвенцията или на декларацията	78

3. Особени ситуации	80
(а) Продължаващи нарушения	80
(б) „Продължавашо“ процедурно задължение за разследване на случаи на изчезване, възникнали преди решаващата дата	81
(в) Процедурното задължение по чл. 2 за разследване на смъртни случаи: производства, отнасящи се до факти извън юрисдикцията на Съда по време	82
(г) Обсъждане на факти отпреди решаващата дата	84
(д) Продължителни производства или задържания	84
(е) Право на обезщетение поради неправилно осъждане	84
Г. Несъвместимост <i>ratione materiae</i>	85
1. Понятието „граждански права и задължение“	86
(а) Общи изисквания за приложимостта на чл. 6, § 1	86
(б) Понятието „спор“	87
(в) Съществуване на защитимо право по националния закон	89
(г) „Гражданско“ право	91
(д) Частен характер на правото: имуществено измерение	92
(е) Разширяване на обхвата и до други видове спорове	93
(ж) Изключени въпроси	95
(з) Приложимост на чл. 6 към производства, извън основното производство	97
2. Понятието „наказателно обвинение“	98
(а) Общи принципи	99
(б) Приложение на общите принципи	101
(i) Дисциплинарни производства	101
(ii) Административни, данъчни, митнически и антимонополни производства	103
(iii) Политически въпроси	104
(iv) Експулсиране и екстрадиция	104
(v) Различни етапи на наказателното производство, спомагателни производства, последващи мерки	105
(в) Връзка с други разпоредби на Конвенцията или Протоколите към нея	107
3. Понятията „личен живот“ и „семеен живот“	108
(а) Обхват на чл. 8	108
(б) Сферата на „личния живот“	109

(i) Физически, психически или морален интегритет	109
(ii) Неприкосновеност на личния живот.....	112
(iii) Самоличност и лична независимост	113
(в) Сферата на „личния живот“	116
(i) Правото да станеш родител.....	116
(ii) По отношение на децата	117
(iii) По отношение на двойките	119
(iv) По отношение на други връзки	119
(v) Имуществени интереси.....	120
4. Понятията „жилище“ и „кореспонденция“	121
(а) Обхват на чл. 8	121
(б) Обхват на понятието „жилище“	121
(в) Ситуации, които попадат под понятието „дом“	123
(г) Обхват на понятието „кореспонденция“	125
(д) Примери за намеса	127
5. Понятието „притежания“	128
(а) Защитени притежания.....	128
(б) Самостоятелно значение	128
(в) Съществуващи притежания.....	129
(г) Искове и дългове	129
(д) Възстановяване на собственост	130
(е) Бъдещи доходи	131
(ж) Професионални клиенти	131
(з) Разрешителни за упражняване на професия	132
(и) Инфлация.....	132
(й) Интелектуална собственост	132
(к) Дружествени дялове.....	132
(л) Социалноосигурителни помощи	133
III. НЕДОПУСТИМОСТ ПО СЪЩЕСТВО	134
A. Явно необоснована	134
1. Общо запознаване.....	134
2. „Четвърта инстанция“	135
3. Явна или несъмнена липса на нарушение	138
(а) Липса на данни за произволност или несправедливост	138
(б) Липса на данни за непропорционалност между целите и средствата	139

(в) Други относително ясни съществени въпроси	141
4. Необосновани оплаквания: липса на доказателства	142
5. Несвързани или пресилени оплаквания	143
Б. Липса на значителна вреда.....	144
1. Произход на новото основание.....	144
2. Обхват	145
3. Дали жалбоподателят е претърпял значителни вреди	146
(а) Липса на значителна финансова вреда	147
(б) Значителна финансова вреда	149
(в) Липса на значителна нефинансова вреда	149
(г) Значителна нефинансова вреда	151
4. Две защитни клаузи	152
(а) Дали зачитането на правата на човека изисква разглеждане на жалбата по същество.....	152
(б) Дали делото е било надлежно разгледано от национален съд	154

ИНДЕКС НА ЦИТИРАНИТЕ ДЕЛА

<i>(по номер на страница, където е цитирано делото)</i>	157

ПРЕДГОВОР

Правото на индивидуална жалба с основание се счита за отличителен белег и най-голямото достижение на Европейската конвенция за правата на човека. Лица, които считат, че техните човешки права са били нарушени, имат възможността да подадат жалба пред Европейския съд по правата на човека. Съществуват обаче важни изисквания за допустимост, посочени в Конвенцията, които трябва да бъдат изпълнени, преди делото да може да бъде разгледано. Например жалбоподателите трябва да са изчерпали вътрешноправните си средства за защита и трябва да са подали своите жалби в рамките на период от шест месеца, считано от датата на окончателното решение на местно ниво.

Към 1 ноември 2014 г. около 78 000 жалби са висящи пред съдебните състави на Съда. Въпреки че списъкът с дела на Съда е намалял с близо 50% през последните три години, това все още представлява значителен брой дела, които да бъдат внесени пред международен съд и продължава да застрашава ефективността на правото на жалба, залегнало в Конвенцията. От опит знаем, че по-голямата част от делата (92% от тези, решени през 2013 г.) ще бъдат отхвърлени от Съда поради някое от основанията за недопустимост. Такива дела трябва да бъдат разглеждани от юристи и съдии, преди да бъдат отхвърлени. По този начин те запълват списъка с дела на Съда и възпрепятстват разглеждането на по-съществените дела, за които са изпълнени изискванията за допустимост и които могат да се отнасят за сериозни твърдения за нарушения на правата на човека.

Въз основа на опита и статистиката, споменати по-горе, е видно, че повечето индивидуални жалбоподатели нямат достатъчно познания относно изискванията за допустимост. Изглежда, че такъв е случаят и при много юридически съветници или практикуващи юристи. На конференцията в гр. Интерлакен относно реформата на Съда, държавите – членки на Съвета на Европа, с основание идентифицират този проблем и призовават „държавите членки и Съдът да гарантират, че на потенциалните жалбоподатели се предоставя цялостна и обективна информация

за Конвенцията и съдебната практика на Съда, по-специално относно процедурите за подаване на жалби и критериите за допустимост (точка 6 от Декларацията от Интерлакен от 19 февруари 2010 г.).

В отговор на тази препоръка Съдът разработи настоящото Практическо ръководство върху критериите за допустимост, което ясно определя правилата и съдебната практика относно допустимостта. То има за цел да даде възможност на адвокатите да съветват правилно клиентите си относно възможностите за допускане на тяхното дело пред Съда и да намали броя на подадените жалби по очевидно недопустими дела. Предишните издания на това ръководство са преведени на повече от двадесет езика и са достъпни онлайн както на национално равнище, така и на интернет страницата на Съда. Бих искал да благодаря на всички правителства и останалите партньори, които направиха това възможно, а също и да ги насърча да преведат и разпространят това трето издание.

Новият член 47 от Правилника на Съда, с който са въведени по-строги условия за подаване на жалби в Съда, влезе в сила на 1 януари 2014 г. Това изменение на Правилника, придружено от ново Практическо указание, въведе две основни промени, които ще определят дали жалбата да бъде отхвърлена или да бъде разпределена към съдебен състав. Те се отнасят на първо място до новия опростен формуляр на жалба, който трябва да бъде изцяло попълнен и да бъдат приложени копия от всички съответни придружаващи документи, без които жалбата няма да бъде разглеждана. На второ място, ако формулярът за жалбата или делото са подадени след изтичане на шестмесечния период, делото по правило ще бъде отхвърлено като подадено след изтичане на срока.¹

За да запознае потенциалните жалбоподатели и/или техните представители с новите условия за подаване на жалба, Съдът разшири своята гама от информационни материали, като ги прави достъпни за обществеността на всички официални езици на държавите – страни по Конвенцията. Материалите включват интерактивен списък за проверка и видеоклипове, които разясняват критериите за допустимост и правилния начин за попълване на формуляра за жалба. В допълнение, интернет страници, които предоставят полезна информация за всеки, който желае да подадете жалба до Съда, към момента са напълно достъпни на езиците на всички държа-

¹ Шестмесечният период за подаване на жалба ще бъде намален на четири месеца, след като влезе в сила Протокол № 15 към Конвенцията.

ви – страни по Конвенцията. Трябва също да спомена и Ръководството с въпроси и отговори, публикувано наскоро от Съвета на адвокатурите и правните общества в Европа (ССВЕ).

Не на последно място, в резултат на програмата за извършване на преводи, която Съдът стартира през 2012 г., над 12 000 превода за съдебната практика на почти тридесет езика (различни от английски и френски език) вече са на разположение в базата данни HUDOC. Някои от делата, които сега са на разположение в превод, съдържат важни мотиви на Съда по отношение на допустимостта. Делата могат да бъдат търсени в HUDOC с помощта на ключови думи, свързани с един или повече критерии за допустимост.

Адвокати и консултанти, наред с останалите, имат отговорността да гарантират, че пътищата към Съда са отворени за всички лица, чиито дела отговарят на критериите за допустимост, посочени в Конвенцията, както и на посочените по-горе процедурни условия. Въпреки че броят на висящите дела е намалял значително през последните години, Съдът все още получава твърде много жалби, които изобщо не е трябвало да бъдат подавани, тъй като те не отговарят на тези различни изисквания. Практикуващите юристи трябва внимателно да проучат настоящото Практическо ръководство, преди да решат да внесат дадено дело. По този начин те ще допринесат в значителна степен за ефективността на Европейската конвенция за правата на човека.

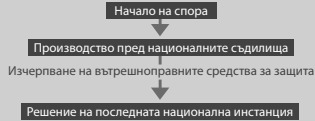
Бих искал да изкажа моята благодарност на Wolf Legal Publishers за изготвянето на третото печатно издание на това Ръководство на английски и френски език и в такъв атрактивен формат. Убеден съм, че предстоят много бъдещи издания на това Ръководство, докато правото на Съда продължава да се развива и ползата от него се признава.

Страсбург, ноември 2014 г.

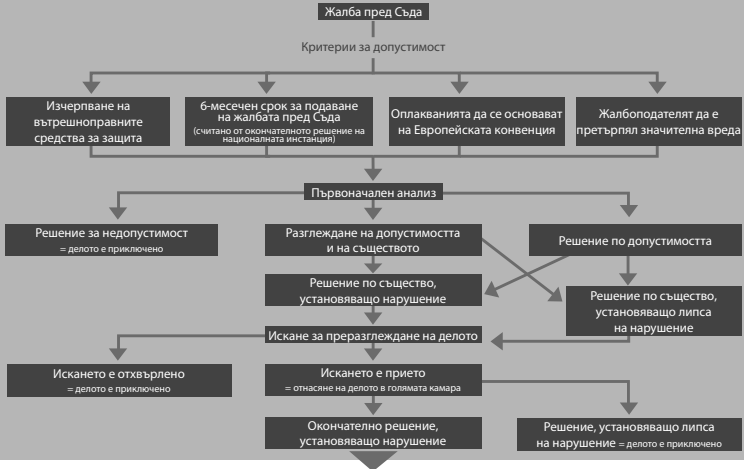
*Дийн Шилман,
председател на Европейския съд
по правата на човека*

Ходът на една жалба

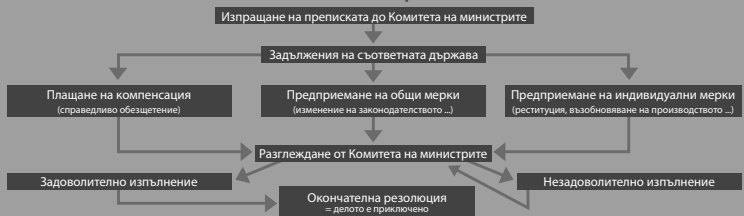
Производство на национално ниво

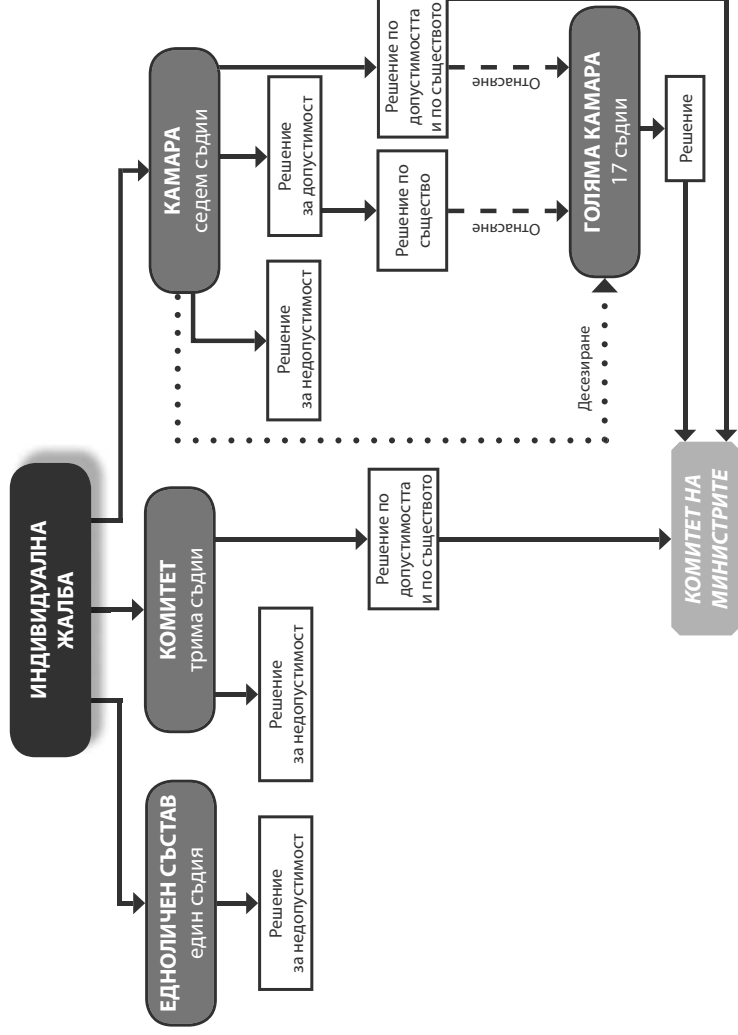
Производство пред Европейския съд по правата на човека

Изпълнение на решенията

Опростена схема на производството пред на Съда според съдебния състав

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Системата за защита на основните права и свободи, установена от Европейската конвенция за правата на човека („Конвенцията“), се основава на принципа на субсидиарността. Задачата да се осигури прилагането на Конвенцията е поставена преди всичко на държавите – страни по нея; Европейският съд по правата на човека („Съдът“) трябва да се намесва едва тогава, когато държавите не са съумели да изпълнят своите задължения.

Съдебният надзор от страна на Съда в Страсбург се задейства основно чрез индивидуалната жалба, която може да бъде подадена от всеки индивид или юридическо лице, попадащи под юрисдикцията на дадена държава – страна по Конвенцията. Ето защо съвкупността от потенциални жалбоподатели е много широка: в добавка към 800-те милиона жители на голяма Европа и гражданите на други държави, живеещи или транзитно пребиваващи там, съществуват милиони сдружения, фондации, политически партии, компании и други подобни (без да споменаваме лицата, които попадат под юрисдикцията на държавите – страни по Конвенцията, поради извънтериториални действия, извършени от тези държави отвъд техните граници).

Като последица от най-разнообразни фактори, от доста години насам Съдът е заливан от индивидуални жалби (над 99 900 са висящите жалби към 31 декември 2013 г.). Огромното мнозинство от тях – повече от 95% – обаче се отхвърлят, без да бъдат разгледани по същество, заради пропуски при спазването на някои от критериите за допустимост, предвидени в Конвенцията. Тази ситуация е отчайваща поради две причини. Първо, тъй като Съдът е длъжен да отговори на всяка жалба, на него му се пречи да се занимае в разумни срокове с онези случаи, които заслужават разглеждане по същество, а от това обществеността няма никаква реална полза. Второ, претенциите на десетки хиляди жалбоподатели се отхвърлят, често след чакане години наред.

2. Държавите – страни по Конвенцията, както и Съдът и неговата регистратура, постоянно търсят начини да решат този проблем и да осигурят ефективно правораздаване. Една от най-показателните мерки бе прие-

мането на Протокол № 14 към Конвенцията. Той, между другото, предвижда възможност жалбите, които са явно недопустими, да се разглеждат еднолично от съдия, подпомаган от докладчици, които не са съдии, вместо от състав от трима съдии. Протокол № 14, който влезе в сила на 1 юни 2010 г., въведе и нов критерий за допустимост, отнасящ се до степента на претърпените от жалбоподателя неблагоприятни последици, с цел да не се поощрява подаването на жалби от лица, които не са понесли такива последици в значителна степен.

На 19 февруари 2010 г. представители на 47-те държави – членки на Съвета на Европа, всичките обвързани от Конвенцията, се срещнаха в гр. Интерлакен, Швейцария, за да обсъдят бъдещето на Съда и по-специално претовареността с дела, произтичаща от огромния брой недопустими жалби. С клетвена декларация те потвърдиха отново централната роля на Съда в европейската система за защита на основните права и свободи и поеха ангажимента да увеличат неговата ефективност, като запазят принципа на индивидуалната жалба.

Необходимостта да се гарантира жизнеспособността на механизма на Конвенцията в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план по-нататък се подчертава в декларациите, приети на последващи конференции в Измир и Брайтън, проведени съответно през 2011 г. и 2012 г.

3. Идеята да се предостави на потенциалните жалбоподатели всеобхватна и обективна информация за процедурата по подаването на жалби и за критериите за допустимост е изрично формулирана в пункт С-6 (а) и (б) от Декларацията от Интерлакен. Настоящото Практическо ръководство върху условията за допустимост на индивидуалните жалби трябва да се разглежда в същия контекст. То е съставено така, че да представи по-ясна и по-подробна картина на условията за допустимост с оглед на това, най-напред да се намали, доколкото е възможно, броят на жалбите, които нямат изгледи да доведат до решение по същество и, на второ място, да се осигури успешното преминаване на първоначалния тест за допустимост на ония жалби, които заслужават да бъдат разгледани по същество. Понастоящем в повечето случаи, когато този тест е преминат, допустимостта и съществуването се разглеждат едновременно, а това опростява и ускорява процедурата.

Този документ по принцип е предназначен за практикуващите юристи и по-специално за адвокатите, които биха могли да бъдат наети да представляват жалбоподатели пред Съда.

Всички критерии за допустимост, уредени в чл. 34 (индивидуални жалби) и чл. 35 (критерии за допустимост) от Конвенцията, са разглеждани в светлината на практиката на Съда. Естествено, някои понятия, като шестмесечния срок или, в по-малка степен, изчерпването на вътрешноправните средства за защита, се дефинират по-лесно от други, като например понятието „явна неоснователност“, което може да се анализира почти *до безкрайност*, или пък юрисдикцията на Съда *ratione materiae* или *ratione personae*. Освен това жалбоподателите се позовават на някои членове от Конвенцията по-често, отколкото на други, а някои държави не са ратифицирали всички допълнителни протоколи към Конвенцията; има и държави, които са направили резерви по отношение на обхвата на някои разпоредби. Редките примери на жалби от една държава срещу друга не са взети предвид, тъй като изискват съвсем друг подход. Ето защо това Ръководство не претендира за изчерпателност и ще се съсредоточи върху най-често срещаните сценарии.

4. Ръководството е подготвено от Департамента на юрисконсулта на Съда и изложеното в него тълкуване на критериите за допустимост по никакъв начин не обвързва Съда. То редовно ще бъде актуализирано. Разпространено е във версии на английски и френски език и ще бъде преведено на някои други езици, като приоритет ще бъде даден на официалните езици на ония държави, срещу които са заведени най-много дела.

5. След като дефинира понятията „индивидуална жалба“ и „статут на жертва“, Ръководството ще разгледа процедурните основания за недопустимост (I), основанията, отнасящи се до юрисдикцията на Съда (II) и тези, отнасящи се до гледането на делото по същество (III).

А. ИНДИВИДУАЛНА ЖАЛБА

Чл. 34 – Индивидуални жалби

„Съдът може да приема жалби от всяко лице, неправителствена организация или група лица, които твърдят, че са жертва на нарушение от страна на някоя от високодоговарящите страни на правата, провъзгласени в Конвенцията или Протоколите към нея...“

1. Цел на разпоредбата

6. Член 34, гарантиращ правото на индивидуална жалба, предоставя на индивидите едно реално право да предприемат правни действия на международно ниво. Правилото е и една от основните гаранции за ефективност на системата на Конвенцията – един от „ключовите компоненти на механизма“ за защита на човешките права (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [ГК],² §§ 100 и 122; *Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 70).

7. Разглеждана като жив механизъм, Конвенцията трябва да се тълкува в светлината на условията на днешния ден. По този въпрос съдебната практика е твърдо установена и се прилага и към процедурните разпоредби, какъвто е чл. 34 (пак там, § 71).

8. За да се позове на член 34 от Конвенцията, жалбоподателят трябва да отговаря на две условия: той или тя трябва да попада в една от категориите жалбоподатели, посочени в чл. 34, и трябва да бъде в състояние да претендира, че той или тя е жертва на нарушение на Конвенцията (*Vallianatos and Others v. Greece* [ГК], § 47).

2. Категории жалбоподатели

(а) Физически лица

9. Всяко лице може да се позове на защитата на Конвенцията срещу държава-страна, когато твърдяното нарушение е извършено в рамките на юрисдикцията на съответната държава по смисъла на чл. 1 от Конвенцията (*Van der Tang v. Spain*, § 53), независимо от националност, местоживеене, семейно положение, ситуация или дееспособност. За майка, лишена от родителски права, виж *Scozzari and Giunta v. Italy* [ГК], § 138; за непълнолетни, виж *A. v. the United Kingdom*; за лице без юридическа правоспособност, без съгласието на настойника, виж *Zehentner v. Austria*, §§ 39 и последващи.

10. Жалбите могат да бъдат предявени само от живи лица или от тяхно име; починало лице не може да внесе жалба (*Aizpurua Ortiz and Others*

² Ако не е указано друго, всички позовавания са на съдебното решение по съществото на спора, произнесено от един състав на Съда. Съкращението „[РД]“ показва, че цитираното е от решение по допустимост на Съда и „[ГК]“, че делото е разгледано от Голяма камара на Съда.

v. *Spain*, § 30; *Dvořáček and Dvořáčková v. Slovakia*, § 41) дори и и чрез пълномощник (*Kaya and Polat v. Turkey* [РД]; *Ciobanu v. Romania* [РД].)

(б) Юридически лица

11. Юридическо лице, което твърди, че е жертва на нарушение от страна на някоя от високодоговарящите държави на правата, провъзгласени в Конвенцията или протоколите към нея, може да подаде жалба пред Съда само ако представлява „неправителствена организация“ по смисъла на член 34 от Конвенцията.

12. Терминът „правителствени организации“, за разлика от „неправителствени организации“ по смисъла на чл. 34, се отнася не само за централните органи на държавата, но и за децентрализираните органи, които упражняват „публични функции“, независимо от тяхната автономност *vis-à-vis* централните органи; по подобен начин това се отнася до местните и регионалните власти (*Radio France and Others v. France* [РД], § 26), община (*Ayuntamiento de Mula v. Spain* [РД]), или част от община, която участва в упражняването на публична власт (*Municipal Section of Antilly v. France* [РД]), като никоя от тях няма право да подаде жалба, въз основа на член 34 (виж също *Döşemealtı Belediyesi v. Turkey* [РД].)

13. Категорията „правителствена организация“ включва юридически лица, които участват в упражняването на държавна власт или извършват обществени услуги под контрола на правителството. За да се определи дали дадено юридическо лице, различно от местната власт, попада в тази категория, трябва да се вземе под внимание неговия правен статут и, при необходимост, правата, които статутът му дава, естеството на извършваната дейност и контекста, в който тя се осъществява, както и степента на независимост спрямо политическите органи (*Radio France and Others v. France* [РД], § 26; *Kotov v. Russia* [ГК], § 93). За публично-правни субекти, които не упражняват каквато и да било държавна власт, виж *The Holy Monasteries v. Greece*, § 49; *Radio France and Others v. France* [РД], §§ 24–26; *Österreichischer Rundfunk v. Austria* [РД]. За дружества-държавна собственост, които се ползват с достатъчна институционална и оперативна независимост от държавата, виж *Islamic Republic of Iran Shipping Lines v. Turkey*, §§ 80–81; *Ukraine-Tyumen v. Ukraine*, §§ 25–28; *Unédic v. France*, §§ 48–59; and, by contrast, *Zastava It Turs v. Serbia* [РД]; *State Holding Company Luganskvugillya v. Ukraine* [РД]; see also *Transpetrol, a. s., v. Slovakia* [РД].

(в) Всяка група от физически лица

14. Жалбата може да бъде подадена от група физически лица. Местните власти или други държавни органи обаче не могат да подават жалби чрез лицата, които ги съставляват или ги представляват, отнасящи се до деяния, наказуеми от държавата, с която тези власти са обвързани и от името на която те упражняват публична власт (*Demirbaş and Others v. Turkey* [РД]).

3. Статут на жертва

(а) Понятие за „жертва“

15. Думата „жертва“, в контекста на член 34 от Конвенцията, означава лицето или лицата, пряко или косвено засегнати от твърдяното нарушение. Следователно чл. 34 се отнася не само до пряката жертва или жертви на твърдяното нарушение, но също така и до косвени жертви, на които нарушението би причинило вреди или които биха имали основателен и личен интерес то да бъде прекратено (*Vallianatos and Others v. Greece* [ГК], § 47). Понятието „жертва“ се тълкува автономно и независимо от националните разпоредби, като например такива, които се отнасят до интерес или дееспособност да се предприемат действия (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 35), въпреки че Съдът следва да вземе под внимание факта, че жалбоподателят е бил страна във вътрешното производство (*Aksu v. Turkey* [ГК], § 52; *Micallef v. Malta* [ГК], § 48). Понятието „жертва“ не предполага наличието на вреда (*Brumărescu v. Romania* [ГК], § 50) и дори акт с временно правно действие може да бъде достатъчен (*Monnat v. Switzerland*, § 33).

16. Тълкуването на понятието „жертва“ подлежи на развитие в светлината на условията на съвременното общество и трябва да се прилага без излишен формализъм (пак там, §§ 30–33; *Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 38; *Stukus and Others v. Poland*, § 35; *Ziętal v. Poland*, §§ 54–59). Съдът е приел, че въпросът за това дали жалбоподателят има статут на жертва може да бъде свързан със съществуването на делото (*Siliadin v. France*, § 63; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [ГК], § 111).

(б) Пряка жертва

17. За да може да подаде жалба по смисъла на чл. 34, жалбоподателят трябва да може да докаже, че той или тя е „пряко засегнат“ от обжалваната мярка (*Tănase v. Moldova* [ГК], § 104; *Burden v. the United Kingdom* [ГК], § 33). Това е абсолютно необходимо, за да се задвижи защитният механизъм на Конвенцията (*Hristozov and Others v. Bulgaria*, § 73), въпреки че този критерий не трябва да се прилага строго, механично и без съответната гъвкавост по време на производството (*Micallef v. Malta* [ГК], § 45; *Karner v. Austria*, § 25; *Aksu v. Turkey* [ГК], § 51).

(в) Непряка жертва

18. Ако твърдяната жертва на нарушението е починала преди подаването на жалбата, налице е възможността лице с необходимия правен интерес, каквото е близък роднина, да подаде жалба, повдигаща оплаквания, свързани със смъртта или изчезване (*Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 112). Това се дължи на особената ситуация с оглед естеството на твърдяното нарушение и съображенията за ефективно прилагане на една от най-фундаменталните разпоредби в системата на Конвенцията (*Fairfield v. the United Kingdom* [РД]).

19. В такива случаи Съдът приема, че близки членове на семейството, например родители на лице, за чиято смърт или изчезване се твърди, че ангажира отговорността на държавата, могат да твърдят, че са непреки жертви на нарушение на чл. 2, като въпросът дали те са законни наследници на починалия не е релевантен (*Van Colle v. the United Kingdom*, § 86).

20. Близките роднини също могат да предявят други оплаквания по силата на член 3 и член 5 от Конвенцията от името на починали или изчезнали роднини, при условие че твърдяното нарушение е тясно свързано със смъртта или изчезването, въз основа на които е жалбата съгласно чл. 2.

21. За брачни партньори, виж *McCann and Others v. the United Kingdom* [ГК], *Salman v. Turkey* [ГК]; за партньори без сключен брак, виж *Velikova v. Bulgaria* [РД]; за родители, виж *Ramsahai and Others v. the Netherlands* [ГК], *Giuliani and Gaggio v. Italy* [ГК]; за братя и сестри, виж *Andronicou and Constantinou v. Cyprus*; за деца, виж *McKerr v. the United Kingdom*; за племенници, виж *Yaşa v. Turkey*.

22. В случаите, когато твърдяното нарушение на Конвенцията не е тясно свързано със смъртта или изчезването на пряка жертва, обикновено Съдът отказва да признае статута на жертва на друго лице, освен

ако това лице би могло, по изключение, да демонстрира личен интерес (*Nassau Verzekering Maatschappij N. V. v. the Netherlands* [РД], § 20). Вижте например *Sanles Sanles v. Spain* [РД], относно забраната за асистирано самоубийство в твърдяно нарушение на членове 2, 3, 5, 8, 9 и 14, и където Съдът е приел, че правата, претендирани от жалбоподателката, която е снаха и законен наследник на починалия, попадат в категорията на непрехвърлими права и че поради това не може да претендира от името на покойния си зет, че е жертва на нарушение; виж също *Bic and Others v. Turkey* [РД] and *Fairfield v. the United Kingdom* [РД].

23. В случаите, в които на близки роднини е предоставен статут на жертва, който им позволява да подадат жалба по отношение на оплаквания, например по членове 5, 6 или 8, Съдът е взел предвид това дали те имат морален интерес да освободят от вина починалото лице (*Nölkenbockhoff v. Germany*, § 33; *Grădinar v. Moldova*, §§ 95 и 97–98) или да защитят собствената си репутация и тази на семейството си (*Brudnicka and Others v. Poland*, §§ 27–31; *Armonienė v. Lithuania*, § 29; *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain*, §§ 31–33), или дали са показали материален интерес, който се дължи на пряко въздействие върху техните имуществени права (*Nölkenbockhoff v. Germany*, § 33; *Grădinar v. Moldova*, § 97; *Micallef v. Malta* [ГК], § 48). Наличието на общозначим интерес, който налага да се пристъпи към разглеждането на жалбите също се взима под внимание (*нак там*, §§ 46 и 50; виж също *Bic and Others v. Turkey* [РД], §§ 22–23).

24. Участието на жалбоподателя в националното производство е само един от релевантните критерии (*Nölkenbockhoff v. Germany*, § 33; *Micallef v. Malta* [ГК], §§ 48–49; *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain*, § 31; *Grădinar v. Moldova*, §§ 98–99; виж също *Kaburov v. Bulgaria* [РД], §§ 57–58, където Съдът постановява, че по дело, свързано с прехвърляемост на права по член 3 от Конвенцията, жалбоподателят, при липса на морален интерес от изхода на производството или на друга основателна причина, не може да се счита за жертва единствено поради това, че националното законодателство допуска да се присъедини към деликтното производство като наследник на покойния г-н Кабуров; виж също *Nassau Verzekering Maatschappij N. V. v. the Netherlands* [РД] където твърдението на дружеството на жалбоподателя, че има статут на жертва в резултат на придобиване на жалба по Конвенцията чрез акт на прехвърляне на права, бе отхвърлено от Съда).

25. По отношение на жалбите, свързани с дружества, Съдът счита, че дадено лице не може да претендира нарушение на правата му в производството, по което той или тя не е страна, дори и ако той или тя е бил/а акционер и/или управител на дружество, което е страна по делото. Докато при определени обстоятелства едноличният собственик на дружеството може да претендира, че е „жертва“ по смисъла на член 34 от Конвенцията, когато обжалваните мерки са били предприети по отношение на неговото или нейното дружество, то в останалите случаи незачитането на правосубектността на дружеството може да бъде оправдано само при изключителни обстоятелства, по-специално, когато е ясно установено, че е невъзможно за дружеството да се оплаче пред органите по Конвенцията посредством ръководните си органи, създадени съгласно устава или в случай на ликвидация чрез своите ликвидатори (*Centro Europa 7 S. r. l. and Di Stefano v. Italy* [ГК], § 92).

(г) Потенциални жертви и *actio popularis*

26. В някои специфични ситуации Съдът приема, че даден жалбоподател може да бъде потенциална жертва. Например, когато жалбоподателят, поради поверителния характер на предвидените в закона мерки, не може да докаже, че законодателството, от което се оплаква, всъщност е било приложено спрямо него (*Klass and Others v. Germany*) или когато има заповед за експулсиране на чужд гражданин, която не е изпълнена, но изпълнението ѝ би го изложила на нарушение на чл. 3 от Конвенцията или нарушаване на правата му по чл. 8 от Конвенцията в приемащата държава (*Soering v. the United Kingdom*).

27. Все пак, за да може да претендира, че е жертва в такава ситуация, жалбоподателят трябва да приведе разумни и убедителни доказателства за реалната вероятност за осъществяване на нарушението, което лично би засегнало него или нея; обикновеното съмнение или предположение не са достатъчни (*Senator Lines GmbH v. fifteen member States of the European Union* [РД] [ГК]). За липсата на формална заповед за експулсиране, виж *Vijayanathan and Pusparajah v. France*, § 46; за твърдени последици от парламентарен доклад, виж *Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France v. France* [РД]; за твърдени последици от съдебно решение по отношение на трето лице в кома, виж *Rossi and Others v. Italy* [РД].

28. Жалбоподател не може да претендира, че е жертва, когато той е отчасти отговорен за твърдяното нарушение (*Paşa and Erkan Erol v. Turkey*).

29. Съдът също така подчертава, че Конвенцията не предвижда възможността за инициране на *actio popularis* за тълкуване на правата, признати в нея, и не допуска лицата да се оплакват от разпоредба на националното законодателство само защото те считат, че, без да са били пряко засегнати от нея, тя може да противоречи на Конвенцията (*Aksu v. Turkey* [ГК], § 50; *Burden v. the United Kingdom* [ГК], § 33).

30. Въпреки това е допустимо дадено лице да твърди, че закон нарушава неговите права, въпреки липсата на индивидуална мярка за прилагането му, ако лицето е принудено да промени поведението си под заплаха от преследване или ако той или тя попада в категория на хора, които рискуват да бъдат пряко засегнати от законодателството (пак там, § 34; *Tănase v. Moldova* [ГК], § 104; *Michaud v. France*, §§ 51–52; *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [ГК], § 28.).

(д) Загубване на статута на жертва

31. Основната отговорност за поправяне на всяко твърдяно нарушение на Конвенцията пада върху националните органи. Следователно въпросът дали жалбоподателят може да претендира, че е жертва на твърдяното нарушение е от значение във всички етапи на производството пред Съда (*Scordino v. Italy (no. 1)* [ГК], § 179). В тази връзка, жалбоподателят трябва да бъде в състояние да оправдае статута си на жертва на всички етапи от производството (*Burdov v. Russia*, § 30; *Centro Europa 7 S. r. l. and Di Stefano v. Italy* [ГК], § 80).

32. Въпросът за това дали дадено лице все още може да претендира, че е жертва на твърдяно нарушение на Конвенцията, по същество води до *ex post facto* разглеждане на неговата или нейната ситуация от страна на Съда (пак там, § 82).

33. Решение или мярка, благоприятни за жалбоподателя, по принцип не са достатъчни, за да лишат него или нея от статута на „жертва“ за целите на член 34 от Конвенцията, освен ако националните власти са признали, изрично или по същество нарушението на Конвенцията, и са предоставили обезщетение (*Scordino v. Italy (no. 1)* [ГК], § 180; *Gäfgen v. Germany* [ГК], § 115; *Nada v. Switzerland* [ГК], § 128). Само когато тези условия са изпълнени, субсидиарният характер на защитния механизъм на Конвенцията преклудира разглеждането на жалбата (*Jensen and Rasmussen v. Denmark* [РД]; *Albayrak v. Turkey*, § 32).

34. Жалбоподателят ще остане жертва, ако властите не са признали, изрично или по същество, че е налице нарушение на правата на жалбо-

подателя (пак там, § 33; *Jensen v. Denmark* [РД]), дори и ако последният получи някаква компенсация (*Centro Europa 7 S. r. l. and Di Stefano v. Italy* [ГК], § 88).

35. Освен това полученото обезщетение трябва да е подходящо и удовлетворително. Това ще зависи от всички обстоятелства по случая, като от особено значение е на естеството на въпросното нарушение на Конвенцията (*Gäfgen v. Germany* [ГК], § 116).

36. Например едно лице не може да претендира, че е жертва на нарушение на правото на справедлив процес по чл. 6 от Конвенцията, което според него е настъпило в производство, по което той е бил оправдан или което е било прекратено (*Oleksy v. Poland* [РД]; *Koç and Tambaş v. Turkey* [РД]; *Bouglame v. Belgium* [РД]), освен за оплакване, отнасящо се до продължителността на въпросното производство (*Osmanov and Husseinov v. Bulgaria* [РД]).

37. В някои други случаи дали дадено лице запазва статута на жертва може да зависи и от размера на обезщетението, присъдено от националните съдилища, и на ефективността (включително бързината) на средството за защита, чрез което се присъжда обезщетението (*Normann v. Denmark* [РД]; *Scordino v. Italy (no. 1)* [ГК], § 202; виж също *Jensen and Rasmussen v. Denmark* [РД]).

38. За други ситуации, виж *Arat v. Turkey*, § 47 (чл. 6); *Constantinescu v. Romania*, §§ 40–44 (чл. 6 и чл. 10); *Guisset v. France*, §§ 66–70 (чл. 6); *Chevrol v. France*, §§ 30 и следващи (чл. 6); *Moskovets v. Russia*, § 50 (чл. 5); *Moon v. France*, §§ 29 и следващи (чл. 1 от Протокол № 1); *D. J. and A. -K. R. v. Romania* [РД], §§ 77 и следващи (и чл. 2 от Протокол № 4); *Sergey Zolotukhin v. Russia* [ГК], § 115 (чл. 4 от Протокол № 7); *Dalban v. Romania* [ГК], § 44 (чл. 10); *Güneş v. Turkey* [РД] (чл. 10).

39. Дадено дело може да бъде заличено от списъка с дела, защото жалбоподателят губи статута си на жертва */locus standi*. Що се отнася до разрешаване на въпроса на национално равнище след решение по допустимост, виж *Ohlen v. Denmark* (заличено от списъка на Съда); за споразумение за прехвърляне на правата, които са предмет на жалбата, разглеждана от Съда, виж *Dimitrescu v. Romania*, §§ 33–34.

40. Съдът също така проверява дали делото трябва да бъде заличено от списъка с дела на базата на едно или повече от основанията, посочени в чл. 37 от Конвенцията, в светлината на събитията, настъпили след подаването на жалбата, независимо от факта, че жалбоподателят все още

може да претендира, че е „жертва“ (*Pisano v. Italy* (заличено) [ГК], § 39), дори независимо от това дали той или тя може да продължи да претендира, че е жертва. За развитие, настъпило след решение да се откаже разглеждането на делото от обикновено отделение в полза на Голямото отделение, виж *El Majaoui and Stichting Touba Moskee v. the Netherlands* (заличено) [ГК], §§ 28–35; след като жалбата е била обявена за допустима, виж *Shevanova v. Latvia* (заличено) [ГК], §§ 44 и следващи; и след решението на Отделението, виж *Sisojeva and Others v. Latvia* (заличено) [ГК], § 96.

(е) Смърт на жертвата

41. По принцип жалба, подадена от първоначалния жалбоподател преди неговата или нейната смърт, може да бъде продължена от наследници или близки членове на семейството, които изразяват желание да продължат производството и имат достатъчен интерес по делото (*Hristozov and Others v. Bulgaria*, § 71; *Malhous v. the Czech Republic* [РД] [ГК]).

42. Когато обаче жалбоподателят е починал в хода на производството и никой не е изразил желание да продължи производството или лицата, които са изразили желание за това, не са наследници или достатъчно близки роднини на жалбоподателя и не могат да докажат друг легитимен интерес от поддържането на жалбата, Съдът ще заличи жалбата от списъка (*Léger v. France* (заличена) [ГК], § 50; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [ГК], § 57) освен в много изключителни случаи, когато Съдът установи, че зачитането на правата на човека, както са определени в Конвенцията и протоколите към нея, изисква продължаване на разглеждането на делото (*Karner v. Austria*, §§ 25 и следващи).

43. Вижте например *Raimondo v. Italy*, § 2, and *Stojkovic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, § 25 (вдовица и деца); *Xv. France*, § 26 (родители); *Malhous v. the Czech Republic* [РД] [ГК] (племенник и потенциален наследник); *Velikova v. Bulgaria* [РД] (без сключен брак или *de facto* партньор); за разлика от *Thévenon v. France* [РД] (универсален наследник, който не е свързан с починалия); *Léger v. France* (заличено) [ГК], §§ 50–51 (племенница).

4. Представителство

44. Когато жалбоподателите изберат да бъдат представлявани, по смисъла на чл. 36, § 1 от Правилника на Съда, вместо самостоятелно да подадат жалбата си, чл. 45, § 3 изисква те да представят надлежно подписано пълномощно в писмена форма. От съществено значение за представителите е да докажат, че са получили конкретни и изрични инструкции от твърдяната жертва по смисъла на член 34, от чието име те ще се явят пред Съда (*Post v. the Netherlands* [РД]). По отношение на валидността на документа виж *Aliev v. Georgia*, §§ 44–49; по отношение на достоверността на жалба виж *Velikova v. Bulgaria*, §§ 48–52.

45. Въпреки това могат да възникнат специални съображения в случай на жертви на твърдени нарушения на членове 2, 3 и 8 от Конвенцията, извършени от националните власти, с оглед на уязвимостта на жертвите поради тяхната възраст, пол или увреждане, които ги правят неспособни да подадат жалба в Съда, като съответно се обръща внимание на връзката между лицето, подало жалбата, и жертвата. В такива случаи подадените от физически лица от името на една или повече жертви жалби са обявени за допустими, дори при липса на валидно упълномощаване. Виж например *İlhan v. Turkey* [ГК], § 55, където жалбите са били подадени от жалбоподателя от името на брат му, който е бил малтретиран.; *Y. F. v. Turkey*, § 29, където съпруг се оплаква, че съпругата му е била принудена да се подложи на гинекологичен преглед; *S. P., D. P. and A. T. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията, където жалбата е подадена от адвокатата от името на децата, които представлява в национално производство, по което той е бил ангажиран от законно назначения настойник; и, от друга страна, *Nencheva and Others v. Bulgaria*, § 93, където Съдът не приема статут на жертва на сдружение-жалбоподател, действащо от името на преките жертви, отбелязвайки, че то не е участвало в делото пред националните съдилища, а също и че спорните факти не са имали влияние върху дейността му, тъй като сдружението е било в състояние да продължи да работи за осъществяване на своите цели.

Б. СВОБОДА НА УПРАЖНЯВАНЕ ПРАВОТО НА ИНДИВИДУАЛНА ЖАЛБА

Чл. 34 – Индивидуални жалби

„... високодоговарящите страни са длъжни да не създават по никакъв начин пречки за ефективното упражняване на това право.“

46. Правото на подаване на жалба пред Съда е абсолютно и не може да бъде ограничавано. Този принцип предполага свобода на комуникация с институциите по Конвенцията (за кореспонденция по време на задържане виж *Peers v. Greece*, § 84; *Kornakovs v. Latvia*, §§ 157 и следващи). В тази връзка виж също и Европейската спогодба за лицата, участващи в производството от 1996 г. на Европейския съд по правата на човека (CETS No. 161).

47. Националните власти трябва да се въздържат от оказването на каквато и да е форма на натиск върху жалбоподателите да оттеглят или променят техните оплаквания. Според Съда натискът може да бъде под формата на пряка принуда и очевидни действия за сплашване по отношение на жалбоподатели или потенциални жалбоподатели, техните семейства или техните законни представители, но също така и некоректни косвени действия или контакти (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [ГК], § 102).

Съдът разглежда възпиращия ефект върху упражняването на правото на индивидуална жалба (*Colibaba v. Moldova*, § 68). При определени обстоятелства, той може, по своя собствена инициатива, да разгледа въпроса дали жалбоподателят е бил подложен на сплашване, което е класифицирано като пречка за правото на индивидуална жалба (*Lopata v. Russia*, § 147).

Необходимо е да се вземе предвид уязвимостта на жалбоподателя и рискът, че властите могат да му повлияят (*Iambor v. Romania (no. 1)*, § 212). Жалбоподателите биват особено уязвими, когато са задържани под стража по време на досъдебното производство и са наложени съответни ограничения на контактите им със семействата и външния свят (*Cotleț v. Romania*, § 71).

48. Няколко показателни примера:

- относно разпит, проведен от властите във връзка с жалбата: *Akdivar and Others v. Turkey*, § 105; *Tanrikulu v. Turkey* [ГК], § 131;

- заплахи за наказателно преследване спрямо адвоката на жалбоподателя: *Kurt v. Turkey*, §§ 159–65; оплакване от страна на властите срещу адвоката в националното производство: *McShane v. the United Kingdom*, § 151; дисциплинарни и други мерки срещу адвокатите на жалбоподателя: *Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, §§ 929–33;
- полицейски разпит на адвоката и преводача на жалбоподателя относно претенцията за справедливо обезщетение: *Fedotova v. Russia*, §§ 49–51; разследване, поръчано от представителя на правителството: *Ryabov v. Russia*, §§ 53–65;
- непредоставяне на възможност за среща между адвоката и лекаря на жалбоподателя: *Boicenco v. Moldova*, §§ 158–59;
- незачитане на тайната на разговора между адвоката и жалбоподателя в стаята за срещи: *Oferta Plus SRL v. Moldova*, § 156;
- заплахи от страна на затворническите власти: *Petra v. Romania*, § 44;
- отказ на затворническите власти да придвижат жалба до Съда под предлог, че не са изчерпани вътрешноправните средства за защита: *Nurmagomedov v. Russia*, § 61;
- оказване на натиск върху свидетел по дело пред Съда във връзка с условията на задържане: *Novinskiy v. Russia*, §§ 119 и следващи;
- разубеждаващи забележки на затворническите власти, съчетани с неоправдани пропуски и забавяния при снабдяването на лишения от свобода с материали за писане и с документи, нужни за жалбата му до Съда: *Gagiu v. Romania*, §§ 94 и следващи;
- отказ на властите да предоставят на лишен от свобода жалбоподател копия от документите, необходими му за подаване на жалба до Съда: *Naydyon v. Ukraine*, § 68; *Vasiliy Ivashchenko v. Ukraine*, §§ 107–10;
- загуба от страна на затворническите власти на незаменими документи, отнасящи се до жалбата на затворника до Съда: *Buldakov v. Russia*, §§ 48–50;
- заплашване и упражняване на натиск от страна на властите върху жалбоподател във връзка с висящо дело пред Съда: *Lopata v. Russia*, §§ 154–60.

49. Обстоятелствата по делото могат да направят не толкова сериозна твърдяната намеса на властите в правото на жалба (*Sisojeva and Others v.*

Latvia (заличено) [ГК], §§ 118 и следващи). Виж също *Holland v. Sweden* [РД], където Съдът постановява, че унищожаването на записи от съдебно заседание в съответствие с шведското законодателство, преди изтичането на шестмесечния срок за подаване на жалба до Съда, не е попречило на жалбоподателя да упражни ефективно правото си на жалба; *Farcaș v. Romania* [РД], където Съдът е установил, че твърдяната невъзможност на жалбоподател с физическо увреждане да изчерпа вътрешноправните средства за защита поради липса на специфични средства, предоставящи достъп до обществени услуги не го възпрепятства да упражни ефективно правото си на жалба; *Yepishin v. Russia*, §§ 73–77, където Съдът е приел, че отказът на администрацията на затвора да плати пощенски разходи за писмата, изпращани от лишения от свобода до Съда, не е попречило на жалбоподателя ефективно да упражнява правото си на жалба.

1. Задължения на ответната държава

(а) Правило 39 от Правилата на Съда

50. Съгласно правило 39 от Правилата на Съда, Съдът може да определи привременни мерки (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [ГК], §§ 99–129). чл. 34 ще бъде нарушен, ако властите на дадена договаряща страна не предприемат всички стъпки, които разумно биха могли да се направят, за изпълнение на предписаната от Съда мярка (*Paladi v. Moldova* [ГК], §§ 87–92).

51. Правителството трябва да убеди Съда, че привременната мярка е изпълнена или в изключителен случай, че е налице обективна пречка, която е възпрепятствала изпълнението и че правителството е предприело всички разумни стъпки за отстраняване на пречката и за своевременно информиране на Съда за ситуацията (виж например *A. N. H. v. Finland* [РД], § 27).

52. Няколко скорошни примера:

- неосигуряване на своевременна среща между търсещ убежище задържан и адвокат въпреки привременните мерки, определени на основание Правило 39: *D. B. v. Turkey*, § 67;
- предаване на задържани лица на иракските власти в нарушение на привременна мярка: *Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom*, §§ 162–65;

- експулсиране на първия жалбоподател в нарушение на привременна мярка *Kamaliyev v. Russia*, §§ 75–79;
- непреднамерено, но не непоправимо неспазване на привременна мярка, посочена във връзка с чл. 8 *Hamidovic v. Italy* [РД];
- неспазване на привременна мярка, изискваща настаняване на заявителника в специализирано лечебно заведение. *Makharadze and Sikharulidze v. Georgia*, §§ 100–05;
- неспазване на привременна мярка, посочена от Съда поради реалния риск от изтезания в случай на екстрадиция: *Mannai v. Italy*, §§ 54–57; *Labsi v. Slovakia*, §§ 149–51;
- тайно предаване на лице, изложено на риск от малтретиране и по отношение на което е в сила привременна мярка, в Узбекистан: *Abdulkhakov v. Russia*, §§ 226–31;
- принудително предаване на лице на Таджикистан въпреки реален риск от малтретиране и при заобикаляне на привременните мерки: *Savridin Dzhurayev v. Russia*, §§ 218–19; виж също неосигуряване на защита от страна на руските власти срещу насилственото връщане в Таджикистан на задържан таджикски гражданин, в нарушение на привременната мярка: *Nizomkhon Dzhurayev v. Russia*, §§ 157–59.

53. Съдът проверява съобразяването с привременната мярка, а ако дадена държава счита, че разполага с материали, които могат да убедят Съда да отмени привременната мярка, тя трябва съответно да уведоми ГК (*Paladi v. Moldova* [ГК], §§ 90–92; *Olaechea Cahuas v. Spain*, § 70; *Groni v. Albania*, §§ 181 и следващи).

Само фактът, че е подадена молба за прилагане на правило 39, не е достатъчен да обвърже държавата да спре изпълнение на решение за екстрадиция (*Al-Moayad v. Germany* [РД], §§ 122 и следващи; виж и задължението на ответната държава добросъвестно да съдейства на Съда).

(б) Установяване на фактите

54. Докато за установяването на фактите е отговорен Съдът, страните по делото трябва активно да му съдействат чрез предоставяне на цялата релевантна информация. Тяхното поведение може да се вземе предвид при събирането на доказателствата (*Ireland v. the United Kingdom*, § 161).

55. Съдът е приел, че при някои видове жалби принципът, че онзи, който твърди нещо, трябва да докаже твърдението си, не бива да се прилага строго и че за ефективното функциониране на системата на индивидуална жалба, създадена по силата на чл. 34 от Конвенцията, е от първостепенно значение държавите да създадат всички необходими условия, за да осигурят правилното и ефективно разглеждане на жалбите от Съда (*Bazorkina v. Russia*, § 170; *Tahsin Acar v. Turkey* [ГК], § 253). Това задължение изисква държавите – страни по Конвенцията, да предоставят всички необходими условия на Съда, независимо дали това е провеждане на разследване за установяване на фактите или изпълнение на общите му правомощия по отношение на разглеждането на жалбите. Непредоставянето от страна на правителството на налична информация без задоволително обяснение може не само да доведе до извличането на заключения по отношение на основателността на твърденията на жалбоподателя, но също може да се отрази негативно на нивото на изпълнение от ответната държава на задълженията ѝ по чл. 38 от Конвенцията (пак там, § 254; *Imakayeva v. Russia*, § 200; *Janowiec and Others v. Russia* [ГК], § 202).

56. Задължението да се предоставят исканите от Съда доказателства е обвързващо за ответното правителство от момента на формулиране на такова искане, независимо дали става дума за първоначална комуникация с правителството по жалбата или възниква на по-късен етап в производството (пак там, § 203; *Enukidze and Girgvliani v. Georgia*, § 295; *Bekirski v. Bulgaria*, §§ 111–13). Основно изискване е, че исканите документи се подават в тяхната цялост, ако Съдът е посочил така и че липсата на който и да е документ трябва да бъде надлежно обоснована (*Janowiec and Others v. Russia* [ГК], § 203). В допълнение, всеки изискван материал трябва да се изготвя незабавно и във всеки случай, в рамките на срока, определен от Съда, като поради значително и необяснимо забавяне Съдът може да намери обясненията на ответната държава за неубедителни (пак там).

57. Съдът вече е установил, че ответното правителство не се е съобразило с изискванията на чл. 38, в случаите, когато не е дало обяснение за отказа си да представи документи, които са били поискани (виж, например, *Maslova and Nalbandov v. Russia*, §§ 128–29) или е подало непълно или манипулирано копие, като отказва да предостави оригиналния документ за проверка от Съда (виж, например, *Trubnikov v. Russia*, §§ 50–57).

58. Когато ответното правителство се позовава на съображения, свързани с поверителността и сигурността, за да обоснове отказа си да изготви исканите документи, Съдът трябва да определи дали е имало основателни и сериозни причини за дефиниране на документите като тайни или поверителни (*Janowiec and Others v. Russia* [ГК], § 205). Що се отнася до отказа да се разкрие пред Съда доклад, който е бил засекретен: пак там, §§ 207 и следващи; *Nolan and K. v. Russia*, §§ 56 и следващи.

Относно връзката между чл. 34 и чл. 38, виж *Bazorkina v. Russia*, §§ 170 и следващи и § 175. чл. 34, създаден да осигури ефективното привеждане в действие на правото на индивидуална жалба, е нещо като *lex generalis*, докато чл. 38 специално изисква от държавите да сътрудничат на Съда.

(в) Разследвания

59. От ответната държава освен това се очаква да съдейства с разследванията (чл. 38), защото на нея е възложено да осигурява „необходимите улеснения“ за ефективното разглеждане на жалбите (*Çakıcı v. Turkey* [ГК], § 76). Създаването на пречки пред посещение за установяване на факти е нарушение на чл. 38 (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 504).

I. ПРОЦЕСУАЛНИ ОСНОВАНИЯ ЗА НЕДОПУСТИМОСТ

A. НЕИЗЧЕРПВАНЕ НА ВЪТРЕШНОПРАВНИТЕ СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА

Член 35, § 1 – Условия за допустимост

„1. Съдът може да бъде сезиран само след изчерпване на всички вътрешноправни средства за защита, в съответствие с общопризнатите норми на международното право...“

60. Както е посочено в самия текст на чл. 35, изискването се основава на общопризнатите норми на международното право. Задължението за изчерпване на вътрешноправните средства за защита е част от обичайното международно право и това е признато в практиката на международните съдилища, например по делото *Interhandel (Switzerland v. the United States)*, решение от 21 март 1959 г.). То може да се намери и в други международни договори за човешките права: Международния пакт за гражданските и политическите права (чл. 41(1) (с)) и Факултативния протокол към него (чл. 2 и чл. 5(2) (b)), Американската конвенция за правата на човека (чл. 46) и Африканската харта за правата на човека и народите (чл. 50 и чл. 56 (5)). Както Съдът е посочил по делото *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, държавата може да се откаже от предимствата на правилото за изчерпването, за което има трайно установена международна практика (§ 55).

61. Европейският съд по правата на човека е замислен като субсидиарен спрямо националните системи за защита на човешките права и е уместно националните съдилища изначално да разполагат с възможност да решават въпросите за съвместимостта на националния закон с Конвенцията (*A, B and C v. Ireland* [ГК], § 142). Ако въпреки това дадена жалба се депозира впоследствие в Страсбург, Европейският съд би трябвало да има преимущество да знае гледищата на националните съдилища, които са в пряка и трайна връзка с жизнените сили на своите държави (*Burden v. the United Kingdom* [ГК], § 42).

62. Член 35, § 1 засяга само *вътрешноправни* средства за защита; той не изисква изчерпване на средства в рамките на международни организации. Напротив, ако жалбоподателят отнесе делото по друга процедура за международно разследване или решаване на спорове, жалбата може да се отхвърли на основание чл. 35, § 2 (б) от Конвенцията (виж параграф I. Д.). Съдът ще реши дали даден орган е местен или международен по своя характер с оглед на всички относими фактори, включително правната му характеристика, учредителния му акт, компетентността му, мястото му, ако има такова, в съществуващата правна система и неговото финансиране (*Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* [РД]; *Peraldi v. France* [РД]) (виж параграф I. Д.).

1. Цел на нормата

63. Смисълът на правилото за изчерпването е да се даде възможност на националните власти, и преди всичко на съдилищата, да предотвратят или поправят твърдените нарушения на Конвенцията. Нормата се основава на предположението, отразено в чл. 13, че местният правен ред предоставя ефикасни средства за защита срещу нарушения на правата по Конвенцията. Това е важен аспект на субсидиарното естество на механизма на Конвенцията: (*Selmouni v. France* [ГК], § 74; *Kudła v. Poland* [ГК], § 152; *Andrášik and Others v. Slovakia* [РД]). То се прилага независимо от това дали разпоредбите на Конвенцията са били инкорпорирани в националното законодателство (*Eberhard and M. v. Slovenia*). Наскоро Съдът постанови отново, че правилото за изчерпване на вътрешноправните средства за защита е неразделна част от функционирането на механизма за защита по Конвенцията и че това е основен принцип (*Demopoulos and Others v. Turkey* [РД] [ГК], §§ 69 и 97).

2. Прилагане на нормата

(а) Гъвкавост

64. Правилото за изчерпването може да се опише по-скоро като златно, отколкото като изсечено върху камък. Комисията и Съдът често са подчертавали нуждата от прилагане на нормата с някаква степен на гъвкавост и без излишен формализъм в контекста на защитата на човешките права (*Ringeisen v. Austria*, § 89; *Lehtinen v. Finland* [РД]). Раз-

поредбата не е нито абсолютна, нито пък годна да се прилага автоматично (*Kozacıoğlu v. Turkey* [ГК], § 40). Съдът, например, е постановил, че би било незаслужен формализъм да се изисква от жалбоподателите да използват средство, което дори най-висшият съд в страната им не ги е задължил да ползват (*D. H. and Others v. the Czech Republic* [ГК], §§ 116–18). По едно дело Съдът е отчел стриктните срокове, в които жалбоподателите е трябвало да отговорят, като е подчертал „бързината“, с която те е трябвало да представят становищата си (виж (*Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom*, §§ 43–44). Използването обаче на наличните правни средства в съответствие с националните процесуални норми и спазването на формалните изисквания на закона е от съществено значение, когато става въпрос за прозрачност и правна сигурност (*Saghinadze and Others v. Georgia*, §§ 83–84).

(б) Спазване на местните разпоредби и ограничения

65. Жалбоподателите трябва да се съобразяват с приложимите норми и процедури по местното право, а ако не съумеят, жалбите им могат да попаднат под ударите на условието, заложено в чл. 35 (*Ben Salah Adraqui and Dhaime v. Spain* [РД]; *Merger and Cros v. France* [РД]; *MPP Golub v. Ukraine* [РД]; *Agbovi v. Germany* [РД]). Член 35, § 1 не би бил спазен, ако една въззивна или касационна жалба не е била допусната до разглеждане заради процедурна грешка на жалбоподателя (*Gäfgen v. Germany* [ГК], § 143).

Въпреки това, трябва да се отбележи, че когато един апелативен съд разгледа жалба по същество, макар и да я смята за недопустима, чл. 35, § 1 ще бъде спазен (*Voggenreiter v. Germany*). Такъв ще е и случаят, когато жалбоподателите са пропуснали да спазят предписаната от местния закон форма, но независимо от това компетентният орган е разгледал претенцията им по същество (*Vladimir Romanov v. Russia*, § 52). Същото се отнася и до оплаквания, формулирани твърде схематично и едва покриващи изискванията на закона, когато съдът е решил въпроса по същество, макар и накратко (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [ГК], §§ 43–45).

(в) Наличие на няколко средства за защита

66. Ако е имал на разположение повече потенциално ефективни средства за защита, от жалбоподателя се изисква да е ползвал само

едно от тях (*Moreira Barbosa v. Portugal* [РД]; *Jeličić v. Bosnia and Herzegovina* [РД]; *Karakó v. Hungary*, § 14; *Aquilina v. Malta* [ГК], § 39). И наистина, когато едно средство е било опитано, не се изисква ползването на друго, което по същество има същата цел (*Riad and Idiab v. Belgium*, § 84; *Kozacioğlu v. Turkey* [ГК], §§ 40 и следващи; *Micallef v. Malta* [ГК], § 58). Жалбоподателят е този, който трябва да подбере най-подходящото средство за защита на неговия случай. Накратко, ако националният закон предвижда няколко паралелни средства за защита в различни клонове на правото и жалбоподателят е избрал едно от тях, за да получи обезвреда за твърдяно нарушение на Конвенцията не е задължително да използва другите, които по същество имат същия предмет (*Jasinskis v. Latvia*, §§ 50 и 53–54).

(г) Оплакването трябва да е направено по същество

67. Не е необходимо правото по Конвенцията да е изрично формулирано в хода на местните производства, стига оплакването да е направено „*nonne по същество*“ (*Castells v. Spain*, § 32; *Ahmet Sadik v. Greece*, § 33; *Fressoz and Roire v. France*, § 38; *Azinas v. Cyprus* [ГК], §§ 40–41). Това означава, че ако жалбоподателят не се е позовал на разпоредбите на Конвенцията той трябва, позовавайки се на националния закон да е изложил аргументи, които имат същия или подобен ефект, като така ще е дал възможност на националните съдилища първи да поправят твърдяното нарушение (*Gäfgen v. Germany* [ГК], §§ 142, 144 и 146; *Karapanagiotou and Others v. Greece*, § 29; и по отношение на оплакване, което не е било повдигнато, дори имплицитно, пред последната съдебна инстанция, *Association Les témoins de Jéhovah v. France* [РД]).

(д) Наличност и съответствие

68. Жалбоподателите са длъжни да изчерпят само тези вътрешноправни средства, които в съответното време са им били на разположение както на теория, така и на практика и които те пряко са могли да използват – т. е. които са достъпни и годни да овъзмездят оплакванията им и предлагат разумни изгледи за успех (*Sejdovic v. Italy* [ГК], § 46; *Paksas v. Lithuania* [ГК], § 75).

69. Не е необходимо да се използват дискреционни или извънредни вътрешноправни средства за защита, например молба до съд за преразглеждане на решение (*Çınar v. Turkey* [РД]; *Prystavka v. Ukraine* [РД]),

или да се иска възобновяване на производството, освен в извънредни случаи, когато например е установено, че по националното право такава искане всъщност представлява ефективно правно средство за защита (*K. S. and K. S. AG v. Switzerland*, Решение на Комисията), или когато отмяната на едно влязло в сила решение е единствения начин, по който ответната държава може да поправи ситуацията чрез използване на собствената си съдебна система (*Kiiskinen v. Finland* [РД]; *Nikula v. Finland* [РД]). По подобен начин едно оплакване, направено по административен ред пред по-висшестоящ орган, не съставлява ефективно средство (*Horvat v. Croatia*, § 47; *Hartman v. the Czech Republic*, § 66); нито пък средство, което жалбоподателят не може да упражни сам, а му е нужен посредник с дискреционни правомощия (*Tănase v. Moldova* [ГК], § 122). Що се отнася до ефективността на въпросните средства, които по принцип не трябва да са изчерпани (жалба до Омбудсмана), вж. мотивите на Решението *Egmez v. Cyprus*, §§ 66–73. На последно място, не е ефективно правно средство за защита, което не е ограничено от никакви ясни срокове и поради това е несигурно (*Williams v. the United Kingdom* [РД], и препратките в него).

70. Дали трябва да бъде подадена индивидуална жалба до Конституционния съд в съответствие с чл. 35, § 1 от Конвенцията до голяма степен се определя от особеностите на правната система на ответната държавата и обхвата на компетентност на нейния Конституционен съд. По този начин, в държава, в която тази компетентност е ограничена до разглеждане на конституционността на правните разпоредби и тяхната съвместимост с разпоредбите на върховната правна власт, от жалбоподателят ще се изисква да се възползват от възможността за подаване на жалба до Конституционния съд само ако те оспорват клауза на нормативен акт или разпоредба, която сама по себе си противоречи на Конвенцията (*Grišankova and Grišankovs v. Latvia* [РД]; *Liepājnīeks v. Latvia* [РД]). Това обаче няма да е ефективно средство за защита, когато жалбоподателят оспорва само погрешното прилагане или тълкуване на нормативен акт или разпоредба, които не са противоконституционни *per se* (*Smirnov v. Russia* [РД]; *Szott-Medyńska v. Poland* [РД]).

71. Когато един жалбоподател е опитал средство, което Съдът счита за неуместно, употребеното за този опит време няма да спре изтичането на шестмесечния срок, а това може да доведе до отхвърляне на жалбата като просрочена (*Rezgui v. France* [РД]; *Prystavskva v. Ukraine* [РД]).

(f) Достъпност и ефективност

72. Наличието на средства за защита трябва да е достатъчно сигурно не само на теория, но и на практика. Когато се решава дали някое конкретно средство покрива критериите за достъпност и ефективност, трябва да се отчитат обстоятелствата на отделния случай (виж т. 4, по-долу). Практиката на националните съдилища трябва да е достатъчно уеднаквена. В тази връзка Съдът е постановявал, че докато има размиване в съдебната практика обжалването пред по-горен съд престава да е „ефективно“ (*Ferreira Alves v. Portugal (no. 6)*, §§ 28–29).

73. Така например, Съдът е постановил, че когато даден жалбоподател се оплаква от условията на задържане, след като задържането вече е приключило, компенсаторното правно средство за защита, което е на разположение и е достатъчно – а именно такова, което предлага разумни изгледи за успех – това е средство за защита, което да бъде приложено за целите на член 35, § 1 от Конвенцията (*Lienhardt v. France* [РД]; *Rhazali and Others v. France* [РД]; *Ignats v. Latvia* [РД]).

74. Съдът трябва реално да държи сметка не само за формалните средства, предоставени от местната правна система, но и за общия правен и политически контекст, в който те действат, както и за личните обстоятелства на жалбоподателя (*Akdivar and Others v. Turkey*, §§ 68–69; *Khashiyev and Akayeva v. Russia*, §§ 116–17). Съдът трябва да изследва дали от гледище на всички обстоятелства по делото жалбоподателят е сторил всичко, което би могло разумно да се очаква от него, за изчерпването на вътрешноправните средства за защита (*D. H. and Others v. the Czech Republic* [ГК], §§ 116–22).

Следва да бъде отбелязано, че границите, били те фактическите или законови, не са препятствие *per se* за изчерпването на вътрешните правни средства; като правило, жалбоподателите, живеещи извън юрисдикцията на дадена държава членка, не са освободени от задължението да изчерпат правните средства за защита в тази държава, без значение от практическите неудобства или разбираемото лично нежелание (*Demopoulos and Others v. Turkey* [РД] [ГК], §§ 98 и 101, относно жалбоподатели, които против волята си са предали на юрисдикцията на ответната държава).

3. Ограничения в прилагането на правилото

75. Според „общопризнатите норми на международното право“ може да има специални обстоятелства, освобождаващи жалбоподателя от задължението да се ползва от достъпните вътрешноправни средства за защита (*Sejdovic v. Italy* [ГК], § 55) (и виж точка 4 по-долу).

Правилото не се прилага, когато е показано, че съществува административна практика да се повтарят действия, несъвместими с Конвенцията, но официално търпими от страна на държавата, и тази практика е от естество да направи съответните процедури безполезни и неефективни (*Aksoy v. Turkey*, § 52).

В случаите когато на практика би било неразумно от жалбоподателя се изисква да използва конкретно правно средство и това би представлявало непропорционално препятствие пред ефективното упражняване на правото на индивидуална жалба по чл. 34 от Конвенцията, Съдът приема, че жалбоподателят не следва да спазва това изискване (*Veriter v. France*, § 27; *Gaglione and Others v. Italy*, § 22).

Налагането на глоба, основана само на изхода от едно обжалване, без да е имало твърдения за процесуални злоупотреби, изключва това обжалване от подлежащите на изчерпване средства (*Prencipe v. Monaco*, §§ 95–97).

4. Разпределяне на доказателствената тежест

76. Когато правителството твърди, че не са били изчерпани вътрешноправните средства за защита, то носи тежестта да докаже, че жалбоподателят не е използвал средство, което е било и ефективно, и достъпно (*Dalia v. France*, § 38; *McFarlane v. Ireland* [ГК], § 107). Достъпността на всяко такова средство трябва да бъде достатъчно сигурна както според закона, така и в практиката (*Vernillo v. France*). Следователно основанието на средството трябва да е ясно в местния закон (*Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland* [РД]; *Norbert Sikorski v. Poland*, § 117; *Sürmeli v. Germany* [ГК], §§ 110–12). Средството трябва да е годно да предостави на жалбоподателя обезвреда по отношение на неговите оплаквания и да предполага разумни шансове за успех (*Scoppola v. Italy (no. 2)* [ГК], § 71). Развитието и достъпността на средство, което се твърди, че съществува, включително неговият обхват и приложно поле, трябва да са ясно дефини-

рани и да са потвърдени или развити от административната или съдебната практика (*Mikolajová v. Slovakia*, § 34). Това изискване е приложимо и към прецедентна правна система, чиято конституция имплицитно гарантира правото, на което се позовава жалбоподателят (*McFarlane v. Ireland* [ГК], § 117, относно правно средство, което на теория съществувало от близо 25 години, но никога не е било използвано).

Аргументите на правителството явно ще натежат повече, ако бъдат снабдени с примери от националната съдебна практика (*Doran v. Ireland*; *Andrášik and Others v. Slovakia* [РД]; *Di Sante v. Italy* [РД]; *Giummarra and Others v. France* [РД]; *Paulino Tomás v. Portugal* [РД]; *Johti Sappmelaccat Ry and Others v. Finland* [РД]). Цитираните решения по принцип е трябвало да бъдат постановени преди подаването на жалбата (*Norbert Sikorski v. Poland*, § 115), и да бъдат релевантни за въпросното дело (*Sakhnovskiy v. Russia* [ГК], §§ 43–44); виж, обаче, принципите (посочени по-долу), отнасящи се до създаването на ново средство за защита по време на висящи производства.

77. Когато правителството твърди, че жалбоподателят е могъл да се позове пряко на Конвенцията пред националните съдилища, степента на сигурност на това средство трябва да бъде демонстрирана чрез конкретни примери (*Slavgorodski v. Estonia* [РД]). Същото се отнася до претендирано средство за защита, пряко основано на някои общи разпоредби на националната Конституция (*Kornakovs v. Latvia*, § 84).

78. Съдът е бил по-възприемчив към аргументите на правителството, когато националното законодателство е въвело специфично средство за преодоляване на прекомерната продължителност на съдебните производства (*Brusco v. Italy* [РД]; *Slaviček v. Croatia* [РД]). Виж също *Scordino v. Italy (no. 1)* [ГК], §§ 136–48. Обратно *Merit v. Ukraine*, § 65.

79. Ако правителството се освободи от тежестта, като докаже, че жалбоподателят е разполагал с подходящо и ефективно средство за защита, тогава той трябва да докаже, че:

- средството е било действително изчерпано (*Grässer v. Germany* [РД]); или че
- по някаква причина е било неадекватно и неефективно при конкретните обстоятелства на делото (*Selmouni v. France* [ГК], § 76) – например в случай на прекомерно забавяне при провеждане на разследване (*Radio France and Others v. France* [РД], § 34), или средство, което нормално е достъпно, като например касацион-

но обжалване, но което с оглед на практиката по подобни дела е било неефективно при обстоятелствата на конкретния случай: (*Scordino v. Italy* [РД]; *Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium*, §§ 26–27), дори ако въпросните решения са скорошни (*Gas and Dubois v. France* [РД]). Така е и когато жалбоподателят не е можел да се обърне директно към компетентния съд (*Tănase v. Moldova* [ГК], § 122). При по-особени обстоятелства може да има жалбоподатели, намиращи се в подобни ситуации, като някои от тях не са завели дела пред посочения от правителството съд, но са освободени от задължението да го направят, тъй като е доказано, че правното средство, използвано от другите е било на практика неефективно и би било неефективно и в техния случай (*Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 45–46; *Laska and Lika v. Albania*, §§ 45–48). Това изключение обаче се прилага в много специфични дела (сравни *Saghinadze and Others v. Georgia*, §§ 81–83); или че

- е имало специални обстоятелства, освобождаващи жалбоподателя от изискването (*Akdivar and Others v. Turkey*, §§ 68–75; *Sejdovic v. Italy* [ГК], § 55; *Veriter v. France*, § 60).

80. Една такава причина за освобождаване може да бъде абсолютната пасивност на националните власти, пред които са били заявени сериозни твърдения за нарушение или увреждане, извършено от държавни служители – например, когато властите не са започнали разследване или не са предложили съдействие. При тези обстоятелства може да се каже, че доказателствената тежест се прехвърля отново и така правителството трябва да докаже какво е направило в съответствие с размера и сериозността на оплакванията (*Demopoulos and Others v. Turkey* [РД] [ГК], § 70).

81. Ако жалбоподателят само се съмнява в ефективността на конкретно средство, това няма да го освободи от задължението да го изпробва (*Epözdemir v. Turkey* [РД]; *Milošević v. the Netherlands* [РД]; *Pellegriti v. Italy* [РД]; *MPP Golub v. Ukraine* [РД]). Напротив, в интерес на жалбоподателя е да се обърне към компетентния съд и да му даде възможност да развие съществуващите права чрез тълкуване (*Ciupercescu v. Romania*, § 169). В правна система, предоставяща защита на основните права на ниво конституция, увреденото лице е длъжно да тества обхвата на тази защита, а в системата на общото право – да позволи на нацио-

налните съдилища да развият чрез тълкуване тези права (*A, B and C v. Ireland* [ГК], § 142). Но когато едно предполагаемо средство всъщност не предлага разумни изгледи за успех, например в светлината на установена национална съдебна практика, фактът, че жалбоподателят не го е ползвал, не е пречка пред допустимостта (*Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium*, § 27; *Carson and Others v. the United Kingdom* [ГК], § 58).

5. Процедурни аспекти

82. Изискването жалбоподателят да е изчерпал вътрешноправни средства за защита обикновено се преценява към момента на подаване на жалбата до Съда (*Baumann v. France*, § 47), с изключение на случаите, когато отклонението от това правило е оправдано с оглед на конкретните обстоятелства по делото (виж по-долу т. 6) Въпреки това Съдът приема, че изчерпването на такива средства следва да приключи скоро след подаването на жалбата и преди произнасянето му по допустимостта (*Karoussiotis v. Portugal*, § 57).

83. Когато правителството възнамерява да пледира за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, то трябва да направи това в становището си преди постановяването на решение по допустимостта, доколкото естеството на защитата и обстоятелствата по делото позволяват, макар че изключителни обстоятелства могат да го освободят от това задължение (*Mooren v. Germany* [ГК], § 57 и препратките там, §§ 58–59).

Не е необичайно едно възражение за неизчерпване да се присъедини към становището по същество, особено по дела, отнасящи се до процедурни задължения или гаранции, например по жалби, свързани с процедурния аспект на чл. 2; относно чл. 6 (*Dink v. Turkey*, §§ 56–58) или чл. 3; относно чл. 6 *Scoppola v. Italy (no. 2)* [ГК], § 126; чл. 8, see *A, B and C v. Ireland* [ГК], § 155; и чл. 13, виж *Sürmeli v. Germany* [ГК], § 78; and *M. S. S. v. Belgium and Greece* [ГК], § 336.

6. Създаване на нови средства за защита

84. Преценката изчерпани ли са вътрешноправните средства за защита обикновено се прави от гледище на състоянието на процедурите към датата на подаване на жалбата до Съда. Това правило обаче търпи

изключения при създаване на нови средства за защита, виж (*İçyer v. Turkey* [РД], §§ 72 и следващи). И Съдът го е изоставял особено по дела, отнасящи се до продължителността на производството (*Predil Anstalt v. Italy* [РД]; *Bottaro v. Italy* [РД]; *Andrášik and Others v. Slovakia* [РД]; *Nogolica v. Croatia* [РД]; *Brusco v. Italy* [РД]; *Korenjak v. Slovenia* [РД], §§ 66–71; *Techniki Olympiaki A. E. v. Greece* [РД]) или до нов компесаторен механизъм в случаи на намеса в права на собственост (*Charzyński v. Poland* [РД]; *Michalak v. Poland* [РД]; *Demopoulos and Others v. Turkey* [РД] [ГК]); или при неизпълнение на национални съдебни решения (*Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia* [РД], §§ 36–40; *Balan v. Moldova* [РД]); или пренаселеност на затворите (*Latak v. Poland* [РД]).

Съдът отчита ефективността и достъпността на новите средства за защита (*Demopoulos and Others v. Turkey* [РД] [ГК], § 88). Дело, по което новото средство не е било ефективно, е *Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, §§ 41–47; Друго дело, по което едно ново конституционно средство е признато за ефективно, е *Vetković v. Serbia*, § 41.

Относно датата, след която е справедливо да се изисква от жалбоподателя да използва средство, което току-що е инкорпорирано в правната система на дадена държава след промяна на съдебната практика, Съдът е приел, че не би било справедливо да се изисква изчерпване на нововъведено средство, без да се предостави на лицата разумен срок, за да се запознаят със съдебното решение, (*Broca and Texier-Micault v. France*, § 20). Продължителността на „разумния срок“, зависи от обстоятелствата по конкретния случай, но като цяло Съдът е приел, че е около шест месеца (пак там; *Depauw v. Belgium* [РД]). Виж например *Leandro Da Silva v. Luxembourg*, § 50, срокът е осем месеца от приемането на решението на национално ниво и три и половина месеца от публикуването му. Виж също *McFarlane v. Ireland* [ГК], § 117; за нововъведено средство за защита след постановяване на пилотно решение: *Fakhretdinov and Others v. Russia* [РД], §§ 36–44; а относно пренебрегването от Съда на местната съдебна практика виж *Scordino v. Italy (no. 1)* [ГК], § 147.

Съдът е посочил в *Scordino v. Italy (no. 1)* [ГК] и *Cocchiarella v. Italy* [ГК] какви характеристики трябва да имат вътрешноправните средства за защита, за да са ефективни в случаите, отнасящи се до продължителността на производствата (виж също по-скорошното, *Vassiliou Athanasiou and Others v. Greece*, §§ 54–56). Като правило, няма нужда да се изчерпва средство, което няма превантивен или компенсаторен ефект

по отношение на продължителността на производството (*Puchstein v. Austria*, § 31). Средство за защита срещу продължителността на производството трябва, по-конкретно, да се прилага без прекомерни забавяния и да предоставя подходяща обезвреда (*Scordino v. Italy (no. 1)* [ГК], §§ 195 и 204-07).

85. Когато Съдът намира структурни или общи дефекти в местния закон или практика, той може да поиска от държавата да изследва ситуацията и, ако е необходимо, да предприеме ефективни превантивни мерки срещу подобни жалби (*Lukenda v. Slovenia*, § 98). Може да се направи изводът, че държавата следва или да измени наличните правни средства, или да въведе нови, така че да осигури истинска ефективна обезвреда за нарушенията на правата по Конвенцията (виж например, пилотното решение по *Xenides-Arestis v. Turkey*, § 40; и *Burdov v. Russia (no. 2)*, §§ 42 и 129 и следващи, и § 140). Специално внимание следва да се обърне на необходимостта от гарантиране на ефективни вътрешноправни средства за защита (виж пилотното решение по *Vassilios Athanasiou and Others v. Greece*, § 41).

Когато ответната държава е въвела ново средство за защита, Съдът проверява дали това средство е ефективно (например *Robert Lesjak v. Slovenia*, §§ 34–55; *Demopoulos and Others v. Turkey* [РД] [ГК], § 87). За тази цел Съдът взема предвид обстоятелствата по конкретния случай; констатацията на Съда дали новата законодателна рамка е ефективна или не, трябва да се основава на нейното практическо приложение (*Nogolica v. Croatia* [РД]). Въпреки това, нито фактът, че все още няма установена съдебна или административна практика по отношение на прилагането на рамката, нито рискът, че производството може да отнеме значително време, могат сами по себе си да направят новото средство неефективно (*Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia* [РД], § 30).

86. Ако Съдът установи, че новото средство е ефективно, това означава, че други жалбоподатели в подобни случаи следва да го използват, освен ако не срещнат свързани със срокове спънки да направят това. Така жалбите на тези нови жалбоподатели биват обявени за недопустими по чл. 35, § 1, даже ако са били подадени преди създаването на новото средство за защита (*Grzinčič v. Slovenia*, §§ 102–10; *İçyer v. Turkey* [РД], §§ 74 и следващи).

Става въпрос за средства за защита, които са станали достъпни след подаването на жалбите. Съдът ще прецени дали е имало специфични

обстоятелства, които са попречили на жалбоподателите да се възползват от такова средство за защита и по-конкретно естеството на новите правни норми и контекста, в който те са били приети (*Fakhretdinov and Others v. Russia* [РД], § 30). По това дело Съдът е приел, че преди да подадат жалба до Съда жалбоподателите следва да използват ефективното правно средство за защита, въведено след постановяването на пилотно решение, с което Съдът е задължил държавата да въведе средство за защита.

Съдът също така е уточнил условията, при които се прилага чл. 35, § 1 спрямо датата на жалбата (пак там, §§ 31–33; виж също *Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia* [РД], §§ 29 и следващи и § 42).

Б. НЕСПАЗВАНЕ НА ШЕСТМЕСЕЧНИЯ СРОК

Член 35, § 1 – Условия за допустимост

„1. Съдът може да бъде сезиран само... в срок от шест месеца от датата на постановяване на окончателното решение на националната инстанция.“

1. Цел на нормата

87. Основната цел на правилото за 6-те месеца е да осигури правната сигурност, като гарантира, че случаите, повдигащи въпроси по силата на Конвенцията, се разглеждат в разумен срок, като същевременно не позволява властите и другите засегнати лица да бъдат държани в ситуация на несигурност за дълъг период от време. Също така правилото предоставя на потенциалния жалбоподател време да обмисли дали да подаде жалба и, ако го направи, да вземе решения относно специфичните оплаквания и аргументи, които да бъдат повдигнати, и спомага за установяването на фактите по случая, тъй като с течение на времето всяко справедливо разглеждане на повдигнатите въпроси става проблематично (*Sabri Günes v. Turkey* [ГК], § 39).

88. Това правило определя времето ограничение на надзора, упражняван от Съда, и сигнализира, както на лицата, така и на държавните органи, срока, след който този надзор е вече невъзможен. Правилото отразява желанието на високодоговарящите страни да предотвратят постоянното оспорване на минали решения и представлява основателна загриженост за ред, стабилност и мир (*Idalov v. Russia* [ГК], § 128; *Sabri*

Günes v. Turkey [ГК], § 40).

89. Правилото за 6-те месеца е правило на публичната политика и поради това е от компетентността на Съда да го прилага по собствена инициатива дори ако правителството не е повдигнало такова възражение (пак там, § 29).

90. Правилото за 6-те месеца не може да поставя пред даден жалбоподател изискване да сезира с оплакването си Съда, преди положението му във връзка с повдигнатите въпроси да е окончателно установено на местно ниво (*Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 157; *Chapman v. Belgium* [РД], § 34).

2. Начална дата на 6-месечния срок

(а) Окончателно решение

91. Срокът започва да тече от постановяването на окончателното решение в процеса на изчерпването на вътрешноправните средства за защита (*Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom* [РД]). Жалбоподателят, в рамките на обичайното, трябва да е използвал вътрешноправните средства за защита, които има вероятност да са ефективни и достатъчни (*Moreira Barbosa v. Portugal* [РД]).

92. Вземат се предвид само средства, които са обичайни и ефективни, тъй като никой жалбоподател не може да удължава строгото ограничение във времето, наложено от Конвенцията, чрез опити да отправя неуместни или нелогични жалби до органи или институции, нямачи правомощия или компетентност да предлагат ефективно удовлетворяване на съответното оплакване по Конвенцията (*Fernie v. the United Kingdom* [РД]).

93. Не се зачитат средства за защита, чиято употреба зависи от дискреционни правомощия на длъжностни лица, и които, като последица от това, не са пряко достъпни за жалбоподателя. По подобен начин вътрешноправни средства за защита, чието използване няма точно определени граници във времето, създават несигурност и правят безпредметно правилото, заложено в чл. 35, § 1 (*Williams v. the United Kingdom* [РД]).

94. По правило чл. 35, § 1 не изисква от жалбоподателите да са подавали молби за възобновяване на производствата или да са използвали други подобни извънредни средства за защита и не позволява пресмята-

нето на 6-месечния срок от по-късна дата под предлог, че такива средства са били ползвани (*Berdzenishvili v. Russia* [РД]; *Tucka v. the United Kingdom (no. 1)* [РД]). Все пак, ако извънредното средство е единственото правно средство за защита на разположение на жалбоподателя, 6-месечният срок може да се изчисли, считано от датата на решението, постановено във връзка с това средство (*Ahtinen v. Finland* [РД]).

Жалба, в която жалбоподател излага оплакванията си в рамките на 6 месеца от постановяването на решение, с което се отхвърля негово искане за възобновяване на производството, ще бъде недопустима, защото това решение не е „окончателно решение“ (*Sapeyan v. Armenia*, § 23).

В случаите, когато са възобновени производства или е преразгледано влязло в сила решение, изтичането на 6-месечния срок по отношение на първоначалните производства или на влязлото в сила решение ще бъде прекъснато само по отношение на ония въпроси, повдигнати във връзка с Конвенцията, които са послужили за основание за възобновяването или преразглеждането и са били предмет на разглеждане от органа, компетентен да възобнови производството или да преразгледа решението (пак там, § 24).

(б) Начален момент

95. Правилото за 6-те месеца е автономно и трябва да се тълкува и прилага към фактите по всеки отделен случай, така че да гарантира ефективното упражняване на правото на индивидуална жалба. Въпреки че вземането под внимание на националните законодателство и практика е важен аспект, то не е от решаващо значение при определяне на началния момент на шестмесечния срок (*Sabri Günes v. Turkey* [ГК], §§ 52 и 55).

(i) Когато решението се съобщава

96. Шестмесечният срок започва да тече от датата, на която жалбоподателят или неговият представител се е запознал в достатъчна степен с окончателното решение на местно ниво (*Koç and Tosun v. Turkey* [РД]).

97. Когато държавата се позове на пропуск да бъде спазен 6-месечният срок, тя трябва да установи датата, на която жалбоподателят е узнал за окончателното решение на местно ниво (*Şahmo v. Turkey* [РД]).

(ii) Когато решението се връчва

98. Връчване на жалбоподателя: когато даден жалбоподател има право решението да му се съобщи чрез автоматично връчване на препис от него, предметът и целта на чл. 35, § 1 от Конвенцията се обслужват най-добре, ако 6-месечният срок започне да се брои от датата на връчване на преписа (*Worm v. Austria*, § 33).

99. Връчване на адвоката: 6-месечният срок започва да тече от датата, на която адвокатът на жалбоподателя е узнал за решението, завършващо процеса на изчерпване на вътрешноправните средства за защита, независимо от обстоятелството, че самият жалбоподател е узнал за решението по-късно (*Çelik v. Turkey* [РД]).

(iii) Когато решението не се съобщава

100. Когато местният закон не предвижда съобщаване на решението, уместно е за начален момент да се приеме датата на изготвяне на решението, когато страните определено са в състояние да се запознаят със съдържанието му (*Papachelas v. Greece* [ГК], § 30). Жалбоподателят или неговият адвокат трябва да се отнесат с дължимата грижа към получаването на препис от решението, ако то е депозирано в деловодството на местния съд (*Ölmez v. Turkey* [РД]).

(iv) Липса на достъпно правно средство за защита

101. Когато от самото начало е ясно, че жалбоподателят няма на разположение ефективно вътрешноправно средство за защита, 6-месечният срок започва да тече от датата, на която е било извършено действието, дало повод за оплакването, или от датата, на която жалбоподателят е бил пряко засегнат или е узнал за това действие, или е разбрал за неблагоприятните му последици (*Dennis and Others v. the United Kingdom* [РД]; *Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 157).

102. Когато жалбоподателят има на разположение очевидно съществуващо вътрешноправно средство за защита, но едва впоследствие му станат известни обстоятелства, правещи средството неефективно, може да се окаже уместно 6-месечният срок да започне да тече от датата, на която жалбоподателят за пръв път е узнал или е трябвало да узнае за тези обстоятелства (пак там, § 158).

(v) *Продължаващо положение*

103. Концепцията за „продължаващото положение“ се отнася до онова състояние на нещата, което се поддържа от продължаващи действия на държавата или извършвани от нейно име, които превръщат жалбоподателите в жертви. Фактът, че едно събитие поражда съществени последици в течение на времето, не означава, че това събитие е довело до „продължаващо положение“ (*Iordache v. Romania*, § 49).

104. Когато твърдяното нарушение съставлява продължаващо положение, срещу което няма вътрешноправно средство за защита, шестмесечният период започва да тече от прекратяването на продължаващото положение (*Sabri Güneş v. Turkey* [ГК], § 54; *Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 159; *Ülke v. Turkey* [РД]). Докато положението продължава, правилото за 6-месечния срок не се прилага (*Iordache v. Romania*, § 50).

3. Изтичане на шестмесечния период

105. Срокът започва да тече от деня, следващ датата, на която е било публично произнесено окончателното решение, или на която жалбоподателят или неговият представител са били информирани за него, и изтича 6 календарни месеца по-късно, без значение каква е била действителната продължителност на тези календарни месеци (*Otto v. Germany* [РД]).

106. Съобразяването с 6-месечния срок се определя съгласно критерии, специфични за Конвенцията, а не съгласно критериите на националния закон на всяка ответна държава (*Benet Praha, spol. sr. o., v. the Czech Republic* [РД]; *Poslu and Others v. Turkey*, § 10). Прилагането от Съда на собствените му критерии за изчисляване на сроковете, независимо от националните разпоредби, има за цел да гарантира правната сигурност, доброто правораздаване, а оттам и практическото и ефективно функциониране на механизма на Конвенцията (*Sabri Güneş v. Turkey* [ГК], § 56).

107. Фактът, че когато последният ден на шестмесечния срок се пада в събота, неделя или на официален празник и че в такава ситуация, съгласно националното законодателство, сроковете са удължени до следващия работен ден, не се отразява върху определянето на *dies ad quem* (пак там, §§ 43 и 61).

108. В правомощията на Съда е да определи датата на изтичане на 6-месечния срок, която може да се различава от датата, посочена от ответната държава (*İpek v. Turkey* [РД]).

4. Дата на подаване на жалбата

(а) Попълване на формуляр за жалба

109. Съгласно Правило 47 от Правилника на Съда, в сила от 1 януари 2014 г., датата на подаване на жалба съгласно чл. 35, § 1 от Конвенцията, е датата, на която формулярът за жалбата, който отговаря на изискванията на това правило, е изпратен до Съда. Жалбата трябва да съдържа цялата изисквана информация в съответните части на формуляра и да е придружена от копия на съответните придружаващи документи. Освен ако в Правило 47 не е предвидено друго, действието на 6-месечния срок ще бъде прекратено само от попълнен формуляр за жалба (Практическо указание за започване на производството, § 1).

(б) Писмо за упълномощаване

110. Когато даден жалбоподател избира неговата жалба да бъде подадена от пълномощник, на Съда трябва да бъде представен оригинала на пълномощното или формуляра за упълномощаване, заверен от жалбоподателя (чл. 47 § 3. 1 (г) от Правилника на Съда; виж също *Kaur v. the Netherlands* [РД], § 11 в края). При липса на такова пълномощно, жалбата не може да се счита за валидна и ще бъде отхвърлена от Съда поради липса на „жертва“ или дори като злоупотреба с правото на жалба (*Kokhreizde and Ramishvili v. Georgia* [РД], § 16).

111. Надлежно попълненият формуляр за упълномощаване представлява неразделна част от жалбата по смисъла на чл. 45 и чл. 47 от Правилника на Съда, а невъзможността да се предостави този формуляр може да окаже непосредствено влияние върху датата на подаване на жалбата (пак там, § 17).

(в) Дата на изпращане

112. Датата на подаване на жалбата е датата на пощенското клеймо, когато жалбоподателят е изпратил на Съда надлежно попълнения формуляр за жалба *Abdulrahman v. the Netherlands* [РД]; *Brežec v. Croatia*, § 29).

113. Само специални обстоятелства – като невъзможност да се установи кога е била изпратена жалбата – биха могли да оправдаят различен подход: например, като за дата на подаване се приеме датата от формуляра на жалбата, или при липса на такава – датата на нейното получаване в секретариата на Съда (*Bulinwar OOD and Hrusanov v. Bulgaria*, §§ 30–32).

114. Жалбоподателите не могат да бъдат държани отговорни за всички транспортни закъснения, които могат да повлияят на тяхната кореспонденция със Съда (*Anchugov and Gladkov v. Russia*, § 70).

(г) Изпращане по факс

115. Жалби, изпратени по факс, няма да преустановят действието на шестмесечния срок. Жалбоподателите трябва също да изпратят подписания оригинал по пощата в рамките на същия шестмесечен срок (Практическо указание за започване на производството, § 3).

(д) Характеризиране на жалба

116. Жалбата се характеризира от посочените в нея факти, а не само от правните основания и аргументи, на които разчита (*Scoppola v. Italy* (no. 2) [ГК], § 54).

(е) Последващи оплаквания

117. Що се отнася до оплаквания, които не са включени в първоначалната жалба, изтичането на 6-месечния срок не се прекъсва, докато те не бъдат повдигнати пред орган по Конвенцията (*Allan v. the United Kingdom* [РД]).

118. Оплаквания, предявени след изтичането на 6-месечния срок, могат да бъдат разгледани само в случай, че представляват специфични аспекти на първоначално предявените в срок оплаквания (*Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania* [РД]).

119. Фактът, че жалбоподателят се е позовал на чл. 6 от Конвенцията в своята жалба, сам по себе си не е достатъчен за въвеждане на всички последващи оплаквания по същия член, ако липсва първоначално посочване на фактическото основание на оплакването и на естеството на твърдяното нарушение (*Allan v. the United Kingdom* [РД]; *Adam and Others v. Germany* [РД]).

120. Представянето на документи от националните производства не е достатъчно за повдигане на всички последващи оплаквания, основани на тези производства. За да се повдигне оплакване и така да се прекъсне изтичането на 6-месечния срок, е необходимо някакво, било то кратко, посочване на естеството на твърдяното нарушение на Конвенцията (*Božinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [РД]).

5. Специални ситуации

(а) Приложимост на времеви ограничения към продължаващи положения, засягащи правото на живот, дом и имущество

121. Въпреки че няма конкретен момент, в който започва да тече шестмесечният срок, Съдът е наложил задължението за полагане на грижа и инициатива на жалбоподателите, които желаят да се оплачат от продължителна липса на разследване на изчезвания в животозастрашаващи ситуации. В такива случаи жалбоподателите не могат да чакат неопределено време, преди да дойдат в Страсбург. Те трябва да подадат жалбите си без неоправдано забавяне (*Varnava and Others v. Turkey* [ГК], §§ 161–66).

122. По същия начин, когато става дума за твърдяно продължаващо нарушение на правото на собственост или дом в контекста на продължителен конфликт, е възможно да настъпи момент, когато жалбоподателят трябва да представи своя случай, тъй като бездействието при непромежняща се ситуация вече не би било оправдано. След като жалбоподателят е узнал или е трябвало да узнае, че не съществува реалистична надежда да си възвърне достъпа до своята собственост и дом в обозримо бъдеще, необяснимо или прекомерно забавяне при подаване на жалбата може да доведе до нейното отхвърляне поради закъснение. В сложна ситуация след конфликт, времевите рамки трябва да бъдат по-гъвкави, за да се даде възможност за разрешаване на ситуацията и събиране от страна на жалбоподателите на пълна информация за получаване на решение на национално ниво (*Sargsyan v. Azerbaijan* [РД] [ГК], §§ 140–41; *Chiragov and Others v. Armenia* [РД] [ГК], §§ 141–42).

(б) Условия за прилагането на правилото за 6-месечния срок в случаи на многократни периоди на задържане по чл. 5 § 3 от Конвенцията

123. Многократните последователни периоди на задържане трябва да се разглеждат като едно цяло и 6-месечният срок ще започне да тече от настъпването на края на последния период на задържане (*Solmaz v. Turkey*, § 36).

124. Когато предварително задържане на обвиняем е разделено на няколко непоследователни периода, тези периоди трябва да се раз-

глеждат не като цяло, а поотделно. Ето защо, след като бъде освободен, жалбоподателят е длъжен да подаде в срок от шест месеца, считано от датата на действителното освобождаване, оплакване, което може да има по отношение на предварителното задържане. Въпреки това, когато тези периоди попадат в рамките на същото наказателно производство срещу жалбоподателя, Съдът, когато разглежда цялостната целесъобразност на задържането, по смисъла на чл. 5, ал. 3, трябва да вземе под внимание факта, че даденият жалбоподател преди това е бил в ареста в очакване на съдебния процес (*Idalov v. Russia* [ГК], §§ 129–30).

В. АНОНИМНА ЖАЛБА

Член 35, § 2 (а) – Условия за допустимост

„2. Съдът не разглежда индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, която:

а) е анонимна;...“³

125. Жалбоподателят трябва да е надлежно идентифициран във формуляра за жалбата (Правило 47, § 1 (а) от Правилника на Съда). Съдът може да реши, че самоличността на жалбоподателя не следва да бъде публично разкривана (Правило 47, § 4); в този случай, кандидатът ще бъде обозначен чрез неговите инициали или само с буква.

126. Единствено Съдът е компетентен да определи дали жалбата е анонимна по смисъла на чл. 35, § 2 (а) (*Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania* [ГК], § 69). Ако ответното правителство има съмнения относно автентичността на жалбата, то трябва своевременно да информира Съда (пак там).

³ Една „анонимна“ жалба по смисъла на чл. 35 § 2 (а) от Конвенцията трябва да се разграничава от въпроса за неразкриването пред обществеността на идентичността на даден жалбоподател чрез отклоняване от общото правило за публичен достъп до информацията в производствата пред Съда, както и от въпроса за поверителността пред Съда (виж Правило 33 и Правило 47 § 4 от Правилата на Съда и приложените към тях практически указания).

1. Анонимна жалба

127. Една жалба до Европейския съд по правата на човека се смята за анонимна, ако делото не разкрива какъвто и да е елемент, позволяващ на Съда да идентифицира жалбоподателя (*Blondje v. the Netherlands* [РД]). Например липсва разкриване на самоличността на жалбоподателя, когато нито един представен формуляр или документ не съдържа споменаване на име, а само някаква отпратка и псевдоними, и пълномощното е подписано от „X“.

128. Съдът е приел, че е анонимна жалбата, подадена от сдружение на неидентифицирани лица, без самото то да претендира, че е жертва на нарушение, но се оплаква от нарушаване на правото на личен живот от името на неидентифицираните лица, които декларира, че представлява, и които по този начин са станали жалбоподатели (*Federation of French Medical Trade Unions and National Federation of Nurses v. France*, Решение на Комисията).

2. Неанонимна жалба

129. Член 35, § 2 (а) от Конвенцията не е приложим, когато жалбоподателите са представили фактическа и правна информация, даваща възможност на Съда да ги идентифицира и да установи връзката им с фактите по въпросната подадена жалба (*Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania* [ГК], § 71).

130. Жалби, подадени под фиктивни имена: когато лицата ползват псевдоними и обясняват на Съда, че в контекста на въоръжен конфликт на тях им се е наложило да не разкриват истинските си имена, за да защитят членовете на семействата си и свои приятели. Като е намерил, че „зад тактиката на прикриване по разбираеми причини на истинската самоличност стоят реални хора, които могат да се идентифицират чрез достатъчен брой други индикатори, освен имената...“ и че „съществува достатъчно тясна връзка между жалбоподателите и въпросните събития“, Съдът не е сметнал жалбата за анонимна (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia* [РД]); виж също *Shamayev and Others*, § 275.

131. Не са били отхвърлени като анонимни и жалби, подадени от църковен орган или от сдружение с религиозен и философски предмет на дейност, когато самоличността на членовете им не е разкрита (чл. 9,

10 и 11 от Конвенцията) : виж *Omkarananda and Divine Light Zentrum v. Switzerland*, Решение на Комисията.

Г. ЕДНАКВА ПО СЪЩЕСТВО ЖАЛБА

Член 35, § 2 (б) – Условия за допустимост

„2. Съдът не разглежда индивидуална жалба, подадена на основание чл. 34, която

...

(б) представлява по същество жалба, която вече е разглеждана от Съда или в хода на друга процедура за международно разглеждане или решаване на спорове и не съдържа нова релевантна информация“.

132. Дадена жалба ще бъде отхвърлена съгласно чл. 35, § 2 (б) от Конвенцията, когато по същество тя повдига въпрос, който вече е бил разгледан от Съда или чрез друга процедура за международно разглеждане или решаване на спорове, и не съдържа нова информация.

1. Еднаква по същество жалба с въпрос, който е бил разгледан от Съда

133. Първата част на чл. 35, § 2 (б) има за цел да гарантира окончателния характер на решенията на Съда и да предотврати възможността жалбоподателите да поискат, чрез подаване на нова жалба, да обжалват предишни решения на Съда по допустимост или същество (*Kafkaris v. Cyprus* [РД], § 67; *Lowe v. the United Kingdom* [РД]).

134. Жалба или оплакване се обявяват за недопустими, ако „са еднакви по същество с въпрос, който вече е разглеждан от Съда... и не съдържат нова информация“. Това включва случаи, при които Съдът е заличил предходната жалба от списъка на делата въз основа на процедура за доброволно споразумение (*Kezer and Others v. Turkey* [РД]). Въпреки това, ако по предишна жалба никога не е постановявано официално решение, Съдът не е възпрепятстван да се произнесе по последваща жалба (*Sürmeli v. Germany* [РД]).

135. Съдът проверява дали двете жалби, подадени до него от жалбоподателите, се отнасят по същество за едни и същи лица, едни и същи факти и едни и същи оплаквания (*Vojnović v. Croatia* [РД], § 28; *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [ГК], § 63).

136. Една междудържавна жалба не лишава отделните жалбоподатели от възможността да подадат или поддържат собствените си оплаквания (*Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 118).

137. Жалбата е в принципно нарушение на този член, когато има едно и също фактическа основание, както предходна жалба. Не е достатъчно даден жалбоподател да твърди, че има нова информация, когато просто има за цел да подкрепи предишните си оплаквания с нови правни доводи (*I. J. L. v. the United Kingdom* [РД]; *Mann v. the United Kingdom and Portugal* [РД]) или предоставя допълнителна информация относно неспособността на националното законодателство да промени причините за отхвърлянето на неговата предишна жалба (*X. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията от 10 юли 1981 г.). За да може Съдът да разгледа жалба, която се отнася до същите факти като изложените в предходна жалба, жалбоподателят трябва да подаде действително нова жалба или да представи нова информация, която не е била разглеждана от Съда (*Kafkaris v. Cyprus* [РД], § 68).

138. Съдът е установил, че жалбата или оплакването не са еднакви по същество като предходна жалба в *Massuero v. Italy* [РД]; *Riener v. Bulgaria*, § 103; *Chappex v. Switzerland* [РД]; *Yurttas v. Turkey*, §§ 36–37; *Sadak v. Turkey*, §§ 32–33; *Patera v. the Czech Republic* [РД] (оплаквания, които са били направени пред друга международна инстанция са недопустими, но е допустима нова информация, свързана с факти, настъпили впоследствие). Напротив, Съдът е установил, че жалбата или оплакването по същество са едни и същи и в *Moldovan and Others v. Romania* [РД]; *Hokkanen v. Finland* [РД]; *Adesina v. France* [РД]; *Bernardet v. France* [РД]; *Gennari v. Italy* [РД]; *Manuel v. Portugal* [РД].

2. Еднаква по същество жалба с въпрос, който вече е бил предмет на процедура на международно разглеждане или решаване на спорове

139. Втората част на чл. 35, § 2 (б) има за цел да предотврати ситуации, при които няколко международни организации са едновременно ангажирани с жалби, които са едни и същи по същество. Такава ситуация би била несъвместима с духа и буквата на Конвенцията, която има за цел да се избягват множество международни производства, свързани с едни и същи казуси (*ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, § 520; *Eğitim*

ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey, § 37). Поради тази причина е необходимо Съдът да разгледа този въпрос по своя инициатива (*POA and Others v. the United Kingdom* [РД], § 27).

140. За да определи дали е компетентен да се произнесе по тази разпоредба от Конвенцията, Съдът трябва да реши дали случаят по същество е същият като казус, който вече е бил предмет на паралелно производство и, ако това е така, дали едновременните производства могат да бъдат разглеждани като „друга процедура за международно разследване или решаване на спорове“ по смисъла на член 35, § 2 (б) от Конвенцията (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, § 520).

141. Съдът подчертава, че от решаващо значение не е датата на започване на паралелното производство, а това дали в паралелното производство вече е било взето решение по същество към момента, в който делото се разглежда от Съда (*Peraldi v. France* [РД]).

(а) Оценка на сходството на делата

142. Оценката на сходството на делата обикновено включва сравняване на страните по съответното производство, съответните правни разпоредби, на които се позовават, обхвата на техните оплаквания и вида на търсеното възмездяване (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, § 521; *Greek Federation of Bank Employee Unions v. Greece* [РД], § 39).

143. Поради това Съдът проверява, аналогично на първата част от чл. 35, § 2 (б) споменат по-горе, дали жалбите към различни международни институции касаят по същество същите лица, факти и оплаквания (*Karoussiotis v. Portugal*, § 63; *Pauger v. Austria*, Решение на Комисията).

144. Например, ако жалбоподателите пред двете институции не са идентични, „жалбата“ към Съда не може да се счита, че е „по същество същата като въпрос,... „друг представен по друга процедура за международно разследване или решаване на спорове“ (*Folgerø and Others v. Norway* [РД]). Следователно Съдът постановява, че не е бил преклудирани да разгледа представената му жалба, когато другото международно производство е било започнато от неправителствена организация (*Celniku v. Greece*, §§ 39–41; *Illiu and Others v. Belgium* [РД]) или от Конфедерация на профсъюзите, в която членува (*Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey*, § 38) а не от самите жалбоподатели.

145. Въпреки това Съдът наскоро отново потвърди, че жалба, подадена в Съда, която е почти идентична с жалба, подадена преди това в

друг международен орган (МОТ), но подадена от отделни жалбоподатели, които не са били, и не биха могли да бъдат страни по тази предходна жалба, тъй като производството по същество е колективно и е ограничено само до синдикатите и работодателските организации, по същество е същата като тази, представена на този орган. Това се дължи на факта, че тези индивидуални жалбоподатели трябва да се разглеждат като тясно свързани с производството и жалбите пред този орган по силата на своя статут на длъжностни лица във въпросните профсъюзи. Допускането на техния иск пред Съда следователно би било равносилно на заобикаляне на чл. 35, § 2 (б) от Конвенцията (*POA and Others v. the United Kingdom* [РД], §§ 30–32).

(б) Концепцията за „друга процедура за международно разглеждане или решаване на спорове“

146. В своята преценка по чл. 35, § 2 (б) Съдът трябва да определи дали въпросните паралелни производства представляват друга международна процедура за целите на този критерий за допустимост (пак там, § 28).

147. Проверката на Съда в това отношение не се ограничава само до формална проверка, а следва да бъде разширена, където е необходимо, за да установи дали естеството на надзорния орган, процедурата, която следва, и ефекта от неговите решения са такива, че изключват компетентността на Съда съгласно чл. 35, § 2 (б) (*OAO Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia*, § 522; *Karoussiotis v. Portugal*, § 62; *Greek Federation of Bank Employee Unions v. Greece* [РД], § 33).

Д. ЗЛОУПОТРЕБА С ПРАВОТО НА ЖАЛБА

Член 35, § 3 (а) – Условия за допустимост

„3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

(а) жалбата... представлява злоупотреба с правото на жалба;...“

1. Обща дефиниция

148. Понятието „злоупотреба“ по смисъла на чл. 35, § 3 (а) трябва да се разбира в обичайното му значение според общата правна теория, а именно – като зловредно упражняване на едно право за цели, различ-

ни от целите, за които то е създадено. Съответно всяко поведение на жалбоподател, което явно противоречи на целта на правото на индивидуална жалба, уредено от Конвенцията, и което спъва правилното функциониране на Съда и точното провеждане на производството пред него, съставлява злоупотреба с правото на жалба (*Miroļubovs and Others v. Latvia*, §§ 62 и 65).

149. От техническа гледна точка е ясно, че според текста на чл. 35, § 3 (а) една жалба, подадена при злоупотреба с правото на жалба, трябва да се обяви за недопустима, а не да се заличи от списъка на делата. Наистина Съдът е подчертал, че отхвърлянето на жалба поради злоупотреба с правото на жалба е изключителна мярка (пак там, § 62). Случаите, в които Съдът е намирал злоупотреба с правото на жалба, могат да се групират според типа им в пет категории: подвеждаща информация; употреба на обиден език; нарушаване на задължението за спазване на поверителността на процедурата във връзка с приятелското споразумение; жалба, която явно е подадена, за да дразни Съда, или е лишена от реална цел; всички останали случаи, които не могат да се изброят изчерпателно.

2. Подвеждане на Съда

150. Една жалба ще представлява злоупотреба с правото на жалба, ако съзнателно е основана на неверни факти с цел да подведе Съда (*Varbanov v. Bulgaria*, § 36). Най-сериозните и безочливи примери на подобна злоупотреба са: първо подаване на жалба под фалшиво име (*Drijfhout v. the Netherlands* [РД], §§ 27–29), и второ – фалшифициране на изпратени до Съда документи (*Jian v. Romania* [РД]; *Bagheri and Maliki v. the Netherlands* [РД]; *Poznanski and Others v. Germany* [РД]). Този тип злоупотреба може да се осъществи и по небрежност, когато жалбоподателят пропусне да уведоми от самото начало Съда за фактор, имащ съществено значение за разглеждането на делото (*Al-Nashif v. Bulgaria*, § 89; *Kerechashvili v. Georgia* [РД]). Също така, ако по случая настъпят нови и важни развития и ако въпреки изричното му задължение по Правилата на Съда жалбоподателят пропусне да предостави тази информация на Съда, като по този начин попречи да се реши делото при пълно познаване на фактите, жалбата ще бъде отхвърлена поради злоупотреба с правото на жалба (*Hadrabová and Others v. the Czech Republic* [РД]; *Predescu v. Romania*, §§ 25–27).

151. Освен това жалбоподателят е изцяло отговорен за поведението на своя адвокат или всяко друго лице, представляващо го пред Съда. Всички пропуски от страна на представителя по правило се приписват на самия жалбоподател и могат да доведат до отхвърлянето на жалбата поради злоупотреба с правото на жалба (*Bekauri v. Georgia* (предварителни възражения), §§ 22–25; *Migliore and Others v. Italy* [РД]).

152. Намерението за подвеждане на Съда винаги трябва да се установява с достатъчна сигурност (*Melnik v. Ukraine*, §§ 58–60; *Nold v. Germany*, § 87; *Miszczyński v. Poland* [РД]).

153. Дори когато решението на Съда по съществото вече е станало окончателно и впоследствие се окаже, че жалбоподателят е укривал факт, който би бил от значение за разглеждането на жалбата, Съдът може да преразгледа своето решение чрез процедура за преразглеждане (предвидена в чл. 80 от Правилника на Съда) и да отхвърли жалбата поради злоупотреба с правото на жалба (*Gardean and S. C. Grup 95 SA v. Romania* (пнеразгледано), §§ 12–22). Пнеразглеждане на решение е възможно само ако ответното правителство не е могло да знае за въпросния факт по време на проверката на Съда по делото и ако подаде молба за преразглеждане в срок от шест месеца след узнаването на обстоятелството съгласно Правило 80, § 1 (*Grossi and Others v. Italy* (пнеразгледано), §§ 17–24).

3. Обиден език

154. Злоупотреба с правото на жалба ще има, когато жалбоподателят в кореспонденцията си със Съда използва особено неприятен, обиждащ, заплашителен или провокативен език – независимо дали срещу ответното правителство, правителствения агент, властите на ответната държава, самия Съд, съдиите в него, неговата регистратура или работещите в нея (*Řehák v. the Czech Republic* [РД]; *Duringer and Grunge v. France* [РД]; *Stamoulakatos v. the United Kingdom*, Решение на Комисията).

155. Не е достатъчно езикът на жалбоподателя да бъде просто остър, полемичен или саркастичен; той трябва да надхвърля „границите на нормалната, учтива и легитимна критика“, за да се сметне, че е оскърбителен (*Di Salvo v. Italy* [РД], *Apinis v. Latvia* [РД]; като противоположен пример виж *Aleksanyan v. Russia*, §§ 116–18). Ако в хода на производството жалбоподателят престане да използва обидни забележки след формално предупреждение от Съда, изрично ги оттегли или, още

по-добре, предложи извинение, жалбата няма да бъде отхвърлена поради злоупотреба с правото на жалба (*Chernitsyn v. Russia*, §§ 25–28).

4. Нарушение на принципа за поверителност на процедурата по приятелско споразумение

156. Когато жалбоподател умишлено наруши наложеното от чл. 39, § 2 от Конвенцията и Правило 62, § 2 от Правилата на Съда задължение да спазва поверителността на процедурата във връзка с приятелското споразумение, това може да се сметне за злоупотреба с правото на жалба и ще доведе до отхвърляне на жалбата (*Hadrabová and Others v. the Czech Republic* [РД]; *Popov v. Moldova*, § 48; *Miroļubovs and Others v. Latvia*, § 66).

157. За да се реши дали жалбоподателят е нарушил задължението за поверителност, най-напред трябва да се определят границите на това задължение. То винаги трябва да се тълкува в светлината на неговата обща цел, а именно – да се улесни постигането на приятелско споразумение чрез защита на страните и Съда от възможен натиск. Съответно и доколкото съобщаването на трето лице на съдържанието на документи, отнасящи се до приятелско споразумение, може теоретично да се сведе до нарушение на правото на жалба по смисъла на чл. 35, § 3 (а) от Конвенцията, това не означава, че има абсолютна и безусловна забрана такива документи да се показват или обсъждат с което и да е трето лице. Подобно широко и строго тълкуване би довело до риска да се подкопае защитата на законните интереси на жалбоподателя – например, когато той се нуждае, и то като единствена възможност, от информиран съвет по дело, в което представлява сам себе си пред Съда. Освен това за Съда би било твърде трудно, ако не и невъзможно, да следи за спазването на такава строга забрана. Това, което чл. 39, § 2 от Конвенцията и Правило 62, § 2 от Правилата на Съда забраняват на страните, е да оповестяват тази информация, примерно чрез медиите, в кореспонденция, която може да се прочете от голям брой хора или по друг начин (пак там, § 68). Така съответното поведение трябва да разкрива определена степен на сериозност, за да се превърне в злоупотреба с правото на жалба.

158. За да бъде сметнато за злоупотреба с правото на жалба, разкриването на поверителна информация трябва да е умишлено. Пряката отговорност на жалбоподателя за разкриването винаги трябва да се уста-

новява с достатъчна сигурност; само подозрението не би било достатъчно (пак там, § 66 в края). Като конкретен пример за прилагането на този принцип, довело до отхвърляне на жалбата, виж *Hadrabová and Others v. the Czech Republic* [РД], където жалбоподателите били цитирали изрично предложенията за приятелско споразумение, формулирани от Съда, в тяхната кореспонденция с Министерството на правосъдието на държавата им и това довело до отхвърляне на жалбата поради злоупотреба с правото на жалба; като пример за обявяване на жалбата за допустима виж *Mirošubovs and Others v. Latvia*, където не било установено със сигурност, че и тримата жалбоподатели са отговорни за разкриването на поверителна информация, поради което Съдът отхвърлил предварителното възражение на правителството.

5. Жалба, явно подадена, за да дразни Съда, или лишена от реална цел

159. Един жалбоподател злоупотребява с правото на жалба, когато отново и отново подава досаждащи и явно неоснователни жалби до Съда, подобни на жалба, подадена по-рано и вече обявена за недопустима (*M. v. the United Kingdom* и *Philis v. Greece*, и двете Решения на Комисията). Не може да бъде ангажимент на Съда да разглежда поредица от необосновани и дразнещи оплаквания или други явно неправомерни действия на жалбоподателите или техните упълномощени представители, които създават неоправдана работа на Съда, несъвместима с реалните му функции в съответствие с Конвенцията (*Bekauri v. Georgia* (предварителни възражения), § 21; виж също *Migliore and Others v. Italy* [РД]; *Simitzi-Papachristou and Others v. Greece* [РД]).

160. Съдът освен това може да намери, че е имало злоупотреба с правото на жалба, когато тя очевидно е била лишена от каквато и да е реална цел или се е отнасяла за дребна парична сума или, най-общо казано, няма отношение към обективните законни интереси на жалбоподателя (пак там; *Bock v. Germany* [РД]). До влизането в сила на Протокол № 14 на 1 юни 2010 г. подобни жалби по-често бяха разглеждани по чл. 35, § 3 (b) от Конвенцията (липса на значително увреждане).

6. Други случаи

161. Понякога решения на Съда, а и все още висящи пред него дела, се ползват за целите на политическото говорене на национално ниво в държавите – страни по Конвенцията. Една жалба, вдъхновена от желание за публичност или пропаганда, не представлява само поради това злоупотреба с правото на жалба (*McFeeley and Others v. the United Kingdom*, Решение на Комисията, и също *Khadzhialiyev and Others v. Russia*, §§ 66–67). Но злоупотреба може да има, ако жалбоподателят, мотивиран от политически интереси, дава интервюта пред пресата или телевизията, в които изразява безотговорното си и фриволно отношение към висящите пред Съда производства (*Georgian Labour Party v. Georgia*).

7. Подход, който трябва да бъде приет от ответното правителство

162. Ако ответното правителство смята, че жалбоподателят е злоупотребил с правото си на жалба, то трябва съответно да информира Съда и да представи на вниманието му цялата налична релевантна информация, за да може Съдът да направи подходящите заключения. Не ответното правителство, а Съдът е този, който наблюдава съответствието с процедурните задължения, наложени на жалбоподателя от Конвенцията и Правилата. Все пак заплахи, отправени от правителството или негови органи, за започване на наказателни или дисциплинарни производства срещу жалбоподател заради твърдени нарушения на процедурните задължения пред Съда, могат да създадат проблем по чл. 34 в края от Конвенцията, който забранява каквато и да било намеса в ефективното упражняване на правото на индивидуална жалба (*Miroļubovs and Others v. Latvia*, § 70).

II. ОСНОВАНИЯ ЗА НЕДОПУСТИМОСТ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ЮРИСДИКЦИЯТА НА СЪДА

A. НЕСЪВМЕСТИМОСТ *RATIONE PERSONAE*

Член 35, § 3 (а) – Условия за допустимост

„3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

(а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или на Протоколите към нея...“

Член 32 – Компетентност на Съда

„1. Компетентността на Съда обхваща всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията и на Протоколите към нея, относно които е сезиран в съответствие с членове 33, 34, 46 и 47.

2. При спор относно компетентността на Съда, той се решава от Съда.“

1. Принципи

163. Съвместимостта *ratione personae* изисква твърдяното нарушение на Конвенцията да е било извършено от високодоговаряща страна или по някакъв начин да е могло да ѝ бъде приписано.

164. Дори и ответната държава да не е направила никакви възражения във връзка с юрисдикцията на Съда *ratione personae*, този въпрос следва да бъде обсъден от Съда по негов собствен почин (*Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [ГК], § 27).

165. Основните права, защитени от международни договори, трябва да бъдат осигурени на индивидите, живеещи на територията на съответната държава – страна по договорите, без оглед на нейното последващо разпадане или правоприемство (*Bijelić v. Montenegro and Serbia*, § 69).

166. Една притежавана от държавата компания трябва да се ползва с достатъчна институционална и оперативна независимост от държавата, за да може последната да бъде освободена от отговорност по Конвенцията за действията и бездействията на компанията (*Mykhaylenko and Others v. Ukraine*, §§ 43–45; *Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei v. Moldova*, § 19).

167. Жалби могат да бъдат обявени за несъвместими *ratione personae* с Конвенцията на следните основания:

- ако на жалбоподателя му липсва легитимация с оглед на чл. 34 от Конвенцията (*Municipal Section of Antilly v. France* [РД]; *Döşemealti Belediyesi v. Turkey* [РД]; *Moretti and Benedetti v. Italy*);
- ако жалбоподателят е неспособен да докаже, че е жертва на твърдяното нарушение;
- ако жалбата е подадена срещу друго лице (*X. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията от 10 декември 1976 г.; *Durini v. Italy*, Решение на Комисията);
- ако жалбата е подадена срещу държава, която не е ратифицирала Конвенцията (*E. S. v. Germany*, Решение на Комисията), или пряко срещу международна организация, която не се е присъединила към Конвенцията (*Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* [РД], последен параграф);
- ако оплакването е по протокол към Конвенцията, който не е ратифициран от ответната държава (*Horsham v. the United Kingdom*, Решение на Комисията; *De Saedeleer v. Belgium*, § 68).

2. Юрисдикция

168. Установяването на липса на юрисдикция *ratione loci* няма да освободи Съда от разглеждането на въпроса дали жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на една или повече договарящи държави по смисъла на чл. 1 от Конвенцията (*Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 90). Ето защо възраженията, че жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на дадена ответна държава, обикновено се правят под формата на претенции, че жалбата е несъвместима *ratione personae* с Конвенцията (виж становищата на ответните правителства по *Banković and Others v. Belgium and Others* [РД] [ГК], § 35; *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГК], § 300; *Weber and Saravia v. Germany* [РД]).

169. Допълнително изискване на съвместимостта *ratione personae* с Конвенцията е с твърдяното нарушение да може да се ангажира договаряща държава (*Gentilhomme, Schaff-Benhadj and Zerouki v. France*, § 20). По някои скорошни дела обаче въпроси на ангажираността, респ. отговорността, са били разглеждани без изрично позоваване на съвместимостта *ratione personae* (*Assanidze v. Georgia* [ГК], §§ 144 и следва-

щи.; *Hussein v. Albania and 20 Other Contracting States* [РД]; *Isaak and Others v. Turkey* [РД]; *Stephens v. Malta (no. 1)*, § 45).

3. Отговорност и ангажираност

170. Държавите могат да бъдат държани отговорни за действия на своите власти независимо от това, дали тези действия са били извършени в пределите на техните граници или извън тях дори когато са довели до последици отвъд собствените им територии (*Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 91; *Soering v. the United Kingdom*, §§ 86 и 91; *Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 62). Това обаче може да стане само по изключение (*Banković and Others v. Belgium and Others* [РД] [ГК], § 71; *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГК], § 314), а именно – когато една договаряща държава има ефективен контрол върху определен район или поне разполага с решаващо влияние върху него (пак там, §§ 314–16 и 392; *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [ГК], §§ 106–07; *Al-Skeini v. the United Kingdom* [ГК], §§ 138–40; *Medvedyev and Others v. France* [ГК], §§ 63–64). За концепцията за „всеобхватния контрол“, виж *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГК], §§ 315–16; see also *Banković and Others v. Belgium and Others* [ГК] [РД], §§ 67 и следващи и §§ 79–82; *Cyprus v. Turkey* [ГК], §§ 75–81; *Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 52; *Markovic and Others v. Italy* [ГК], § 54); за концепцията за ефективен контрол, който не е упражняван пряко, а чрез подчинена местна администрация, която оцелява благодарение на подкрепата на тази държава, виж *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [ГК], § 122.

171. Една държава може да бъде привлечена към отговорност за нарушаване на права по Конвенцията на лица, намиращи се на територията на друга държава, но за които е установено, че са под властта и контрола на първата държава чрез нейни длъжностни лица, действащи, законно или не, във втората държава (*Issa and Others v. Turkey*, § 71; *Sánchez Ramirez v. France*, Решение на Комисията; *Öcalan v. Turkey* [ГК], § 91; *Medvedyev and Others v. France* [ГК], §§ 66–67; за военни операции в чужбина, виж *Al-Skeini v. the United Kingdom* [ГК], § 149).

По отношение на деяния, извършени от военнотслужещи от многонационалните сили на ООН, и вменияване на отговорност за тези деяния на държавата, когато международната организация не разполага

с ефективен контрол или правомощия по отношение на това поведение, виж *Al-Jedda v. the United Kingdom* [ГК], §§ 84–85. Относно действия, извършени в буферна зона на ООН, виж *Isaak and Others v. Turkey* [РД].

172. За територии, които от правно гледище са под юрисдикцията на дадена държава, но не са под ефективната власт, респ. контрол на тази държава, жалбите могат да бъдат сметнати за несъвместими с разпоредбите на Конвенцията (*An and Others v. Cyprus*, Решение на Комисията), обаче трябва да се държи сметка за позитивните задължения на държавата според Конвенцията (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГК], §§ 312–13 and §§ 333 и следващи; виж също *Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations* [РД]; *Azemi v. Serbia* [РД]; *Ivanțoc and Others v. Moldova and Russia*, §§ 105–06; *Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia* [ГК], §§ 109–10).

173. Има изключения от принципа, че физическото присъствие на дадено лице на територията на някоя договаряща страна води до поставянето му под юрисдикцията на тази страна, например когато държавата е предоставила седалище на органите на международна организация, срещу която са насочени оплакванията на жалбоподателя. Само фактът, че един международен наказателен съд има своето седалище и помещения в Нидерландия, не е достатъчно основание към тази държава да бъдат насочени оплаквания за действия или бездействия от страна на международния съд във връзка с осъждането на жалбоподателя (*Galić v. the Netherlands* [РД]; *Blagojević v. the Netherlands* [РД]; *Djokaba Lambi Longa v. the Netherlands* [РД]). Относно жалба срещу ответната държава като постоянно седалище на международна организация виж *Lopez Cifuentes v. Spain* [РД], §§ 25–26. Относно приемането на международна гражданска администрация на територията на ответната държава, виж *Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina* [РД], § 30.

174. Простото участие на една държава в производства, образувани срещу нея в друга държава, не е равнозначно само по себе си на упражняване на извънтериториална юрисдикция (*McElhinney v. Ireland and the United Kingdom* [РД] [ГК]; *Treska v. Albania and Italy* [РД]; *Manoilescu and Dobrescu v. Romania and Russia* [РД], §§ 99–111).

175. Отговорността на договарящите страни за действия на частни лица, традиционно разглеждана под рубриката за съвместимост *ratione personae*, може също да зависи от клаузите за индивидуалните права в Конвенцията и от обхвата на позитивните задължения, свързани с тези

права *Söderman v. Sweden* [ГК], § 78; *Aksu v. Turkey* [ГК], § 59; *Siliadin v. France*, §§ 77–81; *Beganović v. Croatia*, §§ 69–71). Отговорността на държавата може да бъде ангажирана според Конвенцията като резултат от мълчаливото съгласие или одобрение от страна на нейните власти на действията на частни лица, нарушаващи правата по Конвенцията на други лица, намиращи се под юрисдикцията на същата държава (*Paşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГК], § 318) или дори, когато тези действия се извършват от чужди длъжностни лица на нейна територия (*El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [ГК], § 206).

176. Съдът е утвърдил и принципи за извънтериториална отговорност при арест и задържане в контекста на производството по екстрадиция (*Stephens v. Malta (no. 1)*, § 52).

4. Въпроси, засягащи възможната отговорност на държавите – страни по Конвенцията, поради действия или бездействия, свързани с членството им в международна организация

177. Конвенцията не може да бъде тълкувана по начин, който да позволява на Съда да подлага на надзор действия и бездействия на договарящите страни, уредени от резолюции на Съвета за сигурност към ООН и извършени преди или по време на мисии на ООН за осигуряване на международния мир и сигурност. Обратното би означавало намеса в изпълнението на ключова мисия на ООН (*Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* [РД] [ГК], §§ 146–52). Съдът обаче приема различен подход по отношение на националните актове в изпълнение на резолюциите на Съвета за сигурност на ООН, които не са пряко свързани с Организацията на обединените нации и следователно може да ангажират отговорността на държавата (*Nada v. Switzerland* [ГК], §§ 120–22).

178. Що се отнася до решенията на международните съдилища, Съдът чрез разширително тълкуване е постановил, че няма юрисдикция *ratione personae* да се занимава с жалби, засягащи настоящи производства пред Международния наказателен съд за бивша Югославия (МНСБЮ), създаден с резолюция на Съвета за сигурност на ООН (*Galić v. the Netherlands* [РД]; *Blagojević v. the Netherlands* [РД]). Относно уволнението на длъжностни лица с решение на Върховния представител

за Босна и Херцеговина, чиято власт произтича от резолюции на Съвета за сигурност на ООН, виж *Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina* [РД], §§ 26 и следващи.

179. Не може да се твърди, че договаряща страна е нарушила Конвенцията заради решение или мярка, постановени от орган на международна организация, на която тази страна е член, когато не е установено или дори не се твърди, че защитата на основни права, най-общо предоставена от въпросната международна организация, не е „еквивалентна“ на тази, която Конвенцията осигурява, и когато въпросната държава не е била пряко или непряко замесена в осъществяването на оспореното действие (*Gasparini v. Italy and Belgium* [РД]).

180. По подобен начин Съдът е постановил, че няма юрисдикция *ratione personae* да се занимава с оплаквания, насочени срещу индивидуални решения на компетентен орган на международна организация в контекста на трудов спор, изцяло попадащ в рамките на вътрешния правен ред на такава организация, представляваща юридическо лице, отделено от държавите членки, когато тези страни в нито един момент не са се намесили пряко или непряко в спора и никакво тяхно действие или бездействие не е ангажирало отговорността им по Конвенцията (индивидуален трудов спор с Евроконтрол; *Boivin v. 34 Member States of the Council of Europe* [РД]; дисциплинарно производство в рамките на Международния съвет по маслините: *Lopez Cifuentes v. Spain* [РД], §§ 28–29; дисциплинарно производство в рамките на Съвета на Европа: *Beygo v. 46 Member States of the Council of Europe* [РД]). Относно твърдения за нарушения на Конвенцията при уволнение на длъжностно лице от Европейската комисия и процедурата по обжалване пред Първоинстанционния съд и Съда на ЕС, виж *Connolly v. 15 Member States of the European Union* [РД]. Относно производството пред Европейската патентна служба виж *Rambus Inc. v. Germany* [РД].

Добре е да се сравнят тези изводи с разгледания от Съда структурен дефицит във вътрешния механизъм на една международна организация, на която засегнатите държави – страни по Конвенцията, са прехвърлили част от суверенните си правомощия, и спорът е бил за това, че защитата на основните права, предоставена от тази организация, не е била „еквивалентна“ на защитата, осигурена от Конвенцията (*Gasparini v. Italy and Belgium* [РД]).

181. Съдът възприема различен подход към случаи, в които е налице пряка или непряка намеса на ответната държава в съответния спор,

което ангажира международната ѝ отговорност: виж *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [ГК], § 153; *Michaud v. France*, §§ 102–04; *Nada v. Switzerland* [ГК], §§ 120–22; сравни с *Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway* [РД] [ГК], § 151. Виж също примерите по-долу:

- решение жалбоподателят да не бъде регистриран като гласоподавател въз основа на договор, съставен в рамките на Европейския съюз (*Matthews v. the United Kingdom* [ГК]);
- прилагане спрямо жалбоподателя на френски закон, въвеждащ директива на Европейския съюз (*Cantoni v. France* [ГК]);
- отказан достъп до съдилищата в Германия (*Beer and Regan v. Germany* [ГК]; *Waite and Kennedy v. Germany* [ГК]);
- конфискация на територията на ответната държава, извършена от нейните власти по заповед на министър и в съответствие със задълженията му по Европейското право (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [ГК] – Регламент на Европейския съюз който самият е издаден по силата на резолюция на Съвета за сигурност към ООН – виж §§ 153–54);
- запитване на местен съд до Съда на ЕС (*Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U. A. v. the Netherlands* [РД]).

182. Ето защо по отношение на Европейския съюз жалби срещу отделни негови държави членки, свързани с прилаганото от тях общностно право, няма да са непременно недопустими на това основание (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [ГК], § 137; *Matthews v. the United Kingdom* [ГК], §§ 26–35).

183. Що се отнася до жалби, подадени направо срещу институции на Европейския съюз, които не е страна по Конвенцията, източникът във връзка с обявяването им за недопустими *ratione personae* е по-отдавнашен (*Confédération française démocratique du travail v. the European Communities*, Решение на Комисията, алтернативно за държави членки (а) заедно и (б) поотделно, вж. решението по допустимост по същото дело; вж. и другите препратки в *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [ГК], § 152; за по-скорошен източник, виж *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U. A. v. the Netherlands* [РД]).

Тази позиция е възприета и за Европейската патентна служба (*Lenzing AG v. Germany* [РД]).

184. По въпроса дали отговорността на дадена държава може да се ангажира във връзка с нейната конституция, когато тя самата е анекс към международен договор, виж *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* [ГК], § 30.

Б. НЕСЪВМЕСТИМОСТ *ratione loci*

Член 35, § 3 (а) – Условия за допустимост

„3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

(а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или на Протоколите към нея...“

Член 32 – Компетентност на Съда

„1. Компетентността на Съда обхваща всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията и на Протоколите към нея, относно които е сезиран в съответствие с членове 33, 34, 46 и 47.

2. При спор относно компетентността на Съда, той се решава от Съда.“

1. Принципи

185. Съвместимостта *ratione loci* изисква твърдяното нарушение на Конвенцията да е било извършено в рамките на юрисдикцията на ответната държава или на територията, ефективно контролирана от нея (*Cyprus v. Turkey* [ГК], §§ 75–81; *Drozd and Janousek v. France and Spain*, §§ 84–90).

186. Когато жалбите се основават на събития, случили се на територия извън договарящата държава, и няма връзка между тези събития и който и да е орган на власт под юрисдикцията на договарящата държава, те ще бъдат отхвърлени като несъвместими *ratione loci* с Конвенцията.

187. Когато жалбите се отнасят до действия, извършени извън територията на договарящата държава, правителството може да направи предварително възражение, че жалбата е несъвместима *ratione loci* с разпоредбите на Конвенцията (*Loizidou v. Turkey* (предварителни възражения), § 55; *Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 203). Такова възражение ще бъде разгледано от позицията на чл. 1 от Конвенцията (за обхвата

на понятието „юрисдикция“ по този текст виж *Banković and Others v. Belgium and Others* [РД] [ГК], § 75).

188. Понякога ответното правителство прави възражение, че дадена жалба е недопустима поради несъвместимост *ratione loci* с разпоредбите на Конвенцията, изтъквайки, че по време на производството жалбоподателят е живеел в друга държава – страна по Конвенцията, но е предявил иска си в ответната държава, защото нейното законодателство е било по-благоприятно за него. Съдът също разглежда такива жалби от гледна точка на чл. 1 (*Haas v. Switzerland* [РД]).

189. Ясно е обаче, че дадена държава ще отговаря за действията на своите дипломатически и консулски представители в чужбина и никакъв проблем за несъвместимост *ratione loci* не може да възникне във връзка с дипломатическите мисии (*X. v. Germany*, Решение на Комисията от 25 септември 1965 г.; *Al-Skeini v. the United Kingdom* [ГК], § 134; *M. v. Denmark*, Решение на Комисията, § 1 и препратките там) или по повод на действия, извършени на борда на самолет или кораб, регистриран в тази държава или носещ нейното знаме (*Banković and Others v. Belgium and Others* [РД] [ГК], § 73; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [ГК], §§ 77 и 81).

190. И на последно място, констатацията за липса на юрисдикция *ratione loci* няма да освободи Съда от разглеждане на въпроса дали жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на една или повече договарящи държави за целите на чл. 1 от Конвенцията (*Drozdz and Janousek v. France and Spain*, § 90).

Ето защо възраженията, че жалбоподателите не попадат под юрисдикцията на дадена ответна държава, обикновено се правят под формата на претенции, че жалбата е несъвместима *ratione personae* с Конвенцията (виж становищата на ответните правителства по *Banković and Others v. Belgium and Others* [РД] [ГК], § 35; *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГК], § 300; *Weber and Saravia v. Germany* [РД]).

2. Специфични случаи

191. Що се отнася до жалба, засягаща зависима територия, ако договарящата държава не е направила декларация по чл. 56 (предишен чл. 63) за разпростиране на Конвенцията върху въпросната територия, жалбата ще е несъвместима (*Gillow v. the United Kingdom*, §§ 60–62; *Bui*

Van Thanh and Others v. the United Kingdom, Решение на Комисията; *Yonghong v. Portugal* [РД]; *Chagos Islanders v. the United Kingdom* [РД], §§ 60–76). Чрез разширително тълкуване това се отнася и до протоколите към Конвенцията (*Quark Fishing Limited v. the United Kingdom* [РД]).

Когато договарящата държава е направила такава декларация, няма да възникне проблем с несъвместимостта (*Tyrer v. the United Kingdom*, § 23).

192. Ако зависимата територия стане независима, декларацията автоматично губи сила. Последващи жалби срещу държавата метрополия ще бъдат обявени за несъвместими (*Church of X. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията).

193. Когато зависимата територия стане част от територията на метрополията и тя е договаряща държава, Конвенцията автоматично ще се приложи и в предишната зависима територия (*Hingitq 53 and Others v. Denmark* [РД]).

В. НЕСЪВМЕСТИМОСТ *ratione temporis*

Article 35 § 3 (a) – Условия за допустимост

„3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

(а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или на Протоколите към нея...“

Член 32 – Компетентност на Съда

„1. Компетентността на Съда обхваща всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията и на Протоколите към нея, относно които е сезиран в съответствие с членове 33, 34, 46 и 47.

2. При спор относно компетентността на Съда, той се решава от Съда.“

1. Общи принципи

194. В съответствие с общите правила на международното право (принципа за изключване на обратното действие на договорите) разпоредбите на Конвенцията не обвързват една договаряща страна по отношение на действие или факт, случили се преди датата на влизане на Конвенцията в сила за тази страна, както и по отношение на всяка ситуация, престанала да съществува преди тази дата (*Blečić v. Croatia* [ГК], § 70; *Šilih v. Slovenia* [ГК], § 140; *Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 130).

195. Юрисдикцията *ratione temporis* покрива само периода след ратифицирането на Конвенцията или протоколите към нея от ответната държава. Конвенцията обаче не налага на договарящите държави специфичното задължение да предоставят удовлетворение за злини или вреди, причинени преди датата на ратифициране (*Kopecký v. Slovakia* [ГК], § 38).

196. След датата на ратифициране всички твърдени действия или бездействия на държавата трябва да съответстват на Конвенцията или на Протоколите към нея, а последващите факти ще попаднат под юрисдикцията на Съда дори и да представляват само продължения на вече съществуваща ситуация (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, § 43). Въпреки това Съдът може да зачете факти, случили се преди датата на ратифициране, доколкото може да се сметне, че те са създали ситуация, разпростираща се след тази дата, или че са релевантни за разбирането на факти, възникнали се след тази дата (*Hutten-Czapska v. Poland* [ГК], §§ 147–53; *Kurić and Others v. Slovenia* [ГК], §§ 240–41).

197. Съдът е длъжен да преценява своята компетентност *ratione temporis* по свой собствен почин и на всеки етап от производството, тъй като това е по-скоро въпрос на юрисдикцията на Съда, а не толкова въпрос на допустимост в тесния смисъл на думата (*Blečić v. Croatia* [ГК], § 67).

2. Прилагане на тези принципи

(а) Решаваща дата на ратифициране на Конвенцията или на приемане на юрисдикцията на институциите по Конвенцията

198. По принцип решаващата дата за определяне на юрисдикцията на Съда по време е датата на влизане в сила на Конвенцията и Протоколите към нея по отношение на засегнатата страна (виж например *Šilih v. Slovenia* [ГК], § 164).

199. Все пак Конвенцията от 1950 г. постави приемането на компетентността на Комисията да разглежда индивидуални жалби (чл. 25) и юрисдикцията на Съда (чл. 46) в зависимост от специални декларации на договарящите страни с такова действие. Бе възможно тези декларации да съдържат ограничения, особено с оглед на действието във времето. Прямо страните, направили такива декларации след датата на ратифи-

циране на Конвенцията, Комисията и Съдът ограничиха юрисдикцията си по време, като изключиха фактите, попаднали в периода между влизането на Конвенцията в сила и депозирането на съответните декларации (*X. v. Italy*, Решение на Комисията, и *Stamoulakatos v. Greece (no. 1)*, § 32).

200. Когато декларацията не съдържа ограничение във времето (виж декларацията на Франция от 2. 10. 1981), институциите по Конвенцията са признали обратното действие на приемането на тяхната юрисдикция (*X. v. France*, Решение на Комисията от 13 декември 1982 г.).

Ограниченията във времето, включени в тези декларации, остават валидни за определянето на юрисдикцията на Съда да приема индивидуални жалби по силата на сегашния чл. 34 от Конвенцията според правилото на чл. 6 от Протокол № 11 (*Blečić v. Croatia* [ГК], § 72). Съдът, като е взел предвид предишната система като цяло, е сметнал, че има юрисдикция от времето на първата декларация, признала правото на индивидуална жалба до Комисията, независимо от промеждутъка от време между декларацията и признаването на юрисдикцията на Съда (*Cankoçak v. Turkey*, § 26; *Yorgiyadis v. Turkey*, § 24; *Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 133).

(б) Факти, настъпили непосредствено един след друг преди или след влизане в сила на Конвенцията или на декларацията

201. Юрисдикцията на Съда по време трябва да се определя във връзка с фактите, съставляващи твърдяната намеса в упражняването на правото. Ето защо е от значение във всеки отделен случай да се определи точното време на твърдяната намеса. Когато прави това, Съдът трябва да отчита както фактите, от които жалбоподателят се оплаква, така и обхвата на правото по Конвенцията, за което се твърди, че е било нарушено (*Blečić v. Croatia* [ГК], § 82; *Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 131).

202. Когато прилага този тест към различни съдебни решения, постановени преди или след решаващата дата, Съдът се интересува от окончателното решение, което само по себе си е способно да наруши правата на жалбоподателя (решението на Върховния съд, прекратило наемното отношение на жалбоподателя *Blečić v. Croatia* [ГК], § 85; или решението на околийския съд в *Mrkić v. Croatia* [РД]), въпреки наличието на последващи средства за защита, които единствено са довели до това да позволят намесата да продължи (последващото решение на Конститу-

ционния съд, потвърдило решението на Върховния съд в *Blečić v. Croatia* [ГК], § 85; или решенията на Върховния съд и на Конституционния съд в *Mrkić v. Croatia* [РД]).

Последващото неуспешно прибегване до средства за защита, целящи поправка на последиците от тази намеса, не може да я постави в обхвата на юрисдикцията на Съда по време (*Blečić v. Croatia* [ГК], §§ 77–79). Съдът неведнъж е напомнял, че местните съдилища не могат да бъдат заставяни да прилагат Конвенцията с обратна сила спрямо намеси, извършени преди решаващата дата (*Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 130).

203. Делата например включват:

Намеси, осъществени преди решаващата дата, и окончателни съдебни решения, постановени след нея (*Meltex Ltd v. Armenia* [РД]);

Намеси след решаващата дата (*Lepojić v. Serbia*, § 45; *Filipović v. Serbia*, § 33);

Използване на доказателства, получени в резултат на малтретиране преди решаващата дата, в съдебни решения, постановени след нея (*Harutyunyan v. Armenia*, § 50);

Иск за обявяване на нищожност на титул за собственост, предявен преди решаващата дата, по който производството е приключило след нея (*Turgut and Others v. Turkey*, § 73);

Дата на окончателно обявяване на нищожност на титул за собственост (*Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy) v. Turkey* [РД]).

204. Виж също:

- осъждане на жалбоподател *in absentia* от гръцките съдилища преди декларацията на Гърция по чл. 25, въпреки жалбите срещу осъждането, подадени след датата на декларацията и оказали се в последна сметка неуспешни (*Stamoulakatos v. Greece (no. 1)*, § 33);
- подразбиращо се решение на Централната избирателна комисия, постановено преди датата на ратифициране, с което се отклонява молба на жалбоподателя да подпише петиция, без да има залепена марка в паспорта му, при което процедурите, започнали по този повод, са били проведени след датата на ратифициране (*Kadiķis v. Latvia* [РД]);
- уволнение на жалбоподателя и заведено от него дело по този повод преди ратифицирането, последвано от решение на Конституционния съд след датата на ратифициране (*Jovanović v. Croatia* [РД]);

- министерска заповед, прехвърляща управлението на компанията на жалбоподателите на съвет, назначен от министъра на икономиката, която по този начин ги е лишила от достъп до съд, при което решението на Върховния съд, отхвърлящо жалбата на жалбоподателите, е било постановено след решаващата дата (*Kefalas and Others v. Greece*, § 45);
- осъждане на жалбоподателя след съответната декларация по чл. 46 заради негови изявления пред журналисти, направени преди декларацията (*Zana v. Turkey*, § 42);
- претърсване на помещенията на компанията на жалбоподателя и изземване на документи, въпреки че последвалите процедури са били изпълнени след ратификацията (*Veeber v. Estonia (no. 1)*, § 55; виж също *Kikots and Kikota v. Latvia* [РД]).

205. Все пак, ако жалбоподателят направи отделно оплакване за съвместимостта на последвалите процедури с някой член от Конвенцията, Съдът може да обяви, че има юрисдикция *ratione temporis* във връзка с тези процедури (касационна жалба до Върховния съд срещу разпреждането на първоинстанционния съд да се спре производството и разпространението на вестник: виж *Kerimov v. Azerbaijan* [РД]; незаконно разпределение на банкови активи, настъпило преди решаващата дата и деликтен иск, подаден след тази дата в *Kotov v. Russia* [ГК], §§ 68–69).

206. Тестът и критериите, установени по *Blečić v. Croatia* [ГК] имат общ характер; особеното естество на някои права, като предвидените в чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията, трябва да се има предвид при прилагането на тези критерии (*Šilih v. Slovenia* [ГК], § 147).

3. Особени ситуации

(а) Продължаващи нарушения

207. Институциите по Конвенцията са приели разпространето на тяхната юрисдикция *ratione temporis* и върху ситуации, включващи продължаващо нарушение, започнало преди влизането на Конвенцията в сила, но продължило след това (*De Becker v. Belgium*, Решение на Комисията).

208. Съдът е следвал този подход по няколко дела, засягащи правото на собственост:

- продължаващо незаконно завземане без обезщетение от страна на военния флот, на земя, принадлежаща на жалбоподателите (*Papamichalopoulos and Others v. Greece*, § 40);
- отказан достъп на жалбоподателя до негова собственост в Северен Кипър (*Loizidou v. Turkey* (preliminary objections), §§ 46–47);
- неизплащане на окончателно обезщетение за национализирано имущество (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal*, § 43);
- продължаваща невъзможност на жалбоподателката да върне владението си върху нейната собственост и да получи адекватна наемна цена срещу отдаването на къщата ѝ под наем, което е било последица от закони, действали преди и след ратифицирането от страна на Полша на Протокол № 1 (*Hutten-Czapka v. Poland* [ГК], §§ 152–53).

209. Ограничения: простото лишаване на дадено лице от негово жилище или собственост е по принцип „незабавен акт“ и не води до продължаваща ситуация на „лишаване“ от правата, за които става дума (*Blečić v. Croatia* [ГК], § 86 и препратките там). Относно специфичния случай на извършено след 1945 г. лишаване от притежания, придобити по времето на предишен режим на управление, виж препратките, посочени в *Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a. A. v. Poland* [РД], §§ 55–62.

210. Продължаващото естество на едно нарушение може да се установи и по отношение на всеки друг член от Конвенцията (за чл. 2 и смъртната присъда, наложена на жалбоподателите преди решаващата дата, виж *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [ГК], §§ 406–08; за чл. 8, както и невъзможността да се регулира пребиваването на лицата, които са били „изтрити“ от регистъра на постоянно пребиваващите преди решаващата дата, виж *Kurić and Others v. Slovenia* [ГК], §§ 240–41).

**(б) „Продължаващо“ процедурно задължение
за разследване на случай на изчезване,
възникнали преди решаващата дата**

211. Изчезването не е „моментен“ акт или събитие. Напротив, Съдът разбира изчезването като отделно явление, чийто характерен признак е една продължаваща ситуация на несигурност и безотговорност, при която липсва информация или дори има преднамерено укриване фактите и заблуждаване. В допълнение последващата липса на информа-

ция относно местоположението и съдбата на изчезналия води до продължаваща ситуация. Поради това, докато липсва информация за съдбата на изчезналия процедурното задължение да се разследва, потенциално продължава да съществува; а трайният неуспех в провеждането на необходимото разследване ще се смята за продължаващо нарушение, дори и ако евентуално може да се предположи, че е настъпила смърт (*Varnava and Others v. Turkey* [ГК], §§ 148–49). За прилагането на практиката по *Varnava* виж *Palić v. Bosnia and Herzegovina*, § 46.

(в) Процедурното задължение по чл. 2 за разследване на смъртни случаи: производства, отнасящи се до факти извън юрисдикцията на Съда по време

212. Съдът разграничава задължението да се разследва една предполагаема смърт или самоубийство и задължението да се разследва едно предполагаемо изчезване.

Така той счита, че позитивното задължение за извършване на ефективно разследване по чл. 2 от Конвенцията представлява отделимо задължение, способно да обвърже държавата дори когато смъртта е настъпила преди решаващата дата (*Šilih v. Slovenia* [ГК], § 159 – в случая става дума за смърт, настъпила преди решаващата дата, но порочите и пропуските при водене на разследването са били допуснати след тази дата). Неговата юрисдикция по време да разглежда изпълнението на таква задължения се упражнява в определени граници, които Съдът е поставил, отчитайки принципа на правната сигурност (пак там, §§ 161–63). На първо място, в компетентността на Съда по време попадат само процесуални действия и/или бездействия, извършени или допуснати след решаващата дата (пак там, § 162). На второ място, Съдът е подчертавал, че, за да станат приложими процедурните задължения, трябва да съществува действителна връзка между смъртта и влизането в сила на Конвенцията по отношение на държавата ответник. Поради това, за да се установи такава връзка, трябва да бъдат изпълнени две условия: първо, периодът между смъртта и влизането в сила на Конвенцията трябва да е бил разумно кратък (не по-дълъг от десет години) и второ, трябва да се установи, че значителна част от процесуалните стъпки – т.е. не само ефективно разследване на смъртта на конкретното лице, но и образуване на необходимото производство, за установяване на причината за смъртта и търсене на отговорност на извършителите – са били или е

трябвало да бъдат предприети, след като съответната държава е ратифицирала Конвенцията (*Janowiec and Others v. Russia* [ГК], §§ 145–48). Съдът обаче не изключва и възможността при определени обстоятелства да съществува връзка, дължаща се на необходимостта да се обезпечи действителната и ефективна защита на гаранциите и основополагащите ценности по Конвенцията са защитени по начин ((*Šilih v. Slovenia* [ГК], § 163). За последващо прилагана на теста „действителната връзка“, виж например, *Șandru and Others v. Romania*, § 57. За приложението на решението *Šilih* виж *Çakir and Others v. Cyprus* [РД].

213. По делото *Tuna v. Turkey*, което касае смърт в резултат мъчения, Съдът за пръв път прилага изведените в решението *Šilih* принципи, като разглежда оплакванията на жалбоподателя за нарушение на процедурните задължения по чл. 2 и чл. 3, разгледани съвместно. Съдът повтаря принципа за „подвижност“ на процедурните задължения и по-конкретно двата критерия, приложими при преценката на юрисдикцията му *ratione temporis*, където фактите относно материалния аспект на чл. 2 и чл. 3, които, както по това дело, са настъпили извън периода, попадащ в неговата компетентност, докато фактите, касаещи процедурния аспект – т. е. последващото производство – са настъпили поне отчасти в този период.

За последващо прилагане към процедурните оплаквания по чл. 3, виж например, *Yatsenko v. Ukraine* и *Jenița Mocanu and Others v. Romania*.

214. Съдът обаче не изключва и възможността при определени извънредни обстоятелства, които не отговарят на стандарта за „действителна връзка“, да съществува връзка, дължаща се на необходимостта да се обезпечи действителната и ефективна защита на гаранциите и основополагащите ценности по Конвенцията (*Šilih v. Slovenia* [ГК], § 163). Този тест за „ценности на Конвенцията“, който функционира като изключение от общото правило, което позволява по-нататъшно разширяване на компетентността на Съда в миналото, може да се прилага само ако предизвикалото го събитие има по-голямо измерение, което отрича самите основи от Конвенцията (например в случаи на тежки престъпления спрямо международното право), но само за събития, които са настъпили след приемането на Конвенцията на 4 ноември 1950 г. Следователно дадена договаряща страна не може да бъде държана отговорна по силата на Конвенцията за това, че не разследва дори най-тежките престъпления съгласно международното право, ако те предхождат Конвенцията

(*Janowiec and Others v. Russia* [ГК], §§ 149–51, делото свързано с разследванията относно кланетата на Катин през 1940 г., които съответно попадат извън *ratione temporis* юрисдикцията на Съда).

(г) Обсъждане на факти отпреди решаващата дата

215. Съдът приема становището, че той може „да отчете фактите отпреди ратифицирането, доколкото може да се приеме, че те са създали ситуация, разпростираща се след тази дата, или могат да са относими към разбирането на факти, настъпили след нея“ (*Broniowski v. Poland* [РД] [ГК], § 74).

(д) Продължителни производства или задържания

216. По-особено положение възниква при жалби, отнасящи се до продължителността на съдебни производства (чл. 6, § 1), започнали преди ратификацията, но продължили след нея. Макар и юрисдикцията му да е ограничена до периода след решаващата дата, Съдът често, за да се насочи, е вземал предвид състоянието на производствата към тази дата (например *Humen v. Poland* [ГК], §§ 58–59; *Foti and Others v. Italy*, § 53).

Същото важи за случаи, отнасящи се до предварителното задържане (чл. 5, § 3; виж (*Klyakhin v. Russia*, §§ 58–59) или до условията на задържане (чл. 3: виж (*Kalashnikov v. Russia*, § 36).

217. Що се отнася до справедливостта на процеса, Съдът може да изследва дали недостатъците по време на съдебната фаза не биха могли да се компенсират от процесуалните гаранции по време на разследването, проведено преди решаващата дата (*Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, §§ 61 and 84). Когато правят това, съдиите в Страсбург разглеждат процедурите като едно цяло (виж също *Kerojärvi v. Finland*, § 41).

218. Едно процедурно оплакване по чл. 5, § 5 не може да попадне под юрисдикцията на Съда по време, щом лишаването от свобода е било изпълнено преди Конвенцията да е влязла в сила (*Korizno v. Latvia* [РД]).

(е) Право на обезщетение поради неправилно осъждане

219. Съдът е обявил, че има юрисдикция да разгледа оплакване по чл. 3 от Протокол № 7, когато едно лице е било осъдено преди решаващата дата, но присъдата е била отменена след нея (*Matveyev v. Russia*, § 38).

Г. НЕСЪВМЕСТИМОСТ *ratione materiae*

Член 35, § 3 (а) – Условия за допустимост

„3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че

(а) жалбата е несъвместима с разпоредбите на Конвенцията или на Протоколите към нея...“

Член 32 – Компетентност на Съда

„1. Компетентността на Съда обхваща всички въпроси, засягащи тълкуването и прилагането на Конвенцията и на Протоколите към нея, относно които е сезиран в съответствие с членове 33, 34, 46 и 47.

2. При спор относно компетентността на Съда, той се решава от Съда.“

220. Несъвместимостта на една жалба или оплакване *ratione materiae* с Конвенцията произтича от материалната компетентност на Съда. За да е съвместимо едно оплакване *ratione materiae* с Конвенцията, правото, на което се позовава жалбоподателят, трябва да е защитено от Конвенцията и Протоколите към нея, които са влезли в сила. Например, недопустими са жалбите, касаещи правото на издаване на шофьорска книжка (*X. v. Germany*, Решение на Комисията от 7 март 1977 г.), правото на самоопределяне (*X. v. the Netherlands*, Решение на Комисията), и правото на чужденци да влизат и пребивават в страна членка (*Peñafiel Salgado v. Spain* [РД]), тъй като тези права сами по себе си не са сред правата и свободите, гарантирани от Конвенцията.

221. Макар Съдът да няма компетентност да разглежда твърдени нарушения на права, защитени от други международни актове, когато дефинира съдържанието на термините и понятията на Конвенцията, той може и трябва да отчита актове на международното право, различни от Конвенцията (*Demir and Baykara v. Turkey* [ГК], § 85).

222. На всеки етап от производството Съдът е длъжен да провери дали е компетентен *ratione materiae*, независимо дали правителството е направило такова възражение (*Tănase v. Moldova* [ГК], § 131).

223. Жалби по разпоредби на Конвенцията, по отношение на които ответната държава е направила резерва, се обявяват за несъвместими *ratione materiae* с Конвенцията (виж, например, *Kozlova and Smirnova v. Latvia* [РД]), ако за целите на чл. 57 от Конвенцията Съдът счита, че резервата е валидна (за резерва, която е била тълкувана като недействителна, виж *Belilos v. Switzerland*).

224. В допълнение, Съдът няма компетентност *ratione materiae* да разгледа дали високодоговарящата страна е изпълнила задълженията си, наложени ѝ от решение на Съда. Съдът не може да се занимава с оплаквания от такова естество, без да навлезе в правомощията на Комитета на министрите към Съвета на Европа, който следи за изпълнението на решенията по силата на чл. 46, §2 от Конвенцията. Ролята на Комитета на министрите в тази област обаче не означава, че предприети от ответната държава мерки за поправяне на установено от Съда нарушение не могат да поставят нов въпрос, по който Съдът не се е произнесъл с решението и като такива да формират нова жалба, която да може да бъде разглеждана от Съда (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [ГК], § 62). С други думи, Съдът може да разглежда оплакване, че възобновяването на производството на национално ниво като средство за изпълнение на някое негово решение е довело до ново нарушение на Конвенцията (пак там; *Lyons v. the United Kingdom* [РД]).

225. Въпреки това голямата част от решенията по недопустимост на жалби поради несъвместимост *ratione materiae* са относно обхвата на разпоредбите на Конвенцията и нейните протоколи, и по-конкретно на чл. 6 (право на справедлив съдебен процес), чл. 8 (право на зачитане на личния и семейния живот, дома и кореспонденцията) и чл. 1 от Протокол № 1 (защита на собствеността).

1. Понятието „граждански права и задължение“

Член 6 § 1 – Право на справедлив процес

„1. Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения... има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок, от независим и безпристрастен съд...“

(а) Общи изисквания за приложимостта на чл. 6, § 1

226. Понятието „граждански права и задължения“ не може да бъде тълкувано само в светлината на националната правна система на държавата ответник; то има „автономно значение“, произтичащо от Конвенцията. Член 6, § 1 се прилага без значение какъв е статутът на страните, какъв е характерът на законодателството, регламентиращо реда за раз-

глеждане на спора и естеството на органа, компетентен да се произнесе по същността му (*Georgiadis v. Greece*, § 34).

227. При все това обаче принципът, че автономните понятия на Конвенцията трябва да се тълкуват в светлината на съвременните условия, не дава на Съда правото да тълкува чл. 6, § 1 така сякаш прилагателното „граждански“ (с ограниченията, произтичащи от прилагателното за групата от „права и задължения“, към които се прилага разпоредбата) не съществува в текста (*Ferrazzini v. Italy* [ГК], § 30).

228. Приложимостта на чл. 6, § 1 по граждански въпроси на първо място зависи от съществуването на спор. На второ място, спорът трябва да е относно „права и задължения“, които поне на защитимо основание да могат да се определят като признати от националното законодателство. На последно място, тези „права и задължения“ трябва да са „граждански“ по смисъла на Конвенцията, макар и чл. 6 сам по себе си да не им придава някакво конкретно съдържание в правните системи на високодоговарящите страни (*James and Others v. the United Kingdom*, § 81).

(б) Понятието „спор“

229. В думата „спор“ (на френски „*contestation*“) трябва да се влага преди всичко реално, а не формално съдържание (*Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*, § 40). Необходимо е да се погледне отвъд формулировката и използвания език и вниманието да се насочи към реалната ситуация с оглед обстоятелствата на всеки отделен случай (пак там; *Gorou v. Greece (no. 2)* [ГК], §§ 27 и 29). Член 6 е неприложим към охранителни и едностранни производства, по които няма насрещни страни и са приложими само при липса на правен спор (*Alaverdyan v. Armenia* [РД], § 33).

230. „Спорът“ трябва да е „истински и сериозен“ (*Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, § 81). Това изключва, например, гражданските дела, заведени срещу затворнически власти заради наличието на ХИВ-позитивни затворници в затвора (*Skorobogatykh v. Russia* [РД]). По друго дело Съдът е постановил, че „спорът“ е истински, тъй като става въпрос за искане до прокуратурата да подаде касационна жалба, а тя представлява неразделна част от цялото производство, към което жалбоподателят се е присъединил като граждански ищец с цел да му бъде присъдено обезщетение (*Gorou v. Greece (no. 2)* [ГК], § 35).

231. Спорът може да се отнася не само до действителното съществуване на право, но и до неговия обхват и упражняването му (*Bentham v. the Netherlands*, § 32). Спорът може да е и за факти.

232. Резултатът от производството трябва да е решаващ за въпросното право (например *Ulyanov v. Ukraine* [РД]). Следователно една слаба връзка или далечни последици не са достатъчни, за да бъде приложен чл. 6, § 1. Така например Съдът е постановил, че производство по оспорване на законността на продължаването на разрешителното за работа на атомна централа не попада в обхвата на чл. 6, § 1, защото връзката между разрешението за продължаване и правото на защита на живота, физическия интегритет и собствеността е „твърде слаба и далечна“, тъй като жалбоподателите не са доказали, че лично те са били изложени на опасност, която е конкретна и преди всичко непосредствена (*Balmer-Schafroth and Others v. Switzerland*, § 40; *Athanassoglou and Others v. Switzerland* [ГК], §§ 46–55; виж като скорошна практика, *Sdružení Jihočeské Matky v. the Czech Republic* [РД]; за дело относно ограничено шумово замърсяване в фабрика, виж *Zapletal v. the Czech Republic* [РД]; или за хипотетично влияние върху околната среда на завод за третиране на минни отпадъци: *Ivan Atanasov v. Bulgaria*, §§ 90–95). Аналогично производството, заведено от двама държавни служители за оспорване назначаването на техен колега, може да има само далечна връзка с техни граждански права (а именно тяхното право да бъдат назначени, виж *Revel and Mora v. France* [РД]).

233. Обратно, дело относно построяването на язовир, който би наводнил селото на жалбоподателите (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 46) и дело относно експлоатацията на разрешително за разработване на златна мина с филтриране на цианид близо до селата на жалбоподателите (*Taşkın and Others v. Turkey*, § 133; виж също *Zander v. Sweden*, §§ 24–25) попада в обхвата на чл. 6, § 1. Наскоро по дело относно жалба, подадена от местна природозащитна организация срещу разрешително за проектиране, Съдът е постановил, че съществува достатъчна връзка между спора и претендираното от юридическото лице право, с оглед статута на организацията и нейните учредители и факта, че преследваната от тях цел е дефинирана за конкретно място и има конкретно съдържание (*L'Érablière A. S. B. L. v. Belgium*, §§ 28–30). В допълнение производствата за възстановяване на правосубектността на дадено лице са от непосредствено значение за определянето на гражданските права и задължения на лицето (*Stanev v. Bulgaria* [ГК], § 233).

(в) Съществуване на защитимо право по националния закон

234. Жалбоподателят трябва да може да се позовава на безспорно право, за което може да се каже, че е признато от националното законодателство (*Masson and Van Zon v. the Netherlands*, § 48; *Gutfreund v. France*, § 41; *Boulois v. Luxembourg* [ГК], §§ 90–94; виж също *Beaumartin v. France*, § 28, във връзка с международно споразумение). Член 6, § 1 не гарантира конкретно съдържание на понятието „право“ в материалното право на договарящите държави и по правило Съдът трябва да се позовава на националното законодателство с цел да се установи съществуването на такова право.

235. Това дали властите се ползват със свобода при вземане на решението дали да постановят мярката, заявена от жалбоподателя може да бъде взето под внимание и дори може да бъде от решаващо значение. Въпреки това, самият факт, че текстът на законова разпоредба допуска елемент на преценка, сам по себе си не изключва съществуването на право. Други критерии, които могат да бъдат взети предвид от Съда, са признаването на твърдяното право от националните съдилища при подобни обстоятелства или факта, че последните са разгледали основателността на искането на жалбоподателя (*Boulois v. Luxembourg* [ГК], §§ 91–101).

236. Съдът може да реши, че права като правото на живот, на здраве, на здравословна околна среда и на зачитане на собствеността са признати от националния закон (*Athanassoglou and Others v. Switzerland* [ГК], § 44).

237. Въпросното право трябва да има правно основание в националния закон (*Szűcs v. Austria*, § 33).

238. Въпреки това, трябва да се посочи, че дали едно лице има право на иск може да зависи не само от действителното съдържание на относителното гражданско право така както то е дефинирано от националния закон, но и от съществуването на процедурни пречки или ограничения пред възможността за предявяване на иска пред съд. (*Fayed v. the United Kingdom*, § 65). В този случай чл. 6, § 1 от Конвенцията е приложим (*Al-Adsani v. the United Kingdom* [ГК], §§ 46–47; *Fogarty v. the United Kingdom* [ГК], § 25). По принцип, обаче, чл. 6 не може да се прилага към материални ограничения пред съществуването на правото по националния закон (*Roche v. the United Kingdom* [ГК], § 119), тъй като органите

за изпълнение на Конвенцията не могат да създадат посредством тълкуване на чл. 6, § 1 материално гражданско право, което няма правна база в съответната държава (пак там, § 117).

239. При преценката дали съществува гражданско „право“ и дали ограниченията му са материални или процедурни отправна точка по начало трябва да е приложимият национален закон и тълкуването му от националните съдилища (*Masson and Van Zon v. the Netherlands*, § 49). Нужно е да се погледне отвъд повърхността, да се провери как самият закон класифицира конкретните ограничения и да се съсредоточи върху същността (*Van Droogenbroeck v. Belgium*, § 38). На последно място, не е задължително окончателното съдебно решение ретроспективно да лишава оплакванията на жалбоподателите от защитимост (*Le Calvez v. France*, § 56). Така например, ограниченият обхват на съдебния контрол спрямо актове на чужда политика (въздушните нападения на НАТО над Сърбия) не могат ретроспективно да направят исковете на жалбоподателите срещу държавата незащитими, тъй като за пръв път националните съдилища е трябвало да се произнесат по такъв въпрос (*Markovic and Others v. Italy* [ГК], §§ 100–02).

240. Прилагайки разграничението между материални ограничения и процесуални пречки в светлината на тези критерии, Съдът е признал, че в обхвата на чл. 6, § 1 попадат гражданските исковете за вреди от неправомерно увреждане срещу полицията (*Osman v. the United Kingdom*) или срещу местните власти (*Z. and Others v. the United Kingdom* [ГК]). По тези дела Съдът е преценявал дали конкретното ограничение (забрана за преследване или неотговорност) е било пропорционално от гледна точка на чл. 6, § 1. Съдът е постановявал, че ограничената гражданска отговорност на военноръководителите произтича от материално ограничение и че следователно националният закон не признава „право“ по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията (*Roche v. the United Kingdom* [ГК], § 124; виж също *Hotter v. Austria* [РД], и *Andronikashvili v. Georgia* [РД]).

241. Съдът също така посочва, че когато публичните власти при определени условия толерират незаконни действия, това не води до предоставяне на разрешение в съответствие със закона и с „правото“, признато от националното законодателство (*De Bruin v. the Netherlands* [РД], § 57).

242. Съдът е приемал, че асоциации също имат право на защита по чл. 6, § 1, ако претендират защитата на конкретни права и интереси на

своите членове (*Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, § 45) или дори особени права, които те самите могат да претендират като юридически лица – като например правото на „обществото“ да бъде информирано и да взема участие във взимането на решения относно околната среда (*Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox v. France* [РД]), или когато искът на асоциацията не може да се счита за *actio popularis* (*L'Érablière A. S. B. L. v. Belgium*).

243. Когато в законодателството са предвидени условия за упражняването на дадена професия или занаят, кандидатът, който ги удовлетворява, има право да получи разрешение за упражняването на професията или занаята (*De Moor v. Belgium*, § 43). Така например, ако жалбоподателят има защитимо твърдение, че може да покрие законовите изисквания за регистрирането му като лекар, чл. 6 е приложим (*Chevrol v. France*, § 55; виж обратно, *Bouilloc v. France* [РД]). Във всички случаи когато жалбоподателят се е възползвал от възможността да оспори по съдебен ред законосъобразността на производство относно гражданско право, трябва да се приеме, че има „спор“ относно „гражданско право“ дори ако крайното заключение на „националните власти“ е, че жалбоподателят не отговаря на законовите изисквания (виж например *Kök v. Turkey*, § 37, за правото на жалбоподателя да продължи да практикува медицинската си специализация, завършена в чужбина). Ето защо трябва да се установи дали доводите на жалбоподателя са били достатъчно солидни (*Neves e Silva v. Portugal*, § 37; *Éditions Périscope v. France*, § 38).

(г) „Гражданско“ право

244. Преценката дали едно право се счита за гражданско в светлината на Конвенцията трябва да се извърши с оглед материалното съдържание и последиците от правото – а не с оглед правната му квалификация – според националния закон на съответната държава. При упражняването на контролните си функции Съдът трябва също така да отчита целите на Конвенцията и националните правни системи на другите държави членки (*König v. Germany*, § 89).

245. По принцип е безспорна приложимостта на чл. 6, § 1 към споровете между частни лица, класифицирани по националния закон като граждански (за юридическо разделяне между съпрузи виж *Airey v. Ireland*, § 21).

(д) Частен характер на правото: имуществено измерение

246. Съдът приема, че в обхвата на чл. 6, § 1 попадат производства, които според националния закон са „публичноправни“, но чийто резултат има пряко значение за лични права и задължения. Такива производства могат да се отнасят *inter alia* до разрешения да се продава земя (*Ringelsen v. Austria*, § 94), дейността на частна клиника (*König v. Germany*, §§ 94–95), разрешения за строеж (виж *inter alia*, *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, § 79), притежаването и използването на религиозни сгради (*Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania*, § 65), административни разрешения във връзка с изисквания за упражняване на професия (*Bentham v. the Netherlands*, § 36), лиценз за продажба на алкохолни напитки (*Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden*, § 43) или спор за изплащане на обезщетение за трудова злополука или заболяване (*Chaudet v. France*, § 30).

На същото основание чл. 6 е приложим към дисциплинарни производства пред съсловни организации, където предмет на разглеждане е правото да се упражнява професия (*Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*; *Philis v. Greece (no. 2)*, § 45), като се има предвид, че правото на свободно упражняване на дадена професия и възможността за продължаване на нейното практикуване представлява гражданско право (*Voggenreiter v. Germany*, § 44); иск за небрежност срещу държавата (*X. v. France*), към иск за отмяна на административно решение, увреждащо правата на жалбоподателя (*De Geouffre de la Pradelle v. France*), към административни производства относно забрана на риболова във водите, собственост на жалбоподателите (*Alatulkkila and Others v. Finland*, § 49) и към производство за избиране на тръжна оферта, когато то засяга гражданско право – като например правото да не бъдеш дискриминиран на основание религиозни вярвания или политически убеждения при наддаването за договори за публични дейности (*Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. the United Kingdom*, § 61; в сравнение с *I. T. C. Ltd v. Malta* [РД]).

247. Член 6, § 1 е приложим към гражданските иски в наказателното производство (*Perez v. France* [ГК], §§ 70–71), освен към граждански иски, заведени единствено за лично възмездие или с цел наказване (*Sigalas v. Greece*, § 29; *Mihova v. Italy* [РД]). Конвенцията не дава право за преследване или осъждане на трето лице за престъпление. За да по-

падне едно такова право в обхвата на Конвенцията, то трябва да е неразривно свързано с упражняването от страна на жертвата на правото да предяви граждански иск по националния закон, дори и само за да осигури символично обезщетение или за да защити едно гражданско право, като например правото на „добра репутация“ (*Perez v. France* [ГК], § 70; виж също по отношение на символична награда, *Gorou v. Greece (no. 2)* [ГК], § 24). По тази причина чл. 6 е приложим към граждански иски от момента, в който ищецът е конституиран като страна, освен ако той не се е отказал изрично от правото си на обезщетение.

248. Член 6, § 1 е приложим също така към граждански иски за обезщетение за вреди от малтретиране, за което се твърди, че е извършено от държавни служители (*Aksoy v. Turkey*, § 92).

(е) Разширяване на обхвата и до други видове спорове

249. Съдът е постановявал, че чл. 6, § 1 е приложим и към спорове относно социални въпроси, включително към производства за уволняване на работник от частна фирма (*Buchholz v. Germany*), към производства по предоставяне на социалноосигурителни плащания (*Feldbrugge v. the Netherlands*) или на социални помощи, дори за неосигурени лица или събития (*Salesi v. Italy*), а също и към производства, касаещи принудителни социалноосигурителни вноски (*Schouten and Meldrum v. the Netherlands*). По тези дела Съдът е заемал становището, че частноправните аспекти доминират над публичноправните. В допълнение е постановявал, че правото на социални помощи е подобно на правото на обезщетение, претендирано от частна фондация за преследването от нацистите (*Woś v. Poland*, § 76).

250. Споровете на държавни служители по принцип попадат в обхвата на чл. 6, § 1. В решението *Pellegrin v. France* [ГК], §§ 64–71, Съдът е възприел един функционален критерий. В решението си *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГК], §§ 50–62 Съдът е решил да възприеме нов подход. Принципът сега е, че по презумпция чл. 6 е приложим и ответното правителство следва да докаже първо, че жалбоподателят държавен служител няма право на достъп до съд по националното право и, второ, че изключването на държавните служители от правата, гарантирани от чл. 6, е оправдано. Ако жалбоподателят е имал достъп до съд, съгласно националното законодателство, се прилага чл. 6 (дори за военни офицери на активна служба и техните иски пред съдилищата,

виж *Pridatchenko and Others v. Russia*, § 47). По отношение на втория критерий изключването трябва да е „обективно оправдано в интерес на държавата“, което задължава държавата да докаже, че същността на спора е свързана с упражняването на държавни правомощия или че под въпрос е поставена специфичната връзка между държавния служител и държавата. Така, по принцип, не би било оправдано изключването от гаранциите на чл. 6 на един обикновен трудов спор, като например спорове за заплата, надбавки или подобни права, на основание специфичното естество на отношенията между конкретен държавен служител и държавата (виж например спор относно правото на полицейските служители на специфични надбавки в *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГК]). Наскоро, в светлината на критериите, изведени в решението *Eskelinen*, Съдът постанови, че чл. 6, § 1 е приложим към производство за несправедливо уволнение на служител в посолство (за секретар и телефонен оператор в полското посолство, виж *Cudak v. Lithuania* [ГК], §§ 44–47), на старши полицейски служител (*Šikić v. Croatia*, §§ 18–20) или служител във военни съдилища (*Vasilchenko v. Russia*, §§ 34–36), към производства относно правото да заемеш пост на парламентарен сътрудник (*Savino and Others v. Italy*), към дисциплинарно производство срещу съдия (*Olujić v. Croatia*), към жалба на прокурор срещу указ на президента, с който е разпоредено преместването му (*Zalli v. Albania* [РД] и препратките там) и към производства относно професионалното развитие на митничар (*Fiume v. Italy*, §§ 33–36, право да се кандидатства за вътрешноведомствено повишение). Поради това приложимостта на чл. 6, § 1 не може да се изключи единствено въз основа на статута на жалбоподателя (*Di Giovanni v. Italy*, § 37).

251. В обхвата на чл. 6 могат да попаднат и конституционни спорове, ако производството пред Конституционния съд има решаващо значение за изхода от спора (за „гражданско“ право) пред обикновените съдилища (*Ruiz-Mateos v. Spain*). Това не се прилага към дела относно президентски указ за предоставяне гражданство на лице като извънредна мярка или относно спор дали президентът е нарушил клетвата си по Конституция, тъй като тези производства не засягат граждански права и задължения (*Paksas v. Lithuania* [ГК], §§ 65–66). За приложимостта на чл. 6, § 1 към привременни мерки, постановени от Конституционния съд, виж *Kübler v. Germany*, §§ 47–48.

252. На последно място, чл. 6 е приложим и към други не стриктно имуществени въпроси, такива като околна среда, където спорът може

да засегне право на живот, на здраве и на здравословна околна среда (*Taşkın and Others v. Turkey*); приемни семейства (*McMichael v. the United Kingdom*); режим в училищата (*Ellès and Others v. Switzerland*, §§ 21–23); право да се установява бащинство (*Alaverdyan v. Armenia* [РД], § 33); правото на свобода (*Laidin v. France (no. 2)*); режима в затворите (например спорове относно ограниченията, които се налагат на затворници в строго охранявано отделение, виж: *Enea v. Italy* [ГК], §§ 97–107; или килия: *Stegarescu and Bahrin v. Portugal*; или дисциплинарни производства, ограничаващи правото на семейни посещения в затвора, виж: *Gülmez v. Turkey*, § 30); правото на добро име (*Helmers v. Sweden*, § 27); правото на достъп до административни документи (*Loiseau v. France* [РД]), или жалба срещу достъпа до полицейски регистри, засягащ правото на добро име, правото на защита на собствеността и възможността за намиране на работа, а от там и на получаването на доходи (*Pocius v. Lithuania*, §§ 38–46; *Užukauskas v. Lithuania*, §§ 32–40); правото да се членува в сдружение (*Sakellaropoulos v. Greece* [РД] – аналогично, производството по регистрация на сдружението засяга гражданските права на сдружението, дори ако по националното законодателство въпроса за свобода на сдружаването е част от публичното право: виж *APEH Üldözötteinek Szövetsége and Others v. Hungary*, §§ 34–35; и на последно място правото на продължаване на висшето образование (*Emine Araç v. Turkey*, §§ 18–25), становище, което се прилага *a fortiori* в контекста на основното образование (*Oršuš and Others v. Croatia* [ГК], § 104). Съдът разглежда гражданската част на чл. 6 като обхващаща не само имуществени права, но и индивидуални права от лично естество.

(ж) Изключени въпроси

253. Простото доказване, че един спор е имуществен не е достатъчно само по себе си за приложимостта на чл. 6, § 1 в неговата гражданска част (*Ferrazzini v. Italy* [ГК], § 25).

254. Въпросите извън обхвата на чл. 6 включват данъчни производства: данъчните въпроси все така са част от същността на публично-властническите прерогативи, където доминира публичното естество на отношението между данъкоплатеца и общността (пак там, § 29). Аналогично са изключени и съкратените обезпечителни производства относно митнически задължения или такси (*Emesa Sugar N. V. v. the Netherlands* [РД]).

255. Такъв е подходът и в областта на имиграцията, към влизането, пребиваването и извеждането на чужденци във връзка с производствата по предоставяне на политическо убежище или депортиране (жалба срещу заповед за отмяна на заповед за депортиране: *Maaouia v. France* [ГК], § 38; екстрадиция: *Peñafiel Salgado v. Spain* [РД] и *Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [ГК], §§ 81–83; иск за вреди от лице, на което е било отказано убежище: *Panjeheighalehei v. Denmark* [РД]), въпреки голямата вероятност това да се отрази на личния или семейния живот или възможностите за работа. Неприложимостта обхваща и въвеждането на името на чужденец в Шенгенската Информационна Система: виж (*Dalea v. France* [РД]). Правото на паспорт и правото на националност не са граждански права за целите на чл. 6 (*Smirnov v. Russia* [РД]). Правото на чужденец обаче да кандидатства за разрешително за работа може да попадне в обхвата на чл. 6, и за работодателя, и за работника дори ако по вътрешното право работникът няма *locus standi* да кандидатства за разрешително, ако става въпрос за процедурна пречка, която не засяга същността на правото (*Jurismic and Collegium Mehrerau v. Austria*, §§ 54–62).

256. Съгласно решението *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГК], спорове, свързани с държавни служители, не попадат в обхвата на чл. 6, когато са налице две условия (виж § 234 по-горе). Това са случаите на войници, дисциплинарно освободени от служба, които не могат да обжалват пред съд заповедта за уволнение, тъй като се засяга специфичната връзка между жалбоподателя и държавата (*Suküt v. Turkey* [РД]). Същите правила се прилагат и при спор относно възстановяването на съдия след подадена оставка (*Apay v. Turkey* [РД]).

257. На последно място, политическите права, като правото да се кандидатираш на избори и да запазиш мястото си (*Pierre-Bloch v. France*, § 50, спорове относно избори), правото на пенсия на бивш член на парламента (*Papon v. France* [РД]), или правото на политическа партия да провежда политическа дейност виж (*Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey* [РД] за дело за разпускане на партия) не могат да се приемат за граждански права по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Аналогично производство, в което на НПО, наблюдаваща провеждането на парламентарни избори, е бил отказан достъп до документи на избирателна комисия във връзка с изпълнението на публичната им функция като наблюдател на изборите, попада извън обхвата на чл. 6, § 1 (*Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb v. Armenia* [РД]).

В допълнение Съдът е препотвърдил, че правото да се отразяват факти и становища, изнесени в открито съдебно заседание, не е гражданско право (*Mackay and BBC Scotland v. the United Kingdom*, §§ 20–22).

**(3) Приложимост на чл. 6 към производства,
извън основното производство**

258. Обикновено се приема, че предварителни производства като тези по привременни мерки, с които със съдебна заповед се налага обезпечение, не „определят“ граждански права и задължения и поради това обикновено не попадат в рамките на защитата на чл. 6 (виж *inter alia*, *Verlagsgruppe News GmbH v. Austria* [РД] и *Libert v. Belgium* [РД]). В едно скорошно свое решение обаче Съдът се разграничи от досегашната си практика и възприе нов подход. В *Micallef v. Malta* [ГК], §§ 83–86, Съдът постанови, че приложимостта на чл. 6 към производствата по привременни мерки ще зависи от наличието на определени условия. Първо, правото, разглеждано и в двете производства, трябва да е „гражданско“ по смисъла на Конвенцията. Второ, трябва подробно да се прегледа естеството на временната мярка, нейната цел и последиците от нея върху правото. Винаги, когато може да се приеме, че една привременна мярка ефективно определя разглежданото гражданско право или задължение, без значение каква е нейната продължителност, чл. 6 ще е приложим.

Член 6 е приложим към производства по привременни мерки, които имат същата цел като висящото основно производство, когато решението по мерките влиза в сила незабавно и води до произнасяне по същото право (*RTBF v. Belgium*, §§ 64–65).

259. Що се отнася до последователни наказателни и граждански производства, ако вътрешното право предвижда провеждането на два етапа на едно производство: в първото Съдът се произнася относно правото на обезщетение за вреди, а във второто определя размера на обезщетението е разумно за целите на чл. 6, §1 от Конвенцията да се приеме, че до определянето на точната сума гражданското право не е определено: определянето на едно право води до произнасяне не само относно неговото съществуване, но и относно обхвата му и начина, по който то може да бъде упражнено, което, разбира се, включва оценката на вредите (*Torri v. Italy*, § 19).

260. По отношение изпълнението на съдебни решения чл. 6, § 1 от Конвенцията е приложим към всеки етап от производството по „опре-

деляне на... граждански права и задължения“, включително към етапите след постановяване на решението по същество. Изпълнението на всяко едно съдебно решение трябва следователно да се счита за неразделна част от „съдебния процес“ за целите на чл. 6 (*Hornsby v. Greece*, § 40; *Romańczyk v. France*, § 53, относно изпълнението на решение за възстановяване на задължения за издръжка). Без значение е дали чл. 6 е приложим към първоначалното производство, не е задължително едно изпълнително основание, определящо граждански права, да е резултат от производство, към което е приложим чл. 6 (*Buj v. Croatia*, § 19). Изпълнителен лист, издаден в изпълнение на заповед на чуждестранен съд за конфискация попада в обхвата на чл. 6 само в гражданскоправната си част (*Saccoccia v. Austria* [РД]).

261. Член 6 е неприложим към производства по молба за възобновяване на гражданско производство, което е било прекратено с окончателно решение (*Sablon v. Belgium*, § 86 – да се разграничава от конкретен случай: *San Leonard Band Club v. Malta*, § 41). Така е и за производствата по молби за възобновяване на производство след решение на Съда, с което е установил нарушение (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)* [ГК], § 24).

В случай че производството бъде възобновено, производството, развило се впоследствие на уваженото искане за възобновяване или преразглеждане, може да касае „граждански права и задължения“ (*Rizi v. Albania* [РД], § 47).

2. Понятието „наказателно обвинение“

Член 6 – Право на справедлив съдебен процес

„1. Всяко лице, при решаването на... основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона...“

2. Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, се смята за невинно до доказване на вината му в съответствие със закона.

3. Всяко лице, обвинено в извършване на престъпление, има следните минимални права...“

(а) Общи принципи

262. Понятието „наказателно обвинение“ има „автономно“ значение, независимо от категоризацията, възприета от националните правни системи на държавите членки (*Adolf v. Austria*, § 30).

263. Понятието „обвинение“ следва да се разбира по смисъла на Конвенцията. То се дефинира като „официално уведомяване на едно лице от компетентен орган, което съдържа твърдение, че то е извършило престъпно деяние“, една дефиниция, която кореспондира на теста дали „индивидуалното положение на [заподозрения] е значително засегнато“ (виж например, *Deweer v. Belgium*, §§ 42 and 46; *Eckle v. Germany*, § 73). Така например, признания, направени от заподозрян по време на пътна проверка на място, „съществено засяга“ положението му, макар формално то да не е обвинено в извършването на престъпно деяние (*Aleksandr Zaichenko v. Russia*, § 43). Съдът също така е постановявал, че лице, задържано в полицейски арест, което е заставено да се закълне, преди да бъде разпитано като свидетел, вече обект на „наказателно обвинение“ и има право да запази мълчание (*Brusco v. France*, §§ 46–50). Съдът счита, че дадено лице придобива статут на заподозрян, което налага прилагането на гаранциите по чл. 6, когато националните власти разполагат с основателни подозрения за участие на лицето в престъпление (пак там, § 47; *Bandaletov v. Ukraine*, § 56 и 61, когато жалбоподателят по време на разпит като свидетел прави самопризнания и едва след това признае полицията го разглежда като заподозрян).

264. Що се отнася до автономното значение на понятието „наказателно“, Конвенцията не се противопоставя на движенията към „декриминализация“ сред високодоговарящите страни. Нарушения обаче, които след декриминализация вече се квалифицират като „правонарушения“, могат да попадат в автономното понятие за престъпление. Да се остави на държавите дискрецията да изключат тези нарушения, може да доведе до резултати, несъвместими с предмета и целта на Конвенцията (*Öztürk v. Germany*, § 49).

265. Отправната точка за преценката на приложимостта на наказателния аспект на чл. 6 от Конвенцията се основава на критериите, изведени в *Engel and Others v. the Netherlands* (§§ 82–83) : (1) квалификация по националното право; (2) характер на нарушението; (3) тежестта на наказанието, от което е застрашен нарушителят.

266. Първият критерий е с относително малка значимост и служи само за отправна точка. Той ще е решаващ, ако вътрешното право квалифицира едно нарушение като престъпление. В обратния случай Съдът ще търси отвъд квалификацията на националното право и ще разгледа по същество въпросната процедура.

267. При оценката на втория критерий, който се счита за по-значим (*Jussila v. Finland* [ГК], § 38), могат да се отчитат следните фактори:

- дали правната норма е адресирана само към конкретна група или има общозадължителен характер (*Bendenoun v. France*, § 47);
- дали правната норма има наказателен или възпиращ характер (пак там; *Öztürk v. Germany*, § 53);
- дали производството е било инициатирано от орган на власт по силата на негово законово правомощие да прилага това производство принудително (*Benham v. the United Kingdom* [ГК], § 56);
- дали налагането на санкция е в зависимост от установяването на вина (пак там);
- каква е квалификацията на подобни производства в правото на други държави – членки на Съвета на Европа (*Öztürk v. Germany*, § 53).

268. Третият критерий е свързан с максималния размер на възможното наказание, предвидено от приложимия закон (*Campbell and Fell v. the United Kingdom*, § 72; *Demicoli v. Malta*, § 34).

269. Вторият и третият критерий, изведени в *Engel and Others v. the Netherlands* са алтернативни, а не задължително кумулативни; за да се приеме, че чл. 6 е приложим, е достатъчно конкретното нарушение по характера си да е престъпление от гледна точка на Конвенцията, или наказанието, предвидено за това нарушение по характера и тежестта си, да принадлежи като правило на „наказателната“ област (*Lutz v. Germany*, § 55; *Öztürk v. Germany*, § 54). Фактът, че дадено престъпление не е наказуемо с лишаване от свобода не е решаващ сам по себе си, тъй като относителната липса на сериозност на предвиденото наказание не може да освободи престъплението от присъщия му престъпен характер (пак там; *Nicoleta Gheorghe v. Romania*, § 26).

Въпреки това кумулативният подход може да бъде възприет, когато от самостоятелния анализ на всеки критерий не може да се достигне до точен извод за съществуването на наказателно обвинение (*Bendenoun v. France*, § 47).

270. Като използват понятията „наказателно обвинение“ и „обвинен в извършване на престъпление“, трите параграфа на чл. 6 имат предвид идентични ситуации. Следователно тестът за приложимостта на наказателноправния аспект на чл. 6 е еднакъв за трите параграфа. Така например за оценяването на жалба по смисъла на чл. 6, § 2, възникваща в рамките на съдебно производство, на първо място е необходимо да се провери дали оспорваното производство включва определянето на „наказателно обвинение“ по смисъла на съдебната практика на Съда (*Allen v. the United Kingdom* [ГК], § 95).

(б) Приложение на общите принципи

(i) Дисциплинарни производства

271. Нарушения на военната дисциплина, които са наказуеми с вдвояване в наказателно поделение за период от няколко месеца, попадат в приложното поле на наказателноправната част на чл. 6 от Конвенцията (*Engel and Others v. the Netherlands*, § 85). И обратно, Съдът е приел, че санкцията „строг арест“ с продължителност два дни е твърде кратка като продължителност, за да е от „наказателноправната“ сфера (пак там).

272. Що се отнася до професионалните дисциплинарни производства, Съдът често е приемал за ненужно да се произнесе по приложимостта на наказателноправната част на чл. 6, като е постановил, че производството попада в гражданскоправната част (*Albert and Le Compte v. Belgium*, § 30; *Harabin v. Slovakia*, § 124). Въпреки това, в случай на дисциплинарно производство, което завършва с принудително пенсиониране на държавен служител, Съдът е постановил, че това производство не е „наказателно“ по смисъла на чл. 6, доколкото националните власти са успели да оставят решението си в чисто административноправната сфера (*Moulet v. France* [РД]). Също така изключва от наказателноправната част на чл. 6 спор относно уволнението на офицер от армията за дисциплинарни нарушения (*Sukit v. Turkey* [РД]), дисциплинарни производства срещу следовател, довели до нейното уволнение (*Nikolova and Vandova v. Bulgaria*, § 59) и дисциплинарно производство за нарушение на професионалната етика срещу съдия от Върховния съд, довели до неговото уволнение (*Oleksandr Volkov v. Ukraine*, §§ 92–95).

273. Като се отдава „дължимото значение“ на контекста в затворите и на специфичния дисциплинарен режим там, чл. 6 може да се прилага и към нарушения срещу дисциплината в затвора с оглед на характера на

обвинението и характера и тежестта на наказанията (обвинения за заплашване с убийство на пробационен служител и нападение на служител на затвора, наказуемо с 47 допълнителни дни лишаване от свобода, съответно в *Ezeh and Connors v. the United Kingdom* [ГК], § 82; conversely, see *Štitić v. Croatia*, §§ 51–63. Производства, касаещи затворническата система като такава, обаче не попадат в приложното поле на наказателно-поправната част на чл. 6 (*Boulois v. Luxembourg* [ГК], § 85). Така например поставянето на затворник в строго охранявано поделение няма връзка с наказателното обвинение; достъпът до съд за обжалване на тази мярка и вероятните ограничения, които я съпътстват, биха били разглеждани в гражданскоправния аспект на чл. 6, § 1 (*Enea v. Italy* [ГК], § 98).

274. Прието е, че мерки, разпоредени от съд въз основа на правилата относно нарушаване на реда в съдебната зала (неуважение към съда), не попадат в приложното поле на чл. 6, тъй като са сходни на упражняването на дисциплинарни правомощия (*Ravnsborg v. Sweden*, § 34; *Putz v. Austria*, §§ 33–37). Характерът и тежестта на наказанието обаче могат да направят чл. 6 приложим към осъждане за неуважение към Съда, което според националното право е квалифицирано като престъпление (*Kyprianou v. Cyprus* [ГК], §§ 61–64, относно наказание 5 дни лишаване от свобода), или като правонарушение (*Zaicevs v. Latvia*, §§ 31–36, относно наказание 3 дни задържане по административен ред).

275. Що се отнася до нарушаването на поверителността на съдебното следствие, следва да се прави разлика, от една страна, между лицата, които за разлика от всички останали са обвързани от поверителността на следствието, като съдиите, адвокатите и служителите, тясно свързани с функционирането на съдилищата и, от друга страна, страните по делото, които не попадат в дисциплинарната компетентност на съдебната система (*Weber v. Switzerland*, §§ 33–34).

276. Относно неуважението към Парламента, Съдът разграничава правомощията на законодателя да регулира собствените си процедури за санкциониране на депутатите за намеса в неприкосновеността, от една страна, и от друга – една разширена компетентност за наказване на лица, които не са депутати за действия, извършени другаде. Първите по своето естество са по-скоро дисциплинарни, докато Съдът счита вторите за наказателни, като отчита общозадължителния характер и тежестта на наказанието, което би могло да бъде наложено (лишаване от свобода до 60 дни и глоба *Demicoli v. Malta*, § 32).

(ii) *Административни, данъчни, митнически
и антимонополни производства*

277. Следните административни нарушения могат да попаднат в сферата на наказателноправната част на чл. 6:

- пътнотранспортни нарушения, наказуеми с глоба или ограничаване на правото на управление, като отнемане на точки или на книжка (*Lutz v. Germany*, § 182; *Schmautzer v. Austria*; *Malige v. France*);
- малозначителни деяния в нарушение на обществения ред (*Lauko v. Slovakia*; *Nicoleta Gheorghe v. Romania*, §§ 25–26);
- нарушения на социалноосигурителното законодателство (недеклариране на трудов договор, въпреки скромния размер на наложената глоба *Hüseyn Turan v. Turkey*, §§ 18–21);
- административно нарушение като популяризиране и разпространение на материали за подбуждане на етническа омраза, наказуемо с административно предупреждение и конфискация на въпросните публикации (*Balsytė-Lideikienė v. Lithuania*, § 61).

278. Член 6 е приложим към производства по налагане на данъчни глоби, по следните причини: (1) законът, регламентиращ санкциите, е общозадължителен за всички граждани в качеството им на данъкоплатци; (2) глобите нямат за цел да компенсират вреди, а по същество са наказание, което да предотврати повторно нарушение; (3) санкцията има възпираща и наказателна цел и (4) размерът е съществен (*Bendenoun v. France*).

Наказателноправният характер на нарушението може да бъде достатъчен за приложимостта на чл. 6, въпреки ниския размер на глобата (10% от размера на преизчисленото данъчно задължение в *Jussila v. Finland* [ГК], § 38). Увеличаването на данъчните ставки за ограничена група от лица, извършващи конкретна икономическа дейност, също може да се квалифицира като „престъпно“ в автономното тълкуване на чл. 6, § 1, доколкото е насочено към адаптиране към специфични обстоятелства на общото задължение за плащане на данъци и други вноски, дължими в резултат на икономически дейности (*Steininger v. Austria*, §§ 33–38).

279. Член 6 обаче не обхваща „чистите“ данъчни производства, нито производствата, свързани с начисляване на лихва за закъсняло плащане, доколкото те имат за цел по същество да предоставят на данъчните

власти имуществена компенсация, отколкото да предотвратят повторно извършване (*Mieg de Boofzheim v. France* [РД]).

280. Постановявано е, че в наказателноправната си част чл. 6 е приложим към митническото законодателство (*Salabiaku v. France*, § 24), към санкции, налагани от съд с компетентност в бюджетната и финансовоправната сфера (*Guisset v. France*, § 59), и към някои административни органи с правомощия в областта на икономическото, финансовото и антимонополното законодателство (*Lilly France S. A. v. France* [РД]; *Dubus S. A. v. France*, §§ 35–38; *A. Menarini Diagnostics S. r. l. v. Italy*, §§ 38–44).

(iii) *Политически въпроси*

281. Постановено е, че чл. 6 не е приложим в своя наказателен аспект към производства, касаещи санкциите на изборителното законодателство (*Pierre-Bloch v. France*, §§ 53–60); разпускане на политически партии (*Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey* [РД]); парламентарни анкетни комисии (*Montera v. Italy* [РД]); и в производства по импийчмънт срещу президент на държава за грубо нарушение на Конституцията (*Paksas v. Lithuania* [ГК], §§ 66–67).

282. Относно лустрационните производства, Съдът е постановил, че концентрацията на аспекти с наказателноправно звучене (същество на нарушението – невярна лустрационна декларация – характер и тежест на наказанието – забрана за упражняване на определени професии за продължителен период) може да подведе тези производства в приложното поле на наказателния аспект на чл. 6 от Конвенцията (*Matyjek v. Poland* [РД]; и обратно, виж *Sidabras and Džiautas v. Lithuania* [РД]).

(iv) *Експулсиране и екстрадиция*

283. Производства по експулсиране на чужденци не попадат в наказателноправната част на чл. 6, независимо че могат да бъдат образувани в контекста на наказателно производство (*Maouiia v. France* [ГК], § 39). Същият изключващ подход се прилага и към производства по екстрадиция (*Peñafiel Salgado v. Spain* [РД]) или към производства, свързани с европейската заповед за арест (*Monedero Angora v. Spain* [РД]).

284. Въпреки това обаче замяната на наказание „лишаване от свобода“ с „депортиране“ или извеждане от националната територия за период от десет години може да се третира като наказание по същия начин

както и наказанието, наложено с първоначалната присъда (*Gurguchiani v. Spain*, §§ 40 and 47–48).

(v) *Различни етапи на наказателното производство, спомагателни производства, последващи мерки*

285. Мерки, предприети с цел предотвратяване на безредици или престъпления, не се покриват от гаранциите на чл. 6 (следене от полиция: *Raimondo v. Italy*, § 43; или полицейско предупреждение на непълнолетен, упражнил сексуално насилие над съученичка: *R. v. the United Kingdom* [РД]).

286. Наказателният аспект на чл. 6, § 1 по принцип е неотносим към производствата по предоставяне на правна помощ (*Gutfreund v. France*, §§ 36–37).

287. Що се отнася до досъдебното производство (полицейско разследване; следствие), Съдът разглежда наказателното производство като цяло. Поради това някои изисквания на чл. 6, като изискването за разумен срок или правото на защита, могат също да са относими на този етап от производството, доколкото е възможно справедливостта на съдебния процес да бъде сериозно накърнена заради първоначално несъобразяване с тях (*Imbrioscia v. Switzerland*, § 36). Например чл. 6, § 1 по правило изисква, че достъпът до адвокат следва да бъде осигурен още при първия разпит от полицията на заподозрян, освен ако не е доказано, с оглед на конкретните обстоятелства при всеки отделен случай, че са налице наложителни причини за ограничаване на това право (*Salduz v. Turkey*, § 55; виж също *Dayanan v. Turkey*, §§ 31–32).

288. Макар съдиите-следователи да не решават „наказателно обвинение“, предприетите от тях мерки се отразяват пряко върху хода и справедливостта на последващото производство, включително върху съдебния процес. Следователно може да се приеме, че чл. 6, § 1 е приложим към разследването, водено от съдия-следовател, макар да е възможно някои процесуални гаранции на чл. 6, § 1 да не се прилагат (*Vera Fernández-Huidobro v. Spain*, §§ 108–14, относно приложимостта на изискването за безпристрастност към съдия-следовател).

289. Член 6, § 1 е приложим към цялото производство по решаване на всяко „наказателно обвинение“, включително към процеса на постановяване на присъдата (например процедура по конфискация, която не позволява на националните съдилища да дефинират сумата, която трябва

ва да бъде посочена в заповедта за конфискация; *Phillips v. the United Kingdom*, § 39). В наказателноправната си част чл. 6 може да бъде приложен и към производства, завършващи с разрушаване на къща, построена без разрешение за строеж, тъй като разрушаването може да се разглежда като „наказание“ (*Hamer v. Belgium*, § 60. Той не е приложен обаче към производства по привеждане на първоначалната присъда в съответствие с по-благоприятна разпоредба на нов Наказателен кодекс (*Nurmagedov v. Russia*, § 50).

290. Производствата по изпълнение на присъдите, като производството по прилагане на амнистия (*Montcornet de Caumont v. France* [РД]), изпълнение на условна присъда (*Aldrian v. Austria*, Решение на Комисията; виж също *Macedo da Costa v. Luxembourg* [РД]), трансферно производство по Конвенцията за трансфер на осъдени лица (*Szabó v. Sweden* [РД]; но виж като пример за обратното заключение, *Buijen v. Germany*, §§ 40–45, с оглед на конкретните обстоятелства по случая) или производства по *екзекватура*, свързани с изпълнение на заповед за конфискация, постановена от чуждестранен съд (*Saccoccia v. Austria* [РД]), не попадат в приложното поле на наказателноправната част на чл. 6.

291. По правило мерките за конфискация с неблагоприятно влияние върху правата на собственост на трети лица, при липса на какъвто и да е риск от наказателно производство срещу тях, не са равностойни на „определяне на наказателно обвинение“ (конфискация на въздухоплавателно средство в *Air Canada v. the United Kingdom*, § 54; конфискация на златни монети в *AGOSI v. the United Kingdom*, §§ 65–66). Тези мерки попадат в гражданскоправния аспект на чл. 6 (*Silickienė v. Lithuania*, §§ 45–46).

292. По принцип гаранциите на чл. 6 се прилагат за касационните производства (*Mefstah and Others v. France* [ГК], § 40) и производствата пред Конституционния съд (*Gast and Popp v. Germany*, §§ 65–66; *Caldas Ramirez de Arrellano v. Spain* [РД]) когато тези производства са следващ етап от съответното наказателно производство и резултатът от тях може да е решаващ за осъденото лице.

293. Член 6 не се прилага към производството по възобновяване на делото, защото лицето, чиято присъда е вече окончателна и което моли за възобновяване на производството, не е „обвинено в извършване на престъпление“ по смисъла на тази разпоредба (*Fischer v. Austria* [РД]). Само новото производство, след уважаване на молбата за възобновяване, може да се свърже с решаване на наказателно обвинение (*Löffler v. Austria*,

§§ 18–19). Аналогично чл. 6 не се прилага към искане за възобновяване на наказателното производство след заключение на Съда за нарушение на Конвенцията (*Öcalan v. Turkey* [РД]). Производството обаче за отмяна по реда на надзора, в резултат на което присъдата бива изменена, попада в наказателноправната част на чл. 6 (*Vanyan v. Russia*, § 58).

294. На последно място, член 6 § 2 от Конвенцията (презумпция за невинност) може да се прилага за последващи производства, образувани след приключването на наказателното производство. Където е налице наказателно обвинение и наказателното производство е приключило с оправдателна присъда, лицето, което е било обект на наказателното производство, е невинно в очите на закона и трябва да бъде третирано по съответния начин. В този смисъл презумпцията за невинност ще остане след приключването на наказателното производство, за да гарантира, че по отношение на всички обвинения, които не са доказани, невинността на въпросното лице е зачетена (*Allen v. the United Kingdom* [ГК], § 103). Въпреки това, за да се определи дали чл. 6, § 2 е приложим за последващите производства, жалбоподателят трябва да докаже връзка между приключилите наказателни производства и последващите производства (пак там, § 104). За такава връзка има вероятност например, когато последващите производства изискват преразглеждане на решенията от предварителните наказателни производства и, в частност, където те задължават Съда да анализира присъдата; да се ангажира с проучване или оценка на доказателствата по наказателното дело; да оцени участието на жалбоподателя в някои или всички събития, довели до наказателното обвинение; или да коментира съществуващи индикации за възможна вина на жалбоподателя (пак там). Следвайки този подход, Съдът постановява, че чл. 6, § 2 е приложим към производство за обезщетение за съдебна грешка (пак там, §§ 106–08; виж също § 98 за други примери, в които Съдът разглежда въпроса за приложимостта на чл. 6, § 2).

(в) Връзка с други разпоредби на Конвенцията или Протоколите към нея

295. Подпараграф (с) на чл. 5, § 1 допуска лишаване от свобода само във връзка с наказателно производство. Това е видно от неговата формулировка и трябва да се чете във връзка с под-параграф (а) и с параграф 3, които са неразделна част от него (*Ciulla v. Italy*, § 38). Следователно понятието „наказателно обвинение“ също е относимо към

приложимостта на гаранциите на чл. 5, §§ 1 (а) и (с) и 3 (виж например *Steel and Others v. the United Kingdom*, § 49). От тук следва, че производствата във връзка със задържане на някое друго от основанията, изброени в останалите под-параграфи на чл. 5, § 1, като задържане на душевноболни лица [под-параграф (е)], не попада в приложното поле на наказателноправната част на чл. 6 (*Aerts v. Belgium*, § 59).

296. Макар да има тясна връзка между чл. 5, § 4 и чл. 6, § 1 в областта на наказателното производство, следва да се има предвид, че двете разпоредби преследват различни цели и следователно наказателната част на чл. 6 не се прилага към производствата за преглед на законосъобразността на задържането, попадащи в обхвата на чл. 5, § 4, който е *lex specialis* по отношение на чл. 6 (*Reinprecht v. Austria*, §§ 36, 39, 48 и 55).

297. Понятието „наказание“ по чл. 7 от Конвенцията също има самостоятелно значение (*Welch v. the United Kingdom*, § 27; *Del Río Prada v. Spain* [ГК], §§ 81–90). При преценката дали съществува „наказание“ Съдът взема за отправна точка въпроса дали въпросната мярка е била наложена след осъждане за „престъпление“. В тази връзка трябва да се прилага тройния тест, изведен в делото (*Brown v. the United Kingdom* [РД]).

298. На последно място, понятията „престъпление“ и „наказание“ също са релевантни за приложимостта на чл. 2 и чл. 4 от Протокол № 7 (*Greco v. Romania*, § 81; *Sergey Zolotukhin v. Russia* [ГК], §§ 52–57).

3. Понятията „личен живот“ и „семеен живот“

Член 8 – Право на зачитане на личния и семейния живот

„1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот...
2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

(а) Обхват на чл. 8

299. Макар чл. 8 да се стреми към защитата на четири сфери от личната свобода – личния живот, семейния живот, жилището и личната кореспонденция – тези сфери не са взаимно изключващи се и една намеса

може едновременно да засегне и личния, и семейния живот (*Mentes and Others v. Turkey*, § 73; *Stjerna v. Finland*, § 37; *López Ostra v. Spain*, § 51; *Burghartz v. Switzerland*, § 24; *Płoski v. Poland*, § 32).

(б) Сферата на „личния живот“

300. Липсва изчерпателна дефиниция на понятието „личен живот“ (*Niemietz v. Germany*, § 29), но това е общ термин (*Peck v. the United Kingdom*, § 57; *Pretty v. the United Kingdom*, § 61) и случаи, обхванати от понятието за личен живот, могат да бъдат групирани в три категории: (i) физически, психологически или морален интегритет на дадено лице, (ii) неговия личен живот и (iii) самоличност. Дадени са примери във всяка категория:

(i) Физически, психически или морален интегритет

301. Това може да включва следните области:

- физически, психически или морален интегритет на дадено лице (*X and Y v. the Netherlands*, § 22), включително медицински и психиатрични прегледи (*Glass v. the United Kingdom*, §§ 70–72; *X v. Finland*, § 214; *Y. F. v. Turkey*, § 33, касаещ принудителен гинекологичен преглед; *Matter v. Slovakia*, § 64; *Worwa v. Poland*, § 80) и принудителна стерилизация (*V. C. v. Slovakia*, § 154), която се разглежда и в рамките на семейния живот;
- психично здраве (*Bensaid v. the United Kingdom*, § 47);
- третиране, което не достига прага на тежест на чл. 3, когато налице са достатъчно неблагоприятни въздействия върху физическия и морален интегритет (*Costello-Roberts v. the United Kingdom*, § 36). По отношение на условията на задържане, които не достигат нивото на тежест, която се изисква от чл. 3, виж *Raninen v. Finland*, § 63; и за невъзможността за гледане телевизионни програми в ареста, което би могло да повлияе на личния живот, виж *Laduna v. Slovakia*, § 54;
- физическият интегритет на бременна жена във връзка с аборт (*Tysic v. Poland*, §§ 107 and 110; *A, B and C v. Ireland* [ГК], §§ 244–46); *R. R. v. Poland*, § 181); и във връзка с раждане вкъщи (*Ternovszky v. Hungary*, § 22); както и предимплантационна диагностика, когато са допустими асистирана репродукция и прекъсване на бременността по медицински причини (*Costa and Pavan v. Italy*);

- забраната на абортите, когато е наложена от съображения за здравето и/или благополучието, въпреки че чл. 8 не може да се тълкува като предоставящ право на аборт (*A, B and C v. Ireland* [ГК], §§ 214 и 216); виж също *P. and S. v. Poland*, §§ 96, 99 и 111–112 (където медицинските власти не са осигурили навременен и безпрепятствен достъп до законно прекъсване на бременността на непълнолетно лице, забременяло в резултат на изнасилване, и са оповестили информация за непълнолетната);
- физическия и психологически интегритет на жертви на домашно насилие (*Hajduová v. Slovakia*, § 46);
- физическия интегритет на лице, което е било нападнато от глутница бездомни кучета (*Georgel and Georgeta Stoicescu v. Romania*, § 62);
- позитивното задължение на държавата по чл. 8 да гарантира физическия интегритет на индивида може да обхване въпроси, касаещи ефективността на наказателно разследване (*C. A. S. and C. S. v. Romania*, § 72);
- физическия интегритет на дете, което е жертва на насилие в училище, може да попадне в приложното поле на чл. 8; твърденията за насилие, обаче, трябва да бъдат конкретни и подробни по отношение на мястото, времето и естеството на действията, за които се отнася жалбата (*Đurđević v. Croatia*, § 118);
- полова идентичност (*B. v. France*, §§ 43–63), включително правото на юридическо признаване на следоперативна трансексуалност (*Christine Goodwin v. the United Kingdom* [ГК], § 77);
- сексуална ориентация (*Dudgeon v. the United Kingdom*, § 41);
- сексуален живот (пак там; *Laskey, Jaggard and Brown v. the United Kingdom*, § 36; *A. D. T. v. the United Kingdom*, §§ 21–26; *Mosley v. the United Kingdom*, § 71);
- правото на зачитане на избора дали да станеш родител, в генетичен смисъл (*Evans v. the United Kingdom* [ГК], § 71), включително правото да избереш условията, при които да станеш родител (*Ternovszky v. Hungary*, § 22, относно раждането в домашни условия). Съдът обаче е оставил отворен въпроса дали правото на осиновяване трябва да попадне в обхвата на чл. 8, разгледан самостоятелно, макар признаването на правото на самотни родители да кандидатстват за разрешение да станат осиновители в съответствие

- с националното законодателство да попада в „приложното поле“ на чл. 8 (*E. B. v. France* [ГК], §§ 46 и 49; по отношение на процедурата по гарантиране на достъп до осиновяване, виж също *Schwizgebel v. Switzerland*, § 73). Конвенцията не гарантира право на осиновител да прекрати осиновяването (*Goția v. Romania* [РД]);
- дейности от професионално или бизнес естество (*Niemietz v. Germany*, § 29; *Halford v. the United Kingdom*, § 44; *Özpinar v. Turkey*, § 46; *Oleksandr Volkov v. Ukraine*, §§ 165–67; *Michaud v. France*, § 91; както и *Gillberg v. Sweden* [ГК], § 74, където Голямото отделение е постановило, че осъдителната присъда на жалбоподателя за злоупотреба със служебно положение поради пренебрегване на задълженията му като държавен служител, не попада в приложното поле на чл. 8);
 - ограничаване на достъпа до определени професии или трудови дейности (*Sidabras and Džiautas v. Lithuania*, §§ 47–50; *Bigaeva v. Greece*, §§ 22–25);
 - някои права на хора с увреждания: постановявано е, че чл. 8 е приложим към изискване за плащане на данък за неявяване на военна служба от лице, което е било обявено за негодно за военна служба (*Glor v. Switzerland*, § 54), но не и към правото на лице с увреждане да има осигурен достъп до плажа и морето по време на отпуската си (*Botta v. Italy*, § 35). Виж също *Zehnalová and Zehnal v. the Czech Republic* [РД] относно липсата на достъп за инвалиди до обществени сгради, където не съществуват достатъчно доказателства за сериозно влошаване на личното развитие или възможността за установяване на отношения с другите; и *Mólka v. Poland* [РД], където Съдът не изключва, че липсата на съоръжения може да попада в приложното поле на чл. 8);
 - въпроси, свързани с погребването на роднини, където чл. 8 е приложим, в някои случаи без пояснения от Съда относно това дали намесата е в понятието за личен или семеен живот: прекомерно забавяне на властите да върнат тялото на дете след аутопсия (*Pannullo and Forte v. France*, § 36); отказ да се разреши пренасяне на урна с тленните останки на съпруга на жалбоподателката (*Ellis Poluhas Dödsbo v. Sweden*, § 24); право на майката да присъства на погребението на мъртвороденото си дете, вероятно придружено с церемония и правото ѝ тялото на детето ѝ да бъде пренесено с

подходящо превозно средство (*Hadri-Vionnet v. Switzerland*, § 52); и решението да не се върнат телата на починали членове на семейството (*Maskhadova and Others v. Russia*, §§ 208–12; *Sabanchiyeva and Others v. Russia*);

- липсата на ясни законови разпоредби, криминализиращи акта на тайно заснемане на голо дете, когато държавата има позитивни задължения да гарантира, че са в сила ефективни наказателноправни разпоредби (*Söderman v. Sweden* [ГК], § 117);
- задължението да се гарантира, че жалбоподателите са получили необходимата информация, което да им даде възможност да направят оценка на риска за своето здраве и живот (*Vilnes and Others v. Norway*).

(ii) Неприкосновеност на личния живот

302. Това може да включва следните области:

- правото на изображение и снимки на даден индивид (*Von Hannover v. Germany*, §§ 50–53; *Sciacca v. Italy*, § 29; *Reklos and Davourlis v. Greece*, § 40; *Von Hannover v. Germany* (no. 2) [ГК], §§ 95–99);
- личната репутация (*Chauvy and Others v. France*, § 70; *Pfeifer v. Austria*, § 35; *Petrina v. Romania*, § 28; *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain*, § 40 и чест (*A. v. Norway*, § 64). Виж *Putistin v. Ukraine*, когато Съдът счита, че репутацията на починал член на семейството на дадено лице би могла, при определени обстоятелства, да засегне личния живот и самоличността на това лице, при условие че е налице достатъчно тясна връзка между засегнатото лице и цялостната репутация на неговото семейство. Въпреки това не може да има позоваване на чл. 8 при жалба за загуба на репутация, която е предвидима последица от собствените му действия (виж, *inter alia*, *Sidabras and Džiautas v. Lithuania*, § 49; *Mikolajová v. Slovakia*, § 57; *Gillberg v. Sweden* [ГК], § 67);
- досиета или данни от личен или обществен характер (например информация за политическата дейност на дадено лице), събирани и съхранявани от тайните служби или други държавни органи (*Rotaru v. Romania* [ГК], §§ 43–44; *Amann v. Switzerland* [ГК], §§ 65–67; *Leander v. Sweden*, § 48). Относно ДНК профили, проби от клетки и пръстови отпечатащи виж *S. and Marper v. the United Kingdom* [ГК], §§ 68–86, въпреки че това не е задължително да об-

- хване събирането и съхраняването на ДНК профили на осъдени престъпници, които да бъдат използвани при евентуални бъдещи наказателни производства (*Peruzzo and Martens v. Germany* [РД], §§ 42 и 49). Относно влизане в националната база данни на извършители на сексуални престъпления виж *Gardel v. France*, § 58; отнoсно липса на гаранции за събирането, съхраняването и заличаването на записи от пръстови отпечатьци на заподозрени лица, които все още не са осъдени за престъпления, виж *M. K. v. France*, § 26;
- информация за здравословното състояние на дадено лице (виж например информация за заразяване с ХИВ; *Z v. Finland*, § 71; *C. C. v. Spain*, § 33; или репродуктивни способности: *K. H. and Others v. Slovakia*, § 44), и информация за рисковете за нечие здраве (*McGinley and Egan v. the United Kingdom*, § 97; *Guerra and Others v. Italy*, § 60);
 - проследяване на комуникации и телефонни разговори (*Halford v. the United Kingdom*, § 44; *Weber and Saravia v. Germany* [РД], §§ 76–79), без задължително да са били използвани агенти под прикритие (*Lüdi v. Switzerland*, § 40); запазване на информация, получена чрез наблюдение под прикритие: нарушение (*Association 21 December 1989 and Others v. Romania*, § 115);
 - видео наблюдение на обществени места, когато визуалните данни са били записани, съхранени и публично оповестени *Peck v. the United Kingdom*, §§ 57–63);
 - следене с Глобалната система за позициониране (GPS) и обработване и използване на събраните данни (*Uzun v. Germany*, § 52);
 - видео наблюдение на работник от работодателя (*Köpke v. Germany* [РД], отнoсно касиер в супермаркет, заподозрян в кражба);
 - вписване в полицейски регистър и наблюдение на лице поради членуването му в организация за защита правата на човека (*Shimovolos v. Russia*, § 66).

(iii) *Самоличност и лична независимост*

303. Това може да включва следните области:

- правото на лично развитие и самостоятелност (*Pretty v. the United Kingdom*, §§ 61 и 67, отнoсно личния избор на жена да избегне унижителен и печален според нея край на живота ѝ), макар това право да не обхваща всяка публична дейност, с която човек иска да се за-

- нимава заедно с други човешки същества (например лов на диви животни с хрътки в *Friend and Others v. the United Kingdom* [РД], §§ 40–43). Макар чл. 8 да гарантира на лицата сфера, в рамките на която те могат свободно да се развиват и да изияват своята личност (*Brüggemann and Scheuten v. Germany*, Решение на Комисията), това не се ограничава единствено до мерки, засягащи хора само в домовете им или в частната им собственост: съществува зона на взаимодействие между едно лице и другите, дори и в публичен контекст, която може да попадне в обхвата на личния живот (*P. G. and J. H. v. the United Kingdom*, §§ 56–57);
- личния избор на индивида как и кога да приключи живота си, при положение, че той може да формира волята си свободно и да действа съобразно с нея (*Haas v. Switzerland*, § 51; *Koch v. Germany*, § 54, когато член 8 от Конвенцията може да включва и право на съдебен контрол, дори в случаите, когато въпросното материално право все още предстои да бъде установено);
 - недоволството на жалбоподателите от наличието на регулаторни ограничения на способността им да избират, след консултация с лекарите си, начина, по който следва да протече медицинското им лечение с оглед евентуалното удължаване на живота им (*Hristozov and Others v. Bulgaria*, § 116);
 - правото на получаване на информация за установяване на нечий произход и самоличността на неговите родители (*Mikulić v. Croatia*, § 53; *Odièvre v. France* [ГК], § 29); що се отнася до изземването на документи, необходими за установяване на нечия самоличност, виж *Smirnova v. Russia*, §§ 95–97;
 - невъзможността на дете, изоставено при раждането, да получи достъп до неидентифицираща информация относно неговия произход или разкриване на самоличността на майката (*Godelli v. Italy*, § 58);
 - семейното положение е неразделна част от персоналната и социална идентичност (*Dadouch v. Malta*, § 48);
 - утановяване на приложимите правни разпоредби, регламентиращи отношенията на баща с предполагаемото му дете (например в производство по оспорване на бащинство, виж *Rasmussen v. Denmark*, § 33; *Yildirim v. Austria* [РД]; *Krušković v. Croatia*, § 20; *Ahrens v. Germany*, § 60);

- етническа идентичност (*S. and Marper v. the United Kingdom* [ГК], § 66; *Ciubotaru v. Moldova*, § 53) и правото на членове на национално малцинство да съхраняват своята идентичност и да имат личен и семеен живот в съответствие със своите традиции (*Chapman v. the United Kingdom* [ГК], § 73); по-специално, всяко негативно стереотипизиране на група, при достигане на определено ниво, е в състояние да влияе върху чувството за идентичност и чувството на самоуважение и самоувереност на членовете на групата. В този смисъл това може да се разглежда като засягащо личния живот на членовете на групата (*Aksu v. Turkey* [ГК], §§ 58–61);
- информация за личните религиозни и философски убеждения (*Folgerø and Others v. Norway* [ГК], § 98);
- правото на всеки да установи и развие връзка с други човешки същества и външния свят (*Niemietz v. Germany*, § 29);
- спиране и претърсване на човек на обществено място (*Gillan and Quinton v. the United Kingdom*, §§ 61–65);
- претърсвания и изземвания (*McLeod v. the United Kingdom*, § 36; *Funke v. France*, § 48);
- социални връзки между уседнали мигранти и общността, в която живеят, без значение дали съществува „семеен живот“ (*Üner v. the Netherlands* [ГК], § 59; *A. A. v. the United Kingdom*, § 49);
- забрана за влизане или транзитно преминаване през Швейцария, която е наложена на жалбоподателя в резултат на добавянето на името му в списъка, приложен към Федерална наредба за талибаните (*Nada v. Switzerland* [ГК], §§ 163–66);
- сериозно замърсяване на околната среда, което потенциално е възможно да засегне благосъстоянието на лицата и да ги лиши от възможността да ползват домовете си, което засяга неблагоприятно личния и семейния им живот (*López Ostra v. Spain*, § 51; *Tătar v. Romania*, § 97), включително неприятни миризми от изоставено бунище в близост до затвора, които достигат до килията на затворник, а тя е единственото му „жилищно пространство“ в продължение на години (*Brândușe v. Romania*, §§ 64–67), продължителното изпълнение от страна на властите на задължението за събиране, обработка и изхвърляне на битовите отпадъци (*Di Sarno and Others v. Italy*, § 112); и шумово замърсяване (*Deés v. Hungary*, §§ 21–24, отнoсно шум, причиняван от автомобилен трафик; *Mileva and Others*

- v. *Bulgaria*, § 97, относно неприятности, причинени от компютърен клуб в един жилищен блок);
- произволния отказ от гражданство при определени обстоятелства, макар правото на получаване на конкретна националност да не е гарантирано като такова от Конвенцията (*Karashev v. Finland* [РД]) както и невъзможността да се регулира пребиваването на лицата, които са били „изтрити“ от регистъра на постоянно пребиваващите след установяването на независимостта на Словения (*Kurić and Others v. Slovenia* [ГК], § 339);
- малко и фамилно име на дадено лице (*Mentzen v. Latvia* [РД], *Burghartz v. Switzerland*, § 24; *Guillot v. France*, §§ 21–22; *Güzel Erdagöz v. Turkey*, § 43; *Losonci Rose and Rose v. Switzerland*, § 26; *Garnaga v. Ukraine*, § 36).

(в) Сферата на „личния живот“

304. Понятието „семеен живот“ е автономно (*Marckx v. Belgium*, Доклад на Комисията, § 69). Следователно дали съществува или не „семеен живот“ е основно фактически въпрос и зависи от реалното съществуване на действителни близки лични връзки (*K. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията). Така Съдът ще разглежда *de facto* семейните връзки, като например съвместен живот на жалбоподателите при липсата на юридическо признаване на семеен живот (*Johnston and Others v. Ireland*, § 56). Други фактори биха били продължителност на връзката и, в случай на двойки, дали са демонстрирали обвързаността си с общи деца (*X, Y and Z v. the United Kingdom* [ГК], § 36). В *Ahrens v. Germany*, § 59, Съдът не постановява *de facto* семеен живот, където връзката между майката и жалбоподателя е приключила около една година преди зачеването на детето и последвалите отношения са имали само сексуален характер.

305. И отново, макар да няма изчерпателна дефиниция на обхвата на семейния живот, според практиката на Съда той включва следното:

(i) Правото да станеш родител

306. Аналогично на „личен живот“, понятието „семеен живот“ включва правото на зачитане на решението да станеш генетичен родител (*Dickson v. the United Kingdom* [ГК], § 66). Следователно правото на една двойка да се възползва от медицински асистирано възпроизводство попада в обхвата на чл. 8, като проява на личен и семеен живот (*S. H. and Others v. Austria*, § 60). Въпреки това, разпоредбите на чл. 8, разгледан

самостоятелно, не гарантират нито правото на създаване на семейство, нито правото на осиновяване (*E. B. v. France* [ГК]).

(ii) По отношение на децата

307. Взаимната радост от общуването между родител и дете е съществен елемент от „семеиния живот“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията (виж, наред с много други *Kutzner v. Germany*, § 58; *Monory v. Romania and Hungary*, § 70; *Zorica Jovanović v. Serbia*, § 68).

308. Естествената връзка между майка и нейното дете, виж *Marckx v. Belgium*, § 31; *Kearns v. France*, § 72.

309. Дете, родено от брачен съюз е *ipso jure* част от тази връзка; от тук от самия момент на раждането на детето и само поради този факт между детето и родителите съществува връзка, равнозначна на семеен живот, която не може да бъде разрушена от последващи събития, освен в изключителни обстоятелства (*Ahmut v. the Netherlands*, § 60; *Gül v. Switzerland*, § 32; *Berrehab v. the Netherlands*, § 21; *Hokkanen v. Finland*, § 54).

310. За биологичния баща и неговото дете, родено без брак, относими фактори могат да бъдат фактическо съжителство, характерът на отношенията между родителите и интересът на бащата към детето (*Keegan v. Ireland*, §§ 42–45; *M. B. v. the United Kingdom*, Решение на Комисията; *Nylund v. Finland* [ПД]; *L. v. the Netherlands*, §§ 37–40; *Chavdarov v. Bulgaria*, § 40).

311. Понятието за „семеен живот“ по смисъла на член 8 от Конвенцията не се ограничава с отношения, основаващи се на сключен брак, и може да обхване и други *de facto* „семеини“ връзки, когато партньорите живеят заедно без брак. Освен това Съдът е приел, че намерение за семеен живот може по изключение да попада в приложното поле на чл. 8, включително и в случаите, когато, не по вина на жалбоподателя, семеиният живот все още не е напълно установен (за сравнение *Pini and Others v. Romania*, §§ 143 и 146). По-специално, когато обстоятелствата го удостоверяват, „семеиният живот“ трябва да обхваща и потенциалните отношения, които могат да възникнат между ивънбрачно дете и биологичния баща. Факторите, които могат да определят реалното съществуване на практика на близки лични връзки в този случай, са естеството на взаимоотношенията между биологичните родители и доказуемия интерес и ангажимент от страна на бащата на детето преди и след раж-

дането (*Nylund v. Finland* [РД]; *Nekvedavicius v. Germany* [РД]; *L. v. the Netherlands*, § 36; *Anayo v. Germany*, § 57).

312. Фактическото съжителство обаче не е условие *sine qua non* за наличието на семеен живот между родители и деца (*Berrehab v. the Netherlands*, § 21).

313. Осиновени деца и техните осиновители, виж *X. v. France*, Решение на Комисията от 5 октомври 1982 г.; *X. v. Belgium and the Netherlands*, Решение на Комисията; *Pini and Others v. Romania*, §§ 139–40 and 143–48. Едно легално и действително осиновяване може да представлява „семеен живот“, дори при липса на съвместно съжителство или някаква реална връзка между осиновеното дете и осиновителите (пак там, §§ 143–48; *Topčić-Rosenberg v. Croatia*, § 38).

314. Съдът може да признае съществуването на *de facto* „семеен живот“ между приемни родители и настанените при тях деца, като отчита прекараното време заедно, качеството на техните отношения и ролята на възрастния *vis-à-vis* детето (*Moretti and Benedetti v. Italy*, §§ 48–52).

315. Семейният живот не приключва, ако детето бъде настанено за отглеждане извън дома (*Johansen v. Norway*, § 52) или ако родителите се разведат (*Mustafa and Armağan Akin v. Turkey*, § 19).

316. По имиграционните дела, не би имало семеен живот между родители и пълнолетни деца, освен ако те не могат да докажат освен нормалните си емоционални връзки и допълнителни фактори за зависимост (*Kwakye-Nti and Dufie v. the Netherlands* [РД]; *Slivenko v. Latvia* [ГК], § 97). Такива връзки обаче биха могли да бъдат отчетени като „личен живот“ (пак там). Съдът е приемал в редица дела, касаещи млади пълнолетни, които все още нямат свое семейство, че отношенията с родителите им и другите близки роднини също представляват „семеен живот“ (*Maslov v. Austria* [ГК], § 62).

317. Въпросите, свързани с отнемането на родителски права или осиновяване в случаите, когато е нарушено правото на родителя да бъде считан за невинен по подозрения за малтретиране на дете (*B. B. and F. B. v. Germany*, §§ 49–52; *Ageyev v. Russia*).

318. Родителският отпуск и родителските надбавки попадат в приложното поле на чл. 8 от Конвенцията (*Konstantin Markin v. Russia* [ГК], § 130).

(iii) По отношение на двойките

319. Понятието „семеен живот“ по чл. 8 не е ограничено единствено до брачни връзки и може да обхваща други *de facto* „семеини връзки“, когато страните живеят заедно без брак (*Johnston and Others v. Ireland*, § 56; и наскоро, *Van der Heijden v. the Netherlands* [ГК], § 50, където се разглежда случай, свързан с опити жалбоподателят да бъде задължен да даде показания в наказателно производство срещу дългогодишния си партньор).

320. Дори при липсата на съвместно съжителство пак може да има достатъчно връзки за семеен живот (*Kroon and Others v. the Netherlands*, § 30).

321. Бракове, които не са сключени по националния закон, не са пречка за семейния живот (*Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, § 63). Двойка, която е сключила само религиозен брак, непризнат от националния закон може да попадне в обхваната на понятието „семеен живот“ по смисъла на чл. 8. Разпоредбата обаче не може да бъде тълкувана като налагаща задължение на държавата да признае религиозния брак, например по отношение на правата на наследяване или отпускане на пенсия на преживелия партньор съпруг (*Şerife Yiğit v. Turkey* [ГК], §§ 97–98 и 102).

322. Годещт сам по себе си не създава семеен живот (*Wakefield v. the United Kingdom*, Решение на Комисията).

323. Двама души от един и същи пол, които живеят заедно в стабилна връзка, също както връзката между двама души от различен пол, са обхванати от понятието „семеен живот“ (*Schalk and Kopf v. Austria*, §§ 92–94; *P. B. and J. S. v. Austria*, § 30; *X and Others v. Austria* [ГК], § 95). Освен това Съдът постановява в решението си по допустимост в *Gas and Dubois v. France*, че връзката между две жени, които живеят заедно и са влезли в гражданско партньорство, и детето, заченото от едната от тях с помощта на асистираната репродукция, но отгледано от двете, съставлява „семеен живот“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията.

324. Двама души от един и същи пол, които подават заявление за статут на регистрирано партньорство, също попадат в определението за „семеен живот“ (*Vallianatos and Others v. Greece* [ГК], §§ 73–74).

(iv) По отношение на други връзки

325. Братя и сестри също могат да имат семеен живот (*Moustaquim v. Belgium*, § 36; *Mustafa and Armağan Akin v. Turkey*, § 19) както и чи-

човци/лели с племеници (*Boyle v. the United Kingdom*, §§ 41–47). Традиционният подход все пак е, че близките семейни връзки, които не достигат „семеен живот“, като правило попадат в обхвата на „личния живот“ (*Znamenskaya v. Russia*, § 27 и препратките там).

326. Що се отнася до връзките между дете и неговите близки роднини като баба и дядо (такива роднини могат да представляват съществена част от семейния живот), виж *Price v. the United Kingdom*, Решение на Комисията; и *Bronda v. Italy*, § 51.

327. Съществена част от правото на зачитане на семейния живот на затворник е затворническите власти да му съдействат за поддържане на контакт с близките му роднини (*Messina v. Italy (no. 2)*, § 61; *Piechowicz v. Poland*, § 212). Ограниченията на контактите с други затворници и с членове на семейството, наложени от правилата на затвора, се разглеждат от Съда като „намеса“ в правата, защитени от чл. 8 от Конвенцията (*Van der Ven v. the Netherlands*, § 69). Лишаването от свобода на затворници в наказателни колонии, намиращи се на хиляди километри от домовете на затворниците (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*).

(v) *Имуществени интереси*

328. „Семейният живот“ не включва единствено социални, морални и културни връзки, той обхваща и интереси от материално естество, както се доказва, наред с друго, от задължението за издръжка и от запазената част от наследството (*réserve héréditaire*), уредена в законодателството на мнозинството от високодоговарящите страни. Поради това Съдът е приел, че правото на наследяване между деца и родители и между баба и дядовци и внуци е толкова тясно свързан със семейния живот, че попада в обхвата на чл. 8 (*Marckx v. Belgium*, § 52; *Pla and Puncernau v. Andorra*, § 26). Член 8 обаче не изисква едно дете да има право да бъде признато за наследник на починалия си родител с цел наследяване (*Haas v. the Netherlands*, § 43).

329. Съдът е постановявал, че предоставянето на семейни надбавки дава право на държавите да „демонстрират зачитането си на семейния живот“ по смисъла на чл. 8 от Конвенцията; надбавките следователно влизат в обхвата на разпоредбата (*Fawsie v. Greece*, § 28).

330. Понятието „семеен живот“ не е приложимо и към искиове за вреди срещу трети страни след смъртта на годеницата на жалбоподателя (*Hofmann v. Germany* [РД]).

4. Понятията „жилище“ и „кореспонденция“

Член 8 – Право на зачитане на личния и семейния живот

1. Всеки има право на неприкосновеност на личния и семейния си живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията.

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

(а) Обхват на чл. 8

331. Макар чл. 8 да се стреми към защитата на четири сфери от личната свобода – личния живот, семейния живот, жилището и личната кореспонденция – тези сфери не са взаимно изключващи се и една намеса може едновременно да засегне и личния, и семейния живот, и жилището или кореспонденцията (*Mentes and Others v. Turkey*, § 73; *Stijerna v. Finland*, § 41; *López Ostra v. Spain*, § 51; *Burghartz v. Switzerland*, § 24; *Płoski v. Poland*, § 72).

(б) Обхват на понятието „жилище“

332. Жилище е автономно понятие и дали една конкретна къща представлява „жилище“, защитено от чл. 8, § 1 ще зависи от фактическите обстоятелства и главно от съществуването на значими и продължителни връзки с конкретното място (*Prokopovich v. Russia*, § 36; *Gillow v. the United Kingdom*, § 46; *McKay-Kopecka v. Poland* [РД]). Нещо повече, терминът „жилище“ в английската версия на чл. 8 не трябва да се тълкува стеснително, тъй като френският му еквивалент „domicile“ има по-широко значение (*Niemietz v. Germany*, § 30). Понятието:

- ще обхваща обитаване на къща, принадлежаща на други хора, ако това се е повтаряло всяка година за значително дълги периоди (*Mentes and Others v. Turkey*, § 73). За целите на чл. 8 не е нужно жалбоподателят да е собственик на „жилището“;
- не се ограничава до законно построени жилища (*Buckley v. the United Kingdom*, § 54) и може да бъде ползвано от лице, което живее в апартамент, чийто договор за наем е на името на друг наемател (*Prokopovich v. Russia*, § 36);

- може, следователно да се отнася до социални жилища, обитава-
ни от жалбоподателите под наем дори ако правото на ползване на
жилището по националния закон не съществува вече (*McCann v.
the United Kingdom*, § 46) или до обитаването на дадено жилище
в продължение на тридесет и девет години без правно основание
(*Brežec v. Croatia*);
- не се ограничава до традиционното разбиране за дом и поради
това ще включва, например, каравани и други подвижни жилища
(*Buckley v. the United Kingdom*, § 54; *Chapman v. the United Kingdom*
[ГК], §§ 71–74), включително хижи и бунгала, заемащи земя, неза-
висимо от това дали заемането е законосъобразно съгласно нацио-
налното законодателство (*Winterstein and Others v. France*, § 141;
Yordanova and Others v. Bulgaria, § 103);
- може да обхваща и втори жилища или вили (*Demades v. Turkey*,
§§ 32–34);
- може да се прилага към служебни помещения при липсата на ясно
разграничение между офиса на едно лице и частното му жили-
ще или между частни и служебни дейности (*Niemietz v. Germany*,
§§ 29–31);
- може да се прилага към регистрираното седалище, клонове или
други служебни помещения на едно юридическо лице (*Société
Colas Est and Others v. France*, § 41), и към служебни помещения
на дружество с ограничена отговорност, чийто собственик и упра-
вител е частно лице (*Buck v. Germany*, § 32);
- не може да се разпростре до намерението за построяване на жили-
ще върху парцел земя, или до факта, че корените на дадено лице са
от конкретна област (*Loizidou v. Turkey*, § 66);
- не се прилага към общо перално помещение, принадлежащо на
съсобствениците в жилищна сграда и предназначено за несистем-
но ползване (*Chelu v. Romania*, § 45), към гримьорната на артист
(*Hartung v. France* [РД]) или към земя, върху която собственици-
те спортуват или позволяват да се спортува (например ловуване:
Friend and Others v. the United Kingdom [РД], § 45), или промиш-
лени сгради и съоръжения (например мелница, пекарна и складово
съоръжение, използвани изключително за професионални цели:
Khamidov v. Russia, § 131).

333. Когато обаче се претендира, че е „жилище“, собственост, която жалбоподателите никога – или много рядко – не са обитавали или когато за значително дълъг период не са живели там, е възможно връзките им с тази собственост да са така отслабени, че да престават да поставят каквото и да било въпрос по чл. 8 (виж например *Andreou Papi v. Turkey*, § 54). Възможността за наследяване на тази собственост не представлява достатъчно реална връзка за да може имотът да се третира като „жилище“ (*Demopoulos and Others v. Turkey* [РД] [ГК], §§ 136–37).

334. Макар че може да има значително припокриване между понятието за „дом“ и това за „собственост“ по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1, наличието на „дом“ не е обвързано със съществуването на право или интерес върху недвижими имоти (*Surugiu v. Romania*, § 63). Дадено лице може да има право на собственост по отношение на дадена сграда или земя за целите на чл. 1 от Протокол № 1, без да е обвързано с него до степен, която да представлява „дом“ по смисъла на чл. 8, (*Khamidov v. Russia*, § 128).

(в) Ситуации, които попадат под понятието „дом“

335. Възможните намеси в правото на зачитане на жилището, включват:

- умишлено разрушаване на жилището (*Selçuk and Asker v. Turkey*, § 86);
- отказ на изселени лица да се върнат в домовете си (*Cyprus v. Turkey* [ГК], §§ 165–77);
- изселване (*Orlić v. Croatia*, § 56 и препратките там), включително заповед за изселване, която все още не е влязла в сила (*Gladysheva v. Russia*, § 91);
- претърсвания (*Murray v. the United Kingdom*, § 88; *Chappell v. the United Kingdom*, §§ 50–51; *Funke v. France*, § 48) и други влизания на полиция (*Evcen v. the Netherlands*, Решение на Комисията; *Kanthak v. Germany*, Решение на Комисията); сътрудничеството с полицията не преклудира „намеса“ (*Saint-Paul Luxembourg S. A. v. Luxembourg*, § 38); фактът, че престъплението, въз основа на което се е състояло претърсването, е извършено от трето лице, е без значение (*Buck v. Germany*);
- устройствени решения (*Buckley v. the United Kingdom*, § 60) и заповеди за принудителни изкупувания (*Howard v. the United Kingdom*, Решение на Комисията);

- изискването дружествата да позволят достъп на данъчни одитори до техните помещения с цел копиране на данните, съхранявани на техните сървъри (*Bernh Larsen Holding AS and Others v. Norway*, § 106).

336. Член 8 може да се прилага и към сериозно замърсяване на околната среда с пряко въздействие върху дома (*López Ostra v. Spain*, § 51; *Powell and Rayner v. the United Kingdom*, § 40; *Fadeyeva v. Russia*, §§ 68–69; *Deés v. Hungary*, §§ 21–24). Това може да включва шум, мизми или други форми на замърсяване, чиито неблагоприятни ефекти правят невъзможно спокойното ползване на имота (за примери, виж *Moreno Gómez v. Spain*, § 53; *Martínez Martínez and Pino Manzano v. Spain*, §§ 41 и 45) – за разлика от общото влошаване на околната среда и противообществените прояви, свързани с модерното общество. Следователно понесените неудобства трябва да достигнат определено ниво на сериозност (*Leon and Agnieszka Kania v. Poland*, § 100). Подобна намеса може да бъде предизвикана от частни или публични субекти.

Член 8 може да се прилага и към рисковете, които още не са се проявили, но които биха могли да имат пряко въздействие върху дома (*Hardy and Maile v. the United Kingdom*, §§ 190–92).

337. Някои мерки, засягащи ползването на жилището, могат обаче да се разгледат по чл. 1 на Протокол № 1. Те могат да включват:

- стандартните случаи на отчуждаване (*Mehmet Salih and Abdülsamet Çakmak v. Turkey*, § 22; *Mutlu v. Turkey*, § 23);
- някои аспекти на наемните договори, като например размера на наема (*Langborger v. Sweden*, § 39).

338. По същия начин, не е задължително някои мерки, които представляват нарушение на чл. 8 да водят до извод за нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 (*Surugiu v. Romania*) и обратното (*Öneryıldız v. Turkey* [ГК], § 160).

339. В контекста на опасните дейности може да се прилага и чл. 2 от Конвенцията (пак там; *Kolyadenko and Others v. Russia*, §§ 212–213 и 216).

340. Зачитането на жилището може да задължава държавните органи да предприемат мерки, за да гарантират това право (позитивни задължения) дори в частноправни отношения, като например предотвратяване на влизането и намесата в жилището извън нормалното неудобство,

свързано със съседския живот (*Surugiu v. Romania*, § 59 и препратките там; *Novoseletskiy v. Ukraine*, § 68).

Това задължение обаче не може да налага невъзможна или прекомерна тежест върху националните власти (пак там, § 70).

341. В контекста на опасните дейности държавите са задължени да въвеждат регулации, насочени към специфичните особености на въпросната дейност, особено по отношение на нивото на потенциалния риск. Тези разпоредби трябва да гарантират ефективната защита на гражданите, чийто живот може да бъде изложен на риск (*Di Sarno and Others v. Italy*, § 106). Фактът, че управлението на обществена услуга е делегирано на частни лица, не освобождава държавата от задължението ѝ за полагане на грижа (пак там).

342. Държавата трябва да предприеме разумни и подходящи мерки за защита на правото на неприкосновеност на дома. Съдът е отправил критики по отношение на следното:

- продължилата няколко месеца невъзможност да се гарантира правилното функциониране на събирането и отстраняването на битови отпадъци (пак там);
- небрежността от страна на съответните органи поради неспособността им да осигурят защита от наводнения на домовете в район, намиращ се по течението на воден басейн (*Kolyadenko and Others v. Russia*, § 216).

Процедурните задълженията, произтичащи от чл. 8, също изискват обществеността да има достъп до информацията, като ѝ се дава възможност да оцени опасността, на която е изложена (*Giacomelli v. Italy*, § 83).

(г) Обхват на понятието „кореспонденция“

343. Правото на зачитане на нечия „кореспонденция“ по смисъла на чл. 8, § 1 има за цел да защити конфиденциалността на частната комуникация в следните области:

- писма между отделни лица, от лично или професионално естество (*Niemietz v. Germany*, § 32 *in fine*), дори когато подателят или получателят е затворник (*Silver and Others v. the United Kingdom*, § 84; *Mehmet Nuri Özen and Others v. Turkey*, § 41), включително пратки, иззети от митнически служители (*X. v. the United Kingdom* Решение на Комисията от 12 октомври 1978 г.);

- телефонни разговори (*Klass and Others v. Germany*, §§ 21 и 41; *Malone v. the United Kingdom*, § 64; *Margareta and Roger Andersson v. Sweden*, § 72) от частни или служебни помещения (*Halford v. the United Kingdom*, §§ 44–46; *Copland v. the United Kingdom*, § 41), включително информацията, свързана с тях, като дата, продължителност, набрани номера (*P. G. and J. H. v. the United Kingdom*, § 42);
- съобщения по пейджър (*Taylor-Sabori v. the United Kingdom*);
- по-стари начини на електронна комуникация, като телекси (*Christie v. the United Kingdom*, Решение на Комисията);
- електронни съобщения (e-mails), и ползване на интернет за лични нужди, включително на работното място (*Copland v. the United Kingdom*, §§ 41–42); както и изпращането на имейли до затворник чрез мейлбокса на затвора (*Helander v. Finland* [РД], § 48);
- частно радио (*X. and Y. v. Belgium*, Решение на Комисията), но не и когато се излъчва на обществени вълни и по този начин е достъпен за другите (*B. C. v. Switzerland*, Решение на Комисията);
- кореспонденция, подслушана, докато лицето е на работа или докато се намира в служебни помещения (*Kopp v. Switzerland*, § 50; *Halford v. the United Kingdom*, §§ 44–46);
- електронни данни, иззети при претърсване на адвокатска кантора (*Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria*, § 45),
- електронни данни на дружества на сървър (*Bernh Larsen Holding AS and Others v. Norway*, § 106).

344. Съдържанието на кореспонденцията няма значение за въпроса дали има намеса (*A. v. France*, §§ 35–37; *Frérot v. France*, § 54).

345. Няма *de minimis* принцип, за да е налице намеса: отварянето на едно писмо е достатъчно (*Narinen v. Finland*, § 32; *Idalov v. Russia* [ГК], § 197).

346. Към момента Съдът е установил следните позитивни задължения конкретно във връзка с кореспонденцията:

- задължението да се предотвратява разкриването в общественото пространство на личните разговори (*Craxi v. Italy* (no. 2), §§ 68–76);
- задължението да се подпомагат затворниците да пишат писма като им се осигуряват необходимите материали (*Cotleț v. Romania*, §§ 60–65; *Gagiu v. Romania*, § 91);

- задължението да се изпълни решение на Конституционния съд, разпореждащо унищожаването на аудиокасети, съдържащи записи на телефонни разговори между адвокат и неговия клиент (*Chadimová v. the Czech Republic*, § 146).

(д) Примери за намеса

347. Намеса в правото на неприкосновеност на кореспонденцията може да включва следните актове, присъщи на публичните органи:

- преглеждане на кореспонденцията (*Campbell v. the United Kingdom*, § 33);
- подслушване по различни начини и записване на лични или свързани с бизнеса разговори (*Amann v. Switzerland* [ГК], § 45); например, телефонно подслушване (*Malone v. the United Kingdom*, § 64), дори когато се извършват по линия на трета страна (*Lambert v. France*, § 21);
- съхранение на прихванатите данни от използването на телефон, електронна поща и интернет (*Copland v. the United Kingdom*, § 44). Въпреки че такива данни могат да бъдат получени законно, например от телефонни сметки, е възможно установяването на „намеса“. Фактът, че информацията не е била разкривана на трети лица или използвана в дисциплинарни или други производства срещу съответното лице, също е без значение (пак там, § 43);
- препращане на пощата на трето лице (*Luordo v. Italy*, § 94);
- копиране на електронни файлове, включително файлове, принадлежащи на дружества (*Bernh Larsen Holding AS and Others v. Norway*, § 106);
- систематично записване, от страна на властите в затворите, на разговори между затворник и неговите близки в стаята за посещения в затвора (*Wisse v. France*, § 29);
- отказ на затворническите власти да предадат писмо от затворник на адресата (*Mehmet Nuri Özen and Others v. Turkey*, § 42);
- специални разузнавателни средства в определени случаи (*Kennedy v. the United Kingdom*, §§ 122–24 и препратките там).

348. „Съществен принос“ на властите в запис, направен от частно лице, представлява намеса от „държавен орган“ (*Van Vondel v. the Netherlands*, § 49).

349. Ситуацията, срещу която е подадена жалбата, може да попада в приложното поле на член 8, § 1 както от гледна точка на зачитането на кореспонденцията, така и по отношение на други области на чл. 8, (на-пример *Chadimová v. the Czech Republic*, § 143 и препратките там).

5. Понятието „притежания“

Член 1 от Протокол № 1 – Защита на собствеността

„1. „Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания...“

(а) Защитени притежания

350. Един жалбоподател може да твърди нарушение на чл. 1 от Протокол № 1, само ако оспорваното решение е свързано с негово „притежание“ по смисъла на тази разпоредба. „Притежание“ би могло да бъде „съществуващо притежание“ или активи, включително искиове, по отношение на които жалбоподателят може да поддържа, че има поне „легитимно очакване“ да спечели ефективно упражняване на право на собственост (*J. A. Pye (Oxford) Ltd and J. A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* [ГК], § 61; *Maltzan and Others v. Germany* [РД] [ГК], § 74(с); *Kopecský v. Slovakia* [ГК], § 35(с)).

Едно „очакване“ е „легитимно“, ако се основава или на законова разпоредба, или на правен акт, който има отношение към въпросната собственост (*Saghinadze and Others v. Georgia*, § 103).

(б) Самостоятелно значение

351. Понятието „притежания“ в първата част на чл. 1 от Протокол № 1 има самостоятелно значение, което не е ограничено до притежаване на физически вещи и е независимо от формалната квалификация по националното право: някои други права и интереси, представляващи активи, могат също да се считат за „права на собственост“ и така да са „притежания“ за целите на тази разпоредба. Въпросът, който трябва да се изследва във всеки отделен случай, е дали съвкупността от обстоятелствата по случая признават на жалбоподателя материален интерес, защитим от чл. 1 от Протокол № 1 (*Depalle v. France* [ГК], § 62; *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [ГК], § 63; *Öneryıldız v. Turkey* [ГК],

§ 124; *Broniowski v. Poland* [ГК], § 129; *Beyeler v. Italy* [ГК], § 100; и *Iatridis v. Greece* [ГК], § 54; *Fabris v. France* [ГК], § 51; *Centro Europa 7 S. r. l. and Di Stefano v. Italy* [ГК], § 171).

В случай на нематериални активи, Съдът е отчитал по-конкретно дали конкретното правно положение поражда финансови права и интереси и оттам дали има икономическа стойност (*Paeffgen GmbH v. Germany* [РД]).

(в) Съществуващи притежания

352. Член 1 от Протокол № 1 е приложим само към съществуващи притежания (*Marckx v. Belgium*, § 50; *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [ГК], § 64). Той не гарантира правото на придобиване на собственост (*Slivenko and Others v. Latvia* [РД] [ГК], § 121; *Kopecký v. Slovakia* [ГК], § 35(b)).

353. Лице, което се оплаква от нарушение на правото му на собственост, трябва първо да докаже, че такова право е съществувало (*Pištárová v. the Czech Republic*, § 38; *Des Fours Walderode v. the Czech Republic* [РД]; *Zhigalev v. Russia*, § 131).

354. Когато е спорно дали един жалбоподател има имуществени интереси, които са необходими за приложимостта на чл. 1 от Протокол № 1, се налага Съдът да определи правното положение на жалбоподателя (*J. A. Pye (Oxford) Ltd and J. A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* [ГК], § 61).

(г) Искове и дългове

355. Когато имущественият интерес е под формата на иск, той може да се счита за „актив“ само ако има достатъчно основание според националното законодателство, например, когато има установена съдебна практика по уважаването му (*Plechanow v. Poland*, § 83; *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГК], § 94; *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [ГК], § 65; *Kopecký v. Slovakia* [ГК], § 52; *Draon v. France* [ГК], § 68).

356. Признатият със съдебно решение дълг е достатъчно определяем, за да може да се изпълни принудително и поради това представлява „притежание“ (*Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*, § 59; *Burdov v. Russia*, § 40; *Kotov v. Russia* [ГК], § 90).

357. В практиката си Съдът не разглежда съществуването на „истински спор“ или на „защитима претенция“ като достатъчен критерий

за преценка дали има „легитимно очакване“, защитимо от чл. 1 от Протокол № 1 (*Kopecký v. Slovakia* [ГК], § 52; *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* [ГК], § 94).

358. Не може да се каже, че възниква легитимно очакване, когато има спор относно правилното тълкуване и приложение на националния закон и твърденията на жалбоподателя впоследствие са били отхвърлени от националните съдилища (*Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [ГК], § 65; *Kopecký v. Slovakia* [ГК], § 50; *Centro Europa 7 S. r. l. and Di Stefano v. Italy* [ГК], § 173).

359. Концепцията за „притежание“ може да обхваща конкретна полза, от която заинтересованите лица са били лишени поради дискриминационно условие за придобиване на право (за разграничаването между мъжете и жените по отношение на предявяване на иск, свързан с независеща от вноски социална полза, виж *Stec and Others v. the United Kingdom* [РД] [ГК], § 55; за разграничение въз основа на гражданство, между тези, които получават пенсии за прослужено време, виж *Andrejeva v. Latvia* [ГК], § 79; за наследствени права, отказани на извънбрачни деца, виж *Fabris v. France* [ГК], § 50).

(д) Възстановяване на собственост

360. Член 1 от Протокол № 1 не може да се тълкува като налагащ каквото и да било общо задължение върху високото договарящите държави за връщане на собственост, която им е било прехвърлена преди да ратифицират Конвенцията. Член 1 от Протокол № 1 не налага и каквито и да било ограничения върху свободата на държавите членки да определят обхвата на реституцията на собственост и да избират условията, при които са съгласни да възстановят собствеността на бившите собственици.

361. По-конкретно, държавите членки разполагат с широка свобода на преценка по отношение на изключването на някои категории бивши собственици от правото на реституция. Когато категории собственици са били изключени по този начин, техните искове за реституция не могат да служат за основа на „легитимно очакване“, водещо до защитата на чл. 1 от Протокол № 1.

362. От друга страна, ако след ратифицирането на Конвенцията и на Протокол № 1, държавата членка приеме законодателство, което предвижда пълното или частично възстановяване на собствеността, конфискувана от предишния режим, може да се приеме, че това законодател-

ство поражда ново право на собственост, защитено от чл. 1 от Протокол № 1 за лицата, които отговарят на изискванията на закона. Същото може да се каже по отношение на разпоредбите за реституция или обезщетяване на законодателството от преди ратификацията, ако това законодателство остава в сила след ратифицирането на Протокол № 1 (*Maltzan and Others v. Germany* [РД] [ГК], § 74(d); *Kopecký v. Slovakia* [ГК], § 35(d).)

363. Надеждата за признаване на право на собственост, което е било невъзможно да бъде упражнявано ефективно, не може да се счита за „притежание“ по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1, нито пък една условна претенция, която е погасена поради неизпълнение на определено условие (*Malhous v. the Czech Republic* [РД] [ГК]; *Kopecký v. Slovakia* [ГК], § 35(c)).

364. Вярата, че един съществуващ от по-рано закон ще бъде изменен в полза на жалбоподателя, не може да се признае за вид легитимно очакване за целите на чл. 1 от Протокол № 1. Има разлика между простата надежда за реституция, колкото и разбираема да е тя, и легитимното очакване, което трябва по своя характер да е по-конкретно от простата надежда и да има своето основание в законова разпоредба или акт, като например съдебно решение (*Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* [РД] [ГК], § 73; *Maltzan and Others v. Germany* [РД] [ГК], § 112).

(е) Бъдещи доходи

365. Бъдещите доходи са „притежание“ само ако доходът е бил спечелен или когато по отношение на него съществува изпълнително основание (*Ian Edgar (Liverpool) Ltd v. the United Kingdom* [РД]; *Wendenburg and Others v. Germany* [РД]; *Levänen and Others v. Finland* [РД]; *Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [ГК], § 64; *N. K. M. v. Hungary*, § 36).

(ж) Професионални клиенти

366. Приложимостта на чл. 1 от Протокол № 1 включва и професионалните практики и техните клиенти, тъй като това са обекти с определена стойност, които в много отношения имат характеристиките на лично право и поради това представляват активи и следователно притежания по смисъла на първото изречение на чл. 1 (*Lederer v. Germany* [РД]; *Buzescu v. Romania*, § 81; *Wendenburg and Others v. Germany* [РД]; *Olbertz v. Germany* [РД]; *Döring v. Germany* [РД]; *Van Marle and Others v. the Netherlands*, § 41).

(з) Разрешителни за упражняване на професия

367. Разрешителното за упражняване на някакъв бизнес представлява притежание; отнемането му представлява намеса в правото, гарантирано от чл. 1 от Протокол № 1 (*Megadat. com SRL v. Moldova*, §§ 62–63; *Bimer S. A. v. Moldova*, § 49; *Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd v. Poland*, § 49; *Capital Bank AD v. Bulgaria*, § 130; *Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden*, § 53).

368. Интересите, свързани с използването на разрешителни за упражняване на професия, представляват имуществени интереси и изискват защитата на чл. 1 от Протокол № 1 и без разпределянето на честоти за излъчване, лицензът е лишен от съдържание (*Centro Europa 7 S. r. l. and Di Stefano v. Italy* [ГК], §§ 177–78).

(и) Инфлация

369. Член 1 от Протокол № 1 не налага някакво общо задължение на държавите да поддържат покупателната способност на суми, депозирани във финансовите институции чрез системно индексирание на спестяванията (*Rudzińska v. Poland* [РД]; *Gayduk and Others v. Ukraine* [РД]; *Ryabykh v. Russia*, § 63). Същото се прилага *a fortiori* към сумите, депозирани при други нефинансови институции (*Flores Cardoso v. Portugal*, §§ 54–55).

Нито задължава държавите да поддържат стойността на исковете или да прилагат към частните искове съизмерим с инфлацията лихвен процент (*Todorov v. Bulgaria* [РД]).

(й) Интелектуална собственост

370. Член 1 от Протокол № 1 се прилага към интелектуалната собственост като такава (*Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [ГК], § 72).

371. Той е приложим към искания за регистрация на търговска марка (пак там, § 78).

(к) Дружествени дялове

372. Дял от дружество, който има икономическа стойност, може да се счита за притежание (*Olczak v. Poland* [РД], § 60; *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, § 91).

(л) Социалноосигурителни помощи

373. За целите на приложимостта на чл. 1 от Протокол № 1 няма основание за разграничаване на осигурителни и социални помощи.

374. Макар чл. 1 от Протокол № 1 да не включва правото на получаване на социалноосигурителни плащания под каквато и да е форма, ако в държавата членка има действащо законодателство, гарантиращо плащането като право на социална придобивка – без значение дали е обусловено от предварително внасяне на суми – това законодателство следва да се разглежда като източник на имуществен интерес, попадащ в приложното поле на чл. 1 от Протокол № 1 за лица, отговарящи на изискванията му (*Stec and Others v. the United Kingdom* [РД] [ГК], §§ 53–55; *Andrejeva v. Latvia* [ГК], § 77; *Moskal v. Poland*, § 38).

III. НЕДОПУСТИМОСТ ПО СЪЩЕСТВО

А. ЯВНО НЕОБОСНОВАНА

Член 35, § 3 (а) – Условия за допустимост

„3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:
(а) жалбата е... явно необоснована...“

1. Общо запознаване

375. Дори когато една жалба е съгласувана с Конвенцията и са изпълнени всички условия за допустимост, Съдът може, въпреки това, да я обяви за недопустима по причини, свързани с разглеждането ѝ по същество. Най-често срещаната причина е, че жалбата е намерена за явно необоснована. Вярно е, че употребата на термина „явно“ в чл. 35, § 3 (а) може да причини объркване: чисто езиково, той може да бъде разбран, че означава, че една жалба може да се обяви за недопустима на това основание, ако за обикновения читател е очевидно, че е пресилена и без основание. От установената и обилна практиката на органите по Конвенцията (това са Съдът и, преди 1. 11. 1998 г., Европейската Комисия по правата на човека) обаче е видно, че изразът трябва да се тълкува по-свободно от гледна точка на окончателния резултат от делото. Всъщност всяка жалба би била „явно необоснована“, ако от едно предварително разглеждане на съдържанието ѝ не могат да се установят никакви данни за нарушение на правата, гарантирани от Конвенцията, в резултат на което тя може да бъде обявена за недопустима още в самото начало без да се достигне до формалното ѝ разглеждане по същество (което нормално би завършило с решение).

376. Фактът, че Съдът, за да намери една жалба за явно необоснована, понякога има нужда да покани страните за становище и да навлезе в дълго и подробно мотивиране на решението си, не променя „явно“ необоснования характер на жалбата (*Mentzen v. Latvia* [РД]).

377. По-голямата част от явно необоснованите жалби се обявяват за недопустими *de plano* от едноличен съдия или комитет от трима съдии (чл. 27 и чл. 28 от Конвенцията). Някои такива жалби обаче се разглеждат от камера или дори – в изключителни случаи – от Голямата

камара (*Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic* [РД] [ГК]; *Demopoulos and Others v. Turkey* [РД] [ГК]).

378. Терминът „явно необоснована“ може да се отнася до жалбата като цяло или до отделно оплакване в по-широкия контекст на делото. От това следва, че в някои случаи част от жалбата може да бъде отхвърлена като четвъртоинстанционна по характер, докато останалата да бъде обявена за допустима и дори да доведе до констатация за нарушение на Конвенцията. Затова е по-коректно да се наричат „явно необосновани оплаквания“.

379. За да се разбере значението и обхвата на понятието „явно необоснована“, е важно да се помни, че един от фундаменталните принципи на цялата система на Конвенцията е принципът за субсидиарност. В конкретния контекст на Европейския съд по правата на човека това означава, че задачата за зачитане, прилагане и налагане спазването на правата, възпътени в Конвенцията, е преди всичко на органите на високодоговарящите държави, отколкото на Съда. Съдът може да се намеси само когато националните власти не изпълнят задълженията си (*Scordino v. Italy (no. 1)* [ГК], § 140). Затова е най-добре фактите по делото да бъдат изследвани и въпросите да бъдат разгледани, доколкото това е възможно, на национално ниво, така че националните власти – които заради своя директен и продължителен контакт с жизнената енергия на своята страна са в най-благоприятната ситуация да го направят – могат да въздействат за отстраняването на всяко твърдяно нарушение на Конвенцията (*Varnava and Others v. Turkey* [ГК], § 164).

380. Явно необоснованите оплаквания могат да бъдат разграничени в четири категории: „четвъртоинстанционни“ оплаквания; оплаквания, когато несъмнено или явно няма нарушение; необосновани оплаквания и, накрая, неясни или пресилени оплаквания.

2. „Четвърта инстанция“

381. Една конкретна категория оплаквания, подадени до Съда, обхваща често наричаните „четвъртоинстанционни“ оплаквания. Този термин – който не съществува в текста на Конвенцията и е изведен от практиката на институциите по Конвенцията (*Kemmache v. France (no. 3)*, § 44) – е донякъде парадоксален, тъй като поставя ударението върху това, което Съдът не е: той не е апелативен съд или съд, който може да отмени ре-

шения на националните съдилища или да преразгледа, разгледани от тях дела, нито може да преразгледа дела по начина, по който това се прави от един Върховен съд. Тези жалби следователно са резултат от заблудата на част от жалбоподателите за ролята на Съда и за характера на съдебната машина, установена от Конвенцията.

382. Въпреки характерните си особености, Конвенцията си остава един международен договор, който следва същите правила като всеки друг междудържавен договор, и по-конкретно тези, регламентирани от Виенската Конвенция за правото на договорите (*Demir and Baykara v. Turkey* [ГК], § 65). Съдът не може следователно да прекрачи границите на общите си правомощия, които държавите членки, по своята суверенна воля, са му делегирани. Тези граници се дефинирани в чл. 19 на Конвенцията, който предвижда:

„За да се осигури спазването на задълженията, поети от високото-говарящите страни съгласно Конвенцията и Протоколите към нея, се създава Европейски съд по правата на човека...“

383. Съответно, правомощията на Съда са ограничени до проверката дали държавите членки са се съобразили със задълженията си в областта на човешките права, които са поели с присъединяването си към Конвенцията (и Протоколите към нея). Освен това, при липсата на правомощие да влияе пряко на законодателната система на държавите членки, Съдът трябва да зачита автономността на тези системи. Това означава, че не е негова задача да разглежда твърдени грешки на националния съд във фактите или в правото, освен и доколкото те може да са накърнили права и свободи, защитени от Конвенцията. Той не може сам да преценява факти, които са довели националния съд до постановяването на едно, а не на друго решение. Ако беше обратното, Съдът би действал като втора или трета инстанция, което би било пренебрегване на ограниченията, поставени пред такова действие (*García Ruiz v. Spain* [ГК], § 28; *Perlala v. Greece*, § 25)

384. В светлината на горните разсъждения, Съдът може по правило да не постави под съмнение изводите и заключенията на националните съдилища що се отнася до:

- установяването на фактите по делото;
- тълкуването и прилагането на националния закон;
- допустимостта и оценката на доказателствата в съдебния процес;

- материалната справедливост на изхода от един граждански спор;
- вината или невинността на обвиняемия в едно наказателно производство.

385. Единственото обстоятелство, при което Съдът може като изключение от общото правило да постави под съмнение въпросните изводи и заключения е, когато те са флагрантно и явно произволни, хвърлени в лицето на правосъдието и здравия разум и сами по себе си представляват нарушение на Конвенцията (*Sisojeva and Others v. Latvia* (зачеркнато) [ГК], § 89).

386. Четвъртоинстанционни оплаквания могат да бъдат подадени по всяка от материалните разпоредби на Конвенцията и без значение в коя правна сфера според националното право попада производството. Доктрината на четвъртата инстанция е приложена, например в следните дела:

- граждански дела (*García Ruiz v. Spain* [ГК], § 28; *Pla and Puncernau v. Andorra*, § 26);
- наказателни дела (*Perlala v. Greece*, § 25; *Khan v. the United Kingdom*, § 34);
- данъчни дела (*Dukmedjian v. France*, § 71);
- дела по социални въпроси (*Marion v. France*, § 22);
- административни дела (*Agathos and Others v. Greece*, § 26);
- дела, свързани с упражняване правото на глас (*Ādamsons v. Latvia*, § 118);
- дела, свързани с влизането, пребиваването и извеждането на чуждестранни граждани и апатриди (*Sisojeva and Others v. Latvia* (striking out) [ГК]).

387. Все пак, повечето четвъртоинстанционни оплаквания се правят по чл. 6, § 1 от Конвенцията относно правото на „справедлив процес“ в наказателното и гражданското производство. Следва да се има предвид – тъй като това е често срещан източник на неразбиране за част от жалбоподателите – че „справедливостта“, изисквана от чл. 6, § 1 не е „материална“ справедливост (понятие, което е полуправно, полуетично и може да се прилага само от решаващия съдия), а „процесуална“ справедливост. Преведено с практически понятия това означава състезателно производство, в което са изслушани аргументите на страните и те са били равнопоставени пред съда (*Star Cate Epilekta – Gevmata and Others v. Greece* [РД]).

388. Поради това всяко четвъртоинстанционно оплакване по чл. 6, § 1 на Конвенцията ще бъде отхвърлено от Съда на основание, че жалбоподателят е имал предимствата на едно състезателно производство; че е можел на различни етапи от производството да представи аргументи и доказателства, които счита за относими; че е имал възможността ефективно да оспорва аргументите и доказателствата, представени от срещната страна; че всички негови аргументи, които, гледани обективно, са били от значение за разрешаването на делото са били надлежно чути и разгледани от съдилищата; че фактическите и юридическите мотиви на оспорваното решение са изложени подробно; и че следователно производството, разгледано като едно цяло, е било справедливо (*García Ruiz v. Spain* [ГК]; *Khan v. the United Kingdom*).

3. Явна или несъмнена липса на нарушение

389. Всяко оплакване на жалбоподателя би било обявено за явно необосновано, ако въпреки изпълнението на всички формални условия за допустимост и въпреки че е съвместимо с Конвенцията и не представлява четвъртоинстанционно оплакване, не разкрива никакви данни за нарушение на права, гарантирани от Конвенцията. Подходът на Съда при такива дела се състои в разглеждане на оплакването по същество, решаването, че няма данни за нарушение, и обявяването на оплакването за недопустимо без по-нататъшно разглеждане. Могат да се разграничат три вида оплаквания, които налагат такъв подход.

(а) Липса на данни за произволност или несправедливост

390. В съответствие с принципа за субсидиарност, на първо място националните власти са тези, които трябва да гарантират спазването на основните права, възлътени в Конвенцията. Като общо правило, следователно, установяването на фактите по случая и тълкуването им в светлината на националния закон е работа единствено на националните съдилища и другите власти, чиито изводи и заключения в този смисъл обвързват Съда. Все пак, принципът за ефективността на правата, присъщ на цялата система на Конвенцията, означава, че Съдът може и трябва да се увери сам, че процесът по взимане на решението, довело до акта, от който се оплаква жалбоподателят, е справедлив и не е произволен (въпросният процес може да е административен или съдебен, или и двете, в зависимост от случая).

391. Следователно Съдът може да обяви за явно необосновано оплакване, което е било разгледано по същество от компетентните национални съдилища в рамките на производство, което отговаря, *a priori*, на следните условия (при липса на доказателства за обратното) :

- производството е било проведено пред компетентен според националното законодателство орган;
- производството е било водено по процедурните правила на националния закон;
- заинтересованата страна е имала възможност да представи своите аргументи, които са били надлежно чути от компетентния орган;
- компетентните органи са разгледали и съобразили всички фактически и юридически елементи, разгледани обективно, които са били относими за справедливото разрешаване на делото;
- производството е завършило с достатъчно мотивирано решение.

**(б) Липса на данни за непропорционалност
между целите и средствата**

392. Когато позоваването е на право по Конвенцията, което не е абсолютно и е предмет на ограничения, които са изрични (ясно изписани в Конвенцията) или имплицитни (дефинирани в практиката на Съда), на Съда често се налага да провери дали оспорваната намеса е била пропорционална.

393. В рамките на групата от разпоредби, които съдържат изрични допустими ограничения, може да се идентифицира една конкретна подгрупа от четири разпоредби: чл. 8 (Право на зачитане на личния и семейния живот), чл. 9 (Свобода на мисълта, съвестта и религията), чл. 10 (Свобода на изразяването на мнение) и чл. 11 (Свобода на събранията и сдружаването). Всички тези разпоредби имат еднаква структура: първият параграф регламентира конкретното основно право, докато вторият дефинира обстоятелствата, при които държавата може да ограничи упражняването на това право. Формулировката на втория параграф не е съвсем идентична, но структурата е еднаква. Например във връзка с правото на зачитане на личния и семейния живот, чл. 8, § 2 предвижда:

„Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на стра-

ната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.“

Член 2 от Протокол № 4 (Свобода на придвижването) също принадлежи към тази категория, тъй като третият му параграф следва същия модел.

394. Когато от Съда се иска да разгледа намеса на публични власти в упражняването на някое от споменатите по-горе права, той винаги анализира въпроса на три етапа. Ако наистина е имало „намеса“ от страна на държавата (а това е отделен въпрос, който пръв трябва да се разгледа, тъй като отговорът му невинаги е очевиден), Съдът търси последователно отговорите на три въпроса:

- Била ли е намесата в съответствие със „закона“, който е достатъчно ясен и предвидим?
- Ако да, преследва ли той поне една от „легитимните цели“, които са изчерпателно изброени (списъкът варира леко в различните разпоредби) ?
- Ако това е така, била ли е намесата „необходима в едно демократично общество“ за постигането на тази цел? С други думи, имало ли е пропорционална връзка между целта и разглежданото ограничение?

395. Само ако отговорите и на трите въпроса са утвърдителни, се приема, че намесата е била съвместима с Конвенцията. Ако това не е така, има нарушение. При разглеждането на третия въпрос Съдът трябва да отчита свободата на преценка на държавата, обхватът на която варира значително в зависимост от обстоятелствата, от характера на защитеното право и от характера на намесата (*Stoll v. Switzerland* [ГК], § 105; *Demir and Baykara v. Turkey* [ГК], § 119; *S. and Marper v. the United Kingdom* [ГК], § 102; *Mentzen v. Latvia* [РД]).

396. Същият принцип е приложим не само към споменатите по-горе разпоредби, но и към повечето други членове на Конвенцията – и към имплицитните ограничения, неизписани в съответния член. Например правото на достъп до съд, гарантирано от чл. 6, § 1 от Конвенцията не е абсолютно, а може да бъде ограничавано; това е допустимо по подразбиране, тъй като правото на достъп по своя характер налага регулирането му от държавата. В това отношение държавите членки имат определена свобода на преценка, макар крайното решение относно спазването

на изискванията на Конвенцията да принадлежи на Съда. Той трябва да се увери, че ограниченията не ограничават или намаляват оставения на жалбоподателя достъп по начин или до такава степен, че да накърняват самата същност на правото. Освен това ограничаването на правото на достъп до съд не би било съвместимо с чл. 6, § 1, ако не преследва легитимна цел и ако няма разумна връзка на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел (*Cudak v. Lithuania* [ГК], § 55).

397. Ако, след предварителна проверка на жалбата, Съдът е удовлетворен, че изложените по-горе условия са налице и че с оглед на всички относими обстоятелства по случая няма очевидна липса на пропорционалност между преследваната с държавната намеса цел и използваните средства, ще се обяви, че оплакването е недопустимо като явно необосновано. Мотивите на решението по допустимостта в такъв случай ще бъдат идентични или подобни на тези, които Съдът би постановил в решение по същество, с което намира, че няма нарушение (*Mentzen v. Latvia* [РД]).

(в) Други относително ясни съществени въпроси

398. В допълнение към описаните по-горе положения Съдът ще обяви за явно необосновано едно оплакване, ако се увери, че по причини, свързани със съществуването на оплакването, няма данни за нарушение на разпоредбите на Конвенцията, на които то се позовава. По-конкретно, има две групи обстоятелства, при наличието на които това се случва:

- когато има установена и обилна практика на Съда по идентични или сходни дела, въз основа на която може да се заключи, че в конкретния случай няма нарушение на Конвенцията (*Galev and Others v. Bulgaria* [РД]);
- когато, макар да няма предишни решения, разглеждащи директно и конкретно такъв въпрос, Съдът може да заключи въз основа на съществуваща практика, че няма данни за нарушение на Конвенцията (*Hartung v. France* [РД]).

399. Във всеки такъв случай може да се наложи Съдът да разгледа подробно и в детайли фактите по случая и всички останали относими фактически елементи (*Collins and Akaziebie v. Sweden* [РД]).

4. Необосновани оплаквания: липса на доказателства

400. Производството пред Съда е състезателно по своя характер. Поради това страните – жалбоподателят и ответното правителство – са тези, които обосновават своите фактически твърдения (с представянето пред Съда на необходимите доказателства), а също и своите юридически аргументи (обяснявайки защо по тяхно мнение конкретната разпоредба на Конвенцията е била или не е била нарушена).

401. Приложимите части на Правило 47 от Правилата на Съда, които дават насока за съдържанието на индивидуалните жалби, предвиждат: „1. Жалбата по чл. 34 от Конвенцията трябва да е на формуляр за жалба, изготвен от Регистратурата, освен ако Съдът не реши друго. Тя трябва да съдържа цялата информация, която се изисква в съответните части на формуляра за жалба и да изложи следното:

...

(г) кратко и ясно изложение на фактите;

(д) кратко и ясно изложение на твърдяното (твърдените) нарушение (я) на Конвенцията и съответните аргументи; и

...

2. (а) Цялата информация, посочена в параграф 1 (г) до (е) по-горе, която е посочена в съответната част от формуляра за жалба, трябва да бъде достатъчна, за да позволи на Съда да определи характера и обхвата на жалбата, без да прибегва до какъвто и да е друг документ.

...

3.1. Формулярът за жалба се подписва от жалбоподателя или представителя на жалбоподателя и следва да бъде придружен от

(а) копия на документи, свързани с оспорваните решения и мерки по съдебен ред или по друг начин;

(б) копия на документи и решения, които показват, че жалбоподателят е изпълнил изискването за изчерпване на вътрешноправните средства за защита и срока, посочен в чл. 35, § 1 от Конвенцията.

...

5.1. Неизпълнението на изискванията, изложени в параграф 1 до 3 на това Правило, ще доведе до неразглеждане на жалбата от Съда, освен ако:

(а) жалбоподателят е представил адекватно обяснение за неизпълнението;

...

(в) Съдът вземе друго решение по своя собствена инициатива или по искане на жалбоподателя.

...“

402. В допълнение, съгласно Правило 44 С, § 1 от Правилата на Съда:

„Когато една страна не представи доказателства или информация, поискани от Съда или по своя воля не разкрие на Съда относима информация или по друг начин не участва ефективно в производството, Съдът може да си направи такива изводи, които намери за уместни.“

403. Когато не са изпълнени споменатите по-горе условия, Съдът ще обяви жалбата за недопустима като явно необоснована. По-конкретно има две групи обстоятелства, при наличието на които това се случва:

когато жалбоподателят просто цитира една или повече разпоредби на Конвенцията, без да обяснява по какъв начин те са били нарушени, освен ако това не е очевидно от фактите по делото (*Trofimchuk v. Ukraine* [РД]; *Baillard v. France* [РД]);

когато жалбоподателят пропусне или откаже да предостави писмени доказателства в подкрепа на своите твърдения (по-конкретно, решения на съдилищата или на други национални органи), освен ако има изключителни обстоятелства извън неговия контрол, които му пречат да го извърши (например, ако затворническите власти отказват да изпратят на Съда документи от затворническото досие) или Съдът вземе друго решение.

5. Несвързани или пресилени оплаквания

404. Съдът ще отхвърли като явно необосновани оплаквания, които са толкова несвързани, че очевидно е невъзможно да се разберат фактите, от които се оплаква жалбоподателят и недоволството, което иска да изрази пред Съда. Същото се отнася до пресилените оплаквания, това са оплаквания, свързани с обективно невъзможни факти или факти, които очевидно са били измислени или явно противоречат на здравия разум. В такива случаи фактът, че няма данни за нарушение на Конвенцията ще бъде очевиден дори за обикновения наблюдател, който няма юридически опит.

Б. ЛИПСА НА ЗНАЧИТЕЛНА ВРЕДА

Член 35, § 3 (б) – Условия за допустимост

„3. Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, подадена на основание член 34, когато счете, че:

...

(б) жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, освен когато зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и Протоколите към нея изисква разглеждане на жалбата по същество, като никое дело не може да бъде отхвърлено на това основание, ако не е било надлежно разгледано от национален съд.“

1. Произход на новото основание

405. С влизането в сила на 1 юни 2010 на новия Протокол № 14, в чл. 35 бе въведено ново основание за допустимост. По смисъла на чл. 20 от Протокола, новата разпоредба ще се прилага към всички жалби, висящи пред Съда, освен към онези, които са обявени за допустими. Аналогично, в *Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia* [ГК], § 66, предварителното възражение за липса на съществена вреда, повдигнато от правителството, беше отхвърлено с мотива, че жалбата е била обявена за допустима през 2006 г., преди влизането в сила на Протокол № 14.

С оглед на постоянно нарастващия брой на делата пред Съда бе преценено, че е необходимо въвеждането на това основание. То предоставя на Съда допълнителен инструмент, който да му помогне да се съсредоточи върху дела, които налагат разглеждане по същество. С други думи, то позволява на Съда да отхвърли дела, които намира за „малозначителни“, съгласно принципа, че съдиите не трябва да разглеждат такива дела („*de minimis non curat praetor*“).

406. Понятието „*de minimis*“, макар формално до 1 юни 2010 г. да не е част от Европейската конвенция за правата на човека, е било изтъквано в няколко становища на членовете на Комисията (виж Доклади на Комисията в *Euoum-Priso v. France*; *H. F. K. -F. v. Germany*; *Lechesne v. France*) и съдии от Съда (виж например *Dudgeon v. the United Kingdom*; *O'Halloran and Francis v. the United Kingdom* [ГК]; *Micallef v. Malta* [ГК]), и също така в становищата правителствата до Съда (виж например *Koumoutsea and Others v. Greece* [РД]).

2. Обхват

407. Член 35, § 3 (b) се състои от три различни елемента. Първо, самото основание за допустимост: Съдът обявява за недопустима всяка индивидуална жалба, когато жалбоподателят не е претърпял значителна вреда. След това са двете защитни клаузи. Първо, Съдът може да не обяви за недопустима такава жалба, когато зачитането на правата на човека изисква разглеждане на жалбата по същество. И второ, никое дело не може да бъде отхвърлено на това ново основание, ако не е било надлежно разгледано от национален съд. Трябва да се спомене, че в съответствие с чл. 5 от Протокол № 15 за изменение на Конвенцията, който към момента все още не е влязъл в сила, втората защитна клауза трябва да се отстрани.⁴ Когато трите условия на критериите за недопустимост са изпълнени, Съдът обявява жалбата за недопустима по силата на чл. 35 §§ 3 (б) и 4 от Конвенцията.

408. В *Shefer v. Russia* [РД], Съдът отбелязва, че доколкото не съществува формална йерархия между трите елемента на член 35 § 3 (б), въпросът за „значителна вреда“ заляга в основата на новия критерий. В повечето от случаите е предприет йерархичен подход, при който всеки елемент от новия критерий се разглежда в последователност.

409. Само Съдът е компетентен да тълкува това изискване за допустимост и да реши как да го прилага. През първите две години след влизане в сила на новото основание, то се прилагаше от Отделенията и Голямото отделение (чл. 20, § 1 от Протокол № 14). От 1 юни 2012 г. основанието е било използвано от всички съдебни състави на Съда.

410. Съдът може да повдигне новото основание за допустимост по собствена инициатива (*Ionescu v. Romania* [РД]) или в отговор на възражение от страна на правителството (*Gaglione and Others v. Italy*). В някои случаи Съдът разглежда новото основание за допустимост преди другите изисквания (*Korolev v. Russia* [РД]; *Rinck v. France* [РД]; *Gaftoniuc v. Romania*; *Burov v. Moldova* [РД]; *Shefer v. Russia* [РД]). В други случаи той преминава към разглеждане на новото основание само след като са изключени други (*Ionescu v. Romania* [РД]; *Holub v. the Czech Republic* [РД]).

⁴ В член 35, параграф 3, алинея б от Конвенцията, думите „и при условие, че никое дело не може да бъде отхвърлено на това основание, ако не е било надлежно разгледано от национален съд.“ се заличават.

3. Дали жалбоподателят е претърпял значителни вреди

411. Основният елемент, съдържащ се в основанието, е въпросът дали жалбоподателят е претърпял „значителна вреда“. „Значителната вреда“ се обуславя от идеята, че нарушение на право, макар и действително от чисто юридическа гледна точка, трябва да достига минимално ниво на тежест, за да се налага разглеждането му от международен съд. Нарушенията, които са изцяло технически и незначителни извън формалната рамка, не заслужават европейски надзор (*Shefer v. Russia* [РД]). Оценката на това минимално ниво е относителна и зависи от всички обстоятелства по делото. Тежестта на нарушението следва да бъде оценена, като се вземе предвид както субективното възприятие на жалбоподателя, така и това, което е обективно заложено в конкретния случай, (*Korolev v. Russia* [РД]). Въпреки това субективното възприятие на жалбоподателя е недостатъчно само по себе си, за да се заключи, че той е претърпял значителна вреда. Субективното възприятие трябва да бъде обосновано с обективни причини (*Ladygin v. Russia* [РД]). Дадено нарушение на Конвенцията може да засяга важни принципни въпроси и по този начин да причинява значителни вреди, независимо от имуществените интереси (*Korolev v. Russia* [РД]). В *Giuran v. Romania*, §§ 17–25, Съдът постановява, че жалбоподателят е претърпял значителна вреда, тъй като производството засяга принципен за него въпрос, а именно правото му на зачитане на неговите притежания и дома му. Въпреки факта, че вътрешното производство, което е било предмет на жалбата, е насочено към възстановяване на откраднати стоки на стойност 350 евро от собствения апартамент на жалбоподателя.

412. Освен това при оценката на субективната значимост на проблема за жалбоподателя, Съдът може да вземе под внимание поведението на жалбоподателя, например дали е бил неактивен в съдебното производство, в рамките на определен период, което показва, че в този случай производството не е представлявало значителен интерес за нея (*Shefer v. Russia* [РД]). В *Giusti v. Italy*, §§ 22–36, Съдът въвежда някои нови елементи, които да бъдат взети предвид при определяне на минималния праг на тежест, за да оправдае разглеждане от международен съд, а именно естеството на правото, чието нарушение се твърди, сериозността на претендираното нарушение и/или потенциалните последици от нарушението

за личното състояние на жалбоподателя. При оценяването на тези последици Съдът разглежда по-конкретно това, което се явява проблем, или резултата от националното производство.

(а) Липса на значителна *финансова* вреда

413. В редица случаи достигнатото ниво на сериозност се преценява в светлината на финансовото въздействие на спорния въпрос и значението на делото за жалбоподателя. Финансовите последици не се оценяват само в светлината на неимуществените вреди, претендирани от жалбоподателя. В *Kioui v. Greece* [РД], Съдът е постановил, че размерът на обезщетение за претендираните неимуществени вреди, а именно 1000 евро, не е от значение за изчисляването на това, което е наистина от интерес за жалбоподателя. Това е така, тъй като неимуществените вреди често се изчисляват от самите жалбоподатели въз основа на собствените им предположения по отношение на стойността на делото.

414. По отношение на незначителното финансово въздействие, Съдът досега е установил липса на „значителна вреда“ в следните случаи, когато въпросната сума е равна или по-малка от приблизително 500 евро:

- в случай на производства, при които размерът на спора е 90 евро (*Ionescu v. Romania* [РД]);
- по дело за неизплащане на жалбоподателя от страна на властите на сума, равностойна на по-малко от едно евро (*Korolev v. Russia* [РД]);
- по дело за неизплащане на жалбоподателя от страна на властите на сума, приблизително равна на 12 евро (*Vasilchenko v. Russia*, § 49);
- по дело за глоба за нарушение на движението по пътищата в размер на 150 евро и отнемане на една наказателна точка от талона на жалбоподателя (*Rinck v. France* [РД]);
- забавено плащане от 25 евро (*Gaftoniuc v. Romania*);
- невъзстановяване на 125 евро (*Stefanescu v. Romania* [РД]);
- неизплащане на жалбоподателя от страна на държавните власти на 12 евро (*Fedotov v. Moldova* [РД]);
- неизплащане на жалбоподателя от страна на държавните власти на 107 евро плюс 121 евро разходи и разноски, на обща стойност 228 евро (*Burov v. Moldova* [РД]);
- по дело за глоба в размер на 135 евро, 22 евро разноски и отнемане на една точка от свидетелство за управление на жалбоподателя (*Fernandez v. France* [РД]);

- по дело, в което Съдът отбелязва, че размерът на претендираните имуществени вреди е 504 евро (*Kioui v. Greece* [РД]);
- по дело, в което първоначалният иск от 99 евро, направен от жалбоподателя срещу адвоката му, е разгледан в допълнение към факта, че той е получил равностойност на 1 515 евро за времето на производството по същество (*Havelka v. the Czech Republic* [РД]);
- по дело за просрочени заплати, възлизащи на сума, равна приблизително на 200 евро (*Guruyan v. Armenia* [РД]);
- по дело за разходи на стойност 227 евро (*Šumbera v. the Czech Republic* [РД]);
- по дело за изпълнение на съдебно решение за 34 евро (*Shefer v. Russia* [РД]);
- по дело за неимуществени вреди от 445 евро поради прекъсвания на доставките на електрическа енергия (*Bazelyuk v. Ukraine* [РД]);
- по дело за административни глоби в размер на 50 евро (*Boelens and Others v. Belgium* [РД]);
- случай, в който искът е за възнаграждение на стойност между 98 и 137 евро плюс лихви за забава (*Hudecová and Others v. Slovakia* [РД]).

415. В *Havelka v. the Czech Republic* [РД] Съдът е взел под внимание факта, че макар присъждането на 1 515 евро може строго погледнато да не осигурява адекватна и достатъчна правна защита съгласно съдебната практика на Съда, сумата не се различава от съответното справедливо обезщетение в такава степен, че да причини значителна вреда на жалбоподателя.

416. Накрая, Съдът е наясно, че ефектът от дадена финансова загуба не трябва да се измерва с абстрактни понятия; дори най-скромната имуществена вреда може да бъде значителна в светлината на конкретните лични особености и икономическата ситуация на страната или региона, в който живее жалбоподателят. По този начин Съдът разглежда ефекта на финансовата загуба, като взима предвид положението на лицето. Във *Fernandez v. France* [РД] фактът, че жалбоподателката е била съдия в административен апелативен съд в Марсилия е взет предвид от Съда при постановяване на решението, че глобата от 135 евро не е значителна за нея сума.

(б) Значителна финансова вреда

417. Обратно, когато Съдът счита, че жалбоподателят е претърпял значителна финансова вреда, тогава критерият може да бъде отхвърлен. Това е било така в следните примери:

- в дело, при което са установени забавания между девет и четиридесет и девет месеца за изпълнение на съдебните решения, възлагащи обезщетение за продължителност на производството, където въпросните суми варират от 200 евро до 13 749,99 евро (*Gaglione and Others v. Italy*);
- по дело за закъснения за изплащането на обезщетение за отчуждени имоти и суми, достигащи до десетки хиляди евро (*Sancho Cruz and Others v. Portugal*, §§ 32–35);
- по дело, касаещо спорни трудови права с иск за приблизително 1800 евро (*Živić v. Serbia*);
- по дело за продължителност на гражданско производство от петнадесет години и пет месеца и липсата на правни средства за защита, когато искът е на „значителна стойност“ (*Giusti v. Italy*, §§ 22–36);
- по дело, свързано с продължителността на гражданското производство, в което въпросната сума е във връзка с помощи за хора с увреждания в значителен размер (*De Ieso v. Italy*);
- по дело, където жалбоподателката е била длъжна да заплати съдебните такси, които надхвърлят с 20 на сто нейния месечен доход (*Piętka v. Poland*, §§ 33–41).

(в) Липса на значителна нефинансова вреда

418. Въпреки това Съдът не се занимава изключително със случаи на незначителни финансови суми, когато се прилага критерият за незначителна вреда. Действителният изход на делото на национално ниво може да има и други освен финансови последици. В *Holub v. the Czech Republic* [РД], *Bratři Zátkové, A. S., v. the Czech Republic* [РД], *Matoušek v. the Czech Republic* [РД], *Čavajda v. the Czech Republic* [РД], *Jirsák v. the Czech Republic* [РД], и *Hanzl and Špadrna v. the Czech Republic* [РД], Съдът основава решенията си на факта, че несъобщените становища на другите страни не съдържат нищо ново или значимо за делото и решението на Конституционния съд по всички казуси не е било базирано на тях. В *Liga Portuguesa de Futebol Profissional v. Portugal* [РД]

Съдът следва същата логика, посочена в *Holub v. the Czech Republic* [РД]. Вредата в случая не произтича от неизпращането на становището на прокурора, а от сумата от 19 милиона евро, която дружеството е било принудено да плати. Съдът постановява, че дружеството жалбоподател не е било засегнато от липсата на съобщаване на въпросното становище.

419. По същия начин в *Jančev v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [РД], жалбата се отнася за публичното непроизнасяне на решение на първоинстанционния съд. Съдът заключава, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, тъй като той не е бил засегнатата страна. Съдът също така е взел предвид, че задължението да разруши стената и да отстрани тухлите, което е резултат от противоправно поведение на жалбоподателя, не налага значителна финансова тежест върху него. Друг случай, в който не е посочена конкретна финансова сума от жалбоподателя, е *Savu v. Romania* [РД]. В този случай жалбоподателят се оплаква от неизпълнението на определени решения в негова полза, включително задължението за издаване на удостоверение.

420. В *Gagliano Giorgi v. Italy* Съдът за първи път разглежда жалба относно продължителността на *наказателно* производство. Разглеждайки факта, че присъдата на жалбоподателя е била намалена вследствие на продължителността на производството, Съдът заключава, че това намаление компенсира жалбоподателя или в частност намалява вредите, с които той е щял да се сблъска в резултат на продължителното производство. Съответно Съдът приема, че той не е претърпял значителна вреда. В *Galović v. Croatia* [РД] Съдът постановява, че жалбоподателката действително се е възползвала от прекомерната продължителност на *гражданско* производство, защото е останала в имота си още шест години и два месеца. Два други холандски казуса също разглеждат продължителността на наказателно производство и липсата на ефективна защита, а именно *Çelik v. the Netherlands* [РД] и *Van der Putten v. the Netherlands* [РД]. Оплакванията на жалбоподателите касаят единствено продължителността на производството пред Върховния съд вследствие на времето, необходимо на Апелативния съд да приключи делото. Въпреки това и в двата случая жалбоподателите подават жалба по точки от закона пред Върховния съд, без да представят каквото и да е правно основание. Като отбелязва, че не са постъпили оплаквания относно решението на Апелативния съд или относно който и да е аспект от предварителното наказа-

телно производство, Съдът счита, че и в двата случая жалбоподателите не са претърпели значителна вреда.

421. В *Zwinkels v. the Netherlands* [РД] единствената намеса в правото на зачитане на дома в съответствие с чл. 8 касае неразрешено влизане на инспектори по труда в гараж и съответно Съдът отхвърля жалбата като имаща „не повече от минимално въздействие“ върху правото на жалбоподателя на дом или личен живот.

(г) Значителна нефинансова вреда

422. Що се отнася до случаите, в които Съдът е отхвърлил новия критерий, в *A. CZ s. r. o. v. the Czech Republic*, § 34, Съдът постановява, че несъобщените становища е можело да съдържат нова информация, за която дружеството жалбоподател не е знаело. Като разграничава поредицата дела *Holub v. the Czech Republic* [РД], Съдът не може да заключи, че дружеството не е претърпяло значителна вреда. Същата логика е използвана в *BENet Praha, spol. s r. o., v. the Czech Republic*, § 135; и *Joos v. Switzerland*, § 20.

423. В *Luchaninova v. Ukraine*, §§ 46–50, Съдът отбелязва, че резултатът от производството, което жалбоподателката твърди за незаконно и несправедливо, е имал особено негативен ефект върху професионалния ѝ живот. По-конкретно присъдата на жалбоподателката е била използвана като основание за нейното освобождаване от работа. Ето защо жалбоподателката е претърпяла значителна вреда. В *Diacenco v. Romania*, § 46, принципният въпрос за жалбоподателя е правото му да бъде считан за невинен по чл. 6, § 2.

424. Във *Van Velden v. the Netherlands*, §§ 33–39, жалбоподателят се оплаква по чл. 5, § 4 от Конвенцията. Правителството твърди, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, тъй като целият период на досъдебно задържане под стража е бил приспаднал от неговата присъда за лишаване от свобода. Въпреки това Съдът постановява, че характерна черта на наказателното производство на много от договарящите се страни е да приспадат срока на задържането преди влязла в сила присъда и осъждане от окончателната присъда; ако Съдът поддържа принципа, че всяка вреда, произтичаща от досъдебното задържане става *ipso facto* несъществена за целите на Конвенцията, това би премахнало голяма част от потенциалните жалби по чл. 5 от обхвата на неговата проверка. Ето защо възражението на правителството по критерия за непретърпя-

ване на значителна вреда е отхвърлено. Друго дело по чл. 5, в което е отхвърлено възражение на правителството по този критерий, е *Bannikov v. Latvia*, §§ 54–60. В този случай срокът на досъдебното задържане е една година, единадесет месеца и осемнадесет дни.

425. В три интересни казуса, свързани с оплаквания по чл. 9, 10 и 11, възраженията на правителството въз основа на непрекъснато съществуваща вреда са също отхвърлени. В *Vartic v. Romania (no. 2)*, §§ 37–41, жалбоподателят се оплаква, че като отказват да му предоставят вегетарианска диета, налагана от будистките му убеждения, затворническите власти са нарушили правото му да изповядва своята религия съгласно чл. 9. Съдът заключава, че предметът на жалбата е довел до важен принципен въпрос. В *Eon v. France*, § 34, оплакването по чл. 10 включва дали обидата на държавен глава трябва да остане престъпление. Като отхвърля възражението на правителството, Съдът заключава, че въпросът е субективно важен за жалбоподателя и обективно е въпрос от обществен интерес. В *Berladir and Others v. Russia*, § 34, Съдът не намира за уместно да отхвърли жалбите по чл. 10 и 11 във връзка с чл. 35, § 3 (б) от Конвенцията, при положение че те може би се отнасят до принципен въпрос.

4. Две защитни клаузи

426. След като Съдът е определил, в съответствие с описания подход, че не е била причинена значителна вреда, трябва да продължи с проверка дали една от двете защитни клаузи, съдържащи се в член 35, § 3 (б), все пак го задължава да разгледа жалбата по същество.

(а) Дали зачитането на правата на човека изисква разглеждане на жалбата по същество

427. Вторият елемент е защитна клауза (виж Обяснителен доклад към Протокол № 14, § 81) в резултат на която жалбата няма да бъде обявена за недопустима, ако зачитането на правата на човека, защитени в Конвенцията и Протоколите към нея, изисква разглеждането ѝ по същество. Формулировката на този елемент е изведена от второто изречение на чл. 37, § 1 от Конвенцията, тъй като то е със сходни функции в контекста на решения за заличаване на жалби от списъка с делата на Съда. Същите думи са използвани и в чл. 39, § 1, като основание за постигане на приятелско споразумение между страните.

428. Органите по Конвенцията последователно са тълкували тези разпоредби, в смисъл че им налагат да продължат с разглеждането на делото, въпреки постигнатото споразумение между страните или наличието на друго основание за заличаване на делото от списъка с дела. Така е било постановено, че е необходимо разглеждане на дело, поставящо въпроси от общ принципен характер, засягащи спазването на Конвенцията (*Tyrer v. the United Kingdom*, §§ 24–27).

429. Такива въпроси от общ характер биха възникнали, например, когато е необходимо да се изясни задължението на държавите по Конвенцията или да се убеди ответната държава да разреши структурен проблем, засягащ други лица в положението на жалбоподателя.

430. Именно този подход беше предприет в *Finger v. Bulgaria*, §§ 67–77, където Съдът счита за необходимо да провери дали жалбоподателят е претърпял значителна вреда, тъй като спазването на човешките права изисква разглеждане на делото по същество (относно потенциален системен проблем във връзка с неразумна продължителност на гражданско производство и твърдяна липса на ефективно средство за защита).

431. В *Živić v. Serbia*, §§ 36–42, Съдът констатира също, че дори да приеме, че жалбоподателят не е претърпял значителна вреда, делото по-вдига въпроси от общозначим интерес, които изискват проверка. Това се дължи на непоследователната съдебна практика на Окръжния съд в Белград по отношение на правото на справедливо заплащане и равностойно заплащане за еднакъв труд, а именно плащане на еднакво увеличение на заплатите на определена категория полицаи.

432. Аналогично в *Nicoleta Gheorghe v. Romania* Съдът отхвърля новия критерий въпреки присъдената незначителна финансова сума (17 евро), защото е необходимо принципно решение по въпроса за националната юрисдикция (разглежданият случай касае презумпцията за невиновност и равнопоставеност на страните в наказателното производство и е първото съдебно решение след промяната на националното законодателство). В *Juhas Đurić v. Serbia* (редакция) жалбоподателят се оплаква от заплащането на такси за осигурен от полицията защитник в хода на предварително наказателно разследване. Съдът заключава, че оспорваните въпроси не могат да бъдат разглеждани като тривиални или съответно като въпроси, които не заслужават разглеждане по същество, тъй като се отнасят до функционирането на системата на наказателно-правораздаване. Следователно възражението на правителството въз

основа на новия критерий за допустимост беше отхвърлено, тъй като спазването на човешките права изисква разглеждане по същество.

433. Както е отбелязано в параграф 39 от Обяснителния доклад, прилагането на изискването за допустимост следва да гарантира избягването на отхвърляне на случаи, които независимо от своя тривиален характер повдигат сериозни въпроси, засягащи прилагането или тълкуването на Конвенцията или важни въпроси, свързани с националното законодателство.

434. Съдът вече е постановил, че зачитането на човешките права не изисква от него да продължи с разглеждането на жалба, когато например съответното законодателство се е променило и подобни въпроси са били решени в други дела, заведени пред този Съд (*Léger v. France* (заличено от списъка на Съда) [ГК], § 51; *Rinck v. France* [РД]; *Fedotova v. Russia*). Или когато съответният закон е бил отменен и жалбата пред Съда е само от историческо значение (*Ionescu v. Romania* [РД]). По същия начин зачитането на човешките права не изисква от Съда да разгледа жалба, в която Съдът и Комитетът на министрите обръщат внимание на въпрос като системен проблем, например неизпълнение на национални съдебни решения в Руската федерация (*Vasilchenko v. Russia*) или Румъния (*Gaftoniuc v. Romania* [РД]; *Savu v. Romania* [РД]) или в Република Молдова (*Burov v. Moldova* [РД]), или в Армения (*Guruyan v. Armenia* [РД]). Освен това, когато въпросът включва продължителността на производството по дела в Гърция (*Kiousi v. Greece* [РД]) или Чешката Република (*Havelka v. the Czech Republic* [РД]), Съдът е имал многобройни възможности за разглеждане на проблема в предишни решения. Това важи еднакво за публичното произнасяне на присъди (*Jančev v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [РД]) и възможността да се запознае и да коментира представените от другата страна съображения или доказателства (*Bazelyuk v. Ukraine* [РД]).

(б) Дали делото е било надлежно разгледано от национален съд

435. На последно място член 35, § 3 (б), не позволява отхвърляне на жалба по силата на изискването за допустимост, ако делото не е било надлежно разгледано от национален съд. Целта на това правило, квалифицирано от авторите като „втора защитна клауза“, е да гарантира, че всеки случай получава съдебно разглеждане или на национално, или на

европейско ниво. Както бе споменато по-горе, втората защитна мярка на член 35 § 3 (б) следва да бъде заличена след влизане в сила на Протокол №15 за изменение на Конвенцията.

436. Целта на втората защитна клауза е по този начин да се избегне отказ от правосъдие за жалбоподателя (*Korolev v. Russia* [РД]; *Gaftoniuc v. Romania* [РД]; *Fedotov v. Moldova* [РД]). Жалбоподателят трябва да има възможността да представи своите аргументи в състезателно производство пред поне една инстанция на националната юрисдикция (*Ionescu v. Romania* [РД]; *Stefanescu v. Romania* [РД]).

437. Втората защитна клауза е в съгласие и с принципа за субсидиарност, отразен най-вече в чл. 13 от Конвенцията, който изисква наличието на ефективно правно средство за защита от нарушения на национално ниво (*Korolev v. Russia* [РД]). Според Съда думата „дело“ не трябва да се отъждествява с думата „жалба“, с други думи жалбата, подадена до Съда в Страсбург. В противен случай би било невъзможно да се обяви за недопустима жалба относно твърдени нарушения, причинени от органи на крайна инстанция, тъй като техните актове по дефиниция не подлежат на допълнително национално разглеждане (*Holub v. the Czech Republic* [РД]). Следователно под „дело“ се разбира иск, жалба или претенция, което кандидатът е внесъл в националните съдилища.

438. В *Dudek v. Germany* [РД] жалбата за прекомерната продължителност на гражданското производство съгласно германското законодателство не е била разгледана надлежно от национален правораздавателен орган, тъй като не е имало влязло в сила ефективно средство за защита. Следователно в този случай критерият е неприложим. Във *Finger v. Bulgaria*, §§ 67–77, Съдът постановява, че основният въпрос по казуса е именно дали оплакването на жалбоподателя във връзка с твърдяна неоснователна продължителност на производството може да бъде надлежно разгледано на национално равнище. Ето защо в този случай не може да се счита, че е спазена втората защитна клауза. Същият подход е приет във *Flisar v. Slovenia*, § 28. Съдът отбелязва, че жалбоподателят се оплаква именно относно това, че неговият случай не е правилно разгледан от националните съдилища. Той отбелязва също така, че Конституционният съд не е разгледал жалбите на жалбоподателя относно твърдяното нарушение на гаранциите по чл. 6 от Конвенцията. Съответно Съдът отхвърля възражението на правителството по този критерий. Във *Fomin v. Moldova* жалбоподателката се оплаква по член 6, че съдилищата не са посочили

достатъчно основания за решенията си, които я осъждат за административно нарушение. Съдът в този случай присъединява въпроса дали нейната жалба е била надлежно разгледана от национален правораздавателен орган към съществуващото на оплакванията, като в крайна сметка отхвърля жалбата по критерия и заедно с това установява нарушение на член 6.

439. Що се отнася до тълкуването на „надлежно“, настоящият критерий не трябва да се тълкува толкова стриктно, колкото изискванията на справедлив процес по чл. 6 (*Ionescu v. Romania* [РД]; *Liga Portuguesa de Futebol Profissional v. Portugal* [РД]). Въпреки че, както е пояснено в *Šumbera v. the Czech Republic*, някои пропуски в справедливостта на производството биха могли, поради тяхното естество и интензитет, да окажат влияние върху това дали случаят е бил „надлежно“ разгледан (следователно Съдът постановява, че новият критерий не се прилага по казуса *Fomin v. Moldova*).

440. Освен това понятието „надлежно разглеждане“ не изисква държавата да разглежда по същество всеки иск, предявен пред националните съдилища, колкото и незначителен да е той. В *Ladygin v. Russia* [РД] Съдът постановява, че когато жалбоподателят възнамерява да предяви иск, който явно няма основание по националното законодателство, последният критерий по смисъла на чл. 35 § 3 (б) все пак е удовлетворен.

441. Когато случаят включва твърдяно нарушение, извършено в крайната инстанция на националната правна система, Съдът може да отмени изискването за надлежно разглеждане. Тълкуване по друг начин би попречило на Съда да отхвърли всяко твърдение, дори и незначително, ако твърдяното нарушение е възникнало в последната съдебна инстанция на национално ниво (*Çelik v. the Netherlands* [РД]).

ИНДЕКС НА ЦИТИРАНИТЕ ДЕЛА

(по номер на страница, където е цитирано делото)

Съдебната практика, цитирана в настоящото Ръководство, се отнася до присъди или решения, постановени от Европейския съд по правата на човека, и до решенията или докладите на Европейската комисия по правата на човека.

Освен ако не е указано друго, всички позовавания са на съдебното решение по съществуващия спор, произнесено от един състав на Съда. Съкращението „[РД]“ показва, че цитираното е от решение на Съда, а „[ГК]“, че делото е разгледано от Голямото отделение.

Хиперлинковете към делата, цитирани в електронната версия на Ръководството, водят към базата данни на HUDOC (<<http://hudoc.echr.coe.int>>), която осигурява достъп до съдебната практика на Съда (решения на Голяма камера, камарите и Комисията, решения, съобщени случаи, консултативни становища и юридически справки от информационни бележки за съдебната практика), Комисията (решения и доклади) и Комитета на министрите (резолюции).

Съдът постановява решенията си на един и/или двата си официални езика – английски и френски. HUDOC съдържа също и преводи на много важни решения на почти тридесет неофициални езика, както и линкове към около сто базирани в интернет сборници със съдебна практика, изготвени от трети страни.

—A—

<i>A, B and C v. Ireland</i> [GC], no. 25579/05, ECHR 2010	36, 45, 109, 110
<i>A. Menarini Diagnostics S. r. l. v. Italy</i> , no. 43509/08, 27 September 2011	104
<i>A. v. France</i> , 23 November 1993, Series A no. 277-B	126
<i>A. v. Norway</i> , no. 28070/06, 9 April 2009	112
<i>A. v. the United Kingdom</i> , 23 September 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VI.....	20
<i>A. A. v. the United Kingdom</i> , no. 8000/08, 20 September 2011	115
<i>A. D. T. v. the United Kingdom</i> , no. 35765/97, ECHR 2000-IX	110
<i>A. N. H. v. Finland</i> (dec.), no. 70773/11, 12 February 2013	32
<i>Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom</i> , 28 May 1985, Series A no. 94.....	119
<i>Abdulkhakov v. Russia</i> , no. 14743/11, 2 October 2012	33
<i>Abdulrahman v. the Netherlands</i> (dec.), no. 66994/12, 5 February 2013.....	53
<i>Adam and Others v. Germany</i> (dec.), no. 290/03, 1 September 2005	54
<i>Ādamsons v. Latvia</i> , no. 3669/03, 24 June 2008.....	137
<i>Adesina v. France</i> (dec.), no. 31398/96, 13 September 1996.....	59
<i>Adolf v. Austria</i> , 26 March 1982, Series A no. 49	99
<i>Aerts v. Belgium</i> , 30 July 1998, Reports 1998-V.....	108
<i>Agathos and Others v. Greece</i> , no. 19841/02, 23 September 2004	137
<i>Agbovi v. Germany</i> (dec.), no. 71759/01, 25 September 2006	38
<i>Ageyevy v. Russia</i> , no. 7075/10, 18 April 2013	118
<i>AGOSI v. the United Kingdom</i> , 24 October 1986, Series A no. 108	106
<i>Ahmet Sadik v. Greece</i> , 15 November 1996, Reports 1996-V.....	39
<i>Ahmut v. the Netherlands</i> , 28 November 1996, Reports 1996-VI.....	117
<i>Ahrens v. Germany</i> , no. 45071/09, 22 March 2012	114, 116
<i>Ahtinen v. Finland</i> (dec.), no. 48907/99, 31 May 2005	50
<i>Air Canada v. the United Kingdom</i> , 5 May 1995, Series A no. 316-A	106
<i>Airey v. Ireland</i> , 9 October 1979, Series A no. 32.....	91
<i>Aizpurua Ortiz and Others v. Spain</i> , no. 42430/05, 2 February 2010	20
<i>Akdivar and Others v. Turkey</i> , 16 September 1996, Reports 1996-IV	30, 41, 44
<i>Aksoy v. Turkey</i> , 18 December 1996, Reports 1996-VI.....	42, 93
<i>Aksu v. Turkey</i> [GC], nos. 4149/04 and 41029/04, ECHR 2012	22, 23, 26, 71, 115
<i>Al-Adsani v. the United Kingdom</i> [GC], no. 35763/97, ECHR 2001-XI.....	89
<i>Alatulkkila and Others v. Finland</i> , no. 33538/96, 28 July 2005.....	92
<i>Alaverdyan v. Armenia</i> (dec.), no. 4523/04, 24 August 2010.....	87, 95

<i>Albayrak v. Turkey</i> , no. 38406/97, 31 January 2008	26
<i>Albert and Le Compte v. Belgium</i> , 10 February 1983, Series A no. 58	101
<i>Aldrian v. Austria</i> (dec.), no. 16266/90, Commission decision of 7 May 1990, Decisions and Reports (DR) 65	106
<i>Aleksandr Zaichenko v. Russia</i> , no. 39660/02, 18 February 2010	99
<i>Aleksanyan v. Russia</i> , no. 46468/06, 22 December 2008	63
<i>Aliiev v. Georgia</i> , no. 522/04, 13 January 2009	29
<i>Al-Jedda v. the United Kingdom</i> [GC], no. 27021/08, ECHR 2011	70
<i>Allan v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 48539/99, 28 August 2001	54
<i>Allen v. the United Kingdom</i> [GC], no. 25424/09, ECHR 2013	101, 107
<i>Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão and Others v. Portugal</i> , nos. 29813/96 and 30229/96, ECHR 2000-I	77, 81
<i>Al-Moayad v. Germany</i> (dec.), no. 35865/03, 20 February 2007	33
<i>Al-Nashif v. Bulgaria</i> , no. 50963/99, 20 June 2002	62
<i>Al-Saadoon and Mufdhi v. the United Kingdom</i> , no. 61498/08, ECHR 2010	32
<i>Al-Skeini and Others v. the United Kingdom</i> [GC], no. 55721/07, ECHR 2011	69, 75
<i>Amann v. Switzerland</i> [GC], no. 27798/95, ECHR 2000-II	112, 127
<i>An and Others v. Cyprus</i> , no. 18270/91, Commission decision of 8 October 1991	70
<i>Anayo v. Germany</i> , no. 20578/07, 21 December 2010	117
<i>Anchugov and Gladkov v. Russia</i> , nos. 11157/04 and 15162/05, 4 July 2013	54
<i>Andrášik and Others v. Slovakia</i> (dec.), nos. 57984/00 and others, ECHR 2002-IX	37, 43, 46
<i>Andrejeva v. Latvia</i> [GC], no. 55707/00, ECHR 2009	130, 133
<i>Andreou Papi v. Turkey</i> , no. 16094/90, 22 September 2009	123
<i>Andronicou and Constantinou v. Cyprus</i> , 9 October 1997, Reports 1997-VI	23
<i>Andronikashvili v. Georgia</i> (dec.), no. 9297/08, 22 June 2010	90
<i>Anheuser-Busch Inc. v. Portugal</i> [GC], no. 73049/01, ECHR 2007-I	128, 129, 130, 131, 132
<i>Apay v. Turkey</i> (dec.), no. 3964/05, 11 December 2007	96
<i>APEH Üldözötteinek Szövetsége and Others v. Hungary</i> , no. 32367/96, ECHR 2000-X	95
<i>Apinis v. Latvia</i> (dec.), no. 46549/06, 20 September 2011	63
<i>Aquilina v. Malta</i> [GC], no. 25642/94, ECHR 1999-III	39
<i>Arat v. Turkey</i> , no. 10309/03, 10 November 2009	27
<i>Armonienė v. Lithuania</i> , no. 36919/02, 25 November 2008	24

<i>Assanidze v. Georgia</i> [GC], no. 71503/01, ECHR 2004-II	68
<i>Association 21 December 1989 and Others v. Romania</i> , nos. 33810/07 and 18817/08, 24 May 2011	113
<i>Association Les témoins de Jéhovah v. France</i> (dec.), no. 8916/05, 21 September 2010	39
<i>Athanassoglou and Others v. Switzerland</i> [GC], no. 27644/95, ECHR 2000-IV	88, 89
<i>Ayuntamiento de Mula v. Spain</i> (dec.), no. 55346/00, ECHR 2001-I.....	21
<i>Azemi v. Serbia</i> (dec.), no. 11209/09, 5 November 2013	70
<i>Azinas v. Cyprus</i> [GC], no. 56679/00, ECHR 2004-III	39

—B—

<i>B. v. France</i> , 25 March 1992, Series A no. 232-C.....	110
<i>B. B. and F. B. v. Germany</i> , nos. 18734/09 and 9424/11, 14 March 2013	118
<i>B. C. v. Switzerland</i> (dec.), no. 21353/93, Commission decision of 27 February 1995	126
<i>Bagheri and Maliki v. the Netherlands</i> (dec.), no. 30164/06, 15 May 2007	62
<i>Baillard v. France</i> (dec.), no. 6032/04, 25 September 2008	143
<i>Balan v. Moldova</i> (dec.), no. 44746/08, 24 January 2012	46
<i>Balmer-Schafroth and Others v. Switzerland</i> , 26 August 1997, Reports 1997-IV	88
<i>Balsytė-Lideikienė v. Lithuania</i> , no. 72596/01, 4 November 2008	103
<i>Bandaletov v. Ukraine</i> , no. 23180/06, 31 October 2013	99
<i>Banković and Others v. Belgium and Others</i> (dec.) [GC], no. 52207/99, ECHR 2001-XII.....	68, 69, 75
<i>Bannikov v. Latvia</i> , no. 19279/03, 11 June 2013	152
<i>Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain</i> , 6 December 1988, Series A no. 146	84
<i>Baumann v. France</i> , no. 33592/96, ECHR 2001-V	45
<i>Bazelyuk v. Ukraine</i> (dec.), no. 49275/08, 27 March 2012	148, 154
<i>Bazorkina v. Russia</i> , no. 69481/01, 27 July 2006.....	34, 35
<i>Beaumont v. France</i> , 24 November 1994, Series A no. 296-B.....	89
<i>Beer and Regan v. Germany</i> [GC], no. 28934/95, 18 February 1999	73
<i>Beganović v. Croatia</i> , no. 46423/06, 25 June 2009	71
<i>Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway</i> (dec.) [GC], nos. 71412/01 and 78166/01, 2 May 2007.....	71, 73
<i>Bekauri v. Georgia</i> (preliminary objections), no. 14102/02, 10 April 2012	63, 65
<i>Bekirski v. Bulgaria</i> , no. 71420/01, 2 September 2010	34
<i>Belilos v. Switzerland</i> , 29 April 1988, Series A no. 132.....	85
<i>Ben Salah Adraqui and Dhaima v. Spain</i> (dec.), no. 45023/98, ECHR 2000-IV	38

<i>Bendenoun v. France</i> , 24 February 1994, Series A no. 284	100, 103
<i>Benet Praha, spol. s r. o., v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 38354/06, 28 September 2010	52
<i>BENet Praha, spol. s r. o., v. the Czech Republic</i> , no. 33908/04, 24 February 2011	151
<i>Benham v. the United Kingdom</i> [GC], 10 June 1996, Reports 1996-III	100
<i>Bensaid v. the United Kingdom</i> , no. 44599/98, ECHR 2001-I	109
<i>Bentham v. the Netherlands</i> , 23 October 1985, Series A no. 97	87, 92
<i>Berdzenishvili v. Russia</i> (dec.), no. 31697/03, ECHR 2004-II	50
<i>Berić and Others v. Bosnia and Herzegovina</i> (dec.), nos. 36357/04 et al., 16 October 2007	70, 72
<i>Berladir and Others v. Russia</i> , no. 34202/06, 10 July 2012	152
<i>Bernardet v. France</i> (dec.), no. 31406/96, 27 November 1996	59
<i>Bernh Larsen Holding AS and Others v. Norway</i> , no. 24117/08, 14 March 2013	124, 126, 127
<i>Berrehab v. the Netherlands</i> , 21 June 1988, Series A no. 138	117, 118
<i>Beyeler v. Italy</i> [GC], no. 33202/96, ECHR 2000-I	129
<i>Beymo v. 46 Member States of the Council of Europe</i> (dec.), no. 36099/06, 16 June 2009	72
<i>Bic and Others v. Turkey</i> (dec.), no. 55955/00, 2 February 2006	24
<i>Bigaeva v. Greece</i> , no. 26713/05, 28 May 2009	111
<i>Bijelić v. Montenegro and Serbia</i> , no. 11890/05, 28 April 2009	67
<i>Bimer S. A. v. Moldova</i> , no. 15084/03, 10 July 2007	132
<i>Blagojević v. the Netherlands</i> (dec.), no. 49032/07, 9 June 2009	70, 71
<i>Blečić v. Croatia</i> [GC], no. 59532/00, ECHR 2006-III	76, 77, 78, 79, 80, 81
<i>Blondje v. the Netherlands</i> (dec.), no. 7245/09, ECHR 2009	57
<i>Bock v. Germany</i> (dec.), no. 22051/07, 19 January 2010	65
<i>Boelens and Others v. Belgium</i> (dec.), no. 20007/09, 11 September 2012	148
<i>Boicenco v. Moldova</i> , no. 41088/05, 11 July 2006	31
<i>Boivin v. 34 Member States of the Council of Europe</i> (dec.), no. 73250/01, ECHR 2008	72
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland</i> [GC], no. 45036/98, ECHR 2005-VI	73
<i>Botta v. Italy</i> , 24 February 1998, Reports 1998-I	111
<i>Bottaro v. Italy</i> (dec.), no. 56298/00, 23 May 2002	46
<i>Bouglame v. Belgium</i> (dec.), no. 16147/08, 2 March 2010	27
<i>Bouilloc v. France</i> (dec.), no. 34489/03, 28 November 2006	91

<i>Boulois v. Luxembourg</i> [GC], no. 37575/04, ECHR 2012	89, 102
<i>Boyle v. the United Kingdom</i> , 28 February 1994, opinion of the Commission, Series A no. 282-B	120
<i>Božinovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia</i> (dec.), no. 68368/01, 1 February 2005	54
<i>Brândușe v. Romania</i> , no. 6586/03, 7 April 2009	115
<i>Bratři Zátkové, A. S., v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 20862/06, 8 February 2011	149
<i>Brežec v. Croatia</i> , no. 7177/10, 18 July 2013.....	53, 122
<i>Broca and Texier-Micault v. France</i> , nos. 27928/02 and 31694/02, 21 October 2003	46
<i>Bronda v. Italy</i> , 9 June 1998, Reports 1998-IV	120
<i>Broniowski v. Poland</i> (dec.) [GC], no. 31443/96, ECHR 2002-X.....	84
<i>Broniowski v. Poland</i> [GC], no. 31443/96, ECHR 2004-V	128
<i>Brown v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 38644/97, 24 November 1998	108
<i>Brudnicka and Others v. Poland</i> , no. 54723/00, ECHR 2005-II	24
<i>Brüggemann and Scheuten v. Germany</i> , no. 6959/75, Commission decision of 19 May 1976, DR 5.....	114
<i>Brumărescu v. Romania</i> [GC], no. 28342/95, ECHR 1999-VII.....	22
<i>Brusco v. France</i> , no. 1466/07, 14 October 2010.....	99
<i>Brusco v. Italy</i> (dec.), no. 69789/01, ECHR 2001-IX.....	43, 46
<i>Buchholz v. Germany</i> , 6 May 1981, Series A no. 42	93
<i>Buck v. Germany</i> , no. 41604/98, ECHR 2005-IV.....	122–123
<i>Buckley v. the United Kingdom</i> , 25 September 1996, Reports 1996-IV	
<i>Bui Van Thanh and Others v. the United Kingdom</i> , no. 16137/90, Commission decision of 12 March 1990, DR 65.....	75–76
<i>Buijen v. Germany</i> , no. 27804/05, 1 April 2010.....	106
<i>Buj v. Croatia</i> , no. 24661/02, 1 June 2006	98
<i>Buldakov v. Russia</i> , no. 23294/05, 19 July 2011	31
<i>Bulinwar OOD and Hrusanov v. Bulgaria</i> , no. 66455/01, 12 April 2007.....	53
<i>Burden v. the United Kingdom</i> [GC], no. 13378/05, ECHR 2008.....	23, 26, 36
<i>Burdov v. Russia</i> (no. 2), no. 33509/04, ECHR 2009	47
<i>Burdov v. Russia</i> , no. 59498/00, ECHR 2002-III	26, 129
<i>Burghartz v. Switzerland</i> , 22 February 1994, Series A no. 280-B.....	109, 116, 121
<i>Burov v. Moldova</i> (dec.), no. 38875/03, 14 June 20113	145, 147, 154
<i>Buzescu v. Romania</i> , no. 61302/00, 24 May 2005.....	131

—C—

<i>C. A. S. and C. S. v. Romania</i> , no. 26692/05, 20 March 2012	110
<i>C. C. v. Spain</i> , no. 1425/06, 6 October 2009	113
<i>Çakıcı v. Turkey</i> [GC], no. 23657/94, ECHR 1999-IV	35
<i>Çakir and Others v. Cyprus</i> (dec.), no. 7864/06, 29 April 2010	83
<i>Caldas Ramirez de Arrellano v. Spain</i> (dec.), no. 68874/01, ECHR 2003-I	106
<i>Campbell v. the United Kingdom</i> , 25 March 1992, Series A no. 233	127
<i>Campbell and Fell v. the United Kingdom</i> , 28 June 1984, Series A no. 80	100
<i>Cankoçak v. Turkey</i> , nos. 25182/94 and 26956/95, 20 February 2001	78
<i>Cantoni v. France</i> [GC], 15 November 1996, Reports 1996-V	73
<i>Capital Bank AD v. Bulgaria</i> , no. 49429/99, ECHR 2005-XII	132
<i>Carson and Others v. the United Kingdom</i> [GC], no. 42184/05, ECHR 2010	45
<i>Castells v. Spain</i> , 23 April 1992, Series A no. 236	39
<i>Catan and Others v. the Republic of Moldova and Russia</i> [GC], nos. 43370/04, 8252/05 and 18454/06, ECHR 2012	69, 70
<i>Čavajda v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 17696/07, 29 March 2011	149
<i>Çelik v. the Netherlands</i> (dec.), no. 12810/13, 27 August 2013	150, 156
<i>Çelik v. Turkey</i> (dec.), no. 52991/99, ECHR 2004-X	51
<i>Celniku v. Greece</i> , no. 21449/04, 5 July 2007	60
<i>Centro Europa 7 S. r. l. and Di Stefano v. Italy</i> [GC], no. 38433/09, ECHR 2012	25–27, 129–130, 132
<i>Chadimová v. the Czech Republic</i> , no. 50073/99, 18 April 2006	127–128
<i>Chagos Islanders v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 35622/04, 11 December 2012	76
<i>Chapman v. Belgium</i> (dec.), no. 39619/06, 5 March 2013	49
<i>Chapman v. the United Kingdom</i> [GC], no. 27238/95, ECHR 2001-I	115, 122
<i>Chappell v. the United Kingdom</i> , 30 March 1989, Series A no. 152-A	123
<i>Chappex v. Switzerland</i> (dec.), no. 20338/92, 12 October 1994	59
<i>Charzyński v. Poland</i> (dec.), no. 15212/03, ECHR 2005-V	46
<i>Chaudet v. France</i> , no. 49037/06, 29 October 2009	92
<i>Chauvy and Others v. France</i> , no. 64915/01, ECHR 2004-VI	112
<i>Chavdarov v. Bulgaria</i> , no. 3465/03, 21 December 2010	117
<i>Chelu v. Romania</i> , no. 40274/04, 12 January 2010	122
<i>Chernitsyn v. Russia</i> , no. 5964/02, 6 April 2006	64
<i>Chevrol v. France</i> , no. 49636/99, ECHR 2003-III	27, 91

<i>Chiragov and Others v. Armenia</i> (dec.) [GC], no. 13216/05, 14 December 2011	55
<i>Christie v. the United Kingdom</i> , no. 21482/93, Commission decision of 27 June 1994, DR 78-B.....	126
<i>Christine Goodwin v. the United Kingdom</i> [GC], no. 28957/95, ECHR 2002-VI	110
<i>Church of X. v. the United Kingdom</i> , no. 3798/68, Commission decision of 17 December 1968, Collection 29.....	76
<i>Çınar v. Turkey</i> (dec.), no. 28602/95, 13 November 2003	39
<i>Ciobanu v. Romania</i> (dec.), no. 52414/99, 16 December 2003	21
<i>Ciubotaru v. Moldova</i> , no. 27138/04, 27 April 2010.....	114
<i>Ciulla v. Italy</i> , 22 February 1989, Series A no. 148	107
<i>Ciupercescu v. Romania</i> , no. 35555/03, 15 June 2010.....	44
<i>Cocchiarella v. Italy</i> [GC], no. 64886/01, ECHR 2006-V	46
<i>Colibaba v. Moldova</i> , no. 29089/06, 23 October 2007.....	30
<i>Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox v. France</i> (dec.), no. 75218/01, 28 March 2006	91
<i>Collins and Akaziebie v. Sweden</i> (dec.), no. 23944/05, 8 March 2007.....	141
<i>Confédération française démocratique du travail v. the European Communities</i> , no. 8030/77, Commission decision of 10 July 1978, DR 13	73
<i>Connolly v. 15 Member States of the European Union</i> (dec.), no. 73274/01, 9 December 2008	72
<i>Constantinescu v. Romania</i> , no. 28871/95, ECHR 2000-VIII.....	27
<i>Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U. A. v. the Netherlands</i> (dec.), no. 13645/05, ECHR 2009.....	73
<i>Cooperativa Agricola Slobozia-Hanesei v. Moldova</i> , no. 39745/02, 3 April 2007	67
<i>Copland v. the United Kingdom</i> , no. 62617/00, ECHR 2007-I	126–127
<i>Costa and Pavan v. Italy</i> , no. 54270/10, 28 August 2012	109
<i>Costello-Roberts v. the United Kingdom</i> , 25 March 1993, Series A no. 247-C.....	109
<i>Cotleş v. Romania</i> , no. 38565/97, 3 June 2003	30, 126
<i>Craxi v. Italy</i> (no. 2), no. 25337/94, 17 July 2003.....	126
<i>Cudak v. Lithuania</i> [GC], no. 15869/02, ECHR 2010.....	94, 141
<i>Cvetković v. Serbia</i> , no. 17271/04, 10 June 2008.....	46
<i>Cyprus v. Turkey</i> [GC], no. 25781/94, ECHR 2001-IV.....	69, 74, 123

—D—

<i>D. B. v. Turkey</i> , no. 33526/08, 13 July 2010.....	32
<i>D. H. and Others v. the Czech Republic</i> [GC], no. 57325/00, ECHR 2007-IV	38, 41
<i>D. J. and A. -K. R. v. Romania</i> (dec.), no. 34175/05, 20 October 2009.....	27
<i>Dadouch v. Malta</i> , no. 38816/07, 20 July 2010.....	114
<i>Dalban v. Romania</i> [GC], no. 28114/95, ECHR 1999-VI.....	27
<i>Dalea v. France</i> (dec.), no. 964/07, 2 February 2010.....	96
<i>Dalia v. France</i> , 19 February 1998, Reports 1998-I.....	42
<i>Dayanan v. Turkey</i> , no. 7377/03, 13 October 2009.....	105
<i>De Becker v. Belgium</i> , no. 214/56, Commission decision of 9 June 1958	80
<i>De Bruin v. the Netherlands</i> (dec.), no. 9765/09, 17 September 2013	90
<i>De Geouffre de la Pradelle v. France</i> , 16 December 1992, Series A no. 253-B.....	92
<i>De Ieso v. Italy</i> , no. 34383/02, 24 April 2012.....	149
<i>De Moor v. Belgium</i> , 23 June 1994, Series A no. 292-A.....	91
<i>De Saedeleer v. Belgium</i> , no. 27535/04, 24 July 2007	68
<i>De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium</i> , 18 June 1971, Series A no. 12	36
<i>Deés v. Hungary</i> , no. 2345/06, 9 November 2010.....	115, 124
<i>Del Río Prada v. Spain</i> [GC], no. 42750/09, ECHR 2013	108
<i>Demades v. Turkey</i> , no. 16219/90, 31 July 2003	122
<i>Demicoli v. Malta</i> , 27 August 1991, Series A no. 210	100, 102
<i>Demir and Baykara v. Turkey</i> [GC], no. 34503/97, ECHR 2008.....	85, 136, 140
<i>Demirbaş and Others v. Turkey</i> (dec.), nos. 1093/08 and others, 9 November 2010	22
<i>Demopoulos and Others v. Turkey</i> (dec.) [GC], nos. 46113/99 et al., ECHR 2010	37, 41, 44, 46, 47, 123, 135
<i>Dennis and Others v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 76573/01, 2 July 2002.....	51
<i>Depalle v. France</i> [GC], no. 34044/02, ECHR 2010.....	128
<i>Depauw v. Belgium</i> (dec.), no. 2115/04, 15 May 2007	46
<i>Des Fours Walderode v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 40057/98, ECHR 2004-V.....	129
<i>Deweer v. Belgium</i> , 27 February 1980, Series A no. 35.....	99
<i>Di Giovanni v. Italy</i> , no. 51160/06, 9 July 2013.....	94
<i>Di Salvo v. Italy</i> (dec.), no. 16098/05, 11 January 2007.....	63
<i>Di Sante v. Italy</i> (dec.), no. 56079/00, 24 June 2004.....	43

<i>Di Sarno and Others v. Italy</i> , no. 30765/08, 10 January 2012	115, 125
<i>Diacenco v. Romania</i> , no. 124/04, 7 February 2012	151
<i>Dickson v. the United Kingdom</i> [GC], no. 44362/04, ECHR 2007-V	116
<i>Dimitrescu v. Romania</i> , nos. 5629/03 and 3028/04, 3 June 2008.....	27
<i>Dink v. Turkey</i> , nos. 2668/07 et al., 14 September 2010	45
<i>Djokaba Lambi Longa v. the Netherlands</i> (dec.), no. 33917/12, ECHR 2012	70
<i>Doran v. Ireland</i> , no. 50389/99, ECHR 2003-X.....	43
<i>Döring v. Germany</i> (dec.), no. 37595/97, ECHR 1999-VIII	131
<i>Döşemealtı Belediyesi v. Turkey</i> (dec.), no. 50108/06, 23 March 2010	21, 68
<i>Draon v. France</i> [GC], no. 1513/03, 6 October 2005.....	129
<i>Drijfhout v. the Netherlands</i> (dec.), no. 51721/09, 22 February 2011.....	62
<i>Drozd and Janousek v. France and Spain</i> , 26 June 1992, Series A no. 240.....	68–69, 74–75
<i>Dubus S. A. v. France</i> , no. 5242/04, 11 June 2009	104
<i>Dudek v. Germany</i> (dec.), nos. 12977/09 et al., 23 November 2010.....	155
<i>Dudgeon v. the United Kingdom</i> , 22 October 1981, Series A no. 45	110, 144
<i>Dukmedjian v. France</i> , no. 60495/00, 31 January 2006	137
<i>Durđević v. Croatia</i> , no. 52442/09, ECHR 2011	110
<i>Duringer and Grunze v. France</i> (dec.), nos. 61164/00 and 18589/02, ECHR 2003-II	63
<i>Durini v. Italy</i> , no. 19217/91, Commission decision of 12 January 1994, DR 76-B	68
<i>Dvořáček and Dvořáčková v. Slovakia</i> , no. 30754/04, 28 July 2009	21

—E—

<i>E. B. v. France</i> [GC], no. 43546/02, 22 January 2008.....	111, 116
<i>E. S. v. Germany</i> , no. 262/57, Commission decision of 28 August 1957, Yearbook 1	68
<i>Eberhard and M. v. Slovenia</i> , nos. 8673/05 and 9733/05, 1 December 2009	37
<i>Eckle v. Germany</i> , 15 July 1982, Series A no. 51	
<i>Éditions Périscope v. France</i> , 26 March 1992, Series A no. 234-B.....	91
<i>Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası v. Turkey</i> , no. 20641/05, ECHR 2012.....	59–60
<i>Egmez v. Cyprus</i> , no. 30873/96, ECHR 2000-XII.....	40
<i>El Majjaoui and Stichting Toubá Moskee v. the Netherlands</i> (striking out) [GC], no. 25525/03, 20 December 2007.....	28
<i>Ellès and Others v. Switzerland</i> , no. 12573/06, 16 December 2010	95

<i>Elli Poluhas Dödsbo v. Sweden</i> , no. 61564/00, ECHR 2006-I.....	111
<i>El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia</i> [GC], no. 39630/09, ECHR 2012.....	71
<i>Emesa Sugar N. V. v. the Netherlands</i> (dec.), no. 62023/00, 13 January 2005.....	95
<i>Emine Araç v. Turkey</i> , no. 9907/02, 23 September 2008.....	95
<i>Enea v. Italy</i> [GC], no. 74912/01, ECHR 2009.....	95, 102
<i>Engel and Others v. the Netherlands</i> , 8 June 1976, Series A no. 22.....	99–101
<i>Enukidze and Girgvliani v. Georgia</i> , no. 25091/07, 26 April 2011.....	34
<i>Eon v. France</i> , no. 26118/10, 14 March 2013.....	152
<i>Epözdemir v. Turkey</i> (dec.), no. 57039/00, 31 January 2002.....	44
<i>Evans v. the United Kingdom</i> [GC], no. 6339/05, ECHR 2007-I.....	110
<i>Evenen v. the Netherlands</i> , no. 32603/96, Commission decision of 3 December 1997.....	123
<i>Eyoum-Priso v. France</i> , no. 24352/94, Commission report of 9 April 1997.....	144
<i>Ezeh and Connors v. the United Kingdom</i> [GC], nos. 39665/98 and 40086/98, ECHR 2003-X.....	102

—F—

<i>Fabris v. France</i> [GC], no. 16574/08, ECHR 2013.....	129–130
<i>Fadeyeva v. Russia</i> , no. 55723/00, ECHR 2005-IV.....	124
<i>Fairfield v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 24790/04, ECHR 2005-VI.....	23–24
<i>Fakhretdinov and Others v. Russia</i> (dec.), nos. 26716/09, 67576/09 and 7698/10, 23 September 2010.....	46, 48
<i>Farçaş v. Romania</i> (dec.), no. 32596/04, 14 September 2010.....	32
<i>Fawsie v. Greece</i> , no. 40080/07, 28 October 2010.....	120
<i>Fayed v. the United Kingdom</i> , 21 September 1994, Series A no. 294-B.....	89
<i>Fédération chrétienne des témoins de Jéhovah de France v. France</i> (dec.), no. 53430/99, ECHR 2001-XI.....	25
<i>Federation of French Medical Trade Unions and National Federation of Nurses</i> <i>v. France</i> (dec.), no. 10983/84, Commission decision of 12 May 1986, DR 47.....	57
<i>Fedotov v. Moldova</i> (dec.), no. 51838/07, 24 May 2011.....	147, 155
<i>Fedotova v. Russia</i> , no. 73225/01, 13 April 2006.....	31, 154
<i>Feldbrugge v. the Netherlands</i> , 29 May 1986, Series A no. 99.....	93
<i>Fener Rum Patrikliği (Ecumenical Patriarchy) v. Turkey</i> (dec.), no. 14340/05, 12 June 2007.....	79
<i>Fernandez v. France</i> (dec.), no. 65421/10, 17 January 2012.....	147–148
<i>Fernie v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 14881/04, 5 January 2006.....	49
<i>Ferrazzini v. Italy</i> [GC], no. 44759/98, ECHR 2001-VII.....	87, 95

<i>Ferreira Alves v. Portugal</i> (no. 6), nos. 46436/06 and 55676/08, 13 April 2010.....	41
<i>Filipović v. Serbia</i> , no. 27935/05, 20 November 2007.....	79
<i>Financial Times Ltd and Others v. the United Kingdom</i> , no. 821/03, 15 December 2009.....	38
<i>Finger v. Bulgaria</i> , no. 37346/05, 10 May 2011.....	153, 155
<i>Fischer v. Austria</i> (dec.), no. 27569/02, ECHR 2003-VI.....	106
<i>Fiume v. Italy</i> , no. 20774/05, 30 June 2009.....	94
<i>Flisar v. Slovenia</i> , no. 3127/09, 29 September 2011.....	155
<i>Flores Cardoso v. Portugal</i> , no. 2489/09, 29 May 2012.....	132
<i>Fogarty v. the United Kingdom</i> [GC], no. 37112/97, ECHR 2001-XI.....	89
<i>Folgerø and Others v. Norway</i> (dec.), no. 15472/02, 14 February 2006.....	60
<i>Folgerø and Others v. Norway</i> [GC], no. 15472/02, ECHR 2007-III.....	115
<i>Fomin v. Moldova</i> , no. 36755/06, 11 October 2011.....	155–156
<i>Foti and Others v. Italy</i> , 10 December 1982, Series A no. 56.....	84
<i>Frérot v. France</i> , no. 70204/01, 12 June 2007.....	126
<i>Fressoz and Roire v. France</i> [GC], no. 29183/95, ECHR 1999-I.....	39
<i>Friend and Others v. the United Kingdom</i> (dec.), nos. 16072/06 and 27809/08, 24 November 2009.....	114, 122
<i>Funke v. France</i> , 25 February 1993, Series A no. 256-A.....	115, 123

—G—

<i>Gäfgen v. Germany</i> [GC], no. 22978/05, ECHR 2010, 25.....	26, 27, 38, 39
<i>Gaftoniuc v. Romania</i> (dec.), no. 30934/05, 22 February 2013.....	145, 147, 154–155
<i>Gagiu v. Romania</i> , no. 63258/00, 24 February 2009.....	31, 126
<i>Gagliano Giorgi v. Italy</i> , no. 23563/07, ECHR 2012.....	150
<i>Gaglione and Others v. Italy</i> , nos. 45867/07 et al., 21 December 2010.....	42, 145, 149
<i>Galev and Others v. Bulgaria</i> (dec.), no. 18324/04, 29 September 2009.....	141
<i>Galić v. the Netherlands</i> (dec.), no. 22617/07, 9 June 2009.....	70–71
<i>Galović v. Croatia</i> (dec.), no. 54388/09, 5 March 2013.....	150
<i>García Ruiz v. Spain</i> [GC], no. 30544/96, ECHR 1999-I.....	136–138
<i>Gardean and S. C. Grup 95 SA v. Romania</i> (revision), no. 25787/04, 30 April 2013.....	63
<i>Gardel v. France</i> , no. 16428/05, ECHR 2009.....	113
<i>Garnaga v. Ukraine</i> , no. 20390/07, 16 May 2013.....	116
<i>Gas and Dubois v. France</i> (dec.), no. 25951/07, 31 August 2010.....	44, 119
<i>Gasparini v. Italy and Belgium</i> (dec.), no. 10750/03, 12 May 2009.....	72
<i>Gast and Popp v. Germany</i> , no. 29357/95, ECHR 2000-II.....	106

<i>Gayduk and Others v. Ukraine</i> (dec.), nos. 45526/99 and others, ECHR 2002-VI	132
<i>Gennari v. Italy</i> (dec.), no. 46956/99, 5 October 2000	59
<i>Gentilhomme, Schaff-Benhadj and Zerouki v. France</i> , nos. 48205/99, 48207/99 and 48209/99, 14 May 2002	68
<i>Georgel and Georgeta Stoicescu v. Romania</i> , no. 9718/03, 26 July 2011	110
<i>Georgiadis v. Greece</i> , 29 May 1997, Reports 1997-III	87
<i>Georgian Labour Party v. Georgia</i> , no. 9103/04, ECHR 2008	66
<i>Geraguyun Khorhurd Patgamavorakan Akumb v. Armenia</i> (dec.), no. 11721/04, 14 April 2009	96
<i>Giacomelli v. Italy</i> , no. 59909/00, ECHR 2006-XII	125
<i>Gillan and Quinton v. the United Kingdom</i> , no. 4158/05, ECHR 2010	115
<i>Gillberg v. Sweden</i> [GC], no. 41723/06, 3 April 2012	111–112
<i>Gillow v. the United Kingdom</i> , 24 November 1986, Series A no. 109	75, 121
<i>Giuliani and Gaggio v. Italy</i> [GC], no. 23458/02, ECHR 2011	23
<i>Giummarra and Others v. France</i> (dec.), no. 61166/00, 12 June 2001	43
<i>Giuran v. Romania</i> , no. 24360/04, ECHR 2011	146
<i>Giusti v. Italy</i> , no. 13175/03, 18 October 2011	146, 149
<i>Gladysheva v. Russia</i> , no. 7097/10, 6 December 2011	123
<i>Glass v. the United Kingdom</i> , no. 61827/00, ECHR 2004-II	109
<i>Glor v. Switzerland</i> , no. 13444/04, ECHR 2009	111
<i>Godelli v. Italy</i> , no. 33783/09, 25 September 2012	114
<i>Gorou v. Greece</i> (no. 2) [GC], no. 12686/03, 20 March 2009	87, 93
<i>Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain</i> , no. 62543/00, ECHR 2004-III	22, 88, 91
<i>Goția v. Romania</i> (dec.), no. 24315/06, 5 October 2010	111
<i>Grădinar v. Moldova</i> , no. 7170/02, 8 April 2008	24
<i>Grässer v. Germany</i> (dec.), no. 66491/01, 16 September 2004	43
<i>Gratzinger and Gratzingerova v. the Czech Republic</i> (dec.) [GC], no. 39794/98, ECHR 2002-VII	131, 135
<i>Greco v. Romania</i> , no. 75101/01, 30 November 2006	108
<i>Greek Federation of Bank Employee Unions v. Greece</i> (dec.), no. 72808/10, 6 December 2011	60–61
<i>Grišankova and Grišankovs v. Latvia</i> (dec.), no. 36117/02, ECHR 2003-II	40
<i>Groni v. Albania</i> , no. 25336/04, 7 July 2009	33
<i>Grossi and Others v. Italy</i> (revision), no. 18791/03, 30 October 2012	63
<i>Grzinčič v. Slovenia</i> , no. 26867/02, 3 May 2007	47
<i>Guerra and Others v. Italy</i> , 19 February 1998, Reports 1998-I	113
<i>Guillot v. France</i> , 24 October 1996, Reports 1996-V	116

<i>Guisset v. France</i> , no. 33933/96, ECHR 2000-IX.....	27, 104
<i>Gül v. Switzerland</i> , 19 February 1996, Reports 1996-I.....	117
<i>Gülmez v. Turkey</i> , no. 16330/02, 20 May 2008.....	95
<i>Güneş v. Turkey</i> (dec.), no. 53916/00, 13 May 2004.....	27
<i>Gurguchiani v. Spain</i> , no. 16012/06, 15 December 2009.....	105
<i>Guruyan v. Armenia</i> (dec.), no. 11456/05, 24 January 2012.....	148, 154
<i>Gutfreund v. France</i> , no. 45681/99, ECHR 2003-VII.....	89, 105
<i>Güzel Erdagöz v. Turkey</i> , no. 37483/02, 21 October 2008.....	116

—H—

<i>H. F. K. -F. v. Germany</i> , no. 25629/94, Commission report of 10 September 1996.....	144
<i>Haas v. Switzerland</i> (dec.), no. 31322/07, 20 May 2010.....	75
<i>Haas v. Switzerland</i> , no. 31322/07, 20 January 2011.....	114
<i>Haas v. the Netherlands</i> , no. 36983/97, ECHR 2004-I.....	120
<i>Hadrabová and Others v. the Czech Republic</i> (dec.), nos. 42165/02 and 466/03, 25 September 2007.....	62, 64–65
<i>Hadri-Vionnet v. Switzerland</i> , no. 55525/00, 14 February 2008.....	111
<i>Hajduová v. Slovakia</i> , no. 2660/03, 30 November 2010.....	110
<i>Halford v. the United Kingdom</i> , 25 June 1997, Reports 1997-III.....	111, 113, 126
<i>Hamer v. Belgium</i> , no. 21861/03, ECHR 2007-V.....	106
<i>Hamidovic v. Italy</i> (dec.), no. 31956/05, 13 September 2011.....	33
<i>Hanzl and Špadrna v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 30073/06, 15 January 2013.....	149
<i>Harabin v. Slovakia</i> , no. 58688/11, 20 November 2012.....	101
<i>Hardy and Maile v. the United Kingdom</i> , no. 31965/07, 14 February 2012.....	124
<i>Hartman v. the Czech Republic</i> , no. 53341/99, ECHR 2003-VIII.....	40
<i>Hartung v. France</i> (dec.), no. 10231/07, 3 November 2009.....	122, 141
<i>Harutyunyan v. Armenia</i> , no. 36549/03, ECHR 2007-III.....	79
<i>Havelka v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 7332/10, 20 September 2011.....	148, 154
<i>Helander v. Finland</i> (dec.) no. 10410/10, 10 September 2013.....	126
<i>Helmers v. Sweden</i> , 29 October 1991, Series A no. 212-A.....	95
<i>Hingitq 53 and Others v. Denmark</i> (dec.), no. 18584/04, ECHR 2006-I.....	76
<i>Hirsi Jamaa and Others v. Italy</i> [GC], no. 27765/09, ECHR 2012.....	22, 28, 75
<i>Hofmann v. Germany</i> (dec.), no. 1289/09, 23 February 2010.....	120
<i>Hokkanen v. Finland</i> (dec.), no. 25159/94, 15 May 1996.....	59
<i>Hokkanen v. Finland</i> , 23 September 1994, Series A no. 299-A.....	117

<i>Holland v. Sweden</i> (dec.), no. 27700/08, 9 February 2010.....	32
<i>Holub v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 24880/05, 14 December 2010	145, 149–151, 155
<i>Hornsby v. Greece</i> , 19 March 1997, Reports 1997-II.....	98
<i>Horsham v. the United Kingdom</i> , no. 23390/94, Commission decision of 4 September 1995.....	68
<i>Horvat v. Croatia</i> , no. 51585/99, ECHR 2001-VIII.....	40
<i>Hotter v. Austria</i> (dec.), no. 18206/06, 7 October 2010	90
<i>Howard v. the United Kingdom</i> , no. 10825/84, Commission decision of 18 October 1985, DR 52	123
<i>Hristozov and Others v. Bulgaria</i> , nos. 47039/11 and 358/12, ECHR 2012.....	23, 28, 114
<i>Hudecová and Others v. Slovakia</i> (dec.), no. 53807/09, 18 December 2012	148
<i>Humen v. Poland</i> [GC], no. 26614/95, 15 October 1999	84
<i>Hüseyin Turan v. Turkey</i> , no. 11529/02, 4 March 2008	103
<i>Hussein v. Albania and 20 Other Contracting States</i> (dec.), no. 23276/04, 14 March 2006	69
<i>Hutten-Czapska v. Poland</i> [GC], no. 35014/97, ECHR 2006-VIII	77, 81

— I —

<i>I. J. L. v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 39029/97, 6 July 1999.....	59
<i>I. T. C. Ltd v. Malta</i> (dec.), no. 2629/06, 11 December 2007.....	92
<i>Iambor v. Romania</i> (no. 1), no. 64536/01, 24 June 2008	30
<i>Ian Edgar (Liverpool) Ltd v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 37683/97, ECHR 2000-I.....	131
<i>Iatridis v. Greece</i> [GC], no. 31107/96, ECHR 1999-II	129
<i>İçyer v. Turkey</i> (dec.), no. 18888/02, ECHR 2006-I.....	46–47
<i>Idalov v. Russia</i> [GC], no. 5826/03, 22 May 2012	48, 56, 126
<i>Ignats v. Latvia</i> (dec.), no. 38494/05, 24 September 2013	41
<i>Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia</i> [GC], no. 48787/99, ECHR 2004-VII.....	68–71, 75, 81
<i>İlhan v. Turkey</i> [GC], no. 22277/93, ECHR 2000-VII	29
<i>Illiu and Others v. Belgium</i> (dec.), no. 14301/08, 19 May 2009	60
<i>Imakayeva v. Russia</i> , no. 7615/02, ECHR 2006-XIII.....	34
<i>Imbrioscia v. Switzerland</i> , 24 November 1993, Series A no. 275	105
<i>Ionescu v. Romania</i> (dec.), no. 36659/04, 1 June 2010	145, 147, 154–156
<i>Iordache v. Romania</i> , no. 6817/02, 14 October 2008.....	52
<i>İpek v. Turkey</i> (dec.), no. 39706/98, 7 November 2000.....	52
<i>Ireland v. the United Kingdom</i> , 18 January 1978, Series A no. 25	33

<i>Isaak and Others v. Turkey</i> (dec.), no. 44587/98, 28 September 2006.....	69–70
<i>Islamic Republic of Iran Shipping Lines v. Turkey</i> , no. 40998/98, ECHR 2007-V.....	21
<i>Issa and Others v. Turkey</i> , no. 31821/96, 16 November 2004.....	69
<i>Ivan Atanasov v. Bulgaria</i> , no. 12853/03, 2 December 2010.....	88
<i>Ivanțoc and Others v. Moldova and Russia</i> , no. 23687/05, 15 November 2011.....	70

—J—

<i>J. A. Pye (Oxford) Ltd and J. A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom</i> [GC], no. 44302/02, ECHR 2007-III.....	128–129
<i>James and Others v. the United Kingdom</i> , 21 February 1986, Series A no. 98.....	87
<i>Jančev v. the former Yugoslav Republic of Macedonia</i> (dec.), no. 18716/09, 4 October 2011.....	150, 154
<i>Janowiec and Others v. Russia</i> [GC], nos. 55508/07 and 29520/09, ECHR 2013.....	34–35, 83–84
<i>Jasinskis v. Latvia</i> , no. 45744/08, 21 December 2010.....	39
<i>Jeličić v. Bosnia and Herzegovina</i> (dec.), no. 41183/02, ECHR 2005-XII.....	37, 39
<i>Jenița Mocanu v. Romania</i> , no. 11770/08, 17 December 2013.....	83
<i>Jensen and Rasmussen v. Denmark</i> (dec.), no. 52620/99, 20 March 2003.....	26–27
<i>Jensen v. Denmark</i> (dec.), no. 48470/99, ECHR 2001-X.....	27
<i>Jian v. Romania</i> (dec.), no. 46640/99, 30 March 2004.....	62
<i>Jirsák v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 8968/08, 5 April 2012.....	149
<i>Johansen v. Norway</i> , 7 August 1996, Reports 1996-III.....	118
<i>Johnston and Others v. Ireland</i> , 18 December 1986, Series A no. 112.....	116, 119
<i>Johtti Sapmelacat Ry and Others v. Finland</i> (dec.), no. 42969/98, 18 January 2005.....	43
<i>Joos v. Switzerland</i> , no. 43245/07, 15 November 2012.....	151
<i>Jovanović v. Croatia</i> (dec.), no. 59109/00, ECHR 2002-III.....	79
<i>Juhas Đurić v. Serbia</i> (revision), no. 48155/06, 10 April 2012.....	153
<i>Jurisc and Collegium Mehrerav v. Austria</i> , no. 62539/00, 27 July 2006.....	96
<i>Jussila v. Finland</i> [GC], no. 73053/01, ECHR 2006-XIII.....	100, 103

—K—

<i>K. v. the United Kingdom</i> , no. 11468/85, Commission decision of 15 October 1986, DR 50.....	116
<i>K. H. and Others v. Slovakia</i> , no. 32881/04, ECHR 2009.....	113

<i>K. S. and K. S. AG v. Switzerland</i> , no. 19117/91, Commission decision of 12 January 1994, DR 76-B.....	40
<i>Kaburov v. Bulgaria</i> (dec.), no. 9035/06, 19 June 2012.....	24
<i>Kadiķis v. Latvia</i> (dec.), no. 47634/99, 29 June 2000.....	79
<i>Kafkaris v. Cyprus</i> (dec.), no. 9644/09, 21 June 2011.....	58–59
<i>Kalashnikov v. Russia</i> , no. 47095/99, ECHR 2002-VI.....	84
<i>Kamaliyevy v. Russia</i> , no. 52812/07, 3 June 2010.....	33
<i>Kanthak v. Germany</i> , no. 12474/86, Commission decision of 11 October 1988, DR 58.....	123
<i>Karakó v. Hungary</i> , no. 39311/05, 28 April 2009.....	39
<i>Karapanagiotou and Others v. Greece</i> , no. 1571/08, 28 October 2010.....	39
<i>Karassev v. Finland</i> (dec.), no. 31414/96, ECHR 1999-II.....	116
<i>Karner v. Austria</i> , no. 40016/98, ECHR 2003-IX.....	23, 28
<i>Karoussiotis v. Portugal</i> , no. 23205/08, ECHR 2011.....	45, 60–61
<i>Kaur v. the Netherlands</i> (dec.), no. 35864/11, 15 May 2012.....	53
<i>Kaya and Polat v. Turkey</i> (dec.), nos. 2794/05 and 40345/05, 21 October 2008.....	21
<i>Kearns v. France</i> , no. 35991/04, 10 January 2008.....	117
<i>Keegan v. Ireland</i> , 26 May 1994, Series A no. 290.....	117
<i>Kefalas and Others v. Greece</i> , 8 June 1995, Series A no. 318-A.....	80
<i>Kemmache v. France</i> (no. 3), 24 November 1994, Series A no. 296-C.....	135
<i>Kennedy v. the United Kingdom</i> , no. 26839/05, 18 May 2010.....	127
<i>Kerechashvili v. Georgia</i> (dec.), no. 5667/02, ECHR 2006-V.....	62
<i>Kerimov v. Azerbaijan</i> (dec.), no. 151/03, 28 September 2006.....	80
<i>Kerojärvi v. Finland</i> , 19 July 1995, Series A no. 322.....	84
<i>Kezer and Others v. Turkey</i> (dec.), no. 58058/00, 5 October 2004.....	58
<i>Khadzhiyev and Others v. Russia</i> , no. 3013/04, 6 November 2008.....	66
<i>Khamidov v. Russia</i> , no. 72118/01, 15 November 2007.....	122–123
<i>Khan v. the United Kingdom</i> , no. 35394/97, ECHR 2000-V.....	137–138
<i>Khashiyev and Akayeva v. Russia</i> , nos. 57942/00 and 57945/00, 24 February 2005.....	41
<i>Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia</i> , nos. 11082/06 and 13772/05, 25 July 2013.....	31, 120
<i>Kiiskinen v. Finland</i> (dec.), no. 26323/95, ECHR 1999-V.....	40
<i>Kikots and Kikota v. Latvia</i> (dec.), no. 54715/00, 6 June 2002.....	80
<i>Kioui v. Greece</i> (dec.), no. 52036/09, 20 September 2013.....	147–148, 154
<i>Klass and Others v. Germany</i> , 6 September 1978, Series A no. 28.....	25, 126
<i>Klyakhin v. Russia</i> , no. 46082/99, 30 November 2004.....	84

<i>Koç and Tambaş v. Turkey</i> (dec.), no. 46947/99, 24 February 2005.....	27
<i>Koç and Tosun v. Turkey</i> (dec.), no. 23852/04, 13 November 2008	50
<i>Koch v. Germany</i> , no. 497/09, 19 July 2012.....	114
<i>Kök v. Turkey</i> , no. 1855/02, 19 October 2006	91
<i>Kokhreidze and Ramishvili v. Georgia</i> (dec.), nos. 17092/07 and 22032/07, 25 September 2012.....	53
<i>Kolyadenko and Others v. Russia</i> , nos. 17423/05 et al., 28 February 2012	124–125
<i>König v. Germany</i> , 28 June 1978, Series A no. 27	91–92
<i>Konstantin Markin v. Russia</i> [GC], no. 30078/06, ECHR 2012.....	118
<i>Kopecký v. Slovakia</i> [GC], no. 44912/98, ECHR 2004-IX.....	77, 128–131
<i>Köpke v. Germany</i> (dec.), no. 420/07, 5 October 2010	113
<i>Kopp v. Switzerland</i> , 25 March 1998, Reports 1998-II	126
<i>Korenjak v. Slovenia</i> (dec.), no. 463/03, 15 May 2007	46
<i>Korizno v. Latvia</i> (dec.), no. 68163/01, 28 September 2006	84
<i>Kornakovs v. Latvia</i> , no. 61005/00, 15 June 2006.....	30, 43
<i>Korolev v. Russia</i> (dec.), no. 25551/05, 1 July 2010	145–147, 155
<i>Kotov v. Russia</i> [GC], no. 54522/00, 3 April 2012.....	21, 80, 129
<i>Koumoutsea and Others v. Greece</i> (dec.), no. 56625/00, 13 December 2001.....	144
<i>Kozacıoğlu v. Turkey</i> [GC], no. 2334/03, 19 February 2009.....	38–39
<i>Kozlova and Smirnova v. Latvia</i> (dec.), no. 57381/00, ECHR 2001-XI.....	85
<i>Kroon and Others v. the Netherlands</i> , 27 October 1994, Series A no. 297-C.....	119
<i>Krušković v. Croatia</i> , no. 46185/08, 21 June 2011.....	114
<i>Kübler v. Germany</i> , no. 32715/06, 13 January 2011	94
<i>Kudła v. Poland</i> [GC], no. 30210/96, ECHR 2000-XI.....	37
<i>Kurić and Others v. Slovenia</i> [GC], no. 26828/06, ECHR 2012	77, 81, 116
<i>Kurt v. Turkey</i> , 25 May 1998, Reports 1998-III	31
<i>Kutzner v. Germany</i> , no. 46544/99, ECHR 2002-I.....	117
<i>Kwakye-Nti and Dufie v. the Netherlands</i> (dec.), no. 31519/96, 7 November 2000.....	118
<i>Kyprianou v. Cyprus</i> [GC], no. 73797/01, ECHR 2005-XIII.....	102

—L—

<i>L. v. the Netherlands</i> , no. 45582/99, ECHR 2004-IV.....	117
<i>L'Érablière A. S. B. L. v. Belgium</i> , no. 49230/07, ECHR 2009.....	88, 91
<i>Labsi v. Slovakia</i> , no. 33809/08, 15 May 2012.....	33
<i>Laduna v. Slovakia</i> , no. 31827/02, ECHR 2011	109
<i>Ladygin v. Russia</i> (dec.), no. 35365/05, 30 August 2011	146, 156
<i>Laidin v. France</i> (no. 2), no. 39282/98, 7 January 2003.....	95

<i>Lambert v. France</i> , 24 August 1998, Reports 1998-V	127
<i>Langborger v. Sweden</i> , 22 June 1989, Series A no. 155	124
<i>Laska and Lika v. Albania</i> , nos. 12315/04 and 17605/04, 20 April 2010	44
<i>Laskey, Jaggard and Brown v. the United Kingdom</i> , 19 February 1997, Reports 1997-I	110
<i>Latak v. Poland</i> (dec.), no. 52070/08, 12 October 2010	46
<i>Lauko v. Slovakia</i> , 2 September 1998, Reports 1998-VI	103
<i>Le Calvez v. France</i> , 29 July 1998, Reports 1998-V	90
<i>Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium</i> , 23 June 1981, Series A no. 43	87, 92
<i>Leander v. Sweden</i> , 26 March 1987, Series A no. 116	112
<i>Leandro Da Silva v. Luxembourg</i> , no. 30273/07, 11 February 2010	46
<i>Lechesne v. France</i> , no. 20264/92, Commission report of 21 May 1997	144
<i>Lederer v. Germany</i> (dec.), no. 6213/03, ECHR 2006-VI	131
<i>Léger v. France</i> (striking out) [GC], no. 19324/02, 30 March 2009	28, 154
<i>Lehtinen v. Finland</i> (dec.), no. 39076/97, ECHR 1999-VII	37
<i>Lenzing AG v. Germany</i> (dec.), no. 39025/97, 9 September 1998	74
<i>Leon and Agnieszka Kania v. Poland</i> , no. 12605/03, 21 July 2009	124
<i>Lepojić v. Serbia</i> , no. 13909/05, 6 November 2007	79
<i>Levänen and Others v. Finland</i> (dec.), no. 34600/03, 11 April 2006	131
<i>Libert v. Belgium</i> (dec.), no. 44734/98, 8 July 2004	97
<i>Lienhardt v. France</i> (dec.), no. 12139/10, 13 September 2011	41
<i>Liepājnieks v. Latvia</i> (dec), no. 37586/06, 2 November 2010	40
<i>Liga Portuguesa de Futebol Profissional v. Portugal</i> (dec.), no. 49639/09, 3 April 2012	149, 156
<i>Lilly France v. France</i> (dec.), no. 53892/00, 3 December 2002	104
<i>Löffler v. Austria</i> , no. 30546/96, 3 October 2000	106
<i>Loiseau v. France</i> (dec.), no. 46809/99, ECHR 2003-XII	95
<i>Loizidou v. Turkey</i> (preliminary objections), 23 March 1995, Series A no. 310	21, 69, 74, 81
<i>Loizidou v. Turkey</i> , 18 December 1996, Reports 1996-VI	122
<i>Lopata v. Russia</i> , no. 72250/01, 13 July 2010	30–31
<i>Lopez Cifuentes v. Spain</i> (dec.), no. 18754/06, 7 July 2009	70, 72
<i>López Ostra v. Spain</i> , 9 December 1994, Series A no. 303-C	109, 115, 121, 124
<i>Losonci Rose and Rose v. Switzerland</i> , no. 664/06, 9 November 2010	116
<i>Lowe v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 12486/07, 8 September 2009	58
<i>Luchaninova v. Ukraine</i> , no. 16347/02, 9 June 2011	151
<i>Lüdi v. Switzerland</i> , 15 June 1992, Series A no. 238	113

<i>Lukenda v. Slovenia</i> , no. 23032/02, ECHR 2005-X	47
<i>Luordo v. Italy</i> , no. 32190/96, ECHR 2003-IX	127
<i>Lutz v. Germany</i> , 25 August 1987, Series A no. 123.....	100, 103
<i>Lyons v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 15227/03, ECHR 2003-IX	86

—M—

<i>M. v. Denmark</i> , no. 17392/90, Commission decision of 14 October 1992, DR 73	75
<i>M. v. the United Kingdom</i> , no. 13284/87, Commission decision of 15 October 1987, DR 54	65
<i>M. B. v. the United Kingdom</i> , no. 22920/93, Commission decision of 6 April 1994, DR 77-B.....	117
<i>M. K. v. France</i> , no. 19522/09, 18 April 2013.....	113
<i>M. S. S. v. Belgium and Greece</i> [GC], no. 30696/09, 21 January 2011.....	45
<i>Maaouia v. France</i> [GC], no. 39652/98, ECHR 2000-X.....	96, 104
<i>Macedo da Costa v. Luxembourg</i> (dec.), no. 26619/07, 5 June 2012.....	106
<i>Mackay and BBC Scotland v. the United Kingdom</i> , no. 10734/05, 7 December 2010	97
<i>Makharadze and Sikharulidze v. Georgia</i> , no. 35254/07, 22 November 2011	33
<i>Malhous v. the Czech Republic</i> (dec.) [GC], no. 33071/96, ECHR 2000-XII.....	28, 131
<i>Malige v. France</i> , 23 September 1998, Reports 1998-VII	103
<i>Malone v. the United Kingdom</i> , 2 August 1984, Series A no. 82.....	126–127
<i>Maltzan and Others v. Germany</i> (dec.) [GC], nos. 71916/01, 71917/01 and 10260/02, ECHR 2005-V	128, 131
<i>Mamatkulov and Askarov v. Turkey</i> [GC], nos. 46827/99 and 46951/99, ECHR 2005-I.....	20, 30, 32, 96
<i>Mann v. the United Kingdom and Portugal</i> (dec.), no. 360/10, 1 February 2011	59
<i>Mannai v. Italy</i> , no. 9961/10, 27 March 2012	33
<i>Manoilescu and Dobrescu v. Romania and Russia</i> (dec.), no. 60861/00, ECHR 2005-VI	70
<i>Manuel v. Portugal</i> (dec.), no. 62341/00, 31 January 2002.....	59
<i>Marckx v. Belgium</i> , 13 June 1979, Series A no. 31	117, 120, 129
<i>Marckx v. Belgium</i> , Commission report of 10 December 1977, Series B no. 29	116
<i>Margareta and Roger Andersson v. Sweden</i> , 25 February 1992, Series A no. 226-A	126
<i>Marion v. France</i> , no. 30408/02, 20 December 2005.....	137
<i>Markovic and Others v. Italy</i> [GC], no. 1398/03, ECHR 2006-XIV	69, 90

<i>Martínez Martínez and Pino Manzano v. Spain</i> , no. 61654/08, 3 July 2012.....	124
<i>Maskhadova and Others v. Russia</i> , no. 18071/05, 6 June 2013	112
<i>Maslov v. Austria</i> [GC], no. 1638/03, ECHR 2008	118
<i>Maslova and Nalbandov v. Russia</i> , no. 839/02, 24 January 2008	34
<i>Masson and Van Zon v. the Netherlands</i> , 28 September 1995, Series A no. 327-A.....	89–90
<i>Massuero v. Italy</i> (dec.), no. 58587/00, 1 April 2004	59
<i>Matoušek v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 9965/08, 29 March 2011	149
<i>Matter v. Slovakia</i> , no. 31534/96, 5 July 1999	109
<i>Matthews v. the United Kingdom</i> [GC], no. 24833/94, ECHR 1999-I	73
<i>Matveyev v. Russia</i> , no. 26601/02, 3 July 2008	84
<i>Matyjek v. Poland</i> (dec.), no. 38184/03, ECHR 2006-VII	104
<i>McCann v. the United Kingdom</i> , no. 19009/04, 13 May 2008	122
<i>McCann and Others v. the United Kingdom</i> , 27 September 1995, Series A no. 324.....	23
<i>McElhinney v. Ireland and the United Kingdom</i> (dec.) [GC], no. 31253/96, 9 February 2000	70
<i>McFarlane v. Ireland</i> [GC], no. 31333/06, 10 September 2010.....	42–43, 46
<i>McFeeley and Others v. the United Kingdom</i> , no. 8317/78, Commission decision of 15 May 1980, DR 20.....	66
<i>McGinley and Egan v. the United Kingdom</i> , 9 June 1998, Reports 1998-III	113
<i>McKay-Kopecka v. Poland</i> (dec.), no. 45320/99, 19 September 2006.....	121
<i>McKerr v. the United Kingdom</i> , no. 28883/95, ECHR 2001-III.....	23
<i>McLeod v. the United Kingdom</i> , 23 September 1998, Reports 1998-VII.....	115
<i>McMichael v. the United Kingdom</i> , 24 February 1995, Series A no. 307-B	95
<i>McShane v. the United Kingdom</i> , no. 43290/98, 28 May 2002	31
<i>Medvedyev and Others v. France</i> [GC], no. 3394/03, ECHR 2010	69
<i>Meftah and Others v. France</i> [GC], nos. 32911/96, 35237/97 and 34595/97, ECHR 2002-VII	106
<i>Megadat. com SRL v. Moldova</i> , no. 21151/04, ECHR 2008	132
<i>Mehmet Nuri Özen and Others v. Turkey</i> , nos. 15672/08 et al., 11 January 2011.....	125, 127
<i>Mehmet Salih and Abdülsamet Çakmak v. Turkey</i> , no. 45630/99, 29 April 2004.....	124
<i>Melnik v. Ukraine</i> , no. 72286/01, 28 March 2006	63
<i>Meltex Ltd v. Armenia</i> (dec.), no. 37780/02, 27 May 2008	79
<i>Menteş and Others v. Turkey</i> , 28 November 1997, Reports 1997-VIII.....	109, 121
<i>Mentzen v. Latvia</i> (dec.), no. 71074/01, ECHR 2004-XII	116, 134, 140, 141

<i>Merger and Cros v. France</i> (dec.), no. 68864/01, 11 March 2004.....	38
<i>Merit v. Ukraine</i> , no. 66561/01, 30 March 2004	43
<i>Messina v. Italy</i> (no. 2), no. 25498/94, ECHR 2000-X	120
<i>Micallef v. Malta</i> [GC], no. 17056/06, ECHR 2009.....	22–24, 39, 97, 144
<i>Michalak v. Poland</i> (dec.), no. 24549/03, 1 March 2005	46
<i>Michaud v. France</i> , no. 12323/11, ECHR 2012	26, 73, 111
<i>Mieg de Boofzheim v. France</i> (dec.), no. 52938/99, ECHR 2002-X.....	104
<i>Migliore and Others v. Italy</i> (dec.), nos. 58511/13, 59971/13 and 59987/13, 12 November 2013	63, 65
<i>Mihova v. Italy</i> (dec.), no. 25000/07, 30 March 2010	92
<i>Mikolajová v. Slovakia</i> , no. 4479/03, 18 January 2011	43, 112
<i>Mikulić v. Croatia</i> , no. 53176/99, ECHR 2002-I.....	114
<i>Mileva and Others v. Bulgaria</i> , nos. 43449/02 and 21475/04, 25 November 2010	115
<i>Milošević v. the Netherlands</i> (dec.), no. 77631/01, 19 March 2002	44
<i>Miroļubovs and Others v. Latvia</i> , no. 798/05, 15 September 2009	62, 64–66
<i>Miszczyński v. Poland</i> (dec.), no. 23672/07, 8 February 2011	63
<i>Moldovan and Others v. Romania</i> (dec.), nos. 8229/04 et al., 15 February 2011	59
<i>Mółka v. Poland</i> (dec.), no. 56550/00, ECHR 2006-IV	111
<i>Monedero Angora v. Spain</i> (dec.), no. 41138/05, ECHR 2008	104
<i>Monnat v. Switzerland</i> , no. 73604/01, ECHR 2006-X	22
<i>Monory v. Romania and Hungary</i> , no. 71099/01, 5 April 2005.....	117
<i>Montcornet de Caumont v. France</i> (dec.), no. 59290/00, ECHR 2003-VII	106
<i>Montera v. Italy</i> (dec.), no. 64713/01, 9 July 2002.....	104
<i>Moon v. France</i> , no. 39973/03, 9 July 2009	27
<i>Mooren v. Germany</i> [GC], no. 11364/03, 9 July 2009	45
<i>Moreira Barbosa v. Portugal</i> (dec.), no. 65681/01, ECHR 2004-V	39, 49
<i>Moreno Gómez v. Spain</i> , no. 4143/02, ECHR 2004-X.....	124
<i>Moretti and Benedetti v. Italy</i> , no. 16318/07, 27 April 2010.....	68, 118
<i>Moskal v. Poland</i> , no. 10373/05, 15 September 2009	133
<i>Moskovets v. Russia</i> , no. 14370/03, 23 April 2009.....	27
<i>Mosley v. the United Kingdom</i> , no. 48009/08, 10 May 2011	110
<i>Mouillet v. France</i> (dec.), no. 27521/04, 13 September 2007	101
<i>Moustaquim v. Belgium</i> , 18 February 1991, Series A no. 193	119
<i>MPP Golub v. Ukraine</i> (dec.), no. 6778/05, ECHR 2005-XI.....	38, 44
<i>Mrkić v. Croatia</i> (dec.), no. 7118/03, 8 June 2006	78–79
<i>Municipal Section of Antilly v. France</i> (dec.), no. 45129/98, ECHR 1999-VIII.....	21, 68

<i>Murray v. the United Kingdom</i> , 28 October 1994, Series A no. 300-A	123
<i>Mustafa and Armağan Akın v. Turkey</i> , no. 4694/03, 6 April 2010.....	118–119
<i>Mutlu v. Turkey</i> , no. 8006/02, 10 October 2006	124
<i>Mykhaylenko and Others v. Ukraine</i> , nos. 35091/02 et al., ECHR 2004-XII.....	67

—N—

<i>N. K. M. v. Hungary</i> , no. 66529/11, 14 May 2013	131
<i>Nada v. Switzerland</i> [GC], no. 10593/08, ECHR 2012	26, 71, 73, 115
<i>Nagovitsyn and Nalgiyev v. Russia</i> (dec.), nos. 27451/09 and 60650/09, 23 September 2010.....	46–48
<i>Narinen v. Finland</i> , no. 45027/98, 1 June 2004.....	126
<i>Nassau Verzekering Maatschappij N. V. v. the Netherlands</i> (dec.), no. 57602/09, 4 October 2011.....	24
<i>Naydyon v. Ukraine</i> , no. 16474/03, 14 October 2010	31
<i>Nekvedavicius v. Germany</i> (dec.), no. 46165/99, 19 June 2003	117
<i>Nencheva and Others v. Bulgaria</i> , no. 48609/06, 18 June 2013	29
<i>Neves e Silva v. Portugal</i> , 27 April 1989, Series A no. 153-A.....	91
<i>Nicoleta Gheorghe v. Romania</i> , no. 23470/05, 3 April 2012	100, 103, 153
<i>Niemietz v. Germany</i> , 16 December 1992, Series A no. 251-B.....	109, 111, 115, 121–122, 125
<i>Nikolova and Vandova v. Bulgaria</i> , no. 20688/04, 17 December 2013	101
<i>Nikula v. Finland</i> (dec.), no. 31611/96, 30 November 2000	40
<i>Nizomkhon Dzhurayev v. Russia</i> , no. 31890/11, 3 October 2013.....	33
<i>Nogolica v. Croatia</i> (dec.), no. 77784/01, ECHR 2002-VIII	46–47
<i>Nolan and K. v. Russia</i> , no. 2512/04, 12 February 2009	35
<i>Nold v. Germany</i> , no. 27250/02, 29 June 2006.....	63
<i>Nölkenbockhoff v. Germany</i> , 25 August 1987, Series A no. 123.....	24
<i>Norbert Sikorski v. Poland</i> , no. 17599/05, 22 October 2009.....	42–43
<i>Normann v. Denmark</i> (dec.), no. 44704/98, 14 June 2001	27
<i>Novinskiy v. Russia</i> , no. 11982/02, 10 February 2009.....	31
<i>Novoseletskiy v. Ukraine</i> , no. 47148/99, ECHR 2005-II.....	125
<i>Nurmagomedov v. Russia</i> , no. 30138/02, 7 June 2007	31, 106
<i>Nylund v. Finland</i> (dec.), no. 27110/95, ECHR 1999-VI.....	117

—O—

<i>O'Halloran and Francis v. the United Kingdom</i> [GC], nos. 15809/02 and 25624/02, ECHR 2007-III	144
<i>ОАО Нефтяная Компания Yukos v. Russia</i> , no. 14902/04, 20 September 2011	59–61
<i>Öcalan v. Turkey</i> (dec.), no. 5980/07, 6 July 2010	107
<i>Öcalan v. Turkey</i> [GC], no. 46221/99, ECHR 2005-IV	69
<i>Odièvre v. France</i> [GC], no. 42326/98, ECHR 2003-III	114
<i>Oferta Plus SRL v. Moldova</i> , no. 14385/04, 19 December 2006	31
<i>Ohlen v. Denmark</i> (striking out), no. 63214/00, 24 February 2005	27
<i>Olaechea Cahuas v. Spain</i> , no. 24668/03, ECHR 2006-X	33
<i>Olbertz v. Germany</i> (dec.), no. 37592/97, ECHR 1999-V	131
<i>Olczak v. Poland</i> (dec.), no. 30417/96, ECHR 2002-X	132
<i>Oleksandr Volkov v. Ukraine</i> , no. 21722/11, ECHR 2013	101, 111
<i>Oleksy v. Poland</i> (dec.), no. 1379/06, 16 June 2009	27
<i>Ölmez v. Turkey</i> (dec.), no. 39464/98, 1 February 2005	51
<i>Olujić v. Croatia</i> , no. 22330/05, 5 February 2009	94
<i>Omkanananda and Divine Light Zentrum v. Switzerland</i> , no. 8118/77, Commission decision of 19 March 1981, DR 25	58
<i>Öneryıldız v. Turkey</i> [GC], no. 48939/99, ECHR 2004-XII	124, 128
<i>Orlić v. Croatia</i> , no. 48833/07, 21 June 2011	123
<i>Oršuš and Others v. Croatia</i> [GC], no. 15766/03, ECHR 2010	95
<i>Osman v. the United Kingdom</i> , 28 October 1998, Reports 1998-VIII	90
<i>Osmanov and Husseinov v. Bulgaria</i> (dec.), nos. 54178/00 and 59901/00, 4 September 2003	27
<i>Österreichischer Rundfunk v. Austria</i> (dec.), no. 57597/00, 25 May 2004	21
<i>Otto v. Germany</i> (dec.), no. 21425/06, 10 November 2009	52
<i>Özpinar v. Turkey</i> , no. 20999/04, 19 October 2010	111
<i>Öztürk v. Germany</i> , 21 February 1984, Series A no. 73	99–100

—P—

<i>P. and S. v. Poland</i> , no. 57375/08, 30 October 2012	110
<i>P. B. and J. S. v. Austria</i> , no. 18984/02, 22 July 2010	119
<i>P. G. and J. H. v. the United Kingdom</i> , no. 44787/98, ECHR 2001-IX	114, 126
<i>Paëffgen GmbH v. Germany</i> (dec.), nos. 25379/04, 21688/05, 21722/05 and 21770/05, 18 September 2007	129
<i>Paksas v. Lithuania</i> [GC], no. 34932/04, ECHR 2011	39, 94, 104
<i>Paladi v. Moldova</i> [GC], no. 39806/05, 10 March 2009	32, 33

<i>Palić v. Bosnia and Herzegovina</i> , no. 4704/04, 15 February 2011	82
<i>Panjeheighalehei v. Denmark</i> (dec.), no. 11230/07, 13 October 2009.....	96
<i>Pannullo and Forte v. France</i> , no. 37794/97, ECHR 2001-X.....	111
<i>Papachelas v. Greece</i> [GC], no. 31423/96, ECHR 1999-II.....	51
<i>Papamichalopoulos and Others v. Greece</i> , 24 June 1993, Series A no. 260-B	81
<i>Papon v. France</i> (dec.), no. 344/04, ECHR 2005-XI	96
<i>Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia</i> , no. 14258/03, 7 February 2008	46
<i>Paşa and Erkan Erol v. Turkey</i> , no. 51358/99, 12 December 2006	25
<i>Patera v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 25326/03, 10 January 2006	59
<i>Pauger v. Austria</i> , no. 24872/94, Commission decision of 9 January 1995, DR 80-B	60
<i>Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 46477/99, 7 June 2001	49
<i>Paulino Tomás v. Portugal</i> (dec.), no. 58698/00, ECHR 2003-VIII.....	43
<i>Peck v. the United Kingdom</i> , no. 44647/98, ECHR 2003-I.....	109, 113
<i>Peers v. Greece</i> , no. 28524/95, ECHR 2001-III	30
<i>Pellegrin v. France</i> [GC], no. 28541/95, ECHR 1999-VIII	93
<i>Pellegriti v. Italy</i> (dec.), no. 77363/01, 26 May 2005.....	44
<i>Peñafiel Salgado v. Spain</i> (dec.), no. 65964/01, 16 April 2002	85, 96, 104
<i>Peraldi v. France</i> (dec.), no. 2096/05, 7 April 2009	37, 60
<i>Perez v. France</i> [GC], no. 47287/99, ECHR 2004-I	92, 93
<i>Perlala v. Greece</i> , no. 17721/04, 22 February 2007.....	136–137
<i>Peruzzo and Martens v. Germany</i> (dec.), nos. 7841/08 and 57900/12, 4 June 2013.....	113
<i>Petra v. Romania</i> , 23 September 1998, Reports 1998-VII	31
<i>Petrina v. Romania</i> , no. 78060/01, 14 October 2008	112
<i>Pfeifer v. Austria</i> , no. 12556/03, 15 November 2007	112
<i>Philis v. Greece</i> (no. 2), 27 June 1997, Reports 1997-IV	92
<i>Philis v. Greece</i> , no. 28970/95, Commission decision of 17 October 1996.....	65
<i>Phillips v. the United Kingdom</i> , no. 41087/98, ECHR 2001-VII	106
<i>Piechowicz v. Poland</i> , no. 20071/07, 17 April 2012	120
<i>Pierre-Bloch v. France</i> , 21 October 1997, Reports 1997-VI	96, 104
<i>Piętka v. Poland</i> , no. 34216/07, 16 October 2012	149
<i>Pini and Others v. Romania</i> , nos. 78028/01 and 78030/01, ECHR 2004-V	117–118
<i>Pisano v. Italy</i> (striking out) [GC], no. 36732/97, 24 October 2002	28
<i>Pišťorová v. the Czech Republic</i> , no. 73578/01, 26 October 2004	129
<i>Pla and Puncernau v. Andorra</i> , no. 69498/01, ECHR 2004-VIII	120, 137

<i>Plechanow v. Poland</i> , no. 22279/04, 7 July 2009.....	129
<i>Płoski v. Poland</i> , no. 26761/95, 12 November 2002	109, 121
<i>POA and Others v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 59253/11, 21 May 2013	60–61
<i>Pocius v. Lithuania</i> , no. 35601/04, 6 July 2010.....	95
<i>Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain</i> , no. 34147/06, 21 September 2010	24, 112
<i>Popov v. Moldova</i> , no. 74153/01, 18 January 2005.....	64
<i>Poslu and Others v. Turkey</i> , nos. 6162/04 et al., 8 June 2010.....	52
<i>Post v. the Netherlands</i> (dec.), no. 21727/08, 20 January 2009	29
<i>Powell and Rayner v. the United Kingdom</i> , 21 February 1990, Series A no. 172.....	124
<i>Poznanski and Others v. Germany</i> (dec.), no. 25101/05, 3 July 2007.....	62
<i>Predescu v. Romania</i> , no. 21447/03, 2 December 2008.....	62
<i>Predil Anstalt v. Italy</i> (dec.), no. 31993/96, 14 March 2002	46
<i>Prencipe v. Monaco</i> , no. 43376/06, 16 July 2009	42
<i>Pressos Compania Naviera S. A. and Others v. Belgium</i> , 20 November 1995, Series A no. 332	44–45
<i>Pretty v. the United Kingdom</i> , no. 2346/02, ECHR 2002-III	109, 113
<i>Preussische Treuhand GmbH & Co. KG a. A. v. Poland</i> (dec.), no. 47550/06, 7 October 2008.....	81
<i>Price v. the United Kingdom</i> , no. 12402/86, Commission decision of 9 March 1988, DR 55.....	120
<i>Pridatchenko and Others v. Russia</i> , nos. 2191/03, 3104/03, 16094/03 and 24486/03, 21 June 2007	94
<i>Prokopovich v. Russia</i> , no. 58255/00, ECHR 2004-XI	121
<i>Prystavska v. Ukraine</i> (dec.), no. 21287/02, ECHR 2002-X.....	40
<i>Puchstein v. Austria</i> , no. 20089/06, 28 January 2010.....	47
<i>Putistin v. Ukraine</i> , no. 16882/03, 21 November 2013	112
<i>Putz v. Austria</i> , 22 February 1996, Reports 1996-I	102

—Q—

<i>Quark Fishing Limited v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 15305/06, ECHR 2006-XIV	76

—R—

<i>R. v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 33506/05, 4 January 2007	105
<i>R. R. v. Poland</i> , no. 27617/04, ECHR 2011.....	109
<i>Radio France and Others v. France</i> (dec.), no. 53984/00, ECHR 2003-X.....	21, 43

<i>Raimondo v. Italy</i> , 22 February 1994, Series A no. 281-A.....	28, 105
<i>Rambus Inc. v. Germany</i> (dec.) no. 40382/04, 16 June 2009	72
<i>Ramsahai and Others v. the Netherlands</i> [GC], no. 52391/99, ECHR 2007-II	23
<i>Raninen v. Finland</i> , 16 December 1997, Reports 1997-VIII.....	109
<i>Rantsev v. Cyprus and Russia</i> , no. 25965/04, ECHR 2010	74
<i>Rasmussen v. Denmark</i> , 28 November 1984, Series A no. 87.....	114
<i>Ravnsborg v. Sweden</i> , 23 March 1994, Series A no. 283-B	102
<i>Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey</i> (dec.), nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 and 41344/98, 3 October 2000.....	96, 104
<i>Řehák v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 67208/01, 18 May 2004	63
<i>Reinprecht v. Austria</i> , no. 67175/01, ECHR 2005-XII.....	108
<i>Reklos and Davourlis v. Greece</i> , no. 1234/05, 15 January 2009	112
<i>Revel and Mora v. France</i> (dec.), no. 171/03, 15 November 2005	88
<i>Rezgui v. France</i> (dec.), no. 49859/99, ECHR 2000-XI.....	40
<i>Rhazali and Others v. France</i> (dec.), no. 37568/09, 10 April 2012	41
<i>Riad and Idiab v. Belgium</i> , nos. 29787/03 and 29810/03, 24 January 2008	39
<i>Riener v. Bulgaria</i> , no. 46343/99, 23 May 2006	59
<i>Rinck v. France</i> (dec.), no. 18774/09, 19 October 2010.....	145, 147, 154
<i>Ringeisen v. Austria</i> , 16 July 1971, Series A no. 13.....	37, 92
<i>Rizi v. Albania</i> (dec), no. 49201/06, 8 November 2011	98
<i>Robert Lesjak v. Slovenia</i> , no. 33946/03, 21 July 2009.....	47
<i>Roche v. the United Kingdom</i> [GC], no. 32555/96, ECHR 2005-X.....	89–90
<i>Romańczyk v. France</i> , no. 7618/05, 18 November 2010	98
<i>Rosenzweig and Bonded Warehouses Ltd v. Poland</i> , no. 51728/99, 28 July 2005	132
<i>Rossi and Others v. Italy</i> (dec.), nos. 55185/08 et al., 16 December 2008.....	25
<i>Rotaru v. Romania</i> [GC], no. 28341/95, ECHR 2000-V	112
<i>RTBF v. Belgium</i> , no. 50084/06, 29 March 2011	97
<i>Rudzińska v. Poland</i> (dec.), no. 45223/99, ECHR 1999-VI.....	132
<i>Ruiz-Mateos v. Spain</i> , 23 June 1993, Series A no. 262	94
<i>Ryabov v. Russia</i> , no. 3896/04, 31 January 2008.....	31
<i>Ryabykh v. Russia</i> , no. 52854/99, ECHR 2003-IX.....	132

—S—

<i>S. and Marper v. the United Kingdom</i> [GC], nos. 30562/04 and 30566/04, ECHR 2008	112, 114, 140
<i>S. H. and Others v. Austria</i> , no. 57813/00, 1 April 2010.....	116
<i>S. P., D. P. and A. T. v. the United Kingdom</i> , no. 23715/94, Commission decision of 20 May 1996	29

<i>Sabanchiyeva and Others v. Russia</i> , no. 38450/05, ECHR 2013	112
<i>Sablon v. Belgium</i> , no. 36445/97, 10 April 2001	98
<i>Sabri Güneş v. Turkey</i> [GC], no. 27396/06, 29 June 2012	48, 50, 52
<i>Saccoccia v. Austria</i> (dec.), no. 69917/01, 5 July 2007	98, 106
<i>Sadak v. Turkey</i> , nos. 25142/94 and 27099/95, 8 April 2004	59
<i>Saghinadze and Others v. Georgia</i> , no. 18768/05, 27 May 2010	38, 44, 128
<i>Şahmo v. Turkey</i> (dec.), no. 37415/97, 1 April 2003	50
<i>Saint-Paul Luxembourg S. A. v. Luxembourg</i> , no. 26419/10, 18 April 2013	123
<i>Sakellaropoulos v. Greece</i> (dec.), no. 38110/08, 6 January 2011	95
<i>Sakhnovskiy v. Russia</i> [GC], no. 21272/03, 2 November 2010	43
<i>Salabiaku v. France</i> , 7 October 1988, Series A no. 141-A	104
<i>Salduz v. Turkey</i> [GC], no. 36391/02, ECHR 2008	105
<i>Salesi v. Italy</i> , 26 February 1993, Series A no. 257-E	93
<i>Salman v. Turkey</i> [GC], no. 21986/93, ECHR 2000-VII	23
<i>Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania</i> (dec.), no. 48107/99, 25 May 2004	54
<i>Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish v. Romania</i> , no. 48107/99, 12 January 2010	92
<i>San Leonard Band Club v. Malta</i> , no. 77562/01, ECHR 2004-IX	98
<i>Sánchez Ramirez v. France</i> , no. 48787/99, Commission decision of 24 June 1996, DR 86-B	69
<i>Sancho Cruz and 14 other Agrarian Reform cases v. Portugal</i> , nos. 8851/07 et al., 18 January 2011	149
<i>Şandru and Others v. Romania</i> , no. 22465/03, 8 December 2009	83
<i>Sanles Sanles v. Spain</i> (dec.), no. 48335/99, ECHR 2000-XI	24
<i>Sapeyan v. Armenia</i> , no. 35738/03, 13 January 2009	50
<i>Sargsyan v. Azerbaijan</i> (dec.) [GC], no. 40167/06, 14 December 2011	55
<i>Savino and Others v. Italy</i> , nos. 17214/05, 20329/05 and 42113/04, 28 April 2009	94
<i>Savridin Dzhurayev v. Russia</i> , no. 71386/10, ECHR 2013	33
<i>Savu v. Romania</i> (dec.), no. 29218/05, 11 October 2011	150, 154
<i>Scavuzzo-Hager and Others v. Switzerland</i> (dec.), no. 41773/98, 30 November 2004	42
<i>Schalk and Kopf v. Austria</i> , no. 30141/04, ECHR 2010	119
<i>Schmautzer v. Austria</i> , 23 October 1995, Series A no. 328-A	103
<i>Schouten and Meldrum v. the Netherlands</i> , 9 December 1994, Series A no. 304	93
<i>Schwizgebel v. Switzerland</i> , no. 25762/07, ECHR 2010	111
<i>Sciacca v. Italy</i> , no. 50774/99, ECHR 2005-I	112
<i>Scoppola v. Italy</i> (no. 2) [GC], no. 10249/03, 17 September 2009	42, 45, 54

<i>Scordino v. Italy</i> (dec.), no. 36813/97, ECHR 2003-IV	44
<i>Scordino v. Italy</i> (no. 1) [GC], no. 36813/97, ECHR 2006-V	26–27, 43, 46–47, 135
<i>Scozzari and Giunta v. Italy</i> [GC], nos. 39221/98 and 41963/98, ECHR 2000-VIII.....	20
<i>Sdružení Jihočeské Matky v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 19101/03, 10 July 2006.....	88
<i>Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina</i> [GC], nos. 27996/06 and 34836/06, ECHR 2009	26, 67, 74
<i>Sejdovic v. Italy</i> [GC], no. 56581/00, ECHR 2006-II.....	39, 42, 44
<i>Selçuk and Asker v. Turkey</i> , 24 April 1998, Reports 1998-II	123
<i>Selmouni v. France</i> [GC], no. 25803/94, ECHR 1999-V	37, 43
<i>Senator Lines GmbH v. fifteen member States of the European Union</i> (dec.) [GC], no. 56672/00, ECHR 2004-IV.....	25
<i>Sergey Zolotukhin v. Russia</i> [GC], no. 14939/03, ECHR 2009.....	27, 108
<i>Şerife Yiğit v. Turkey</i> [GC], no. 3976/05, 2 November 2010.....	119
<i>Shamayev and Others v. Georgia and Russia</i> (dec.), no. 36378/02, 16 September 2003	57
<i>Shamayev and Others v. Georgia and Russia</i> , no. 36378/02, ECHR 2005-III	35
<i>Shefer v. Russia</i> (dec.), no. 45175/04, 13 March 2012	145–146, 148
<i>Shevanova v. Latvia</i> (striking out) [GC], no. 58822/00, 7 December 2007	28
<i>Shimovolos v. Russia</i> , no. 30194/09, 21 June 2011	113
<i>Sidabras and Džiautas v. Lithuania</i> (dec.), nos. 55480/00 and 59330/00, 1 July 2003	104
<i>Sidabras and Džiautas v. Lithuania</i> , nos. 55480/00 and 59330/00, ECHR 2004-VIII.....	111–112
<i>Sigalas v. Greece</i> , no. 19754/02, 22 September 2005	92
<i>Šikić v. Croatia</i> , no. 9143/08, 15 July 2010.....	94
<i>Siliadin v. France</i> , no. 73316/01, ECHR 2005-VII	22, 71
<i>Silickienė v. Lithuania</i> , no. 20496/02, 10 April 2012	106
<i>Šilih v. Slovenia</i> [GC], no. 71463/01, 9 April 2009.....	76–77, 80, 82–83
<i>Silver and Others v. the United Kingdom</i> , 25 March 1983, Series A no. 61	125
<i>Simitzi-Papachristou and Others v. Greece</i> (dec.), nos. 50634/11 et al., 5 November 2013	65
<i>Sindicatul Păstorul cel Bun v. Romania</i> [GC], no. 2330/09, ECHR 2013.....	56–57
<i>Sisojeva and Others v. Latvia</i> (striking out) [GC], no. 60654/00, ECHR 2007-I.....	28, 31, 137

<i>Skorobogatykh v. Russia</i> (dec.), no. 37966/02, 8 June 2006	87
<i>Slavgorodski v. Estonia</i> (dec.), no. 37043/97, ECHR 1999-II.....	43
<i>Slaviček v. Croatia</i> (dec.), no. 20862/02, 4 July 2002	43
<i>Slivenko and Others v. Latvia</i> (dec.) [GC], no. 48321/99, ECHR 2002-II.....	129
<i>Slivenko v. Latvia</i> [GC], no. 48321/99, ECHR 2003-X.....	118
<i>Smirnov v. Russia</i> (dec.), no. 14085/04, 6 July 2006.....	40, 96
<i>Smirnova v. Russia</i> , nos. 46133/99 and 48183/99, ECHR 2003-IX.....	114
<i>Société Colas Est and Others v. France</i> , no. 37971/97, ECHR 2002-III	122
<i>Söderman v. Sweden</i> [GC], no. 5786/08, ECHR 2013	71, 112
<i>Soering v. the United Kingdom</i> , 7 July 1989, Series A no. 161.....	25, 69
<i>Solmaz v. Turkey</i> , no. 27561/02, 16 January 2007.....	55
<i>Sovtransavto Holding v. Ukraine</i> , no. 48553/99, ECHR 2002-VII	132
<i>Sporrong and Lönnroth v. Sweden</i> , 23 September 1982, Series A no. 52.....	87, 92
<i>Stamoulakatos v. Greece</i> (no. 1), 26 October 1993, Series A no. 271	78–79
<i>Stamoulakatos v. the United Kingdom</i> , no. 27567/95, Commission decision of 9 April 1997	63
<i>Stanev v. Bulgaria</i> [GC], no. 36760/06, ECHR 2012	88
<i>Star Cate Epilekta – Gevmata and Others v. Greece</i> (dec.), no. 54111/07, 6 July 2010.....	137
<i>State Holding Company Luganskvugillya v. Ukraine</i> (dec.), no. 23938/05, 27 January 2009.....	21
<i>Stec and Others v. the United Kingdom</i> (dec.) [GC], nos. 65731/01 and 65900/01, ECHR 2005-X.....	130, 133
<i>Steel and Others v. the United Kingdom</i> , 23 September 1998, Reports 1998-VII	108
<i>Stefanescu v. Romania</i> (dec.), no. 11774/04, 12 April 2011	147, 155
<i>Stegarescu and Bahrin v. Portugal</i> , no. 46194/06, 6 April 2010	95
<i>Steininger v. Austria</i> , no. 21539/07, 17 April 2012	103
<i>Stephens v. Cyprus, Turkey and the United Nations</i> (dec.), no. 45267/06, 11 December 2008	68, 70
<i>Stephens v. Malta</i> (no. 1), no. 11956/07, 21 April 2009.....	69, 71
<i>Štitić v. Croatia</i> , no. 29660/03, 8 November 2007	102
<i>Stjerna v. Finland</i> , 25 November 1994, Series A no. 299-B	109, 121
<i>Stojkovic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia</i> , no. 14818/02, 8 November 2007.....	28
<i>Stoll v. Switzerland</i> [GC], no. 69698/01, ECHR 2007-V	140
<i>Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece</i> , 9 December 1994, Series A no. 301-B	129

<i>Stukus and Others v. Poland</i> , no. 12534/03, 1 April 2008	22
<i>Suküt v. Turkey</i> (dec.), no. 59773/00, 11 September 2007	96, 101
<i>Šumbera v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 48228/08, 21 February 2012	148, 156
<i>Sürmeli v. Germany</i> (dec.), no. 75529/01, 29 April 2004.....	58
<i>Sürmeli v. Germany</i> [GC], no. 75529/01, ECHR 2006-VII.....	42, 45
<i>Surugiu v. Romania</i> , no. 48995/99, 20 April 2004	123–125
<i>Szabó v. Sweden</i> (dec.), no. 28578/03, ECHR 2006-VIII.....	106
<i>Szott-Medyńska v. Poland</i> (dec.), no. 47414/99, 9 October 2003.....	40
<i>Szücs v. Austria</i> , 24 November 1997, Reports 1997-VII	89

—T—

<i>Tahsin Acar v. Turkey</i> [GC], no. 26307/95, ECHR 2004-III.....	34
<i>Tănase v. Moldova</i> [GC], no. 7/08, ECHR 2010.....	23, 26, 40, 44, 85
<i>Tanrikulu v. Turkey</i> [GC], no. 23763/94, ECHR 1999-IV	30
<i>Taşkın and Others v. Turkey</i> , no. 46117/99, ECHR 2004-X	88, 95
<i>Tătar v. Romania</i> , no. 67021/01, 27 January 2009.....	115
<i>Taylor-Sabori v. the United Kingdom</i> , no. 47114/99, 22 October 2002.....	126
<i>Techniki Olympiaki A. E. v. Greece</i> (dec.), no. 40547/10, 1 October 2013.....	46
<i>Ternovszky v. Hungary</i> , no. 67545/09, 14 December 2010.....	109–110
<i>The Holy Monasteries v. Greece</i> , 9 December 1994, Series A no. 301-A	21
<i>Thévenon v. France</i> (dec.), no. 2476/02, ECHR 2006-III	28
<i>Tinnelly & Sons Ltd and Others and McElduff and Others v. the United Kingdom</i> , 10 July 1998, Reports 1998-IV.....	92
<i>Todorov v. Bulgaria</i> (dec.), no. 65850/01, 13 May 2008	132
<i>Topčić-Rosenberg v. Croatia</i> , no. 19391/11, 14 November 2013	118
<i>Torri v. Italy</i> , 1 July 1997, Reports 1997-IV	97
<i>Transpetrol, a. s., v. Slovakia</i> (dec.), no. 28502/08, 15 November 2011	21
<i>Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden</i> , 7 July 1989, Series A no. 159.....	92, 132
<i>Treska v. Albania and Italy</i> (dec.), no. 26937/04, ECHR 2006-XI	70
<i>Trofimchuk v. Ukraine</i> (dec.), no. 4241/03, 31 May 2005.....	143
<i>Trubnikov v. Russia</i> , no. 49790/99, 5 July 2005	34
<i>Tucka v. the United Kingdom</i> (no. 1) (dec.), no. 34586/10, 18 January 2011	50
<i>Tuna v. Turkey</i> , no. 22339/03, 19 January 2010.....	83
<i>Turgut and Others v. Turkey</i> , no. 1411/03, 8 July 2008	79
<i>Tyrer v. the United Kingdom</i> , 25 April 1978, Series A no. 26	76, 153
<i>Tysiāc v. Poland</i> , no. 5410/03, ECHR 2007-I	109

—U—

<i>Ukraine-Tyumen v. Ukraine</i> , no. 22603/02, 22 November 2007.....	21
<i>Ülke v. Turkey</i> (dec.), no. 39437/98, 1 June 2004	52
<i>Ulyanov v. Ukraine</i> (dec.), no. 16472/04, 5 October 2010.....	88
<i>Unédic v. France</i> , no. 20153/04, 18 December 2008	21
<i>Üner v. the Netherlands</i> [GC], no. 46410/99, ECHR 2006-XII	115
<i>Užkauskas v. Lithuania</i> , no. 16965/04, 6 July 2010	95
<i>Uzun v. Germany</i> , no. 35623/05, ECHR 2010.....	113

—V—

<i>V. C. v. Slovakia</i> , no. 18968/07, ECHR 2011	109
<i>Vallianatos and Others v. Greece</i> [GC], nos. 29381/09 and 32684/09, ECHR 2013	20, 22, 119
<i>Van Colle v. the United Kingdom</i> , no. 7678/09, 13 November 2012.....	23
<i>Van der Heijden v. the Netherlands</i> [GC], no. 42857/05, 3 April 2012	119
<i>Van der Putten v. the Netherlands</i> (dec.), no. 15909/13, 27 August 2013	150
<i>Van der Tang v. Spain</i> , 13 July 1995, Series A no. 321	20
<i>Van der Ven v. the Netherlands</i> , no. 50901/99, ECHR 2003-II.....	120
<i>Van Droogenbroeck v. Belgium</i> , 24 June 1982, Series A no. 50.....	90
<i>Van Marle and Others v. the Netherlands</i> , 26 June 1986, Series A no. 101	131
<i>Van Velden v. the Netherlands</i> , no. 30666/08, 19 July 2011	151
<i>Van Vondel v. the Netherlands</i> , no. 38258/03, 25 October 2007.....	127
<i>Vanyan v. Russia</i> , no. 53203/99, 15 December 2005	107
<i>Varbanov v. Bulgaria</i> , no. 31365/96, ECHR 2000-X.....	62
<i>Varnava and Others v. Turkey</i> [GC], nos. 16064/90 et al., ECHR 2009	23, 49, 51–52, 55, 59, 76, 78–79, 82, 135
<i>Vartic v. Romania</i> (no. 2), no. 14150/08, 17 December 2013	152
<i>Vasilchenko v. Russia</i> , no. 34784/02, 23 September 2010	94, 147, 154
<i>Vasilij Ivashchenko v. Ukraine</i> , no. 760/03, 26 July 2012.....	31
<i>Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia</i> , no. 28169/08, 28 October 2010.....	44
<i>Vassilios Athanasiou and Others v. Greece</i> , no. 50973/08, 21 December 2010	46–47
<i>Veeber v. Estonia</i> (no. 1), no. 37571/97, 7 November 2002.....	80
<i>Velikova v. Bulgaria</i> (dec.), no. 41488/98, ECHR 1999-V	23, 28
<i>Velikova v. Bulgaria</i> , no. 41488/98, ECHR 2000-VI	29
<i>Vera Fernández-Huidobro v. Spain</i> , no. 74181/01, 6 January 2010	105

<i>Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland</i> (no. 2) [GC], no. 32772/02, ECHR 2009	38, 58, 86, 98
<i>Veriter v. France</i> , no. 31508/07, 14 October 2010	42, 44
<i>Verlagsgruppe News GmbH v. Austria</i> (dec.), no. 62763/00, 16 January 2003	97
<i>Vernillo v. France</i> , 20 February 1991, Series A no. 198	42
<i>Vijayanathan and Pusparajah v. France</i> , 27 August 1992, Series A no. 241-B	25
<i>Vilho Eskelinen and Others v. Finland</i> [GC], no. 63235/00, ECHR 2007-II	93–94, 96, 129–130
<i>Vilnes and Others v. Norway</i> , nos. 52806/09 and 22703/10, 5 December 2013	112
<i>Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia</i> [GC], no. 71243/01, 25 October 2012	144
<i>Vladimir Romanov v. Russia</i> , no. 41461/02, 24 July 2008	38
<i>Voggenreiter v. Germany</i> , no. 47169/99, ECHR 2004-I	38, 92
<i>Vojnović v. Croatia</i> (dec.), no. 4819/10, 26 June 2012	58
<i>Von Hannover v. Germany</i> (no. 2) [GC], nos. 40660/08 and 60641/08, ECHR 2012	112
<i>Von Hannover v. Germany</i> , no. 59320/00, ECHR 2004-VI	112

—W—

<i>Waite and Kennedy v. Germany</i> [GC], no. 26083/94, ECHR 1999-I	73
<i>Wakefield v. the United Kingdom</i> , no. 15817/89, Commission decision of 1 October 1990, DR 66	119
<i>Weber v. Switzerland</i> , 22 May 1990, Series A no. 177	102
<i>Weber and Saravia v. Germany</i> (dec.), no. 54934/00, ECHR 2006-XI	68, 75, 113
<i>Welch v. the United Kingdom</i> , 9 February 1995, Series A no. 307-A	108
<i>Wendenburg and Others v. Germany</i> (dec.), no. 71630/01, ECHR 2003-II	131
<i>Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria</i> , no. 74336/01, ECHR 2007-IV	126
<i>Williams v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 32567/06, 17 February 2009	40, 49
<i>Winterstein and Others v. France</i> , no. 27013/07, 17 October 2013	122
<i>Wisse v. France</i> , no. 71611/01, 20 December 2005	127
<i>Worm v. Austria</i> , 29 August 1997, Reports 1997-V	51
<i>Worwa v. Poland</i> , no. 26624/95, ECHR 2003-XI	109
<i>Woś v. Poland</i> , no. 22860/02, ECHR 2006-VII	93

—X—

<i>X and Others v. Austria</i> [GC], no. 19010/07, ECHR 2013.....	119
<i>X and Y v. the Netherlands</i> , 26 March 1985, Series A no. 91.....	109
<i>X v. Finland</i> , no. 34806/04, ECHR 2012.....	109
<i>X v. France</i> , 31 March 1992, Series A no. 234-C.....	92
<i>X, Y and Z v. the United Kingdom</i> [GC], 22 April 1997, Reports 1997-II.....	116
<i>X. and Y. v. Belgium</i> , no. 8962/80, Commission decision of 13 May 1982, DR 28.....	126
<i>X. v. the United Kingdom</i> , no. 6956/75, Commission decision of 10 December 1976, DR 8.....	68
<i>X. v. Belgium and the Netherlands</i> , no. 6482/74, Commission decision of 10 July 1975, DR 7.....	118
<i>X. v. France</i> , no. 9587/81, Commission decision of 13 December 1982, DR 29.....	78
<i>X. v. France</i> , no. 9993/82, Commission decision of 5 October 1982, DR 31.....	118
<i>X. v. Germany</i> , no. 7462/76, Commission decision of 7 March 1977, DR 9.....	85
<i>X. v. Germany</i> , no. 1611/62, Commission decision of 25 September 1965.....	75
<i>X. v. Italy</i> , no. 6323/73, Commission decision of 4 March 1976, DR 3.....	78
<i>X. v. the Netherlands</i> , no. 7230/75, Commission decision of 4 October 1976, DR 7.....	85
<i>X. v. the United Kingdom</i> , no. 7308/75, Commission decision of 12 October 1978, DR 16.....	125
<i>X. v. the United Kingdom</i> (dec.), no. 8206/78, Commission decision of 10 July 1981, DR 25.....	59
<i>Xenides-Arestis v. Turkey</i> , no. 46347/99, 22 December 2005.....	47

—Y—

<i>Y. F. v. Turkey</i> , no. 24209/94, ECHR 2003-IX.....	29, 109
<i>Yaşa v. Turkey</i> , 2 September 1998, Reports 1998-VI.....	23
<i>Yatsenko v. Ukraine</i> , no. 75345/01, 16 February 2012.....	83
<i>Yepishin v. Russia</i> , no. 591/07, 27 June 2013.....	32
<i>Yildirim v. Austria</i> (dec.), no. 34308/96, 19 October 1999.....	114
<i>Yonghong v. Portugal</i> (dec.), no. 50887/99, ECHR 1999-IX.....	76
<i>Yordanova and Others v. Bulgaria</i> , no. 25446/06, 24 April 2012.....	122
<i>Yorgiyadis v. Turkey</i> , no. 48057/99, 19 October 2004.....	78
<i>Yurttas v. Turkey</i> , nos. 25143/94 and 27098/95, 27 May 2004.....	59

—Z—

<i>Z v. Finland</i> , 25 February 1997, Reports 1997-I	113
<i>Z and Others v. the United Kingdom</i> [GC], no. 29392/95, ECHR 2001-V	90
<i>Zaicevs v. Latvia</i> , no. 65022/01, 31 July 2007.....	102
<i>Zalli v. Albania</i> (dec.), no. 52531/07, 8 February 2011	94
<i>Zana v. Turkey</i> , 25 November 1997, Reports 1997-VII	80
<i>Zander v. Sweden</i> , 25 November 1993, Series A no. 279-B	88
<i>Zapletal v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 12720/06, 30 November 2010	88
<i>Zastava It Turs v. Serbia</i> (dec.), no. 24922/12, 9 April 2013	21
<i>Zehentner v. Austria</i> , no. 20082/02, 16 July 2009	20
<i>Zehnalová and Zehnal v. the Czech Republic</i> (dec.), no. 38621/97, ECHR 2002-V.....	111
<i>Zhigalev v. Russia</i> , no. 54891/00, 6 July 2006	129
<i>Ziętal v. Poland</i> , no. 64972/01, 12 May 2009	22
<i>Živić v. Serbia</i> , no. 37204/08, 13 September 2011	149, 153
<i>Znamenskaya v. Russia</i> , no. 77785/01, 2 June 2005.....	120
<i>Zorica Jovanović v. Serbia</i> , no. 21794/08, ECHR 2013.....	117
<i>Zwinkels v. the Netherlands</i> (dec.), no. 16593/10, 9 October 2012	151

—3—

<i>3A. CZ s. r. o. v. the Czech Republic</i> , no. 21835/06, 10 February 2011	151

**ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО
ВЪРХУ КРИТЕРИИТЕ ЗА ДОПУСТИМОСТ
НА ЖАЛБИТЕ ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪД
ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА**

Отговорен редактор *Николай Алексиев*

Коректор *Диди Петкова*

Предпечатна подготовка *Надежда Тошева*

Формат 60/90/16 Печатни коли 12

Печат АЛИАНС ПРИНТ